

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

**Transformace rodinných vzorů chování
v třígeneračním modelu rodiny**

Bakalářská práce

Autor: Radka Tošovská
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace ve státní správě
Vedoucí práce: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Hradec Králové 2014

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Radka Tošovská

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální komunikace ve státní správě

Název závěrečné práce: Transformace rodinných vzorů chování v třígeneračním modelu rodiny

Název závěrečné práce AJ: Transformation of family behavioural patterns in three-generation family model

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Teoretická část práce je zaměřena na komunikaci a přenos rodinných vzorců chování v třígeneračním modelu rodiny včetně mezigeneračních konfliktů. Uvedený proces v rodině probíhá prostřednictvím komunikace, učení se, rituálů či rodinných vyprávění (rodinného kodexu) a má svou nenahraditelnou podstatu. Cílem bakalářské práce je zjistit, jak tři generace v rodině tuto transformaci celkově vnímají. Součástí práce je rovněž realizace orientačního výzkumného šetření menšího rozsahu.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28. 02. 2012

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12. 12. 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 4/2009 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

V Hradci Králové dne 12. 12. 2014

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat všem, kteří přispěli ke vzniku této bakalářské práce. Zejména PhDr. Jiřímu Kučírkovi, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné a inspirativní rady, připomínky, jeho čas a vstřícný přístup. Poděkování také patří mému manželovi Pavlovi, dcerám Veronice a Petře za podporu během studia a všem respondentům výzkumného šetření.

Anotace

TOŠOVSKÁ, Radka. *Transformace rodinných vzorců chování v třígeneračním modelu rodiny*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2014. 132 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá transformací rodinných vzorců chování v třígeneračním modelu rodiny včetně mezigeneračních konfliktů. V teoretické rovině provádí krátký exkurz do systematického pojetí rodiny a vývoje identity jedince. Dále nastiňuje rodinu jako základní článek v transferu vzorců chování. Poukazuje na to, že proces přenosu vzorců chování v rodině probíhá prostřednictvím komunikace, učení se, rituálů či rodinných vyprávění (rodinného kodexu) a má svou nenahraditelnou podstatu.

Empirická část je věnována výzkumnému šetření a prostřednictvím řízeného rozhovoru u vybraných rodin zjišťuje, jakým způsobem celkově vnímají transformaci rodinných vzorců chování v jejich třígenerační rodině. Na konci bakalářské práce jsou sebraná data analyzována.

Klíčová slova: domov, generace, prarodič, rodič, dítě, rodinný kodex, vztahy, konflikty

Summary

TOŠOVSKÁ, Radka. *Transforamtion of family behavioural patterns in three-generation family model*. Hradec Králové: Faculty of Education, University Hradec Králové, 2014. 132 pp. Bachelor Degree Thesis.

Bachelor thesis deals with a transformation of family behavioural pattern in three-generation family model, including intergeneration conflicts. At theoretical level it gives short excursion into systematic conception of family and evolution of an individual identity. It further outlines the family as a basic element of a transfer of family behavioural patterns. It shows that in a case of the transfer in the family it runs through communication, learning, rituals or family codex and it has its own irreplaceable virtue.

Empirical part is dedicated to research investigation and by means of controlled conversation in selected families it determines how the transformation of family behavioural patterns are perceived in three-generation family. At the end of the bachelor thesis the data are analysed.

Key-words: home, generation, grand-parents, parents, child, family codex, relationships, conflicts

Obsah

ÚVOD	10
1 Systematické pojetí rodiny	12
1.1 Typizace rodiny	13
1.2 Funkce rodiny	14
1.3 Typy rodiny.....	15
1.4 Rodinný systém.....	16
1.5 Vývojový cyklus rodiny.....	17
2 Člověk v kontaktu s jinými lidmi	20
2.1 Interakce.....	20
2.2 Percepce	21
2.3 Komunikace	22
2.4 Chování	24
2.4.1 Vzorce chování	25
3 Vývoje identity jedince	27
3.1 Faktory ovlivňující psychický vývoj jedince	28
3.2 Domov jako identita.....	30
4 Mezigenerační vztahy a vzájemné porozumění	32
4.1 Generační rozdíly.....	32
4.2 Mezigenerační vztahy a konflikty.....	33
5 Rodina – základní článek v transferu vzorců chování	39

5.1	Role a vztahy v rodině	46
5.1.1	Role.....	46
5.1.2	Vztahy v rodině	55
5.1.3	Rodinná identita.....	58
5.2	Formy předávání rodinného dědictví – rodinný kodex.....	59
5.2.1	Rodinný kodex.....	59
5.2.2	Rodinné legendy a mýty	59
5.2.3	Rodinné rituály	60
5.2.4	Rodinné hodnoty	61
5.2.5	Rodinné tradice.....	63
6	Výzkumné šetření	65
6.1	Metodologie výzkumného šetření.....	65
6.2	Vyhodnocení výzkumu a jeho interpretace.....	69
6.3	Výsledky a shrnutí výzkumného šetření	107
	ZÁVĚR	123
	Seznam použitých zdrojů.....	125
	Seznam příloh.....	132

Přílohy:

Příloha A: Schéma polostrukturovaného rozhovoru s prarodičovskou, rodičovskou a dětskou generací školního věku

Příloha B: Rozhovory s respondenty

ÚVOD

Problematika generací, mezigenerační politika, je velmi diskutované téma v rámci pedagogiky, psychologie a sociologie, a to nejenom v zahraničí, ale také u nás, kdy narůstají studie o mezigeneračním učení. Jsou slyšet názory, že dnešní rodina se ocitla v krizi, že již v životě jednotlivce nehraje významnou roli. Za tento úsudek mohou výrazné demografické proměny společnosti, které nastaly v průběhu posledního století, ale i mnoho dalších změn. Je nutné si uvědomit, že *„přes všechny problémy a peripetie, kterými rodina na svém historickém vývoji prošla, zůstává i na počátku nového století nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí i pro dospělého člověka, natož pro dítě“* (Kraus, 2008, s. 79). Rodina je naše jistota, že někam patříme. Právě to byl impuls k vybrání a zpracování předkládaného tématu.

„Člověk, fascinován výkonností a přesností technického pokroku, se postupně uchyluje k počítači a televizi – místo toho, aby komunikoval s lidmi. Všichni známe obraz rodiny, kde každý sedí ve svém pokoji před svou obrazovkou a ke štěstí mu stačí dálkový ovladač nebo počítačová myš. Nesmíme ale dopustit, aby tímto způsobem zahynula láska. Ztráta schopnosti milovat by stála člověka to, co ho dělá člověkem, totiž jeho lidskost. Tak se lidský osud ocitá na pokraji záhuby. Proto pro nás není většího úkolu, než upevňovat lidství, aby bylo silnější než technický pokrok. Tento úkol si musí stanovit naše děti a děti našich dětí. Potřebují silnou vnitřní oporu, hierarchii hodnot, odvahu, kreativitu, čínorodost, víru ve zdar a především lásku k sobě a ostatním. Rodiče a všichni vychovatelé by měli dbát o vytvoření těchto hodnot v dětech dříve, než rodinu, kde se schopnost milovat vytváří, ohroží rozpad. Máme ještě čas, nejvyšší čas obnovit a uzdravit lásku. Láska sama nám k tomu dává sílu“ (Prekop, 2012, s. 143). Způsob komunikace v rodině je jedním ze stěžejních faktorů, které ovlivňují rozvoj osobnosti dítěte. Rodiče dětem předkládají komunikační vzory, které si děti odnášejí do dalšího života. Pokud v rodině probíhaly zdravé komunikační procesy, dítě vychází z rodiny s kvalitní přípravou do života. Tyto procesy jsou důležité nejenom při utváření sociálních rolí dítěte uvnitř rodiny, ale i mimo ní, neboť odrážejí a spoluutvářejí mezilidské vztahy. Mezigenerační komunikace dovoluje generační propojování u společných činnostech, zájmů a témat, kdy starší učí a vzdělávají mladší generace a naopak se starší učí od mladších. Přispívá k porozumění mezi generacemi, může vést k překovávání generačních stereotypů a je důležitá pro kvalitu života.

Bakalářská práce je zaměřena na přenos rodinných vzorců chování mezi třemi generacemi v rodině. Cílem práce je prozkoumat a popsat tuto transformaci za pomoci odborné literatury a následně kvalitativním výzkumným šetřením zjistit, jak daný přenos vzorců chování vnímá a následně hodnotí v rodině každá generace zvlášť ze svého pohledu.

Práce je členěna na část teoretickou a empirickou. V první části jsou shrnuta důležitá teoretická východiska pro následné výzkumné šetření. Prvních pět kapitol teoretické části se postupně věnují systematickému pojetí rodiny, kontaktu jedince s jinými lidmi, vývojem identity jedince, mezigeneračními vztahy a porozuměním, rodinou jako základním článkem v transferu vzorců chování. Vymezuji tak obecné informace, které jsou využity v kapitole šesté při samotném výzkumném šetření.

Cílem empirické části bakalářské práce je prostřednictvím řízených rozhovorů u vybraných rodin zjistit, jaké vzorce chování si generace rodičů a prarodičů přinesla do svých prokreačních rodin, zda se tyto vzorce dotvářely nebo dotváří díky společné interakci dětí, rodičů a prarodičů. Ke splnění cíle šetření je stanovena následující výzkumná otázka, jejíchž záměrem je zjistit: *Jak hodnotí tři generace v rodině (dětí, rodiče, prarodiče) přenos komunikačních vzorců chování?*

1 Systematické pojetí rodiny

„Rodina je mikrokosmem světa. Pokud tedy budeme chtít pochopit svět, stačí, když budeme zkoumat rodinu. Hodnoty jako síla, intimita, autonomie důvěra a schopnost komunikovat jsou životně důležité složky, na kterých závisí kvalita našeho života. Pokud chceme změnit svět, stačí tedy změnit rodinu“ (Satirová, 1994, s. 11).

Na otázku „*Co je to rodina?*“, existuje hned několik odpovědí, protože je rodina v určitém smyslu představitelkou všech společenských institucí. V každé z používaných definic je část údajů, které se dají aplikovat na současný pohled na rodinu. „*Co dělá vlastně rodinu rodinou?*“ Z pohledu sociologie je rodina specifikována jako socializační prostředí, jehož účelem je vytvářet soukromí a bezpečí před vnějšími vlivy, chránit své členy a dodávat jim pocit bezpečí. Sociologický slovník definuje pojem rodina jako *„obecně původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorců chování a zachování kontinuity kulturního vývoje“* (Petrušek, 1996, s. 940). Podle Giddense (1999) rodina představuje skupinu osob, kteří jsou spjati přímo příbuzenskými vztahy a tito dospělí jsou odpovědní za výchovu dětí.

Naproti tomu pedagogický slovník definuje rodinu jako nejstarší společenskou instituci, která vytváří dané citové prostředí, vytváří mezilidské vztahy, hodnoty a postoje, základy morálky a životního způsobu. „*Současné pojetí rodiny tenduje k chápání rodiny jako sociální skupiny nebo společenství, žijícího ve vlastním prostoru – domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem. Rodina spolu se školou plní významné výchovné funkce“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 202).

Podle psychologického slovníku je rodina *„společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí“* (Hartl, Hartlová, 2000, s. 512). Je tedy zřejmé, že každý z vědních oborů, který se zabývá problematikou rodiny, si její definici upřesní nebo přizpůsobí svému pohledu. Následně pak je nutné najít mezi nimi jakýsi kompromis.

Považuji za důležité se zmínit i o uskupení rodičů a dětí, mezi nimiž však nejsou pokrevní vztahy, a přesto jsou nazývány rodinou. O takových rodinách hovoří Matějček (1994), podle kterého samotný manželský pár rodinu netvoří. O vzniku rodiny mluví až po příchodu prvního dítěte, které však ani nemusí být vlastním potomkem těchto dospělých. „*Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je*

pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice“ (Matějček, 1994, s. 16).

Souhrnně můžeme říci, že rodina je naše jistota, že někam patříme, „*kde se sdílí čas, prostor, úzkost i naděje, kde se soužitím všichni učí pro život, kde všichni dávají a přijímají, kde formují svou osobnost a mají možnost zrát k moudrosti – a kde podstatnou složkou všeho je vzájemně sdílená a působená radost“ (Matějček, Langmeier, 1981, s. 220) To, co se děje uvnitř každé rodiny je soukromá věc, která je viditelná pouze mezi členy rodiny.*

1.1 Typizace rodiny

Každá rodina je jiná. V dnešní době se upouští od pojetí tradiční rodiny. Většina autorů specifikuje jako základní společenskou jednotku rodinu, skládající se z manželského páru a potomků. Rodina však může mít v různých sociálních skupinách i širší síť, kam patří i prarodiče a ostatní příbuzenstvo.

V základním pojmosloví při definování rodin se můžeme setkat zejména s tímto rozlišením podob rodiny:

- podle počtu společně žijících generací může být rodina základní (nukleární), kterou tvoří matka, otec a jejich děti a vícegenerační (širší) rodina, představuje rodinu, kterou tvoří ještě kromě rodičů a dětí například prarodiče nebo jiní příbuzní;
- podle kritéria podílu rodičů na výchově dětí rodina úplná, která se skládá z obou rodičů a jejich dětí a neúplná, kde následkem rozvodu, úmrtí, aj., chybí jeden z rodičů;
- podle společenské adekvátnosti výchovného působení může být funkční, kde dochází k naplňování funkcí a uspokojování potřeb všech členů, dysfunkční, kde dochází k poruše jedné nebo více funkcí a afunkční, kde dochází k dlouhodobému narušení funkcí rodiny a kde je ohrožena socializace dítěte;
- podle vyváženosti, provázanosti a komplexnosti naplňování funkcí může být integrovaná, kde fungují dobré vztahy mezi členy rodin a dezintegrovaná, kde dochází k nežádoucím rozporům zejména mezi rodiči, ale také mezi rodiči a dětmi;
- podle trvalosti příznaků fungování rodiny může být stabilní, která vykazuje kladné nebo záporné vlastnosti pro dlouhé období nebo nestabilní, která

se projevuje značnými výkyvy a proměnami svých kvalit v kladném i záporném významu;

- podle toho, zda se do ní člověk narodil, nebo ji založil, může být rodina orientační, do které se lidé rodí, ve které obvykle vyrůstají, díky které se socializují, přijímají hodnoty a normy rodiny nebo prokreační, která představuje rodinu, kterou jedinci vytvářejí;
- nové zkušenosti se střídavou výchovou dětí, kdy po rozvodu rodičů žijí děti střídavě v domácnosti otce a matky, vedou k používání pojmu binukleární rodina;
- z hlediska biologické příslušnosti může být rodina vlastní, nevlastní a náhradní, kdy vlastní rodina znamená přímé biologické spojení všech členů rodiny, rodina nevlastní, ve které má alespoň jeden z partnerů dítě z předchozího vztahu, rodina náhradní je rodina vzniklá na základě pěstounské péče nebo adopce, kdy dítě žije s rodiči, kteří nejsou jeho rodiči biologickými.

1.2 Funkce rodiny

Rodina jako společenská instituce by měla plnit řadu rozličných úkolů a funkcí. Většina autorů se shoduje na čtyřech základních funkcích rodiny. Jedná se o funkci reprodukční, materiální, výchovnou a emocionální.

Existují i jiná rozdělení funkcí rodiny. Možný (2006) zmiňuje funkce rodiny reprodukční, socializační, pečovatelskou, ochrannou, ekonomickou a emociální. Tyto funkce rodiny však silně ovlivňuje typ rodiny, protože posun od tradiční rodiny k rodině postmoderní silně narušuje tyto funkce. Rovněž Satirová (1994) doplňuje funkce rodiny, a to o funkce sexuální, sociální a kulturní. V našich kulturních poměrech mimořádného významu nabyly dvě funkce rodiny, které jsou základní a rozhodující, a to „*přinášet citové uspokojení všem svým členům a připravit dítě pro život v dané společnosti*“ (Matějček, 1999, s. 132).

Na funkcích emocionálních a socializačních se mohou velkou měrou podílet i prarodiče. V současné době, kdy rodiče jsou pracovně vytíženi, je běžné, že prarodiče hlídají vnoučata a díky tomu je i oni uvádí do základů společenského chování a kulturních poznatků. „*Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten nejlepší vklad, který mu můžeme dát. A je v naší moci*“ (Matějček, 1994, s. 17).

1.3 Typy rodiny

Každá rodina je jiná, ideální rodinu bychom však hledali marně. V životě každé rodiny se vyskytnou těžká období. Podle míry naplňování svých funkcí lze rodiny rozdělit na tři typy – *funkční, dysfunkční a afunkční*. Můžeme říci, že pokud se nejedná o extrémní případy rodin s prvky patologie, má „většina rodin v sobě něco dobrého, ale také i něco dysfunkčního“ (Lacinová, Škrdlíková, 2008, s. 30).

Ve funkčních rodinách spolu rodiče tvoří alianci. Lze tedy říci, že dospělí jsou dospělými a děti jsou dětmi. Všem členům rodiny je jasné, kdo za co odpovídá, berou na sebe ohled a respektují se. Většinou panuje pozitivní atmosféra, a když se vyskytnou problémy, jsou řešeny konstruktivně. Všichni jsou rádi spolu, na druhou stranu však respektují právo na soukromí těch druhých. V komunikaci ve funkční rodině je zřejmé, komu je sdělení určeno, každý v rodině mluví sám za sebe. Všichni vyjadřují jak pozitivní, tak negativní emoce. Existuje rovnováha mezi důvěrností, blízkostí a soukromím, samostatností. Provoz domácnosti není vnímán jako zatěžující a rozdělení úkolů pro chod dané domácnosti vnímají členové rodiny jako spravedlivé. Ve funkčních rodinách se běžně objevuje humor a smích.

Naproti tomu v dysfunkčních rodinách se bojuje o moc. Rodina může být rozdělena na nepřátelené tábory, děti s rodiči vytvářejí mezigenerační spojenectví (například otec s dcerou proti matce se synem). Individuální potřeby a přání jednotlivých členů, takové rodiny bývají vnímány mnohdy jako nepřijatelné nebo neoprávněné. Není zřetelné, kdo za co v rodině odpovídá, jeden člen bývá zpravidla přetížen a druhý dělá, jako by se ho nic netýkalo. Členové rodiny si nedůvěřují, udržují od sebe velký odstup, nebo jsou zcela pohlceni a propleteni, žijí v absolutní symbióze a jakékoliv samostatné konání je vnímáno jako ohrožující. Emoce se buď nevyjadřují a potlačují se, nebo se jejich vyjádření nedá moc věřit. V komunikaci v takové rodině se nemluví přímo, nebývá moc jasné, komu je sdělení určeno, zpravidla se pouze „naznačuje“. Objevují se hádky kolem rozdělení úkolů v domácnosti, mnohdy je péče o domácnost delegována pouze na jednoho člena rodiny, který to však vnímá jako nespravedlivé. Místo humoru se vyskytuje ironie a sarkasmus, vtipkuje se na účet toho druhého, mnohde se mlčí. Ve sděleních se objevuje nejednoznačnost a dvojná vazba. Děti z dysfunkčních rodin se velmi často proto potýkají s pocitem psychické deprivace, vznikající následkem dlouhodobého neuspokojování citových potřeb a vyznačují se často také některými psychickými zvláštnostmi, někdy až poruchami, negativně ovlivňujícími jejich postupné zařazování do společnosti.

Při řešení obtížných životních situací tyto děti poměrně často selhávají a mnozí se v důsledku toho obrací k alkoholu a k drogám.

Třetím typem je rodina afunkční, která se potýká s poruchami tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takovéto rodiny je naprosto bezpředmětná a zbytečná. Jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit jej do rodiny náhradní.

Sobotková definuje šest primárních teoretických dimenzí, které diferencují mezi „normálními“ a „dysfunkčními“ rodinami.

- „*dominance*“
  - *city*
  - *komunikační dovednosti*
  - *výměna informací a postupy chování při vzniku problému*
  - *konflikt*
  - *respekt, porozumění, ocenění členů rodiny mezi sebou navzájem“*
- (Sobotková, 2001, s. 45-46).

1.4 Rodinný systém

Rodina je sociální systém, kde chování jeho členů „*je vymezeno pravidly, hranicemi a očekáváními platnými v rodině*“ (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 29). Tyto pravidla jsou výsledkem interakce potřeb členů rodiny a jsou obměňována jejich sociálními dovednostmi. Některá pravidla si členové rodiny uvědomují, jinými se rodina řídí tzv. automaticky, aniž by se je jakkoliv uvědomovala.

Rodinný systém můžeme rozčlenit do jednotlivých podsystémů. V těchto podsystémech platí interakční zvyklosti, které mají svou rozhodovací hierarchii. Každý jedinec má v těchto podsystémech své konkrétní místo, přičemž přecházením z role jednoho podsystému do role jiného podsystému získává pocit odlišnosti, osobitosti a zvláštnosti. Mezi tyto podsystémy můžeme zařadit například manželství, rodičovství, či sourozenectví. Manželství je uskupením a spojením muže a ženy. Je podsystémem, ke kterému dítě nemá a nemělo by mít přístup. Rodičovský podsystém je samozřejmě dítěti přístupný. Ale i ten by měl mít svoji přesně definovanou hranici. Rodičovský podsystém zabezpečuje naplňování většiny potřeb dítěte (výživu, podněty pro jeho rozvoj, ochranu), rodiče musí být schopni dítě vést a vystupovat vůči němu jako autorita. Má-li být rodina funkční, musí být hranice jednotlivých podsystémů jasné, ale za jasných podmínek také

překročitelné. V rodině, kde tyto hranice nejsou jasné, mluví všichni do všeho, ale o ničem se vlastně pořádně nikdy nerozhodne a nikdo není za nic zodpovědný. Pevné a nepřekročitelné hranice znemožňují komunikaci mezi podsystémy a rodinu štěpí.

Podle Satirové (1994) se všechny systémy skládají z několika jednotlivých částí, kdy každá je nezbytná a vázaná na všechny ostatní. Systém má svůj řád a sled, vše je určováno akcemi, reakcemi a interakcemi mezi účastníky. Dá se tedy říci, že život všech lidí je součástí systému, přičemž rodina si vytváří konkrétní spojení pro určité účely. Jednotlivci se spojují za účelem pěstování a uskutečňování společných zájmů, dále aby se posilňovali ve své sexuální roli, a aby se definovali jako jedna generace vůči jiné generaci. Vymezuje dva druhy systémů, a to uzavřený a otevřený. Ty se od sebe liší povahou svých reakcí na změnu, a to jak vnitřní, tak vnější. V uzavřeném systému jsou části spolu přísně propojeny nebo zase naopak zcela uvolněny. Neexistuje volný tok informací, ať již mezi členy nebo zvenčí dovnitř a naopak. Neexistují žádné hranice. V otevřeném systému jsou části vzájemně propojeny, jsou vůči sobě vnímavé a citlivé, dovolují výměnu informací mezi vnitřním a vnějším prostředím. Naše sebeúcta, komunikace společně s našimi pravidly a názory jsou složky, ze kterých se skládá náš systém. Rozpoznání vlastního systému otevírá členům rodiny cestu k hledání, a to i za cenu bolestných zkušeností.

1.5 Vývojový cyklus rodiny

Rodina prochází několika vývojovými stádii, které začínají seznámením partnerů a obvykle končí smrtí jednoho z nich. Podle Matouška a Pázlarové (2010) se dají vývojová stádia vymezit následovně:

- *„bezdětní manželé – založení uspokojivého vztahu, navázání vztahu s příbuznými, příprava na příchod dítěte;*
- *rodina s malými dětmi (do 30 měsíců) – soustředění se na potřeby dětí, budování domova;*
- *rodina s předškolními dětmi (do 6 let) – soustředění na potřeby dětí, hledání zdrojů energie;*
- *rodina s dětmi v mladším a středním školním věku (do 13 let) – podpora dětí na vzdělávací dráze, navazování širšího okruhu vztahů s rodinami dětí podobného věku;*

- *rodina s adolescenty (do 20 let) – vyrovnávání se s nároky na svobodu a tlak na odpovědnost u dětí, akcent se přesouvá na pracovní kariéru dospělých;*
- *rodina poté, co první dítě odejde z domova – podpora dítěte mimo domov, udržování domova jako zázemí;*
- *rodina dospělých středního věku, stádium prázdného hnízda – přebudování vztahu mezi dospělými, udržování vazeb s mladší a starší generací v rámci rodiny;*
- *rodina stárnoucích osob – vyrovnávání se s odchodem na penzi, případně s úmrtím partnera“ (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 39).*

Podle Plaňavy (2000) je rodina živým organismem. Přechodem z jednoho stádia do druhého zvládá rodina vývojové úkoly jednotlivých etap a vyrovnává se s řadou změn, které mají zdroje uvnitř i vně rodiny. Daná stádia obvykle korespondují s chronologickým věkem dětí, jejich psychikou a sociální vyspělostí. Kromě předvídatelných (zákonitých) krizí mohou nastat i krize katastrofické, kdy se rodina musí vyrovnávat i měnit v souvislosti s nečekanými událostmi (závažná onemocnění, ztráta zaměstnání, rozvod, úmrtí člena rodiny). Pozměňuje se struktura rodiny, přetvářejí se vztahy mezi intimitou a osobní autonomií, transformují se hodnotové orientace, mění se rodinné vzorce chování. Tento proces Plaňava (2000) označuje jako dynamiku rodinu. Některé rodiny se s danými změnami vyrovnají. V opačném případě může změna vyvolat např. destruktivní chování některých členů a zcela narušit rodinnou rovnováhu. Podle Matouška a Pazlarové (2010) je v takovémto případě problémem právě proces přechodu mezi vývojovými stádii. Ve většině případů je zapotřebí součinnosti sociálního pracovníka, jehož úkolem je pomoci rodině vyrovnat se s nároky nové situace.

Podle Matouška (1997) rodina jako jedna ze základních sociálních institucí prodělala v průběhu let některé významné změny a společnost jí také v různých dobách přikládala různou váhu. Od 3. tis. před našim letopočtem dochází k rozvoji zemědělských nástrojů a zemědělství, je potřeba síla muže. Ženy v této době ztrácí své postavení a vzniká patriarchát, který je charakterizován nadvládou muže. Muži nabývají majetku a chtějí jej někomu předat. Z tohoto důvodu si potřebují být jisti svým otcovstvím a vzniká tedy monogamní rodina tvořená jedním mužem a ženou. Nevěra ženy s sebou nese těžké postihy, u muže jsou mimomanželské styky tolerovány. Postupně dochází k nástupu

industrialismu, s jehož rozvojem začínají mizet faktory, které drží rodinu pohromadě. Objevují se nové faktory, které vedou k postupnému uvolňování jednotné podoby rodiny. Nové formy rodiny kladou na dospělé i děti nové nároky. Dá se říci, že ve všech typech rodiny bude i nadále figurovat pravzor s odlišenými rolami rodičů. To znamená, že tento univerzální vzorec je natolik mocný, že i v rodině homosexuálních partnerů bude jeden z nich tlačěn do tradiční mužské role, druhý zase do tradiční role ženské.

V dnešní době se rodiny liší např. svým uspořádáním, stylem rodinného soužití, socioekonomickou úrovní. Je velmi důležité si uvědomit, že současná nukleární rodina je křehká a neopírá se o předem danou normu, její přetrvání není jistě sociální kontrolou (nátlakem mocných struktur komunit, církve, atp.). *„Je to daň za větší individuální svobodu, kterou v ní lidé mají. Není ale divu, že často nevydrží“* (Gjuričová, Kubíček, 2009, s. 94). Jiné rodinné formy vznikají nejčastěji v důsledku rozvodu, otěhotněním v situaci, kdy pro vytvoření klasické rodiny chybí jednostranná či oboustranná vůle. Menší počet alternativních rodin vzniká tak, že se k tomu žena záměrně rozhodne, partnera jako otce svého dítěte nechce a chce pouze dítě. *„Vedle rodin úplných a neúplných (to znamená po rozvodu rodičů, ovdovění nebo rodina samostatného rodiče) se hovoří o rodinách nesezdaných, rozšířených (sňatkem nebo kohabitací rodiče), třígeneračních, ale také o rodinách nebiologických, tedy sociálně utvořených, vzniklých adopcí či pěstounským vztahem, v diskurzích se objevují také formy rodin, které využívají nových reprodukčních technik, diskutuje se o rodinách s homosexuálními a lesbickými rodiči, o bezdětných rodinách“* (Gjuričová, Kubíček, 2009, s. 95).

V souvislosti s nárůstem podnikatelských aktivit podle Krause ubývá chvil, kdy se *„rodina schází pohromadě za účelem popovídat si, vzájemně se podělit o radosti i starosti a poradit se o řešení nejrůznějších problémů“* (Kraus, 1998, s. 124). Ubylo volného času rodičů na vlastní relaxaci, přibývá podrážděnosti, přetíženosti a stresových situací. *„V mnoha domácnostech jsou dnes hlavním způsobem komunikace třeba lepítka na dveřích ledničky, protože každý člen rodiny odchází a přichází jindy. Všude v industriálním světě se děti vracejí ze školy do prázdných domů, kde není nikdo, kdo by vyslechl jejich příběhy, problémy, vítězství, obavy. Mnohé děti jsou dnes stejně jako dospělí zaneprázdněné jako jejich rodiče, žonglují s diáři nacpanými vším od doučování po hodiny piána a fotbalový trénink“* (Honoré, 2012, s. 16-17). Vzrůstá honba za ekonomickým standardem, a tím vzrostla diferencovanost rodin a jejich životní úroveň. Kraus (1998) danou situaci specifikuje jako silné narušení integrity rodiny.

2 Člověk v kontaktu s jinými lidmi

Člověk přichází na svět jako bezbranný jedinec, který se v průběhu svého života stává lidskou bytostí. „*Na svět přichází bytost vybavená vnitřními dispozicemi, které jsou jednak produktem fylogenetického (člověka jako druhu), a jednak důsledkem genetického přenosu od jeho bezprostředních předků (rodičů, prarodičů)*“ (Řezáč, 1998, s. 15). Tato výbava, se kterou přichází jedinec na svět, vytváří pouze předpoklady jeho sociální existence.

Podle Křivohlavého (1988) je základním faktem zapojení jedince do sociální reality existence dvou navzájem se prolínajících rovin vzájemných vztahů mezi lidmi, a to roviny existence společenských vztahů a roviny interpersonálních vztahů. Obě tyto roviny jsou v každém našem osobním styku s druhým člověkem přítomny. Realizací celého systému vztahů je sociální styk. V rámci sociálního styku rozlišujeme tři základní aspekty, interakci (otázky výměny aktivit a bezprostřední organizace společné činnosti), percepci (otázky vzájemného vnímání, poznávání a pochopení účastníků styku) a komunikaci (otázky výměny informací).

2.1 Interakce

V lidském životě všude kolem nás dochází k sociální interakci. Vzájemné předávání podnětů mezi dvěma nebo více lidmi, výměnu akcí a reakcí, vzájemné působení jednoho na druhého charakterizuje Matějček (rodina vlastní a nevlastní) jako interakční model. To znamená, že jeden vysílá a druhý přijímá, druhý vysílá a první přijímá – oba jsou ve vzájemném vztahu, a co udělá jeden, má současně vliv na druhého. Sociální interakce může být přímá (uskutečňuje se přímým kontaktem tváří v tvář) nebo nepřímá (probíhá zprostředkovaně třetí osobou nebo komunikačními prostředky – např. médii), záměrná (působením na dítě ze strany rodičů nebo vychovatelů) nebo nezáměrná (probíhá každodenním vlivem osob v neformálních situacích, kdy jedinec sám pozoruje daný sociální model a ztotožňuje se s ním). Z hlediska subjektů vstupujících do interakce můžeme rozlišit interakci dyadickou (jedinec x jedinec), interakci jedinec x malá skupina nebo interakci malá skupina x malá skupina. Můžeme tedy říci, že každý z nás do sociálních vztahů vstupuje, rozvíjí je, buduje je. Je zcela naprosto jedno, zdali se jedná o vztahy formální (společenské) nebo neformální (osobní).

Mezi základní atributy mezilidské interakce podle Řezáče (1998) patří vzájemnost (vztažnost), stimulace a ovlivnění.

Jako nejtypičtější druhy interakcí Křivohlavý (1988) zahrnuje formy součinnosti (koexistenci – jedinci směřují ke svým individuálním cílům relativně nezávislými způsoby činnosti, koordinaci – vzájemné sladění podmínek individuálních činností směřujících k individuálním cílům, kooperace – společná cesta ke společnému cíli) a formy mezilidských vztahů (rivalita (soupeření) – interakce typu „kdo z koho“, jedná se o rizikovou interakci; vytváří konfliktogenní prostředí; soutěžení - cílem soutěže není "být první", ale "zvýšit výkon", reciprocita (vzájemnost – příkladem je to, co obvykle označujeme jako přátelský vztah. Podstatnými rysy reciprocit jsou vstřícnost, otevřenost, vzájemná podpora a uvědomování si smyslu společného vztahu, manipulace – způsob ovlivňování jiných lidí, při němž se tyto lidé (jejich chování a jednání) stávají prostředkem dosahování osobních cílů manipulátora). Sociální interakce se odráží do sociálního statusu a sociálních rolí jedince. Mezi rolí a statusem je zřejmý vztah. *„Práva a povinnosti, které jedinci společnost přiznává, jsou jako celek v souladu schováním, které od něho v určitém postavení očekávají“* (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 164).

Za prvotní fázi sociální interakce lze považovat vztah matky a dítěte. Dítě se dozvídá svou sociální úlohu, s ní se ztotožňuje a setkává se s reakcemi na své projevy a samo nějakým způsobem reaguje. *„Dítě od narození a po celou dobu života v rodině přijímá velmi široké spektrum nejrůznějších informací a aktivně je zpracovává v souladu se svými přirozenými vlohami, biologickými a psychickými potřebami, se svými zkušenostmi, ale i hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě především rodiče a starší sourozenci. Dítě v socializačním procesu tedy nezůstává pasivním článkem, uplatňuje také svou vůli, své zájmy, přání a orientace“* (Kraus, Poláčková et al., 2001, s. 80).

S přibývajícím věkem si jedinec osvojuje a přijímá hodnoty společnosti, ve které vyrůstá. *„Zvláštní význam nabývají pro člověka ty objekty prostředí, s nimiž vstupuje do interakcí a k nimž si vytváří subjektivní vztah“* (Řezáč, 1998, s. 40). Rituály a zvyky, které si jedinec osvojí v dětství, mají často větší vliv než zkušenosti, které si osvojí v pozdějším věku.

2.2 Percepce

Percepce je proces vnímání. Sociální percepce se zajímá *„o to, co se vnímá a poznává, jak vnímání a poznávání druhého člověka probíhá, jak se vytvářejí dojmy o tom, kdo je určitý člověk, i jak se vytváří první dojem o člověku, s nímž se setkávám“* (Křivohlavý, 1988, s. 13). Každý jedinec si v průběhu socializace vytváří soubor percepčních dovedností a percepční schéma. Percepční zpracování každého jedince je

ovlivněno např.: předchozími zkušenostmi, motivací, a proto může každý z nás vnímat danou situaci odlišně. Podle Řezáče (1998) vlivem chybného vnímání objektů, lidí a jejich vztahů dochází k chybám posuzování, tzv. percepčních stereotypech, konkrétně pak haló efektu, efektu novosti, „subjektivní logice“, stereotypizaci, projekci, tendenci k průměru, vulgarizaci, předsudcům, atp.

2.3 Komunikace

Komunikace je symbolickým výrazem interakce. Je to složitý, neustále měnící se proces. V obecné rovině není komunikace podle Watzlawicka a kol. (1999) jen řeč, ale i veškeré chování, které má svou komunikační stránku, proto není možno nekomunikovat. Schopnost komunikace je nejdůležitější životní dovedností pro kohokoliv. Jedinec tuto schopnost získává již v prenatálním období vývoje. Verbálním nebo neverbálním, přesným nebo nepřesným, záměrným nebo spontánním způsobem vyjadřuje komunikace vztah mezi účastníky interakce. *„Komunikace je výpovědí o tom, jak člověk chápe, vidí, interpretuje sebe, jiné lidi a vztahy mezi nimi. Výpověď člověka je vždy subjektivní a vždy je zároveň jak sdělením druhému, tak i výpovědí o sobě“* (Řezáč, 1998, s. 107). Každá komunikace probíhá ve dvou rovinách, obsahové a vztahové, kdy ta druhá určuje tu první. Ze vztahového hlediska rozlišujeme komunikaci interpersonální (komunikaci vede jedinec sám se sebou), interpersonální (mezi dvěma nebo více osobami) a masovou (zprostředkovaná masmédií – rozhlasem, televizí, literaturou, tiskem). Podle Nakonečného (1999) komunikace plní různé funkce, konkrétně pak informační - cílem je předat někomu nějakou informaci; instruktivní - cílem je vysvětlit, naučit či instruovat; přesvědčovací - cílem je komunikačního partnera ovlivnit, přesvědčit; podpůrná - cílem je vyjádřit někomu podporu a relaxační - cílem je pobavit se, rozptýlit se, popovídat si.

Prostředky lidské komunikace

V každé kultuře je vlastní určitý systém komunikace, který zahrnuje jazyk, specifická gesta a způsoby chování. Podle Nakonečného (1999) komunikaci umožňuje systém vzájemně sdílených znaků, který následně tvoří tyto formy komunikace: a) verbální (mluvená a psaná řeč v užším smyslu – tzv. národní jazyk), b) meta – nebo paralingvistické znaky (hlasová intonace, zbarvení hlasu, atd.), c) nonverbální (výraz – mimik, kinetika – tzv. řeč těla, vokalizace – smích a pláč, chování – jednání, gesta, pohledy). V komplexní komunikaci má nonverbální komunikace daleko větší význam než pouhá

slova. Slova tvoří asi 10% z komunikace, hlas (zvuky, tóny, hlasitost) 30% a největší podíl má právě řeč našeho těla 60%.

Komunikační proces

„Ke sdělování dochází všude tam, kde se lidé setkají. Není tedy možno nekomunikovat“ (Křivohlavý, 1988, s. 14). Každá komunikační situace je obousměrným procesem – dvoustranným sdělením, vždy dochází ke zpětné vazbě mezi komunikujícími. Řezáč hovoří o tom, že si účastníci komunikační sítě:

- „vytvářejí určité pojetí této situace, tj.: respektují normy, které považují za přiměřené této situaci; vycházejí z určité představy o statusu svého partnera či partnerů v komunikaci; utvářejí si situační koncepci své role; utvářejí si situační sebepojetí; zaujímají k sobě určitý vztah; nějak tuto situaci prožívají;
- utvářejí aktuální percepční a atribuční schéma, pomocí něhož situaci vnímají, interpretují;
- nějakým způsobem vyjadřují a předávají svá sdělení“ (Řezáč, 1998, s. 109).

Každý proces přijetí a zpracování sdělení má podle Řezáče (1998) tři etapy. Každá z nich je příznačná novou úrovní interakce. V první etapě člověk registruje zdroj sdělení a zvažuje nad hodnověrností sdělení a důvěryhodností zdroje sdělení. V druhé etapě dochází k hodnocení sdělení, kdy je obsah sdělení poměřován hodnotovým zaměřením příjemce. Ve třetí etapě dochází k doplnění nebo přizpůsobení vnitřních psychických obsahů a výsledkem je změna úrovně chápání, náhledu, názoru, nebo i změna postoje a chování.

V komunikaci se můžeme setkat s různými chybnými tendencemi. Každá taková tendence bývá spojena s konkrétní psychologickou potřebou jedince. Autoři na základě výsledků různých šetření a zkušeností vymezují základní typy neadekvátních způsobů komunikace různě, já osobně se přikláním k Satirové (1994), která uvádí tyto čtyři typy neadekvátní komunikace:

- podrobivá komunikace je zaměřená na zachování klidu, a to i za cenu neustálého vyjadřování souhlasu, omlouvání se a usmírování;
- kazatelská komunikace je spojená s neustálým napomínáním, kritizováním, odmítáním a vyčítáním;

- chladná komunikace je racionální, komputerová, korektní, ale bez citu monotónní;
- irelevantní komunikace – nevěcná, odvádí pozornost jinam, ignoruje to, co dělají nebo o čem hovoří jiní.

Cílem komunikace by vždy mělo být porozumění a pochopení. Podle Řezáče (1998) je hlavní zásadou pro správné navazování a udržení kontaktů efektivní komunikace. Ta předpokládá, že je jednak sdělování nezkreslené (obsahy jsou úplné, v průběhu komunikace nedochází k pozměnění jejich smyslu, obsah sdělení přijatý komunikantem, odpovídá tomu, co chtěl komunikátor předat), platné (užívané znaky a kódy vyjadřují smysl, ztělesňují význam a označují objekt) a včasné, dále pak musí existovat na straně příjemce ochota přijímat.

V současné době je možno pozorovat souvislost mezi komunikací a změnou životního stylu, a to vlivem velkého rozmachu cestování. Lidé dnes mají možnost z kteréhokoliv místa na světě komunikovat se svými blízkými (telefonovat, faxovat, e-mailovat), přičemž tyto možnosti snižují pocity opuštěnosti, stesk a úzkost.

2.4 Chování

Chování je všeobecně soubor pozorovatelných (vnějších) projevů člověka, živočichů a jiných organismů. Formuje se vlivem učení a zkušeností. „*Naše každodenní zvyky a interakce s jinými lidmi, do nichž vstupujeme, strukturují a utvářejí naše chování*“ (Giddens, 1999, s. 87).

Chování můžeme rozlišit na vrozené a získané. Vrozené chování je dědičné a jeho základem jsou nepodmíněné reflexy, se kterými se jedinec narodí a které jsou dány jeho genetickou informací. Nejsložitějším typem vrozeného chování je chování instinktivní. Toto chování je druhově specifické, a jde o řetězec nepodmíněných reflexů. Patří sem například chování potravní, ochranné, komfortní, rozmnožovací, sociální, ritualizované. Chování získané se formuje během života jedince na základě zkušeností, učení, velmi častou cestou pokusů a omylů. Základem získaného chování jsou podmíněné reflexy. Podmíněný reflex vzniká spojením nepodmíněného reflexu s určitým podnětem, který je opakován. Vznik nepodmíněného reflexu objasnil ruský vědec Ivan Petrovič Pavlov při pokusy se psy. Při podávání potravy psi vylučovali větší množství slin a záměrně slyšeli

i zvuk zvonku. Po čase stačil jen zvuk zvonku, aby psi začali vytvářet větší množství slin,

aniž by jim byla podávána potrava. Psi byli zvyklí, že zvuk zvonku oznamoval podávání potravy. Je zde tedy nepodmíněný reflex slinění při podávání potravy a podnět – zvuk zvonku. Při opakování tohoto pokusu dochází ke spojení nepodmíněného reflexu a podnětu, přičemž vzniká reflex nepodmíněný. U člověka převažuje chování získané nad vrozeným.

Vyspělé sociální chování se podle Řezáče (1998) vyznačuje především harmonií, souladem a uspořádaností jednotlivých složek chování a jejich konzistencí, tzv. integritou. „*Integrované chování je příznačné uceleností, jednotou projevů, a proto i předpověditelností*“ (Řezáč, 1998, s. 28). Naopak k poruchám organizace chování podle Řezáče (1998) patří nevyrovnanost, disharmonie chová; neucelenost, kolísavost, nejednotnost chování; jednotvárnost, stereotypnost, nepružnost chování.

2.4.1 Vzorce chování

Vzorce chování patří mezi základní a současně nejdůležitější výbavu každého jedince a lze je specifikovat jako vodítka. Zásadně ovlivňují celý život člověka, neboť mají vliv na osobní i vztahovou stránku jedince. Co jsou to vlastně vzorce chování? Vzorec chování je jakýsi záznam, který je uložený hluboko v našem podvědomí, který vznikl v době našeho vývoje, který nám přesně popisuje, jak máme reagovat, jaké pocity máme cítit ve spojení s konkrétní situací, lidmi nebo činnostmi. Znamená to tedy, že tyto vzorce nám předurčují reakci a ovlivňují naše chování. Spouštějí se automaticky při podnětech zvenčí a měly by nám pomáhat rychleji zvládnout situace, se kterými jsme se v minulosti již setkali a dát tak vědomému mozku čas a místo na vyřešení situacích nových. Celý náš život, zážitky, vjemy i pocity si průběžně ukládáme do podvědomí jako vzorce chování. Pomocí nich pak podvědomí ovládá zhruba 90 % lidského života.

Naprostá většina vzorců chování vzniká před dovršením sedmého roku života. V tomto raném věku máme pouze omezené množství zkušeností a informací o reálném světě a lidech v něm. Nedokážeme ještě účinně vyhodnocovat konkrétní situace a logické přemýšlení ještě není na takové úrovni, abychom zvládli zpracovat všechna fakta a vyvodit z nich důsledky. V tomto věku si pomáháme především emocemi. Ke konkrétním situacím a lidem si ukládáme do podvědomí emoce, které v nás vyvolávají. Tyto emoce vytvořené zkušenostmi pak následně pozitivně či negativně ovlivňují naše chování v podobných situacích a provázejí nás po celý život, neboť je mozek považuje v danou chvíli za pravdivé a neřídí se tedy objektivní fakty.

Ne všechny vzorce lze charakterizovat jako pozitivní. Pozitivní i negativní vzorce chování vznikají velice podobně. Jediným rozdílem jsou konkrétní emoce v daném okamžiku – pozitivní či negativní. Vzorce negativní nám však spíše škodí. Mohou to být například naučené vzorce, které jsou již zastaralé, a i přesto, že nám v době vzniku dobře posloužily, nelze je aplikovat na situace v současném životě. *„Mozek používá vzorec chování v reakci na konkrétní situaci, která se podobá něčemu, co jsme již zažili. Přestože může tento konkrétní vzorec chování pocházet z velmi vzdálené minulosti, naše podvědomí tento rozdíl nevnímá a používá tento vzorec naprosto stejně intenzivně, jako když původně vznikl. Náš mozek je přesvědčen o tom, že daný vzorec je pravdivý a relevantní v dané situaci. Dalším důvodem škodlivosti vzorců chování je fakt, že byly nevhodné již při svém vzniku. To bývá důsledkem toho, že byl vzorec uložen na základu nevhodné úvahy či strachu“* (Chába, 2010, [online]).

Největší vliv na tvorbu vzorců chování má pochopitelně především nejbližší okolí dítěte, tedy rodina, vychovatelé a další lidé, kteří aktivně zasahují do života dítěte, prostředí, v němž dítě vyrůstá. *„Každé dítě se rodí s neuvěřitelnou schopností napodobovat, a proto pátrá po vzorech, které by mohlo vzít za své. Vzor musí být ale ve své podobě jednoznačný, jinak ho dítě nemůže dokonale vnímat a pochopit. Jednoznačnost vzoru se musí stvrdit opakováním. Opakováním získává vzor formu, do které dítě vyrůstá a přizpůsobuje se jí“* (Prekop, 2010, s. 27). Jak uvádí Matějček (2000) rodina nežije izolovaně. Je zapojena do dalších a širších společenských okruhů. Podléhá určitému vnějšímu tlaku, hledá si svou cestu, jak se úspěšně v širší společnosti uplatnit a osvědčit. Nejenom členové rodiny jako celek, ale i každý jednotlivec v rodině, jsou výchovně formováni svými vztahy k okolnímu světu a vztahem okolního světa k nim. Neustále si dotvářejí své svědomí (prožívání vlastního vztahu k normám společenského chování a k normám mravnosti, které pro sebe přijali jako závazné), svým chováním a svými postoji jej následně zprostředkují svým dětem. To znamená, že si dítě během vývoje osvojuje nejen vzorce fungování své rodiny, ale také vzorce fungování kultury, do které jeho rodina patří.

3 Vývoje identity jedince

Každý vývoj představuje změnu, při které jedinec získává nové vlastnosti, stává se složitějším, a to nejenom uvnitř se, ale také navenek, stává se méně závislým na svém okolí. „*Lidský život je příliš krátký na to, aby každý člověk všechno vynalézal od začátku. Proto je naší rodičovskou povinností naučit děti tomu, co jsme se naučili a ověřili si v průběhu života*“ (Eyrovi, 2000, s. 9). Lidský život je rozdělen do několika stádií, které probíhají po určité časové ose. Když se sami zamyslíme, zjistíme, že každé období v životě člověka je charakteristické něčím jiným.

Periodizace vývoje lidského jedince podle Langmeira a Krejčířové (1998):

- *prenatální období* – toto období je vymezeno početím (splnutím ženské a mužské zárodečné buňky), pokračuje embryonálním vývojem v matčině těle a končí narozením (okamžikem, kdy dítě opustí matčino tělo, samo začne dýchat);
- *novorozenecké období* – první měsíc po narození, kdy je důležitý zejména kontakt s matkou;
- *kojenecké období* – trvá do konce prvního roku života, můžeme sledovat neuvěřitelně rychlý rozvoj dítěte;
- *batolecí období* – zahrnuje druhý až třetí rok života jedince, přičemž se rozvíjí jemná motorika a specifické formy lidské komunikace;
- *předškolní věk* – období, které končí vstupem do školy, dítě používá řeč k regulaci svého chování a poprvé výrazněji překračuje rámec své rodiny;
- *mladší školní věk* – období mezi vstupem do školy a věkem 11 – 12 let, kdy se objevují první známky pohlavního dospívání; postupuje rozvoj myšlení a sociálních vztahů, začíná se rozvíjet sebepojetí a sebehodnocení;
- *období pubescence* – trvá přibližně do 15 let; jedná se především o vývojové období, které je plné biologických, psychických a sociálních změn;
- *období adolescence* – končí zhruba mezi dvacátým a dvaadvacátým rokem; je charakteristické postupným osamostatňováním od původní rodiny, prohlubuje se vztah k vrstevníkům, rozvíjí se sexualita, významná je pro toto období volba povolání a profesní příprava;
- *časná a střední dospělost* – zhruba od 20 – 25 let do 40 – 45 let, je to období zralosti s plnou realizací pracovní činnosti, manželství a rodičovství;

- *pozdní dospělost* - zhruba od 40 – 45 let do 65 let, toto období charakterizuje změna rodinných vztahů a vrcholný profesní vývoj;
- *stáří* – poslední vývojové období, ve kterém se mění sociální zařazení člověka, částečně dochází i ke změně projevů osobnostních rysů jedince.

3.1 Faktory ovlivňující psychický vývoj jedince

Můžeme říci, že vývoj člověka od jeho prenatálních základů až do pozdního stáří je složitý a mnohotvárný proces. Duševní vývoj probíhá obdobně jako tělesný vývoj. Za hlavní činitele psychického vývoje jedince jsou považovány dědičnost, vliv vnitřního (v době prenatálního období) a vnějšího prostředí (kvalita, intenzita a doba působení). Dědičnost (tzv. genetický program) se vytvořila během evoluce. Je nutno zdůraznit, že i nadále se tento program rozvíjí, a to zejména aktivizací jednotlivých složek, vlivem prostředí a měnící se strukturou společnosti. *„Psychika se vždy utváří tím, že je stanoven určitý cíl nebo ideál, který se stává prostředkem, jak překonat současný stav a zdolat současné nedostatky či obtíže stanovením konkrétního cíle do budoucna“* (Adler, 1999, s. 9). Stanovení takového cíle se musí odehrát v průběhu formativního období dětství, kdy se začíná podle Adlera (1999) začíná rozvíjet tzv. prototyp neboli model dospělé osobnosti. Pro každého jedince je důležité vytvoření pocitu sounáležitosti. Pouze lidé, kteří jsou odvážní, sebevědomí a umějí si ve světě poradit, mohou mít prospěch z životních problémů a výhod. Nemají nikdy strach, vědí, že život je plný nesnází a jak je překonat. Nedostatek pocitu sounáležitosti vede jedince k tomu, že se orientuje na negativní sféry života a v budoucnu může být delikventem, alkoholikem nebo duševně nemocným člověkem.

Prostředí, do kterého se narodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, nás ovlivňuje. Od narození každý jedinec silně vnímá to, co se kolem něho děje. Výměna podnětů mezi jedincem a jeho živým lidským okolím má určitá pravidla a řád, uskutečňuje se v pravidelných vzorcích. Podle Matějčka (1994) vše probíhá tak rychle a přirozeně, že to nejsme schopni sami kontrolovat svou vůlí, ani svým rozumem. Klíčovou rolí při vývoji jedince by jednoznačně měla zastávat rodina. Jedinec samotný od ní přejímá úroveň jazykových dovedností, způsob komunikace, obsah rolí, hierarchii hodnot nebo způsob řešení problémů. *„Ve světě, který je stále méně předvídatelný, ve společnosti, na kterou se nedá spolehnout, musíme udělat vše pro to, abychom své rodiny učinili bezpečnými přístavy v bouři – místy, kde jsou příjemné a předvídatelné věci, místy, kde naše děti*

mohou rozvíjet svou osobnost, kam se mohou vrátit (a to nejen ve vzpomínkách) z jakkoli vzdáleného místa“ (Eyerovi, 1995, s. 136).

Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) existuje celá řada teorií duševního vývoje jedince, které se od sebe liší svým zaměřením, obecností, základními východisky. *„Podle toho, v čem se spatřuje nejdůležitější činitel duševního vývoje, lze existující teorie rozdělit v podstatě do tří skupin: jedny teorie předpokládají, že vývojový proces je určen především vnějšími faktory (fyzikálním a zejména sociálním prostředím), druhá skupina teorií hledá základ vývojového pochodu ve vnitřních faktorech (vrozených dispozicích), zatímco třetí skupina teorií uznává víceméně rovnocenný význam vrozených vloh i prostředí a cílně hledá mechanismy jejich interakci ve vývoji jedince“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 206).* Na základě tohoto můžeme tedy hovořit jednak o teorii empiristické (exogenistické), kde hlavním činitelem je sociální prostředí. Novorozené dítě je jako „prázdný list“ (tabula rasa) a teprve zkušenost na něj píše své záznamy. Dále pak o teorii nativistické (endogenistické), podle níž je vše člověku vrozeno. Dítě se rodí ve své přirozenosti dobré a je zapotřebí jej nechat za příznivých podmínek volně růst. Ve smyslu poslední teorie, a to teorie interakční (syntetická, dyalektická), hovoříme o tom, že vývoj dítěte není chápán izolovaně od vývoje sociálního kontextu. Lineární kauzalitu, podle které je vývoj dítěte podmíněn např. výchovným stylem rodičů nebo je určen zaměřením vrozených dispozic střídá kauzalita cirkulární, podle které dítě působí na rodiče tak, jako oni působí na něj. To znamená v ustavičné směně aktivit různého druhu. *„Dítě, když něco udělá, dostává informaci o tom, jak jeho činnost působí na druhé, rodiče dostávají podobné zpětné vazby od dítěte, ale i od sebe navzájem a od ostatních členů rodiny. Tento nekonečný řetěz spontánních projevů a odpovědí se odehrává v rámci malé společenské skupiny (rodiny), která je však součástí širší sociální sítě a zprostředkuje její kulturní hodnoty a postoje“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 216).*

Jaký člověk z nás vyrostе a jaké dědictví si neseme do budoucnosti, ovlivňuje následně naše současné vztahy a samozřejmě také rodičovské postoje a chování. *„Děti z rodin, kde nepanuje láska mezi rodiči, kde se vzájemně nedoplňuje mužský a ženský jazykový modus, kde nejsou děti dostatečně chráněny před násilím, jen těžko dospívají a tvoří vlastní rodiny.“ (Chvála, Trapková, 2004, s. 150).*

3.2 Domov jako identita

Lidské teritorium má v současné době povahu domova. V některých archaických společnostech je domov pohyblivý (pastevci, lovci), ve většině ostatních společností je stálý. Domov je chráněné místo, které je oddělené od veřejného prostoru, kde jsou nejbližší v intenzivním kontaktu, je to nesmírně důležitá a vzácná věc pro každého z nás. *„Doma je tam, kam patříme, kde se s námi počítá, kam můžeme přijít bez velkých rozpaků, kde se na nás čeká, kde jsme přijímáni, kde jsme dokonale známi. Zde se utváří vědomí našeho „já“, naší společenské hodnoty. Zde ale vznikají také první pocity zahanbení, bolesti a odcizení, když nějak překročíme pravidla rodinného soužití a rozzlobíme nebo zklameme ty, které máme rádi. Zde se vytváří „svědomí“, které nadále bude naším průvodcem na cestách života a které nás bude upozorňovat, co je dobré a co zlé, i když už dávno a třeba definitivně překročíme práh svého domova“* (Matějček, 1986, s. 176)

Jirásková (2005) odkazuje na prof. Jana Patočku, který v souvislosti s domovem mluví o prostoru přirozeného světa. *„Domov je místem bezpečí, kde se můžeme pohybovat přirozeně. Je prostoupen nenápadností a každodenností, místem. Kde jsme připoutáni k věcem, které mají pro nás význam. Domov není tam, kde jsme fyzicky přítomni, ale tam, kam se můžeme vždy vrátit. Domov je místo, kde jsme nejvíce sami sebou, hlubina bezpečnosti, místo blízké a známé“* (Jirásková, 2005, s. 197)

Matějček a Langmeier (1981) hovoří o tom, že skutečný domov je založen především na společném životě, na tom, jak v něm lidé navzájem sdílejí své radosti a starosti, jak se podílejí o své zkušenosti, jak spolupracují, pomáhají si, a jak řeší nezbytné konflikty. Dobrý domov je jednou z podmínek šťastného dětství. A právě šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti, neboť duševně zdraví, zdatní a dobře vyspělí lidé tvoří zdravou společnost. Matějček (1994) hovoří o domově jako místu zcela osobitých, specifických lidských vztahů, místo bezpečí a životní jistoty. Proto se hluboce vtiskuje do našeho života, je součástí naší identity. *„Domov je místo, kde žijí „naši“, což znamenají naši lidé. Ti, kdo k nám patří a k nimž patříme my. Ti, kdo nás přijímají se sympatií a bez předsudků a k nimž se my chováme bez přetvářky. Tito „naši“ jsou podstatnou složkou našeho domova“* (Matějček, 1994, s. 12). Je někdy až překvapivé, koho lidé ve svých vzpomínkách označují za své lidi. Naopak, to co je za hranicemi domova, byty a domovy s druhými cizími lidmi, je pro dítě cizinou, kterou v průběhu svého života stále objevuje.

Domov začíná v rodičovských postojích našich rodičů, je předznamenán jejich zkušeností s jejich domovem. Pokračuje mateřskou řečí, kterou slyší již před narozením a pokračuje neustále prostřednictvím lidské komunikace s lidským prostředím. „*Děloha je prvním domovem, do kterého je dítě zrozeno z věčnosti*“ (Prekop, 2001, s. 24). Domov je nejenom ústředním místem rodinných vztahů, ale také lidského vzdělávání. Právě „doma“ dítě poznává postoje rodinných příslušníků k sobě navzájem, přičemž se tvoří historie dané rodiny, daného domova. „*Lidé jsou tu důležitější než místo. Lidské vztahy jsou tu důležitější než kdovíjaké známky blahobytu*“ (Matějček, 1994, s. 14). Skutečný domov připravuje dítě pro jeho budoucí úkoly a pro domov, který má následně v dospělosti vybudovat jak sobě, tak svým dětem. „*Bez domova je člověk slabý a ohrožený v nepřehledném prostoru a nekonečném čase*“ (Matějček, Langmeier, 1981, s. 206).

4 Mezigenerační vztahy a vzájemné porozumění

Generace může mít několik významů. Pro tuto práci jsem použila definici Jandourka, který chápe generaci jako „*seskupení příbuzných věkových skupin nebo ročníků, které prošly socializačním procesem v podobných historických a kulturních podmínkách*“ (Jandourek, 2001, s. 91).

4.1 Generační rozdíly

U vztahů mezi mladými a staršími generacemi je jistý rozdíl. Cibulec (1980) hovoří o těchto stanoviscích generací k sobě navzájem „*nepřátelské až agresivní, antagonistické stanovené, nekritické, zaměřené jednostranně, neutrální, opatrné, pozitivní, až přátelské, ambivalentní*“ (Cibulec, 1980, s. 14).

Přednosti a nedostatky mladé generace

Mládí je daleko více přizpůsobivé, ale současně i náročné na životní podmínky, pracovní příležitosti, volný čas a kamarádství. „*Do popředí vystupuje životní síla, která podněcuje k aktivitě a činností, především souvisícím se sportem a s osobními zájmy. Všude přítomná je i touha po novém, ať již jsou to spotřební předměty, kulturní zážitky, móda, sex, bydlení či způsob tance a společenské zvyklosti. Ve vzájemných vztazích hraje důležitou úlohu kritičnost, a to nejen vůči příslušníkům vlastní generace, ale především vůči generaci starší*“ (Cibulec, 1980, s. 24). Předností mládí je větší odhodlání a odvaha pustit se do nových a neobvyklých úkolů, chuť řešit konflikty. Jako negativní znak mládí můžeme charakterizovat lehkovážnost, týkající se chování a materiálních hodnot a egoismus, plynoucí z nesprávné výchovy v rodině. „*Mladý člověk chce mít vše pro sebe nikoli z lakoty, ale proto, že ještě nic neprožil a neužil a bojí se, že od života nic nedostane. Mnohdy si ani neuvědomuje, že v rodině není sám, že jiní potřebují také, domnívá se, že ostatní mají dost nebo po tom či onom netouží tak jako on*“ (Cibulec, 1980, s. 25). Pramenem chyb mladé generace je její životní nezkušenost, ze které pramení na jedné straně nejistota a přešlapování na místě, na straně druhé spěch a hazardérství.

Přednosti a nedostatky starší generace

Životní mezníkem mezi generací mladou a starší jsou životní zkušenosti, ze kterých se člověk dovedl poučit a které mu následně posloužily jako vodítko ve složitém životě.

Pozitivním znakem starší generace je přiměřenost celkových reakcí, pracovní a osobní stálost, cílevědomost a ustálenost životních potřeb, tolerance chyb a omylů, kterých se mladí lidé dopouštějí. *„Umět tolerovat to, čeho jsme se v mládí dopouštěli sami, je příznakem toho, že jsme dobře využili minulé zkušenosti“* (Cibulec, 1980, s. 26). Předností generace nejstarší (nad 60 let) je poté životní moudrost a rozvaha, která pramení z celkového smyslu života.

Jedním z negativních znaků starší generace je konzervatismus, který někdy přechází až ve společenský dogmatismus. Jedná se zejména o odmítání nových forem soužití, lpění na zásadách a normách, vytvořených stereotypy v životě i v rodině. Jiným negativním znakem u starší generace je podceňování mladých lidí. *„Strach z mládí vede některé příslušníky starší generace ke zlehčování a podceňování jeho výkonů, úspěchů i osobnostních kvalit. Jindy je to zase nezáměr a neznalost mladé generace, které vytvářejí u starších lidí postoj zaměřený k pochybnostem a podceňování, spojený s odstavováním mladých na druhou kolej“* (Cibulec, 1980, s. 26). Jako další negativní znak můžeme definovat „strach o vlastní osobu“. Mnohdy se starší lidé totiž obávají, že nebudou stačit držet krok s mladými. A ti je opustí právě v té chvíli, kdy pomoc budou nejvíce potřebovat.

4.2 Mezigenerační vztahy a konflikty

Každý člověk se ve svém životě ocitne v situaci, kdy je nucen zamyslet se na vztahy ke svým nejbližšími. Podle Cibulce (1980) se v problematice vztahů mezi generacemi dostaneme ke třem typům názorů, které můžeme vymezit jako objektivní, subjektivní a předsudky.

- objektivní názory – aktéři jsou si vědomi vlastních nedostatků a předností, dovedou vidět nejen nedostatky, ale i přednosti u příslušníků jiné generace;
- subjektivní názory – jde o takové postoje, kdy příslušník určité generace nepřipouští podstatnější chyby u své generace, ale vidí je především u druhých, tyto názory jsou výrazem nesprávného pohledu na život i lidi kolem nás;
- předsudky – jsou názory, kdy jedinec zcela neobjektivně vystupuje proti jiným lidem.

Každá věková skupina má své vlastní předsudky. Ve vztazích mezi generacemi je předsudků velmi mnoho. Již staří Řekové a Římané hodně přemýšleli o vztazích mezi

generacemi: „*Já ovšem netvrdím, že je třeba věnovat pozornost každému, ať hovoří o čemkoliv, ale starým lidem, kteří prožili nejlépe svůj život. V průběhu času i bez nich sám poznáš a pochopíš, jakých ses dopustil chyb. Zatím stačí, když mi uvěříš, že nikdo není prost afektů a chyb, ani kdyby měl sebelepší povahu a byl vychován v sebelepších způsobech, ale každý chybuje, zejména dokud je mlád*“ (Galenos, 129 – 199 n. l.). „*Jsou však i starci nevrlí, úzkostliví a popudliví, netrpělivá a svěhlaví. A pátráme-li dále, i hamizní. Ale jsou to vady povahy, nikoliv stáří. Nevrlost a ostatní povahové vady lze nějak omluvit, ne sice zcela oprávněně, ale přece jen by se mohla tato omluva připustit. Staří lidé se totiž domnívají, že je přehlízíme a že si jich nevážíme, ano, že se jim posmíváme. K tomu přistupujeme ještě také to, že při vetchem těle se člověka bolestně dotýká každá nešetrnost. Při dobré povaze a vzdělání se však přesto všechny tyto vady stávají mírnějšími*“ (Cicero, 106 – 43 př. n. l.).

Dílicí činitelé tvořící a ovlivňující vztahy mezi generacemi

Jedná se „*o souhrn pozitivních a negativních vlastností zastoupených u jednotlivých lidí tvořících rodinu a blízké příbuzenstvo*“ (Cibulec, 1980, s. 27). Můžeme je řadit od kladných až po negativní.

Pozitivní činitelé:

- altruismus – nese pečeť přátelství a šlechtnosti, je v něm skryta solidarita nejen s lidmi vlastními, ale i cizími, vychází ze spolupráce a vzájemné pomoci;
- empatie – představuje účastenství a spoluprožívání;
- láska k bližnímu – znamená k sobě najít kladný vztah, poznat své psychické i fyzické možnosti a schopnosti, podle nich se hodnotit, umět se překonávat, být sám sobě kamarádem a přítelem, vážit si sám sebe a toto vše uplatňovat u svých bližních;
- umění odpouštět – skrývá humanismus a etickou normu;
- „fair play“ (čestná hra) – jde o čestný postoj k druhým lidem a rovnocenný vztah bez diskriminace slabších jedinců v rodině;
- sociabilita – společenské přizpůsobení, které vychází ze sympatie k lidem.

Negativní činitelé:

- egoismus – důrazné sledování vlastních výhod a záměrů bez ohledů na potřeby a zájmy okolí, lze specifikovat jako silnou hrozbu dobrých vztahů mezi generacemi;
- nesnášenlivost, kverulantství, vměšování se do záležitostí jiných, pedantství a netolerantnost;
- nezájem a antipatie vůči druhým lidem;
- hrubost;
- honba za majetkem.

Do výčtu dílčích činitelů, kteří ovlivňující lidské vztahy musíme počítat i ty, které mají jak pozitivní, tak negativní náboj. Souhrnně jde o osobnost každého z nás, která „*tvoří základnu, ze které vznikají buď pozitivní, nebo negativní postoj ke světu, i k nejbližšímu okolí, tj. k rodině*“ (Cibulec, 1980, s. 28). Mezi kladné činitele ve vztazích mezi členy rodiny patří osobnost vyrovnaná, flexibilní, bez větších neurotických rysů. Naproti tomu osobnost, která je kverulantská, nespokojená sama se sebou, rigidní, s nízkou inteligencí, nebude vytvářet pohodu mezi příslušníky více generací v rodině. Při řešení rodinných konfliktů se bude chovat také jinak sangvinik, choleric, flegmatik nebo melancholik.

K celkově dobré atmosféře v rodině přispívají i osobní morálka, způsob života, hodnoty a charakterové vlastnosti pozitivního ladění. Ale například hodnoty, které slouží jeho nositeli k vlastnímu sebeprosazení, nevedou ke pospolitosti rodiny, ale k jejímu rozpadu. Také způsob života každého člena rodiny může na jedné straně vztahy v rodině upevňovat, na straně druhé narušovat. Charakterové rysy jako je spravedlivost, ušlechtilost, rozvážnost, kritičnost, vytrvalost a sebeovládání pomáhají rodinné vztahy upevňovat, naproti tomu výbušnost, bezzásadovost, hrubost, samolibost, nenávisť a závist nevedou ke spokojenosti členů rodiny.

Konflikt existuje v mnoha různých podobách a patří k životu. Každý z nás má s ním své nejrůznější zkušenosti. „*V obecném slova smyslu znamená konflikt každé nápadné, event. násilné střetnutí protikladných sil nebo tendencí, které se snaží uplatňovat svou nadvládu v téže oblasti. Samotné slovo konflikt je odvozeno z latinského conflictus, které znamená „srazit se spolu*“ (Jirásková, 2005, s. 27).

Všechny konflikty mají stejnou metodologickou výstavbu, která je podle Jiráskové (2005) tvořena čtyřmi základními rovinami:

1. porozumění konfliktu – definice konfliktu; postoje ke konfliktu; cyklus konfliktu; typy konfliktu.
2. vyhrocení (eskalace) konfliktu a jeho zmírnění /deeskalace) – příčiny konfliktu; druhy konfliktů; prolomení konfliktu.
3. přístupy ke konfliktu – únik; přizpůsobení se; konfrontace; souboj.
4. řešení konfliktu – řešení problému; kompromis; dohoda.

Teorie konfliktu rozlišuje mnoho typologií. Ze sociálního hlediska můžeme podle Křivohlavého (2002) hovořit o konfliktu intrapersonálním – vnitřní konflikty jedné osoby; interpersonálním – konflikt mezi dvěma nebo více osobami (rodinný, pracovní); skupinovém – konflikty uvnitř jedné skupiny; meziskupinovém – konflikty, které vznikají mezi skupinami.

Z psychologického hlediska rozlišujeme: konflikt představ – vyplývá z odlišnosti vnímání stejné situace; konflikt postojů – vyplývá z odlišného postoje ke stejné věci; konflikt názorů – vyplývá z vytvoření vlastního logického závěru k situaci; konflikt zájmů – vyplývá z rozdílných potřeb, hodnot a motivů v dané situaci.

Pro zvládání konfliktů je všeobecně důležitá nejen komunikace, ale i uvědomění si skutečné příčiny nedorozumění. Svůj vlastní postoj ke konfliktu si běžně neuvědomujeme. Identifikovat jej můžeme teprve na základě našich pocitů a představ na základě předešlých zkušeností, které jsme při konkrétním konfliktu prožívali. V konfliktech se můžeme dozvědět něco sami o sobě samých, a proto přirovnává Jirásková (2005) konflikt ke koření života. Negativní hodnocení konfliktu je výsledkem poznatků a zkušeností, které jsme získali nejenom z vlastní zkušenosti, ale také automaticky z přebíraných vzorců např.: od svých rodičů, vrstevníků, médií a literatury. To vše ovlivňuje naše chování a reakce v konfliktní situaci. Podle Jiráskové (2005) je zapotřebí si občas uvědomit, zda by bylo náš postoj ke konfliktům přehodnotit.

Základem mezigeneračního porozumění je snaha se navzájem pochopit a tolerance k názorům druhých, případně určitou míru vzájemného nepochopení akceptovat. Generační rozdíly byly, jsou a budou. „*Většina mezigeneračních sporů - až již v rodině nebo v širší společnosti – pramení z pokřiveného názoru a předpojatých představ o jiných generacích, a zejména pak z povýšení těchto teorií na jedinou pravdu. To pak člověku*

brání zjišťovat a pátrat dál – jak by to mohlo ve skutečnosti být“ (Jirásková a kol., 2005, s. 26)

Rozmanitost domácího prostředí, různé zájmy, potřeby, denní rytmy jednotlivých příslušníků rodiny i intenzita vztahů mezi členy rodiny vcelku pravidelně vedou podle Mertina (2011) ke konfliktním situacím a následným problémům v soužití. *„Je na dospělých, aby takové situace dokázali efektivně řešit a aby tuto dovednost předávali i dítěti“* (Mertin, 2011, s. 113). Podle Cibulce (1980) si každá generace vytváří své normy a sankce, které uplatňuje, když nejsou dané normy splněny. Stanovení norem a jejich charakter je dlouhodobý proces. Často se v rodině dědí normy z generace na generaci. Normy a sankce jsou úzce spojeny s celkovou atmosférou, úrovní komunikace mezi jednotlivými členy rodiny, angažovaností a stabilitou rodiny.

Konflikty v rodině vznikají z mnoha důvodů. Mohou se týkat běžných denních aktivit rodiny, ale také se mohou dotýkat zásadních témat (nevěra, hospodaření, rozdělení úkoly v rodině). Mnohdy se stává, že konflikty mezi rodiči následně ovlivňují rodičovské chování, to znamená, že emoce mezi manželi ovlivňují vztah rodič – dítě. Mezigenerační konflikty v rodině bývají z důvodu hluboké citové angažovanosti náročné na zvládnání. *„Vztahové konflikty se projevují v nenávislných a sprostých nařčeních, které zasévají nedůvěru, způsobují smutek a zraňují. Nezřídka jsou znamením ztuhnutí, zkornatění celého rodinného systému, které nepřipouští růst a rozvoj osobnosti“* (Rogge, 2000, s. 230). *„Kamenem úrazu bývá v rodině vztah mezi tchýní a snachou, tchánem a zetěm a již méně často mezi tchánem a snachou“* (Cibulec, 1980, s. 106). Podstatou konfliktů mezi tchýní a snachou je několik činitelů. Může jít např.: o příliš velký věkový rozdíl, kdy je tchyně již příliš vzdálena od problémů a požadavků svého syna, který si přivedl mladou a nezkušenou ženu, o žárlivost na mládí snachy, soupeření o rozhodující slovo v domácnosti, přístup k udržování chodu domácnosti. Současně i snacha se může podílet na zotřování konfliktů, a to tím, že si je vědoma fyzických předností, síly mládí, neochoty podřizovat se zvyklostem a toho, že do rodiny přináší nové prvky. Rogge (2000) tvrdí, že spory, v jejichž pozadí stojí zjevné nebo skryté vztahové konflikty mezi rodiči a prarodiči, způsobují celkový nepokoj v rodině. Dospělí velmi často zatahují do těchto svých sporů děti, kdy mnohdy bojují o jejich loajalitu tím, že ty druhé urážejí. V důsledku neustálých mezigeneračních konfliktů může dojít až ke generačnímu odcizení, kdy naprosto chybí rodinná sounáležitost generace prarodičů, rodičů a dětí.

Konflikty však nemusí být vždy nutně negativní vedoucí až k odcizení generací. Pokud se členové mladší a starší generace snaží vyřešit mezigenerační konflikt s tím, že

neuznávají pouze svou pravdu, může dojít k tomu, že obě generace najdou společnou řeč. Jak uvádí Cibulec (1980) pro vztahy mezi generacemi a pro celkové soužití v rodině je daleko nadějnější rovina partnerství a spolupráce. *„Každý máme svou pravdu – staří i mladí, těžko ustupujeme, nsnadno se jí vzdáváme, ale potřebujeme ty druhé, nevystačíme si sami, protože máme jen dílčí pravdu. Řešením je jen společné hledání pravdy. Společnému cíli – dorozumění nepřekáží to, že vycházíme z různých východisek, jdeme různými cestami. Přátelský rozhovor, který zachytí shody i rozdíly, to je nový model pro budoucnost“* (Jirásková a kol., 2005, s. 195). Do rizikových oblastí patří také téma vzájemných návštěv a jejich frekvence. Podle Říčana (2004) není správné, aby se rodiče odloučili od svých provdaných (oženěných) dětí natolik, že by se s nimi stýkali svátečně. Zdravý je systém vzájemných výhod a služeb, které si mladí a staří poskytují.

5 Rodina – základní článek v transferu vzorců chování

Na tom jací jsme, se podílí celá řada ovlivňujících faktorů. Vrozené dispozice (v podobě temperamentu jako základní kostry budoucí osobnosti, rozumové kapacity a dalších biologicky podmíněných dispozic) jsou v těsné interakci s rodinným prostředím (jak se k nám rodiče chovali, jak nám projevovali náklonnost a lásku, jaká byla převládající emoční atmosféra v rodině, kolikrát do rodiny jsme se narodili, které události se staly v rodině a kolem ní, v jaké společenské, historické a ekonomické situaci nás rodiče vychovávali).

Různé teorie rodinné interakce počítají s tím, že *“rodina je víc než jen součet jednotlivců, že je to celek, vyznačený určitým charakteristickým vzorcem vzájemného působení všech členů rodiny. Tento vzorec interakce uvnitř rodiny v ní vytváří jedinečnou emoční atmosféru, která je pro každou rodinu charakteristická. Způsob, jakým se lidé v rodině k sobě navzájem bezděčně chovají, je patrně důležitější než styl výchovy, který rodiče víceméně vědomě přejímají, ale který je zastíněn jejich skutečným vztahem k dítěti i vzájemným manželským vztahem. Způsob interakce je ovšem určen tím, co si každý člen rodiny do ní přináší – manželé ze své vlastní historie, dítě se svými vrozenými předpoklady“* (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 220).

Pro zdravý vývoje dítěte je velmi důležité příznivé klima v rodině. Rodinná konstalace (rozložení pozic), koncepce rodiny, míra autonomie a otevřenosti rodiny vůči vnějším jevům, způsob vedení jsou podle Řezáče (1998) důležitými atributy rodiny, které se promítají do všech rodinných interakcí, které v rodině mohou probíhat ve třech úrovních: rodiče (matka – otec); děti (sourozenec – sourozenec); rodiče a děti. Interakce každé rodiny se tvoří jako souhrnná zkušenost rodinného života, která nikdy nemůže být zopakována jinou rodinou.

Konkrétním projevem meziosobních interakcí v rodině je podle Řezáče (1998) především výchova, která vyjadřuje klíčové momenty vzájemné interakce a komunikace dospělých s dětmi. *„Výchova je mnohotvárný, složitý vzájemný vztah, v němž není jeden dárce a druhý obdarovaný, ale kde se myšlení a jednání každého vzájemně podmiňují a ovlivňují.“* *Celý výchovný proces probíhá v mnohočetné spojitosti s životním vývojovým procesem všech účastníků“* (Matějček, 2000, s. 25).

Podle Matějčka (2000) charakteristickým znakem výchovy je „zaměření“, které je určováno představou vychovatele, k jakým změnám v chování dítěte by se mělo dojít a v jakých formách by se mělo toto chování ustálit. Dítě vychováváme stále.

Od kojeneckého věku se rozhoduje o tom, jak se bude umět vyrovnat se školními nároky, jak se bude umět postavit k práci, jak se uplatní ve společenském životě, jak se bude umět zamilovat, jakým bude manželem a otcem nebo manželkou a matkou. Jako vychovatelé si stanovujeme nejenom cíle velké a vzdálené (životní), ale určují směr našeho snažení, ale také malé, konkrétní, kterými žijeme a které se stávají našimi drobnými starostmi a radostmi. „*Dobrá společenská výchova jedné generace nese ovoce i v generaci následující a ještě v těch dalších*“ (Matějček, 1986, s. 51).

Podněty z prostředí, které jsou k určitému cíli záměrně uváděny v činnost, jsou tzv. výchovné prostředky. Výchovné prostředky, tresty a odměny, by měly být dítěti vždy srozumitelné. Soustava výchovných prostředků by měla být bohatá a členitá, nemělo by se nic přehánět, přičemž by měla existovat jistá důslednost. Nedůslednost totiž uvádí dítě ve zmatek a vychovatel se v jeho očích snižuje. Citová atmosféra v rodině, vzájemná úcta porozumění mezi jednotlivými členy rodiny ovlivňuje výběr výchovných prostředků a dává celému výchovnému působení smysl. Síla rodinné výchovy „*spočívá v citových vztazích*“ (Matějček, 1994, s. 46). Jak již bylo řečeno, osobnost dítěte není ovlivňována pouze přímým nebo nepřímým působením rodičů, ale také meziosobní interakcí například rodičů (otec – matka), prarodičů a sourozenců. „*V každé minutě proběhne v rodině řada vzájemných aktivit: rodiče působí na dítě, dítě působí na rodiče, rodiče působí na sebe navzájem, v rodině s více dětmi jsou pak možnosti vzájemných vlivů ještě rozmanitější. Ve skutečnosti je pak dítě významnou měrou ovlivňováno ve svém vývoji a v dosažení duševního zdraví právě určitým vzorcem této rodinné interakce*“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 254).

Od určitého věku dítěte však nemůže rodina vlastními silami zabezpečit komplexní rozvoj dítěte, a je proto v tomto směru odkázána na spolupráci s jinými specializovanými institucemi. Škola a ostatní výchovné instituce vždy odpovídají jen za některou dílčí oblast výchovy. Dá se tedy říci, že jejich odpovědnost za výchovu není zcela autonomní. Podle Eyerových (2000) mají někteří rodiče k výchově přístup, který by se dal srovnat s chováním „*hlavního dodavatele*“, který organizuje výstavbu domu tím, že zadává zakázky jednotlivým stavebním firmám a řemeslníkům. Takový rodič poté hledá „*subdodavatele*“, kteří mají zřídit vlastní výchovu jeho dítěte – ať už se jedná o učitele, instruktora nebo psychologického poradce. Tento přístup může dobře fungovat, když se má dítě naučit různým dovednostem, ale nemůžeme ho uplatňovat, pokud chceme dítě naučit základním morálními hodnotám. Učitelé a ostatní pedagogičtí pracovníci mohou k výchově přispět, rozvinout ji nebo upevnit, ale základní odpovědnost leží na rodičích. Svazek mezi

rodiči a dítětem nabývá stále vyšších a vyspělejších forem. Dítě, které bylo zcela závislé na péči rodičů, musí vývojovým procesem dospět tak daleko, aby mohlo zaujmout samostatné místo ve společnosti dospělých lidí a následně se stát vychovatelem další lidské generace. „Potřebuje si vybudovat jakousi automatickou ústřednu, která by mu rychle a spolehlivě pomáhala regulovat chování k druhým lidem a která by citlivě prováděla zpětné hodnocení každého jeho vlastního činu právě z hlediska společenských vztahů. Jinak řečeno, bude muset mít určitou morálku, určité svědomí. To pak znamená, že si bude muset také samo vytvořit určitý pojem spravedlivosti a nespravedlivosti, viny a zásluh, slušného a neslušného chování a mnoha podobných věcí“ (Matějček, 2000, s. 99). To všechno je v dítěti budováno od kojeneckého věku až do dospělosti zejména našimi výchovnými zásahy. V tomto procesu, kde se formuje osobnost dítěte samotného, je právě osobnost jeho vychovatele nejdůležitějším činitelem. „Vychovatele nelze stvořit ve formě kybernetického robota, který by mechanicky reagoval na chování dítěte a rozdělával odměny a tresty, pohlavky a bonbony. Žádné schéma tu neplatí. Život je natolik složitý, že i v odměňování výchovných prostředků, jako jsou odměny a tresty, musíme postupovat uvážlivě, taktně a citlivě. A to ovšem nejde bez vřelého citového vztahu k dítěti. Dobře může potrestat dítě jenom ten, kdo je má rád“ (Matějček, 2000, s. 45-46). Musíme si uvědomit, že odměny a tresty nepůsobí pouze okamžitě tím, že zastavují nějaké nevhodné chování a povzbuzují to vhodné, ale přispívají k vytváření trvalejších postojů dítěte k určitým zásadám, ideálům a mravním normám.

Pelikán (1995) rozlišuje čtyři základní fáze výchovného procesu, a to fázi situační, fixační, generalizační a osobnostně integrační. Fáze situační je považována za základní a klíčovou, kdy se dítě dostává do konkrétních výchovných situací, kdy na něj působí konkrétní podmínky. Ty dítě vnitřně analyzuje a na jejich základě vznikají postoje. Ve fázi fixační dochází k opakování situací, které jsou podobné té výchozí, k upevnování postojů a vytváření zvyků jako ustálené reakce na obdobné situace. Ve fázi generalizační dochází k vytváření zobecněných myšlenkových modelů situací v psychice dítěte. V této fázi se vytvářejí a současně upevňují rysy osobnosti, její hodnotový systém a osobnostní vztahy. V poslední fázi, osobnostně-integrační, jde o dokončení utváření integrované a autentické osobnosti.

Záměrná (intenční) výchova

Výchova jako záměrné působení vychovatele na vychovávaného předpokládá, že vychovatel má vědomě určitý výchovný cíl, ke kterému chce vychovávaného dovést.

K tomu používá postupů, které pokládá on sám za nejvýhodnější. Jedná se zejména o odměny, tresty různého druhu, poučení, vysvětlení, předvedení na určitém vzoru. Takto je možno definovat záměrnou výchovu nejenom ve škole, ale také v rodině. Rozdíl je však v tom, že cíle záměrné výchovy ve školním prostředí jsou jasně stanoveny v osnovách a doporučené postupy jsou naznačeny v metodických příručkách. Naproti tomu výchovné cíle v rodinném prostředí nebývají tak pevně a jasně vymezeny.

Výchovné cíle si rodiče volí na základě vlastního hodnotového systému a podle předpokladů na straně dítěte. Hodnotový systém rodičů se zakládá jednak na hodnotách, které byly preferovány v rodinách, ze kterých pocházejí a na základě získaných zkušeností v dosavadním životě. Hodnoty se v různých rodinách liší. Většinou ale odpovídají hierarchii hodnot, které jsou platné ve společnosti. Problémy však mohou vzniknout např.: v rodinách s nízkou sociokulturní úrovní, kde je ceněno vzdělání velmi nízkou nebo kde jsou mravní zásady v rozporu s mravními postoji, případně právními normami společnosti nebo v rodinách, kde jsou hodnoty obou rodičů odlišné a na dítě jsou poté kladeny navzájem neslučitelné požadavky. Předpoklady na straně dítěte, které určují konkrétní cíle výchovy v určité době, závisí jednak na jeho dosažené rozumové, citové a sociální zralosti, osvojených dovednostech, schopnostech a vědomostech a dále pak na jeho individuálních dispozicích. *„Správně stanovené cíle by tedy měly vycházet z těchto tří aspektů, tj. měly by respektovat zásadu zralosti (pohotovosti), zásadu kontinuity a zásadu individualizace“* (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 249). Záměrná, cílevědomá a promyšleně řízená výchova dítěte je tedy nutná k tomu, aby si dítě osvojilo určité vědomosti, návyky, dovednosti a mravní hodnoty, které jsou přiměřené jeho věku. Dítě však tyto vědomosti a postoje získává i z vědomě neřízených činností ostatních lidí v rodině i mimo ní. V tomto případě bývá výchova chápána *„jako každé, i bezděčné působení jednoho člověka na druhého, při němž dochází k nějaké změně osobnosti“* (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 248).

Spontánní (bezděčná, funkční) výchova

Záměrné i spontánní způsoby chování vychovatele vůči dítěti, které ovlivňují jeho vývoj, můžeme charakterizovat jako výchovné styly. Výchovný styl, který například rodič používá při určování a uplatňování rodinných pravidel, se může lišit mimo jiné podle věku, pohlaví a kulturního prostředí dítěte. Obecně můžeme říci, že styl výchovy je charakterizován způsobem, jak rodič projevuje svou lásku a přízeň k dítěti, jak omezuje

a ovlivňuje chování dítěte pomocí důsledků vyvozovaných z porušování příslušných norem nebo očekávání.

Langmeier a Krejčířová (1998) zařazují mezi hlavní styly výchovy *styl autoritativní* – klade důraz na bezpodmínečnou poslušnost, uposlechnutí všech příkazů a zákazů dospělé autority bez dlouhých diskusí; *styl liberální (laissez – faire)* – klade důraz na ponechání co největší volnosti dítěti bez omezování jeho vlastní aktivity; *styl demokratický* – pokládání za nejdůležitější respektování dítěte jako samostatné bytosti s právem rozhodovat o sobě svobodně vzhledem k věku a vzhledem k předpokládaným následkům jednání. Dítě musí poznávat svou současnou odpovědnost vůči druhým lidem v rodině i mimo ní. Rodiče jsou v tomto případě dítěti staršími a zkušenějšími přáteli. Klade se důraz na dosažení společně přijatelného řešení konfliktů a na význam společného rozhovoru.

Ve většině případů není možno styl výchovy v určité rodině jednoznačně přiřadit do určitého typu. Styly se prolínají, někdy postupuje rodič autoritativně, jindy zase liberálně. Podle Langmeiera a Krejčířové (1998) se dá říci, že demokratický styl výchovy se pokládá za nejpriznivější pro zdravý vývoj dítěte. Na jedné straně ponechává dítěti přiměřenou volnost, na druhou stranu mu klade nezbytné hranice. Na druhou stranu je nutno podotknout, že právě uvolněná výchova, která se rozšířila v šedesátých letech, vychovala generaci, která zlomila všechny rekordy v užívání drog, sebevraždnosti, nestabilitě rodin. Také je nutno podotknout, že lidé, kteří žijí trvale s pocitem hluboké křivdy, nemohou podle Matějčka (2000) vychovávat své potomky k radostnému, jasnému, neproblematickému pojetí života.

Existují i tzv. nevhodné styly výchovy, které jsou pro vývoj dítěte nevhodné, a to *výchova rozmazlující* – rodiče vyhovují každému přání dítěte a projevují mu a „opičí lásku“; *výchova zavrhuje* – rodiče dávají svým chováním dítěti najevo otevřeně nebo častěji nepřímě své city odmítání a nesouhlasu (navenek to ovšem nepřiznávají a své chování zdůvodňují nezbytností kázně); *výchova nadměrně ochraňující* či *nadměrně starostlivá* – ve snaze chránit dítě před každým rizikem brání rodiče dítěti v postupném získávání dovedností, které jsou nezbytné právě pro účelné zvládnání nevyhnutelných rizikových situací; *výchova perfekcionista* – rodiče kladou na dítě požadavky, které nemůže vzhledem ke svému věku a k individuálním vlastnostem splnit, rodiče požadují po dítěti perfektní výkony např. ve škole, ve sportu, v hudbě; *výchova nedůsledná* – rodič kolísá mezi krajní přísností a krajní povolností (někdy jako by kompenzoval své pocity viny za dřívější nadměrnou přísnost). Nedůslednost může vyplývat i z odlišného přístupu

obou rodičů (matka zatajuje před přísným otcem všechny přestupky dítěte, apod.); *výchova zanedbávající, týrající, zneužívající, deprivující* – vyslovené ohrožení vývoje dítěte.

Důsledky výchovy se v životě rodiny promítají jak v pozitivním, tak v negativním smyslu. Podle Matějčka (2000) výchovná interakce v rodině není něco školsky vychovatelné. Každý z nás má tendenci svou vlastní zkušenost, třeba i negativní, aplikovat na druhé. Naučený model výchovy nejde jen tak přeučit a vychováváme tak, jak jsme sami byli vychováni. Každý extrém ve výchově vede k tomu, že jej bude dítě v budoucnosti kopírovat. Proto je nutné si uvědomit, že *„všude tam, kde je rodinné porozumění nějak porušeno, vytváří se nebezpečí i pro mravní vývoj dítěte. Tam, kde se rodiče rozvádějí, kde se někdo z vychovatelů v očích dítěte znehodnocuje nějakým ponižujícím chováním (pro alkoholismus například), tam se toto nebezpečí přirozeně zvyšuje. Jak často zraňují, ba v pravém slova smyslu týrají dítě rozvedení rodiče, kteří hrubě pomlouvají jeden druhého a nedovedou si představit, že by dítě mohlo mít rádo oba dva. A jak často si k tomu babička nebo dědeček z jedné nebo druhé strany přisadí, což vyvolá v dítěti zmatek ještě větší“* (Matějček, 2000, s. 99-100). Děti, které pozitivní rodinnou výchovu nepoznaly, mají pak později v životě největší problémy v citové interakci s druhými lidmi, nedovedou citově dávat a přijímat, je pro ně hluboce složité se hluboce zamilovat, založit trvalé společenství s někým druhého pohlaví, mít rád své děti. *„Jako by se tu roztácel jakýsi bludný kruh neblahých příčin a následků, který má tendenci přenášet neblahé následky ještě na další generaci“* (Matějček, 2000, s. 41). Také Satirová (1994) tvrdí, že pokud se dítěti nedostává potřebně zaměřené výchovné péče a výchovných vzorů, dá se hovořit o výchovné zanedbanosti. Výchovně zanedbávány bývají zejména děti primitivních rodičů s nízkou kulturní úrovní, ale někdy i paradoxně děti v rodinách s vysokou socio-ekonomickou úrovní, kde však na dítě rodiče nemají čas, kde je dítě nevídané či stojí příliš v pozadí v řadě různých jiných hodnot a zájmů rodičů. Rodina však navenek může působit jako harmonický akceschopný celek. Hučín (2008) doporučuje těm, kteří prošli v dětství traumatizující výchovou, aby navštívili psychoterapeuta. Ten by jim pomohl jejich zážitky zpracovat, aby je nepromítali do výchovy vlastních potomků. (Hučín, 2008, [online]).

Jednou z možností způsobu pohledu na rodinné vlivy nabízí podle Gjuričové a Kubička (2009) genealogie. Grafické zpracování generací mohou mít různou podobu, např. strom života, rodinná mapa, genogram. Sestavení schématu řetězce generací může na jedné straně poučit potomky, aby neopakovali chyby svých předků, a umožňuje jim učit se z jejich zkušeností získaných v řadě generací. Na straně druhé se v rodinných

genealogiích objevuje opakování transgeneračních vztahových vzorců. Například dospělí synové mívají konfliktní vztah se svými otci nebo dospělé dcery s matkami a tchyněmi, a to po několik generací, kdy blízcí příbuzní spolu léta nemluví. Transgeneračním přenosem je i přenášení násilných vzorců chování z dané rodiny nebo transfer patologického chování (např. alkoholismus). Podle Gjuričové (2000) dítě, které je často bité, bije často své sourozence nebo spolužáky, chlapci sexuálně zneužívaní se stávají pachateli sexuálního násilí, případně v rámci mezigeneračního přenosu fyzického násilí. Z transgeneračního hlediska jsou zajímavé výskyty zdravotních symptomů po několik generací. „V některých rodinách je tendence vyjadřovat prožívané tělesné i emoční strádání, depresi prostřednictvím tělesných symptomů; jde o somatizaci. Často se stává rodinným komunikačním vzorcem, který se transgeneračně přenáší.“ (Gjuričová, Langmeier, 2009, s. 121).

Matoušek (2013) tvrdí, že nově vzniklé rodiny bývají neustále ovlivňovány intenzivními aktuálními kontakty s rodinami předchozí generace. Tyto kontakty jsou následnou příležitostí ke vzniku mnoha psychických traumat. Se vznikem nové rodiny dostávají dětská traumata manželů nový prostor. V něm může dojít buď ke korekci, nebo naopak k zopakování raných psychických úrazů. Matoušek (2008) uvádí, že dětská traumata jsou ožívována zejména těmi situacemi, ve kterých se někdo z dospělých cítí odmítán nebo opouštěn, neboť to je právě nejbolestnější dětská vztahová zkušenost.

Je i nadále otázkou výzkumů, zda trauma, které se přenáší z generace na generaci a vytváří specifické vzorce chování vztahující se k tomu traumatu, musí znamenat jen bolest. Je totiž možné, že v některých případech může právě trauma jedinci přinést prožitek pozitivní změny, kdy nastane radikální osobnostní růst, který vznikl ze zápasu jedince s náročnými životními okolnostmi. Poté hovoříme o tzv. posttraumatickém růstu, který se může projevit v pěti oblastech:

- vztahy s druhými lidmi – větší zapojení druhých lidí do vlastního života
- nové životní možnosti – objevení nových zájmových oblastí
- osobnostní růst – zvýšená sebedůvěra, lepší zvládnání životních obtíží, zvýšená akceptace životního běhu
- spirituální změna – porozumění duchovním potřebám svých nebo druhých osob, větší zájem o duchovní oblast ocenění života – uvažování o podstatných věcech v životě, uznání možností, které nám všem život uděluje. (Chába, 2010, [online]).

5.1 Role a vztahy v rodině

Od počátků lidské existence se chování člověka vztahuje k jiným lidem nebo prvkům sociálního prostředí. Určitá sociální situace vyžaduje i určité chování. To znamená, že v určitém prostředí se chováme tak, jak to vyplývá z dané situace. Některé sociální situace obsahují vzor, model chování, jiné vyžadují tvořivou, originální reakci. „*Schopnost uvědomit si, jaké chování je přiměřené určité situaci a dovednost realizovat je, patří k základům sociální inteligence. Schopnost reagovat za jakékoliv situace tak, aby jednání respektovalo potřeby a práva druhých lidí a přitom nedevalvovalo mravní stránku osobnosti, patří k základům pevného charakteru*“ (Řezáč, 1998, s. 23). Naše situační chování se podle Řezáče (1998) odvíjí ze součinnosti (společné činnosti, společných aktivit s jinými lidmi) a z postavení ve vztažném sociálním systému.

5.1.1 Role

Komplex chování, které je od jedince v určité situaci očekáváno, protože podle norem společnosti (skupiny) odpovídá potřebám součinnosti, nebo postavení (pozici) jedince, nazýváme sociální role. Ta má vždy komplementární povahu. Obsah rolí se ve formě modelů (vzorů) stává postupně součástí historické zkušenosti a generačně se předává. Tyto modely chování můžeme nalézt jednak v chování jiných lidí nebo v symbolické podobě (např. umění, věda, náboženství, ekonomika), dále pak v hodnotách, ideálech a sociálních normách společnosti, zvyklostech nebo tradicích. Role mohou být dlouhodobé nebo krátkodobé, aktivní nebo pasivní, otevřené nebo skryté, hlavní nebo vedlejší, uvědomované nebo neuvědomované, tradiční nebo novátorské, reálné nebo představované. Je nutné podotknout, že v určitých věkových obdobích se role mění, rozšiřuje se a mění jejich repertoár

Podle Kellera (2004) každý člověk ve své podstatě hraje tři druhy rolí: základní – jsou dány věkem a pohlavím; profesní – jsou spojeny s kvalifikací; role ve volném čase – rekreační a politické. Kdykoliv „hrajeme“ nějakou roli, tzv. si nasazujeme „masku“, která je podle našeho názoru vhodná pro příslušnou roli. Každý z nás tak projevuje jiné způsoby chování v okruhu rodiny, přátel, v zaměstnání. V těchto různých automaticky měníme tón a zabarvení hlasu, používáme jinou mimiku a gestikulaci, chováme se dominantněji nebo se naopak dovedeme více podřizovat. Aby se tedy daná role stala součástí strukturálního já, musí proběhnout její interiorizace, a to procesem identifikace s rolí v rámci sociálního učení. Jak uvádí Keller (2004), někteří jedinci se do sociálních rolí stylizují dost násilně.

Konflikt rolí

Je zcela běžné, že člověk hraje v životě celý komplex rolí. Realizace všech rolí není lehká a někdy dochází k tzv. konfliktům rolí. Konflikt rolí nastává, jestliže jedinec, který zaujímá určitou pozici je okolnostmi nucen zaujímat „vzájemně si odporující, nebo neslučitelné role, anebo jestliže určitá role obsahuje vnitřně neslučitelné požadavky“ (Řezáč, 1998, s. 152). Může se jednat konkrétně o „konflikt záměny rolí, konflikt pojetí rolí, konflikt pojetí a výkonu role, konflikt očekávání vztahujících se k jedné roli, konflikt pozic, konflikty skupin, konflikt norem, konflikt formálních a neformálních norem uvnitř skupiny, konflikt cíl-způsob, dosahování-norma, konflikt – „podvodná vazba“ (Řezáč, 1998, s. 155).

Role v rodině

Každá historická epocha má své specifické společenské a ekonomické podmínky, které utvářejí prostředí pro život rodičů a jejich dětí. Cibulec (1980) uvádí, že styl komunikace a struktura rolí, které v rodině působí a jsou funkční v jedné fázi vývoje rodiny, nemusí v další fázi rodinného vývoje vyhovovat, ba naopak, mohou působit dysfunkčně.

Je nutno si uvědomit, že je možné vymezit i převládající typy osobností ve vztahu k plnění dané role v rodině. Na jedné straně stojí jedinci, kteří jsou dominantní, energicky prosazují a brání svá práva, dovedou se v rodině prosadit, jsou sebejistí, mají vlastnosti rozených vůdců, jsou společensky aktivní. Na druhé straně se nacházejí jedinci, kteří se raději podrobují ostatním členům rodiny, nedovedou absolutně prosadit svá přání, jsou společensky málo aktivní, nechávají rozhodovat jiné členy rodiny a snaží se být nenápadní. Někde mezi těmito stranami se nacházejí ostatní jedinci, kteří mají blíže buď k jednomu nebo druhému typu nebo stojí uprostřed a vyvažují dané extrémy.

Od dítěte se očekává, že bude v mnoha ohledech do určitého věku na svých rodičích závislé a bude přijímat jejich péči. Na druhou stranu od rodičů se očekává, že mu tuto péči poskytnou, že budou emočně a sociálně zralí, ekonomicky nezávislí. Velice důležitou roli hrají v rodině prarodiče, kteří v naplňování psychických potřeb dítěte stojí hned za rodiči. Vstupem do prokreační rodiny dochází k proměně životních rolí jedince, kdy sám začíná plnit rodičovské role a z vychovávaného je najednou stává vychovávající. Jak již bylo řečeno, jedinec ze své orientační rodiny přebírá rodičovský nebo partnerský vzor, případně i další interakce. Některé problémy v rodině mohou pramenit z toho, že dospělý jedinec není schopen, případně ochoten svou roli rodiče nebo

prarodiče plně přijmout nebo se s ní ztotožnit. Zejména u nevyzrálých osobností může někdy dojít ke konfliktu životních rolí, kdy jedinec není schopen ve svém životě skloubit stále narůstající počet různých rolí (role rodiče, manžela nebo manželky, snahy nebo zetě, tchýně nebo tchána). Tato skutečnost následně vede k frustraci a má negativní dopad na fungování celé rodiny.

Role dítěte

Podle Úmluvy OSN o právech dítěte je za dítě považována každá lidská bytost do osmnácti let věku. V nejranějších fázích svého vývoje se postupně dítě učí rozlišovat své chování, jak vůči osobám v rodině, tak mimo ní. Učí se, jak se má chovat ke stejně starým vrstevníkům, k dospělým lidem, k autoritám. „*Rodiče a vychovatelé se chovají ke svému dítěti tak, že přijímá dětskou roli. Dítě je ochraňováno, je středem pozornosti, vyhovuje se jeho potřebám. Dítě tuto roli přijímá, poněvadž je pro ně velice výhodná a umožňuje mu postupný vývoj*“ (Matějček, Dytrych, 1997, s. 19).

Velká změna nastává v době dospívání, kdy dospívající dětskou roli začne odmítat. Chce být svým rodičům rovnocenným partnerem, protestuje nejenom proti jejich autoritě, ale proti autoritám obecně, vyslovuje kritické názory, které nejsou založeny na vlastní prožité zkušenosti, odmítá se podřizovat a chce zdůraznit svou vlastní identitu. Jak říká Matějček a Dytrych (1997) „*postupně se tedy, často klikatými cestami, propracovává k roli dospělého člověka, tj. jedince, který chce být zodpovědný sám ze sebe a činit vlastní rozhodnutí*“ (Matějček, Dytrych, 1997, s. 20).

V období dospívání se kamarádské vztahy s druhým pohlavím přeměňují v milenecké role a objevují se nové důležité prvky chování. Jedná se o altruismus, kdy přestáváme být egocentrickými dětmi, chápeme, tolerujeme a naplňujeme potřeby partnera nebo partnerky. Tato fáze vývoje osobnosti je velmi důležitá, protože se tvoří jeden ze základů schopnosti dosažení emoční zralosti v návaznosti na přechod do další role - role manžela nebo manželky. Role manželská je bezprostředně spojená s rolí rodičovskou.

Role rodiče

„*Nejlepší věc, kterou může otec nebo matka udělat pro své dítě, je milovat jeho matku nebo otce*“ (Eyerovi, 1996, s. 205). Rodič je „*jedinec, který zplodil, porodil anebo vychoval potomka.*“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 503). Pro rodičovskou roli by měli být otec i matka vybaveni nejenom větší sociální a emoční zralostí, ekonomickou nezávislostí,

ale také větší dávkou trpělivosti, obětavostí a především skutečného přání mít dítě, na které se oba těší ještě před narozením. Rodičovství můžeme zařadit do období dospělosti, které je charakterizováno jako vrchol zrání jedince. Typickým znakem dospělosti je „*důraz na vlastní rozhodování ve všech oblastech života.*“ (Vágnerová, 2007, s. 11). „*Na poli rodičovství je zajímavá jedna věc – nejsou na něm žádní skuteční odborníci. Existují psychiatrové, psychologové a další, kteří studovali rozvoj dětí, ale každé dítě je individuální, odlišné od všech ostatních a jediný člověk, který se může stát odborníkem na dítě, je jeho rodič* (Eyerovi, 1996, s. 170).

Narozením prvního dítěte se z manželství stává rodina. Manželé vedle své dosavadní role musejí přijímat nové úkoly, které jsou spojené s rolí otce a matky. „*Děti potřebují, abychom se na ně každý den usmáli, objali je a brali život s humorem.*“ (Colorosová, 2008, s. 16). Podle Langmeiera a Krejčířové (2006) rodičovství přináší do života mladých rodičů uspokojení další životní potřeby – potřeby někoho, o koho mohou pečovat, kdo je na nich závislý, kdo je absolutně potřebuje. Vztah s rodiči je pro dítě od časného dětství základem jistoty a bezpečí. Na jedné straně dítě vnáší do života manželského páru řadu nových pozitivních prožitků a významným způsobem stimuluje jejich osobnostní vývoj. V rodičích samotných budí nepoznaný ochranný postoj, který dává jejich životu nový smysl, poskytuje mnoho radostí z každodenního rodinného soužití a z rychlých vývojových změn a projevů dítěte. Na straně druhé přináší dítě s sebou i řadu nových nároků do dosud pohodlného životního způsobu rodičů. Vyžaduje úplnou změnu denního rozvrhu rodičů, znamená pro ně samotné řadu povinností, mnoho starostí, obav a konfliktů. Každé vývojové období dítěte klade na rodiče nové specifické požadavky, protože se dítě stále mění. „*Každé dítě musí projít jednotlivými stupni vývoje, které na sebe navazují. Je však zapotřebí mít na paměti, že se každé dítě vyvíjí docela jinak. Jejich vývoj se skládá z kroků vpřed, ústupů a období poměrného klidu. Dítě přichází na svět se svým vlastním tempem, jedno jako rychlovlak, druhé jako slimák. Obě projdou svou cestu, každé svou rychlostí, svým způsobem a úkolem rodičů je ponechat dítěti jeho tempo*“ (Rogge, 2007, s. 11).

V rodině je nutná stálá flexibilita a pružné přizpůsobení novým potřebám dítěte. Úkolem rodičů je své děti povzbuzovat, poskytovat jim zázemí, podpořit je svou přítomností a jednoduše je mít rádi. „*Růst dítěte, které si umí poradit s dnešním světem, a vytváření rodiny, která se stává trvalou institucí, jsou nenáročnějšími úkoly života. Neexistuje žádný vzorec nebo návod. Ale pochyby ustupují závazkům, úsilí a vytrvalosti.*

Výsledky se objevují pomalu a postupně – ale s radostí. A tyto výsledky mohou změnit svět a rodinu“ (Eyerovi, 1996, s. 8).

Role otce prodělala v poslední době změny. „*Tím, že přestal být jediným výdělečně činným členem v rodině, se změnil jeho sociální status v tom směru, že ostatní členové rodiny, jejichž závislost na něm byla značná, změnili své chování k němu“ (Cibulec, 1980, s. 131).* Dřívější nedotknutelnost otce je dnes překonaná, dá se říci, že dnešní otec si musí své postavení v rodině a svůj sociální status vybudovat svými dovednostmi, znalostmi, přirozenou autoritu a dobrým vztahem k ostatním členům v rodině. Očekává se tedy od něj nejenom opravdový vztah k životní partnerce, který je založený na vzájemné úctě, porozumění, lásce, přátelství a odpovědnosti a aby byl spolehlivým ochráncem, přítelem a kamarádem svých dětí, ale také schopnost zvládat i obtížné životní situace a celkové podílení se na chodu rodiny (domácnost, finance, výchova potomků, volný čas). V současné době se však postavení otců zhoršuje. To je vyvoláno tím, že čas strávený s rodinou se stále zkracuje, otcové jsou zaneprázdňeni jinými společenskými nebo pracovními záležitostmi, rozšiřují si své vzdělání, často i jejich zájmová činnost je mnohem širší než tomu bylo dřívějších dobách.

Dá se říci, že matka zastává již po mnoho generací ústřední pozici v rodině, je jí přisuzována funkce jednotícího a stmelujícího činitele, kladou se na ní největší požadavky a nároky v rodině. Právě s ní je spojována v rodině stránka citová, výchovná, estetická. „*Občas se od ní očekává i nemožné“ (Cibulec, 1980, s. 50).* Správné plnění role matky v rodině vyžaduje jednak vyspělost po stránce psychické i fyzické k zvládnutí složitých a obtížných úkolů spojených s funkcí matky, dále pak schopnost plnit úkoly a činnosti spojené s rolí otce z pozice zastupitelnosti. „*Naše děti jsou naše naděje. Jejich štěstí by mělo být naším nejdůležitějším cílem. V našem světě s dvěma zaměstnáními, měnícími se zájmy a neomezenými možnostmi výběru, manželské páry často zjišťují, že ve svých každodenních životech mají stále méně společných věcí. To, co mají společné, jsou jejich děti. Pokud o nich mluví, skutečně diskutují o jejich požadavcích, jejich nadání, pokrocích a jejich problémech. Stanou se nejen schopnějšími, lépe pečujícími rodiči, ale také posilní své manželství“ (Eyerovi, 1996, s. 205).* Dnešní podoba vztahů mezi rodiči a dětmi je jiná, poukazuje se na větší otevřenost, rovnostářství a snahu o „kamarádský“ vztah k dětem ze strany jejich rodičů. Dnešní rodiče si přejí, aby z jejich dítěte vyrostla jedinečná sebevědomá osobnost, které by se podařilo v životě „dobře prosadit“. V současnosti se však začíná mluvit o potížích s výchovou, kdy mnozí rodiče vyjadřují pochybnosti ohledně vztahu jejich dětí k autoritám, o neschopnosti dětí poslouchat a o jejich

zhoršenému přizpůsobování se požadavkům okolního světa, „*Lepšími rodiči se nestaneme tím, že změníme své děti, ale tím, že změníme sami sebe*“ (Eyerovi, 1996, s. 185).

Role prarodiče

Narození dítěte se netýká pouze rodičů samotných, ale tato skutečnost je zásahem do života širší rodiny. Rodiče obou mladých partnerů se dostávají do své nové životní role, a to role prarodičů, stávají se z nich babičky a dědečkové. Prarodičovství pozitivním způsobem přispívá k vymezení rodinné identity. Dále pak potvrzuje normalitu rodiny tím, že naplňuje určitá sociální očekávání, mění vztahy v rodině, zajišťuje rodinnou kontinuitu, čímž odpadá strach ze zániku rodu. Může také fungovat jako prvek stability (například při rozvodu), jako pojistka v měnících se rodinných poměrech, jako zázemí a spojení s ostatními, případně jako náhrada za rodiče či ekonomický zdroj, apod. Prarodiče by měli zastávat roli poradců, kteří právě svými životními zkušenostmi, životní filozofií a moudrostí, pomáhají upevňovat rodinné svazky a zlepšovat celkovou rodinnou atmosféru. Prarodičovská role je velice variabilní, nemá jasně definovaný obsah, funkce ani styl, mnohdy bývá označována jako „role bez role“. Její realizace je velmi individuální a souvisí především s rodinnými normami. „*V každém případě se ukazuje, že prarodičovská role bývá podřízena představě rodičů o tom, jak má v socializaci vnoučat vystupovat prarodič. Jedná se o jakousi normu „neinterference“, tedy nevměšování, která ovšem může vést až k emocionálnímu odpojení či odcizení mezi jednotlivými generacemi v rodině*“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 142). Mnohem komplikovanější je poté situace v případě náhradních (sociálních) prarodičů, tedy nikoliv biologických. Za těchto okolností je socializace do role prarodičů velmi obtížná. Podle Rabušicové, Kamanové, Pevné (2011) je aktivní prarodičovství jednou z cest, jak prostřednictvím potomků udržovat a rozvíjet smysluplnou perspektivu starších osob. Vnoučata slouží prarodičům jako kotva v sociální struktuře, ve které se starší dospělí mohou ztrácet a mohou uspokojovat specifické potřeby prarodičů. Jedná se o potřebu stimulace (nové podněty pro prarodiče), potřeba orientace (poznání nové životní role), potřeba citovaného vztahu (silné emoční prožitky), potřeba seberealizace (nové možnosti uplatnění vlastních schopností) a potřeba otevřené budoucnosti. Podle Matějčka a Dytrycha (1997) mohou, ale také prarodiče vážným způsobem zasahovat do všech funkcí rodiny. Mohou například protestovat proti narození dítěte nebo naopak připomínat, že by se vnoučata už měla narodit. Mohou zásadním způsobem ovlivňovat ekonomické funkce mladé rodiny, mohou ji v kladném případě podporovat nebo naopak její ekonomickou prosperitu znesnadňovat. Mohou zasahovat do

procesu výchovy svých vnoučat, a to tím, že jim buď vnucují jiné normy, než jim dávají jejich rodiče, anebo naopak v pozitivních případech nahrazují chybné struktury a hierarchie hodnot hodnotami, které jsou obecně uznávané a pro danou kulturu platné. Mohou vstupovat svými postoji a názory do emočního soužití mladé rodiny a citově ovlivňovat svou dceru nebo syna proti manželskému partnerovi ve smyslu subjektivně zkreslené kritiky, odhalováním zdánlivě nebo skutečně slabých stránek osobnosti partnera nebo naopak mohou svými pevnými postoji, svou moudrostí a tolerancí vést ke zpevnění manželského soužití svých dětí.

Oproti dřívějšímu postavení prarodičů v rodině dnes nastávají radikální změny. *„Tím, že věk dnešních dědečků a babiček se posunul k hranici pod padesát let, otevřel se jim prostor pro plné a hodnotné vyžití a nezbyvá čas na naplnění dříve požadovaných činností spojených s rolí dědečka a babičky. Dnešní mladí prarodiče se často nehodlají angažovat pro své děti a vnuky tím, že velkou část svého volného času budou věnovat na jejich výchovu nebo opatrován“* (Cibulec, 1980, s. 83) Pokud prarodičovství přijde pro staršího člověka ve správnou chvíli, může se na tuto roli dobře připravit, může přehodnotit své priority, může se socializovat na svou novou identitu. S tímto také klesá pravděpodobnost, že se dostane do konfliktu s jinými životními rolemi. Zralost na roli prarodičů je dána mnoha faktory, konkrétně pak věk, profesní kariéra, místo bydliště rodiny – rozdíl mezi venkovským a městským prostředím, ekonomickou situací rodiny a dále pak, kterému dítěti se vnouče narodí. Všechny tyto faktory zralost pro prarodičovství ovlivňují. Je ale podstatné, aby prarodiče byli smířeni s tím, že mají děti ve věku, kdy se mohou stát rodiči a na ně tedy čeká role prarodičů. Nepříjemná situace a často i konflikt sociálních rolí může nastat u ženy, která má pocit, že je ještě mladá a není přesvědčená o tom, že je vhodný čas, aby jí vnoučata oslovovali „babičko“. Prarodičovství může fungovat jako prvek stability (například při rozvodu), jako pojistka v měnících se rodinných poměrech, jako zázemí a spojení s ostatními, případně jako náhrada za rodiče či ekonomický zdroj, apod. V těchto souvislostech můžeme podle Rabušicové, Kamanové, Pevné (2011) hovořit o prarodičích jako o generaci v záloze.

Většina odborníků se shoduje na tom, že prarodiče neodmyslitelně patří k dětství, kdy dochází k formování jedince a že vztah vnouče – prarodič je pro dítě zásadní, stejně tak jako prarodiče. Nejdříve na nás působí rodiče a velmi brzy se k nim přidávají další členové širší rodiny, zejména prarodiče. Na roli prarodičů si babičky a dědečkové zvykají postupně, uvědomují si, co vše obsahuje. Vnoučata, která mají prarodiče, se s touto rolí seznamují od malička. Pokud rodinné soužití funguje bez vážnějších problémů, zařazují

vnoučata prarodiče do okruhu svých nejbližších. V dětství jsme vnoučaty a s prarodiči si hrajeme, prožíváme s nimi společné chvíle. Jak rosteme, pokud prarodiče ještě žijí, pomáháme jim. Pak máme vlastní děti, po letech se dostáváme už ne do role vnoučat, ale do role prarodičů, protože máme vlastní vnoučata. A právě v těchto chvílích mohou zafungovat vzpomínky na to, co jsme v dětství prožili se svými prarodiči, co se nám líbilo a co naopak ne. Prostřednictvím vzpomínání na své prarodiče můžeme to dobré přenášet dál na svá vnoučata a špatného se vyvarovat. Vztah prarodičů a vnoučat je velmi křehký, je nutné jej opatrovat a pěstovat.

Vliv prarodičů na dítě vzrůstá ve chvíli, kdy má dítě problémy a má pocit, že mu rodiče nevěnují pozornost. Na druhou stranu díky vnoučatům nabývají prarodiče pocitu, že mohou ostatním stále pomáhat, a že jsou stále užiteční. Tato skutečnost je velmi důležitá, protože se mnozí prarodiče špatně vyrovnávají s tím, že jim ubývá fyzické síly, objevují se zdravotní potíže a neslouží jim paměť. Vnoučata zase vědí, že se mají komu svěřit, a že na ně mají jejich prarodiče čas. Pro další rozvoj vztah dítě – prarodič je toto velmi důležité. Přítomnost vnoučete v životě prarodičů jim pomáhá smířit se a přijmout dosavadní prožitý život, prarodiče se lépe vyrovnávají s konečností života. Vnoučata pomáhají prarodičům překonat těžká období života (například smrt svého životního partnera), často se stávají smyslem jejich života a přinášejí jim zcela nový životní záměr. Vliv prarodičů v rodině je znatelný také ve chvíli, kdy v rodině žádní prarodiče nejsou, nebo se se svými vnoučaty nestýkají. V takovýchto rodinách dětem mnohdy chybí, že se nemají komu svěřit a mnohdy jsou pak děti nuceny hledat pochopení jinde. Prarodiče jsou pro vnoučata tedy velmi důležitými. Vztahu vnoučat a prarodičů se nevyhýbají hádky, ani konflikty. Vyřešení vzniklého nedorozumění pomáhá vztahy vyjasnit. Existují však i situace, jejichž průběh prarodiče ani vnoučata neovlivní. Tato situace nastává například, pokud je vzdálenost mezi bydlištěm vnoučete a prarodičů velká nebo pokud dojde ke konfliktu mezi rodiči a prarodiči. V takovém případě může dojít až k odcizení vztahu. Prarodiče, kteří hodnotí svou životní bilanci negativně, a tím vnášejí problémy do vztahu ke svým vnoučatům. Takoví prarodiče nejsou partneři ani učitelé, od kterých by se dalo převzít něco pro vlastní život. Někdy se vnoučata stávají „projekčními plochami pro nesplněná přání dědečků a babiček, která teď mají splnit ti mladší“ (Rogge, 2000, s. 232). Takovéto přenášení úkolů na další generaci velmi zatěžuje vztah mezi prarodiči a jejich vnoučaty, v důsledku čehož nemůže vzniknout klidné přátelství.

Mezi rolí babičky a dědečka bývají odlišnosti ve vztahu k vnoučeti. Babičky bývají více informovány o životě svých vnoučat, jsou silněji integrovány do rodinného

společenství, přejímají více pečovatelskou roli, vnoučata více rozmazlují a dělají větší ústupky než dědečkové. Úloha dědečka je stejně důležitá jako úloha babičky. Dědečkové s vnoučaty často něco vyrábějí, opravují, vnoučata poznávají u svých dědečků starší techniky práce. Role babiček je ovlivněna tím, že vychází z role matek. Jde o roli citlivou a chápající, kdy babička bývá vnímána jako pečující, pracovitá a starostlivá žena. K roli babičky patří zejména činnosti, které směřují k udržování společného domova a vzájemnému setkávání se vnoučat, jejich rodičů a prarodičů, kdy mají možnost si povídat a příjemně strávit společný čas. Další rolí babiček je vyprávění vnoučatům. Tato role je i rolí dědečkovskou. V prarodičovském vyprávění jde především o předávání vzpomínek z dětství dalším generacím, čímž se protahuje tzv. „generační paměť“. Prarodiče však vnoučatům nevyprávějí pouze jejich životní příběhy, ale i příběhy ze života svých rodičů a prarodičů, které jim byly vyprávěny, když oni sami byli malí. Vnoučata tak mohou poslouchat příběhy, které jsou staré sto i více let. Do role obou prarodičů patří schopnost poradit. Vnoučata se mnohdy na své prarodiče obracejí s prosbou o radu. Prarodiče mají více času je vyslechnout, odpověď si promyslet, zvážit argumenty pro a proti. Je nutné si dát pozor na to, aby svou radou prarodiče nezasahovali do kompetence rodičů dítěte. *„Pro vztahy prarodičů s vnoučaty je nepominutelná rodičovská generace. Ta definuje podmínky, strukturu a hranice těchto vztahů. Záleží na tom, jaký význam v rodině přikládá prarodičům, jak potřebuje a současně oceňuje jejich přínosy, jak hodnotí jejich chování vůči vnoučatům ve smyslu respektování principu „nevměšování“ do rodičovské výchovy“* (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 149). Na druhou stranu pro radu si k prarodičům nechodí jen vnoučata, ale i rodiče samotní, jejich vlastní děti.

Role sourozence

Role sourozence se částečně překrývá s rolí dítěte. Mít sourozence nebo plnit roli sourozence, znamená dostávat po celé dětství průběžné interakce v různých způsobech sociální chování. *„Každé dítě vyrůstá v jiné situaci. Dokonce i děti z téže rodiny žijí v odlišných podmínkách a každé z nich obklopuje zcela jedinečná atmosféra. První dítě je zpočátku jedináček, takže se stává středem pozornosti. Jakmile se narodí druhé dítě, starší sourozenec si uvědomí, že byl sesazen z trůnu, a změněná situace se mu pranic nelíbí, předtím byl mocný, teď o svou moc nepřišel“* (Adler, 1999, s. 13). Děti se musí vzájemně přizpůsobovat, vzájemně se tolerovat, dělit a chápat. Dobré plnění této role napomáhá lepší socializaci dítěte a včlenění se do společnosti dospělých. S touto rolí není spojeno mnoho

závažných problémů, pokud se tedy nečiní na jednotlivce nátlak, nejsou zanedbávání nebo odstrkování.

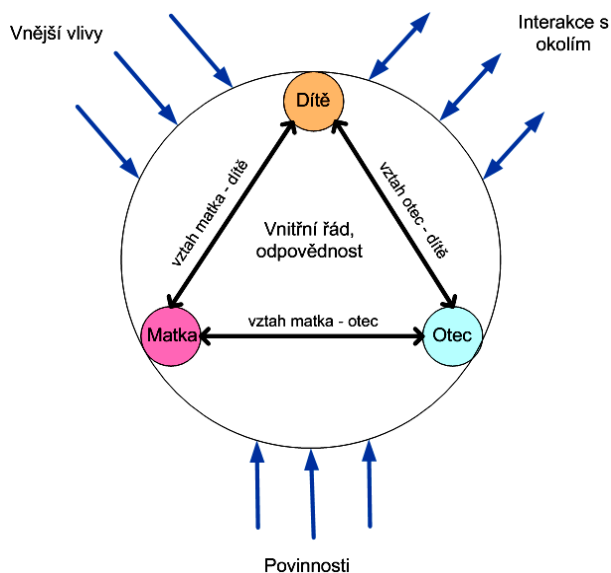
Pořadí, v jakém jsme se narodili (prvorození – jedináček, prostřední a benjamínci), pohlaví a věkový rozdíl starších a mladších sourozenců, nazývá Leman (1997) sourozeneckou konstelací. Každá sourozenecká pozice v rámci dané konstelace je jedinečná, každá s sebou přináší svá pozitiva a negativa. Každá sourozenecká pozice má mimořádný vliv na rozvoj osobnosti dítěte. Nevysvětluje sice veškeré naše jednání, ale do jisté míry ovlivňuje, jakým člověkem jsme se stali. Sourozenecká role má důležitý význam nejenom v období vývoje dítěte, ale i v dospělosti, kdy je nutné zabezpečovat klidné dožití rodičů a pomáhat jim ve stáří. V roli sourozence vystupuje do popředí schopnost spolupráce a partnerství.

5.1.2 Vztahy v rodině

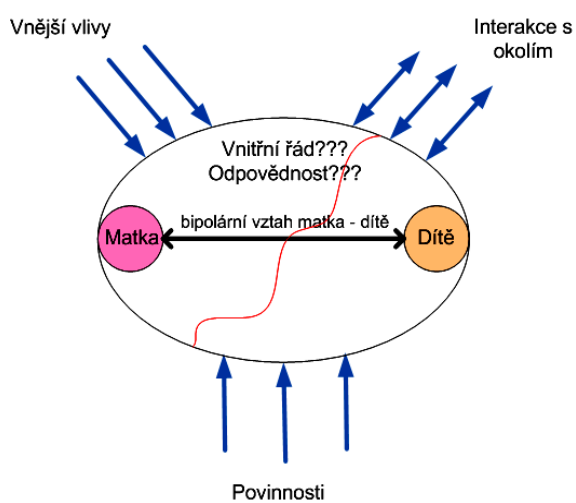
Podle Satirové (1994) je právě rodina místem, kde se mezilidské vztahy formují. Ty totiž budují pocit příslušnosti a dělají rodinu skutečnou rodinou. Je proto nezbytné tyto vztahy vytvářet, pěstovat a udržovat na takové úrovni, aby v rodině bylo zaručeno harmonické prostředí, které povede k vyrovnanému soužití všech členů a náležité transformaci rodinných vzorců chování.

„Z hlediska anatomie rodiny je podstatné odlišovat vztahy, do kterých jsme se narodili, tzn. vztahy vrozené, od těch ostatních, tzn. získaných“ (Chvála, Trapková, 2004, s. 136) Vztahy vrozené existují mezi rodiči a jejich vlastními dětmi, mezi vlastními sourozenci, mezi prarodiči a jejich vnuky a vnučkami. Tyto vztahy existují stále, mají biologický základ, jsou samozřejmé, nelze je volit, nelze je ztratit, lze je naplnit nebo nenaplnit, jsou trvalé, a to i přesto, že nebyly naplněné, hlubině spojují celé generace rodů, jsou vždy oboustranné a osudově stabilní. Vztahy získané vznikají seznámením, nejsou samozřejmé, je možné si je zvolit, lze je kdykoliv ztratit, zanikají, pokud se o ně nepečuje, mohou být jen jednostranné a jsou osudově labilní. K získaným vztahům patří vztahy přátelské, partnerské, pracovní, s nevlastními rodiči a dětmi, s tchánem a tchýní, se snachou nebo zetěm. Někdy může dojít k situaci spletení získaného vztahu s vrozeným. Například oplozením vzniká jak vztah vrozený mezi dítětem a matkou, mezi dítětem a otcem, dále pak přes dítě se partnerský vztah rodičů, který vznikl jako vztah získaný, stává současně i vztahem zprostředkovaně vrozeným.

Pokud má rodina a vztahy v ní fungovat, musí se vyvíjet podobně jako jednotlivci. Rodinné vztahy jsou udržovány v interakcích členů rodiny. V těchto interakcích najdeme vzorce, které mají povahu ritualizované události nebo mohou fixovat rodinné problémy. Možné kombinace vztahů mezi členy rodiny jsou:

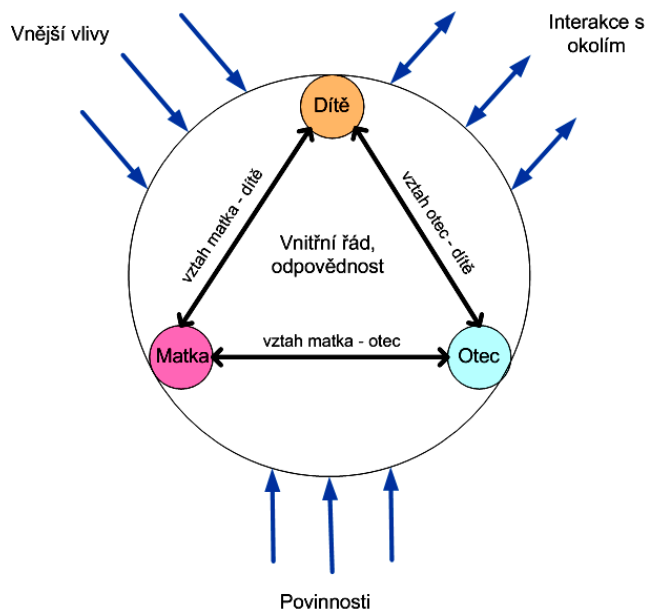

Obr. 1: Triáda – základní komunikační trojúhelník: matka – dítě – otec (Warshak, 2014, [online]).

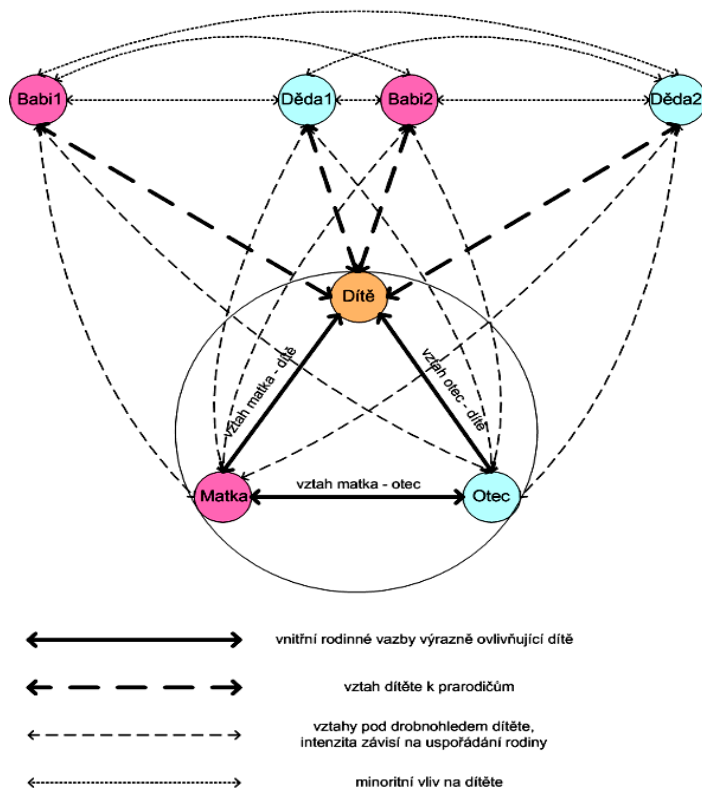

Obr. 2: Dyáda (Warshak, 2014, [online]).

Obr. 3: Triáda + sourozenci (Warshak, 2014, [online]).

Obr. 4: Zdravá rozšířená rodina (Warshak, 2014, [online]).

Zvládat dobře rodinné soužití předpokládá dobře ovládat své chování, znalost sebe samotného a schopnost úspěšně řešit situace, které vyplynou z partnerského a manželského života. Aby rodinné soužití nabývalo pozitivních forem, je podle Cibulce (1980) především zapotřebí:

- aby si každý člen rodiny uvědomil, co sám chce, po čem touží, a totéž aby věděl o ostatních členech rodiny;
- aby nikdo v rodině nebránil ostatním v jejich osobním vyžití a rozvoji. Nesplnění této důležité podmínky vede u těch, kteří jsou omezováni, k rezignaci a někdy i k nepřátelství vůči rodině, k častým konfliktům, útekům z domova a vyhledávání prostředí, které nemusí mít vždy zcela pozitivní charakter;
- dosáhnout toho, aby požadavky jednotlivých členů rodiny byly odůvodněné vůči celku. Zabrání se tak případným neúnosným nárokům a požadavkům některých dominantnějších a agresivnějších členů. Každý v rodině má mít právo své požadavky sdělit, u každého by se mělo přihlížet nejen k jeho potřebám, ale také k celkovým zásluhám;
- zabránit tomu, aby hlavní náplní vzájemné rodinné komunikace byly hádky a konflikty, místo vzájemného přesvědčování a vysvětlování rozdílných stanovisek;
- hledat u svých příbuzných lepší stránky jejich osobnosti a charakteru. Náznaky špatného chování vždy včas odstraňovat a nečekat, až přesáhnou nezvládnutelných rozměrů;
- vést každého člena rodiny ke správným zásadám rodinného života, vysvětlovat jeho výhody, ale upozorňovat i na povinnosti, které z něho plynou; společnými silami zvládat a usměrňovat členy rodiny, kteří mají tendence k narušování přátelské atmosféry, nejsou spokojeni sami se sebou a tuto nespokojenost přenášejí na ostatní.

5.1.3 Rodinná identita

Vývojem vztahů prostřednictvím multigeneračními zkušenostmi a kulturního kontextu si členové rodiny budují rodinnou identitu. Podle Sobotkové (2001) rodinná identita představuje zachování jistých hodnot, spojenectví při řešení problémů adaptace, vzájemné doplňování se v procesu uskutečňování rodinných rolí. Rodinná identita zahrnuje

pocity i vědomí vzájemné blízkosti, sounáležitosti, projevy zájmu a vřelosti. Úzce souvisí se soudržností rodiny. „Pro všechny změny v rodinné struktuře či rodinné interakci jsme to stále my“ (Sobotková, 2001, s. 43). Členové rodiny se zdravou rodinnou identitou sdílejí podobný vztahový rámec pro chápání a vysvětlování okolního dění, ale také pro to, jak celá rodina na okolní dění reaguje a vysvětluje si jej. Udržení rodinné identity v čase, kontrolu nad konflikty a schopnost rodiny měnit a rozvíjet zajišťuje rodinná stabilita. K udržení stability a ustálení nové identity rodiny napomáhají různé rodinné rituály.

5.2 Formy předávání rodinného dědictví – rodinný kodex

5.2.1 Rodinný kodex

Každá rodina má svůj upřednostňovaný soubor hodnot, který na jednu stranu může, ale na stranu druhou také nemusí reflektovat. Reiss (1987) v této souvislosti hovoří o tzv. rodinném kodexu, který tvoří soubor rodinných morálních norem a je spojen s rodinnou pamětí. Kodex určuje, co, jak a kdy se má co dělat, aby se to dělalo správně a náležitě, slouží jako sklad rodinných zkušeností a vodítko, podle kterého rodina reguluje svoje chování. V souvislosti s rodinným kodexem hovoří Reiss (1987) o rodinném pokladu, který je členům rodiny připomínán hmotnými památkami získaných od předchozích generací, rodinných legendách a mýtech.

5.2.2 Rodinné legendy a mýty

Schlippe, Schweitzer (2001) označují rodinu jako nejtěsnější sociální prostor, ve kterém se příběhy (narratives) nejintenzivněji sdělují a současně dochází k jejich vzájemné konfrontaci. Příběhy jsou narativní útvary, vyprávěné někým, pro někoho a s konkrétním cílem. Rodinné příběhy jsou pojítkem generací, potvrzují předávané hodnoty a přesvědčení, pomáhají nám odpovídat na otázky o naší rodině i o sobě, udržují pocit stability. Nejčastěji se rodinné příběhy vyprávějí při rodinných sešlostech nebo oslavách, kdy si můžeme společně povyprávět o významných činech žijících členů v rodině, ale také zesnulých příbuzných. Důležité je si uvědomit, že příběhy zachycují záznam o dané události. Propracovaný příběh, který obsahuje významné morální ponaučení, nazýváme rodinnou legendou. Legendy jsou předávány z generace na generaci, přičemž si je každá generace může měnit podle svých potřeb. Podle anglického terapeuta

ByngHalla má legenda v rodině upevňovat stávající stav. Může ale také posloužit jako návod, jak se zachovat v určité situaci, jak zvládat určité problémy, formuje postoje a ovlivňuje hodnotový žebříček členů rodiny. Jsou legendy, v nichž naši předkové mohou mít roli vzorců nebo odstrašujících příkladů.

Podle Sobotkové (2001) působí v každé rodině určité systémy přesvědčení, které ovlivňují pocity a chování členů rodiny. Tyto systémy jsou skryté pod povrchem rodinné interakce, kdy dotvářejí celkovou linii a specifické rysy života rodiny a označujeme je jako mýty. V rodině mají obrannou funkci, kdy členové rodiny popíráním, rozumovým zdůvodněním nebo zamlčováním překrucují realitu ve vztazích v domnění, že se vyhnou konfliktům. Současně je vytváření mýtu obranou rodiny vůči svému okolí. Sobotková (2001) uvádí tři hlavní typy rodinných mýtů:

- mýty o harmonii – jsme a budeme vždy šťastni;
- mýty omluvné a mýty o nápravě – určení jednoho viníka za problémy v rodině;
- mýty o záchráněni – hledání osoby – zachránce – mimo rodinu.

5.2.3 Rodinné rituály

Základní psychickou potřebou člověka je pocit jistoty, že se může spolehnout na očekávané. K tomu slouží jedinci po celý jeho život každodenní a každoroční rituály dodržované v rámci rodinného kruhu nebo rituály udržované v rámci společenství. Rituály propojují život jedince s proudem času, přírodními cykly a životem společnosti, kde žije. Podle Kaufmanové – Hubertové (1998) jde o specificky lidský způsob chování, a to ve smyslu hlubinné psychologie C. G. Junga, tedy o chování archetypické. „*Všem rituálům je společné to, že probíhají podle určitých pravidel, která často zůstávají celá dlouhá období neměnná. Jak se proměňuje společnost, mohou některé z nich ztrácet svůj smysl a nejsou-li naplněny novým obsahem, brzy zanikají nebo se stávají pouhou formou bez obsahu*“ (Kaufmanová – Hubertová, 1998, s. 9). Rituální chování najdeme u všech lidí, a to jak v krizích vývojových, individuálních, tak v dobových krizích celého národa. Dříve rituály řídily celou společnost, ve většině případů byly úzce spjaté s ročním obdobím a počasím.

Rodinné rituály představují podle Sobotkové (2001) specifické, pro rodinu typické a ustálené průběhy některých činností, které fungují prostřednictvím opakování chování. Význam rodinných rituálů spočívá v tom, že se jimi uskutečňují tři základní

procesy: transformace, komunikace a stabilizace. Rodinné rituály mohou mít různou podobu, např.: každodenní rutiny (stolování, loučení členů rodiny ráno před odchodem z domova, večerní ukládání ke spánku), nebo slavnostní příležitosti, kde se silně projevuje rodinná tradice (slavení narozenin, rodinná výročí, Vánoce, Velikonoce). Cílem rituálů je podle „uspořádání průběhu dne, poskytování bezpečí, upevňování rodinných vztahů, překonání strachu a vytvoření prostoru pro volný čas a vlastní kreativitu“ (Kaufmannová – Huberová, 1998, s. 71). Hromaděním společných zážitků se naplňuje rodinná historie, která při každém rodinném setkání ožívá.

V dnešní době plné změn ve společnosti i v rodině právě rituály usnadňují průchod životními změnami. *„Jde o to, že rituály pomáhají formovat rodinnou identitu v obdobích, kdy je potřebná její inovace. Rituály mohou přesahovat z minulosti skrze rodinnou tradici a být pozměňovány současnými potřebami rodiny. Zpřístupňují tak pocit kontinuity života na jedné straně a usnadňují akceptaci změn na straně druhé“* (Sobotková, 2001, s. 49). Dávají jedinci v životě řád, jistotu, mnohdy i směr celému jeho životu, jsou důležité pro vytváření vlastní identity a pro utváření společného života. Předepsané způsoby chování pomáhají komunikaci, a to verbální i neverbální.

Současné rychlé životní tempo, které mnohé rituály však vytěsňuje z rodinného života, je jednou z velmi významných příčin snižování stability partnerského a rodinného soužití a možná společnosti obecně. (Šulová, 2005, [online]). V rodinách, kde jsou rituály zanedbávané, potlačené nebo zapomenuté, může vědomí rodinné identity v průběhu času slábnout. *„Rodinné rituály zpřítomňují rodinné hodnoty a tradice“* (Gjuričová, Kubička, 2009, s. 82).

5.2.4 Rodinné hodnoty

Hodnoty určují naše chování, ovlivňují vše, na co přímo nebo nepřímo člověk působí. Hodnotami se úzce zabývá axiologie (z řeckého slova *axiá* – hodnota, cennost). Pro potřeby mé bakalářské práce lze použít charakteristiku hodnot jako skutečností (např.: jevy, věci, procesy, vztahy), které považujeme ve svém životě za důležité. Hodnoty nemají stejnou váhu. Člověk si dlouhodobě v průběhu socializace na základě vlastních zkušeností, prožitků a svých vlastností sám vytváří tzv. hodnotový žebříček, a to podle toho, jak jsou mu dané hodnoty blízké. Vytváření hodnotové orientace jedince je pod silným tlakem hodnot a hodnotových orientací jeho nejbližšího okolí (zejména rodiny), jiných osob (jeho vzorů, populárních osobností, pod vlivem médií) a systému

hodnot, které jsou uznávané a preferovány v celé společnosti. Dá se říci, že základní kostra hodnotového žebříčku je relativně ustálená po období puberty. Životní hodnoty jsou pro každého jedince zcela individuální, jednoznačně nelze žebříček hodnot zobecnit. Můžeme preferovat např. teoretické hodnoty (získávání pravdy a znalostí), ekonomické hodnoty (peníze), estetické hodnoty (harmonie, vzhled), sociální hodnoty (přátelství, kolegiálnita, pomoc), politické hodnoty (moc, vliv, uznání) nebo náboženské hodnoty. Hodnoty nejsou u jedince absolutně stálé a neměnné. Hodnotový žebříček se proměňuje po celý život vlivem významných změn v důsledku životních etap člověka. *„Život sám je dar a jsou v něm vzácné hodnoty, které bychom neměli promarnit“* (Matějček, 2000, s. 108).

Lidské hodnoty se za uplynulá staletí změnily. Lidstvo je čím dál tím více ovlivněno technikou a technickým pokrokem, postupně se ztrácíme v záplavě informací, stáváme se „otroky technických vymožeností“. V návaznosti na tuto skutečnost mnohdy ztrácíme skutečný životní smysl. Měli bychom si uvědomit, že rodina je ta největší hodnota, kterou naše společnost má. Je především na rodině, zdali nasměruje svého člena v dalším vývoji k zodpovědnosti nejenom za sebe, ale i za své nejbližší, vzájemné laskavosti, povzbuzení, porozumění s myšlenkou předávání těchto hodnot dalším generacím. Na rodičích je, aby svým dětem předali ty správné hodnoty, které mohou zpomalit, zvrátit nebo třeba i zastavit výchovu individualisticky orientovaných, samolibých, ješitných a pouze sebeuspokojujících jedinců. *„Děti potřebují rodiče, kteří je podrží, ale nezadržují. Potřebují dospělé, kteří jim dávají kořeny a křídla. Kořeny, které je spojují se zemí a drží při zemi. Kořeny, které jim ukazují, z čeho vzešly. Jsou to tradice, tvořené pro dítě rodiči a prarodiči. Úkolem dětí je tyto tradice prověřit, probrat je a rozhodnout o nich, některé hodnoty a normy hodit přes palubu a ty ostatní sbalit do životního zavazadla. Děti jsou pocestní, kteří se ptají na cestu a kteří hledají a nacházejí cestu vlastní – jeden pomalu a druhý rychleji, jeden snáze a, druhý s potížemi. Cílem je cesta sama. Tu a tam se nakrátko vracejí ze svých cest, vyprávějí o dalekých zemích, o zákrutech a oklikách, naplní si svůj ruksak a vydají se na další etapu cesty, která je cílem“* (Rogge, 2000, s. 12)

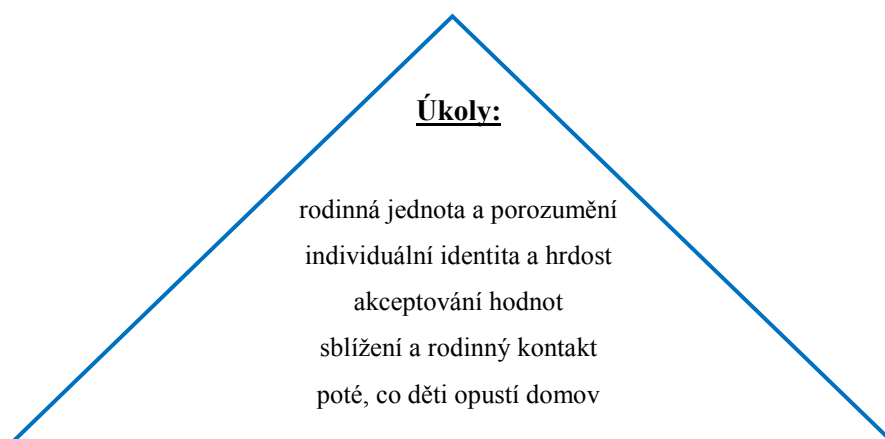
5.2.5 Rodinné tradice

„*Rodinná tradice je pozitivní zvyk, který se nejen očekává, ale také se na něj vzpomíná*“ (Eyerovi, 1995, s. 135). V životě jedince působí tradice jako sociální prostředek ke stabilitě společenských vztahů. Jsou takovým katalyzátorem mezilidských vztahů, který udržuje pohromadě rozdílné povahy a zvyky. Zároveň budují mezigenerační mosty, podporují intergenerační porozumění, dávají jedinci zažít pocit sounáležitosti s rodem, předky a jejich osudy. Je důležité znát a pamatovat si svůj rod, předat vzpomínky o předcích svým potomkům a probouzet zájem o rodinné tradice. Zapojení dětí do těchto znalostí formuje jejich historickou paměť. To je jeden z předpokladů toho, že jako dospělí se stanou pevným spojovacím článkem mezi dalšími generacemi.

Eyerovi (1995) tvrdí, že pokud jsou tradice pečlivě promyšleny, jasně formulovány, mluví se o nich a zakládá se na nich, mohou rodinu semknout, zvýšit porozumění a rodinnou jednotu, mohou učit odpovědnosti, poctivosti a pomoci. Nejlepší tradice mají svou hodnotu a jsou příkladem správných pravidel. Základním důvodem pro rodinnou tradici je však zábava a radost z toho, že je rodina dohromady. Rodinné tradice Eyerovi (1995) rozdělují na velké rodinné tradice – velikonoce, vánoce, významná rodinná výročí, narozeniny a malé rodinné tradice – drobné domácí zvyky nebo pravidla (nedělní oběd, páteční rodinné plavání, každodenní večerní vycházka se psem).

Mnohé tradice se v dnešní době udržují jako pouhá zvyklost, která se přenáší z generace na generaci, kdy nejmladší generace nemá tušení, proč tomu tak vůbec je. V průběhu času byl zapomenut její původní smysl nebo ztratil v nových společenských podmínkách na významu. Podle Eyerových (1995) existuje nejméně osm aspektů života, jimiž nám rodinné tradice mohou pomoci porozumět a rozvíjet je. Jedná se o hodnoty, komunikace, vzdělání, manželství, odpovědnost, citlivost, individualitu a ponaučení. Proto je důležité, aby partneři neustále utvářeli nové tradice a rituály, které poslouží na desítky let dopředu dalším generacím.

1. Zhodnocení a vylepšení tradic, které už máme

2. Doplnování a rozvíjení (prázdniny, narozeniny a jiné každoroční tradice)

3. Rodinné zvyklosti a pravidla (denní, týdenní, měsíční tradice)

Obr. 5. Tradice *Převzato z knihy – EYRE, Linda a Richard M EYRE. Jak naučit děti hodnotám. 2000, s. 71*

6 Výzkumné šetření

6.1 Metodologie výzkumného šetření

Výzkumný cíl

Ve své bakalářské práci si kladu za cíl podrobněji prozkoumat a popsat přenos rodinných vzorců chování mezi dětmi, rodiči a jejich prarodiči. Každý z nás, ať již jsme v roli dítěte, rodiče nebo prarodiče, se stáváme článkem v řetězu předávání modelů chování. V rámci mého výzkumu mě proto zajímá, jak daný přenos vzorců chování vnímá a následně hodnotí, v rodině každá generace zvláště ze svého pohledu. Z výsledků mé práce by mělo být patrné, jaké vzorce chování si generace rodičů a prarodičů přinesla do svých prokreačních rodin, zda se tyto vzorce dotvářely nebo dotváří díky společné interakci dětí, rodičů a prarodičů.

Výzkumné otázky

Ve své bakalářské práci budu hledat odpověď na hlavní výzkumnou otázku (HVO), která zní: **Jak hodnotí tři generace v rodině (dětí, rodiče, prarodiče) přenos komunikačních vzorců chování?**

Z této hlavní výzkumné otázky jsem vyvodila několik dílčích otázek (DVO), jejichž odpovědi mně pomohou najít cestu k zodpovězení hlavní výzkumné otázky. Dílčí výzkumné otázky zní:

DVO pro generaci prarodičů:

DVO 1: Jak hodnotí rodinnou komunikaci současní prarodiče ve svých orientačních rodinách?

DVO 2: Jakými způsoby komunikovali současní prarodiče se svými dětmi?

DVO 3: Jakými způsoby komunikují současní prarodiče se svými vnoučaty?

DVO pro generaci rodičů:

DVO 4: Jak hodnotí rodinnou komunikaci současní rodiče ve svých orientačních rodinách?

DVO 5: Jak hodnotí rodinnou komunikaci současní rodiče se svými dětmi?

DVO 6: Jak hodnotí rodinnou komunikaci dětí a prarodičů současní rodiče?

DVO pro generaci dětí:

DVO 7: Jak hodnotí rodinnou komunikaci se svými rodiči a prarodiči děti školního věku?

Výzkumná strategie

Podle stanoveného výzkumného cíle a pro svůj výzkum jsem si vybrala kvalitativní design. Chtěla jsem využít bližšího kontaktu s respondenty, což právě kvalitativní výzkum umožňuje. Jak uvádí Strauss, Corbinová (1999) výstupem kvalitativního výzkumu nejsou jen čísla, ale důležitá data zkoumané problematiky. Kvalitativní výzkum se hodí pro ty výzkumy, které se snaží „odhalit podstatu něčí zkušenosti s určitým jevem“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10-11). Kvalitativním výzkumem získáváme postoje a reakce respondentů, jejich názory, současně máme možnost zkoumat vzájemné vztahy mezi respondenty.

Výběr respondentů

Pro účely své práce jsem hledala úplné rodiny s alespoň jedním školním dítětem a všemi žijícími a rozhovoru schopnými prarodiči, neboť respondenty se měli stát, jak rodiče, tak prarodiče z obou stran. Výběr rodin byl omezený dvěma skutečnostmi. Zaprvé tím, že mnoho rodin nemá žijícího některého z prarodičů, případně není některý z nich schopen kvůli svému zdravotnímu stavu rozhovoru. Za druhé je účast rodiny na výzkumu podmíněna ochotou všech jejích členů, to znamená, že neochota jednoho ze členů rodiny vylučuje automaticky celou rodinu z výzkumu.

Nakonec se mi podařilo oslovit tři rodiny, které souhlasily s účastí ve výzkumu. Výsledný výzkumný vzorek představoval 21 respondentů. Obě generace, rodiče i prarodiče, ve výzkumu vystupovaly na jedné straně v roli rodičů, na druhé straně i v roli dětí. Důvodem pro výběr takového vzorku respondentů byl záměr zmapovat, jak probíhala rodinná komunikace v orientačních rodinách z pohledu rodičovské generace, a také z pohledu jejich rodičů. Dotazováním se na dětství prarodičovské generace bylo možné získat informace také o tom, jak hodnotí rodinnou komunikaci svého dětství oni, čímž bylo možné pozorovat případný přenos vzorců chování do jejich prokreačních rodin.

Pro ucelenější pohled následuje stručný nástin rodin, přesněji základní charakteristika jejich jednotlivých členů. U dospělých je uveden jejich současný věk, dosažené vzdělání, příbuzenský vztah, u dětí věk a současné studium.

RODINA 1:

Prarodičovská generace - orientační rodina otce				
Vlachovi	babička V1	orientační rodina otce	74 let	střední vzdělání bez maturity
	dědeček V1	orientační rodina otce	74 let	střední vzdělání bez maturity
Prarodičovská generace - orientační rodina matky				
Tučkovi	babička T1	orientační rodina matky	68 let	střední vzdělání bez maturity
	dědeček T1	orientační rodina matky	69 let	střední vzdělání bez maturity
Rodičovská generace				
Vlachovi	matka 1	prokreační rodina	46 let	střední vzdělání s maturitou
	otec 1	prokreační rodina	43 let	střední vzdělání s maturitou
Generace dětí				
Vlachovi	dcera	prokreační rodina	18 let	studentka střední odborné školy
	syn 1	prokreační rodina	11 let	žák základní školy – školní věk

RODINA 2:

Prarodičovská generace - orientační rodina otce				
Novákovi	babička N2	orientační rodina otce	60 let	střední vzdělání bez maturity
	dědeček N2	orientační rodina otce	62 let	střední vzdělání bez maturity
Prarodičovská generace - orientační rodina matky				
Ježkovi	babička J2	orientační rodina matky	59 let	střední vzdělání bez maturity
	dědeček J2	orientační rodina matky	65 let	střední vzdělání bez maturity
Rodičovská generace				
Novákovi	matka 2	prokreační rodina	35 let	střední vzdělání s maturitou
	otec 2	prokreační rodina	39 let	střední vzdělání s maturitou
Generace dětí				
Novákovi	dcera 2	prokreační rodina	10 let	žákyně základní školy – školní věk
	dcera	prokreační rodina	5 let	žákyně mateřské školy – předškolní věk

RODINA 3:

Prarodičovská generace - orientační rodina otce				
Ropkovi	babička R3	orientační rodina otce	64 let	střední vzdělání s maturitou
	dědeček R3	orientační rodina otce	68 let	střední vzdělání bez maturity
Prarodičovská generace - orientační rodina matky				
Sovovi	babička S3	orientační rodina matky	59 let	střední vzdělání bez maturity
	dědeček S3	orientační rodina matky	63 let	střední vzdělání s maturitou
Rodičovská generace				
Ropkovi	matka 3	prokreační rodina	39 let	vysokoškolské vzdělání
	otec 3	prokreační rodina	42 let	vysokoškolské vzdělání
Generace dětí				
Ropkovi	syn 3	prokreační rodina	9 let	žák základní školy – školní věk

Nástroj sběru dat

Rozhodla jsem se použít polostrukturovaný rozhovor, a to především proto, že je možné na předem připravované otázky navazovat, doplňovat je, anebo v případě, pokud je respondentům nepříjemné odpovídat, mohou některé otázky vynechat. Rozhovory byly sestaveny tak, aby určitý okruh otázek korespondoval s hlavní či dílčími otázkami a mohlo tak být na všechny výzkumné otázky odpovězeno. Výhodu jsem spatřovala v tom, že jsem během pokládání otázek přišla na spoustu nových informací, které dodaly mému výzkumu širší rozměr. Vytvořila jsem tři verze rozhovorů, samostatně pro prarodiče, rodiče a děti. Ke každé dílčí výzkumné otázce jsem následně vytvořila několik otázek tazatelských, které byly srozumitelné pro respondenty.

Výzkumný terén

Rozhovory byly realizovány ve všech rodinách doma, v jejich přirozeném prostředí, zvláště s rodiči, s prarodiči a dítětem. Důvodem k odděleným rozhovorům bylo jednak, aby se generace navzájem ve svých výpovědích neovlivňovaly, dále pak, aby výzkumník nezavdal příčinu ke vzniku nějakých mezigeneračních konfliktů. Všechny rozhovory byly nahrány na diktafon pro jejich přesnější následné zpracování a vyhodnocení, s čímž všichni respondenti souhlasili.

Před začátkem rozhovoru jsem každému respondentovi vysvětlila téma a účel výzkumu, požádala jej o vyslovený souhlas s účastí ve výzkumu. Každému respondentovi zvláště jsem zdůraznila, že účast na výzkumu je anonymní, tedy, že v mé práci nebude použito jeho pravé jméno a že se získanými daty budu pracovat pouze já osobně. Požádala jsem o souhlas s nahráváním celého rozhovoru na záznamník z důvodu příjemnější atmosféry rozhovoru a ulehčení práce se získanými daty. Všichni respondenti s nahráváním souhlasili. Při výzkumu jsem striktně dodržovala zásadu nezmiňovat se o již získaných datech před dalšími respondenty. Po každém rozhovoru jsem získaná data přepisovala do písemné podoby. Při přepisu rozhovorů jsem data anonymizovala, pro všechny respondenty jsem použila pseudonymy. Musím podotknout, že přepis rozhovorů byl zdlouhavý a velmi časově náročný. Někteří respondenti byli schopni vyjádřit se více detailněji, jiní volili stručnější odpovědi. To mohlo být způsobeno tím, že některé pokládané otázky byly pro respondenty ve svém obsahu značně nepříjemné.

6.2 Vyhodnocení výzkumu a jeho interpretace

Z realizovaného výzkumného šetření vyplynulo, že transformaci rodinných vzorců chování mezi třemi generacemi ovlivňují čtyři skupiny faktorů, a to: rodinné klima, mezigenerační přenosy, mezigenerační vztahy jednotlivých členů rodiny a metody výchovy.

Rodinné klima

Jak se ukázalo z rozhovorů, rodina poskytuje nezaměnitelné klima, které je důležité pro osobní rozvoj každého z nás. Mnoho respondentů připouští, že právě prostředí, ve kterém vyrůstali, kde trávili velkou část svého dětství, na ně mělo velký vliv. Babička R3 hovoří o tom, že: *„Vše bylo takové normální, maminka byla na mě moc hodná, moc se mi po ní stýská“*. Matka³ tvrdí, že: *„Asi mi to vše přišlo tak nějak, jak má být. Na nic zásadního si nevzpomínám.“* Otec³ uvádí: *„Tak já jsem měl pohodové dětství. Na nic, co by mi bylo nepříjemné, si nevzpomínám. Rodiče mě do ničeho nenutili, nenařizovali.“* Babička J2 tvrdí: *„Hodně mi vadilo, že mezi mnou a sestrou dělala zejména mamka rozdíly. Já jsem již od mala musela pomáhat v domácnosti, kolem zvířectva a na zahradě. Kdežto moje sestra, která se velice dobře učila a také vystudovala i vysokou školu, a to bylo na vesnici „něco“, tyto práce nevykonávala. Vždy rodičům řekla, že se musí učit. Když jsem řekla já, že se musím učit do školy, vždy jsem od mamky slyšela, že musím*

stihnout vše, jak práci, tak školu. To jsem chápala jako nespravedlivé. Tatka se s mamkou nerad hádal, a tak většinou odešel a pomohl mi třeba nakrmit husy nebo podojit kozu.“ Stejně tak i matka² říká: „Nejvíce mě na našich štvalo, že dělali obrovské rozdíly mezi mnou a bráchou. Já jsem musela doma pomáhat, dělat vše i za něj, třeba uklízet pokoj, a on ne. Já jsem byla potrestaná za vše, mockrát i za to, co jsem neprovedla, protože jsem podle nich byla starší a měla jsem mít rozum, on za nic. Od mala s ním naši zacházeli jako s budoucím reprezentantem, moje úspěchy je vůbec nezajímaly. Přitom jsem měla až do osmé třídy vyznamenání, na gymplu taky, a když jsem chtěla jít na vysokou, řekli mi, že by se kvůli mně musela rodina uskromňovat a nebyly by peníze bráchovi na sport, tak jsem musela jít pracovat. Hodně jsem se s tím jako malá holka trápila a vlastně nemám to v sobě vyřešené dodnes.“ Dědeček R3 vzpomíná na prostředí, ve kterém vyrůstal takto: „Hm, nerad o tom mluvím, protože nás otec dost často bil, nenechal si nic vysvětlit, držel se hesla: škoda rány, která padne vedle. To mně teda vadilo, protože mu bylo jedno, zda jsem něco provedl já nebo brácha, dostali jsme vždy oba dva, aby nám to prý nebylo líto. Velmi často jsem se otce bál. Nerad, fakt nerad na to vše vzpomínám..... “. Dědeček T1 tvrdí, že jeho: „Otec byl velký detailista. Když nebylo něco na svém místě nebo tak, jak nakázal, tak bylo zle. Vždycky jsem si říkal, jak mě to štve, a že nikdy takový nebudu, ale někdy doma slyším, že jsem jako můj táta“. To samé tvrdí matka¹ o svém otci: „Trochu mi vadil otcův puntičkářský postoj. Občas by bylo lepší na nás křiknout, aby se vyčistil vzduch než takové to divné mlčení. Víc projevovat city“. Z rozhovorů respondentů lze vymezit dvě kategorie. První kategorií bylo prostředí, které respondenti vnímali jako pozitivní, protože je podporovalo, uspokojovalo, a současně docházelo ke stmelování rodinných vztahů. Druhou kategorií bylo prostředí, které respondenti vnímali jako negativní, kdy jejich vývoj komplikoval, ztěžoval, případně způsobil i rozpad rodinných vztahů.

Stejně jako Matějček (1986) nebo Jirásková (2005) chápou jednotliví členové všech čtyř rodin domov jako místo, kam patří, jako místo bezpečí a životní jistoty, jako místo, kde se nacházejí věci, které mají pro ně jistý význam, kde žijí „jejich lidé“, kde ale také mohou vznikat pocity odcizení a psychické bolesti. Babička T1 říká, že při slovu „domov“ se jí z jejího dětství vybaví: „Domek, zahrada, rodiče, sourozenci“. Stejně tak vzpomíná babička N2: „Domov? Tak asi já, mamka a bráška, Asta (pes) a Tulák (kocour)“, dědeček J2: „Rodiče. Maminka u šlapacího šicího stroje a táta u stolu, jak čte v kuchyni noviny“ nebo babička J2: *Různé homole cukru v kuchyni a bílý ručně vyšívavý ubrus od babičky.* Matce¹ se při slovu domov vybavuje: „Pohodové dětství, sobotní nebo nedělní sváteční

oběd s prarodiči“, babičce R3 zase: „*Maminčino pohlazení a pomuchlování*“. Dědeček S3 rád vzpomíná na: „*Dobrý pocit, že někam patřím*“. Matka3 tvrdí, že domovem jejího dětství byla: „*Oáza klidu a citové teplo*“. Dědeček N2 si při slovu domov vzpomněl na: „*Kakao a babiččiny tvarohové buchty*“ a dědeček R3 na: „*Babiččiny kynuté knedlíky s jahodama*“. Jinak vzpomíná na svůj domov babička S3, která říká, že domovem v období dětství pro ni byla: „*Práce a domácnost*“ nebo matka2, která tvrdí, že domovem pro ni byly: „*Špinavé smradlavé propocené drezy, trenky a ponožky, chrániče a házenkářská taška s míčema*“. Z rozhovorů s respondenty lze vymezit tři kategorie. V první kategorii domov v období dětství respondenti spojili s konkrétními lidmi, hmotnými věcmi nebo zvířaty. Ve druhé kategorii respondenti spojili domov s určitým pocitem, který v období dětství sami pociťovali. Ve třetí kategorii respondenti domov v období svého dětství spojili s konkrétní vzpomínkou na něco příjemného, ale i nepříjemného.

Mezigenerační přenosy

Jak se ukázalo z rozhovorů, respondenti všech rodin si jsou vědomi, že množství společných aktivit (společné trávení volného času, rodinné rituály, tradice a mezigenerační učení) se odráží v míře soudržnosti rodiny, jak uvádí Matějček (1994). To potvrzují následující odpovědi.

Volný čas

Babička T1 hovoří o volném čase ve své orientační rodině takto: „*Tak my jsme tak nějak byli pořád všichni pohromadě. Nebylo to moc o společných zájmech, spíše o té společné práci, pracovali jsme na zahradě, opravě domku nebo na hospodářství. Tatínek vždy říkal, že i my děti musíme přiložit ruku k dílu, abychom si vážili dobrého bydla.*“ Dědeček T1 zase na volný čas ve své orientační rodině vzpomíná takto: „*Chodili jsme na společné procházky s Ajaxem.*“ Oba prarodiče T1 vyhodnotili chování rodičů ve svých orientačních rodinách v oblasti volného času kladně. Tento vzor tedy záměrně (chtěně) přenesli vzor do své prokreační rodiny, přičemž babička 1 hovoří o trávení volného času se svými dětmi takto: „*Tak když byly menší, tak ty procházky s kočárkem, jezdili jsme na kole. Potom už měly děcka své zájmy, hlavně sport, tak to už možná to večerní povídání.*“ Dědeček T1 svou ženu doplňuje: „*Hodně jsme byli na chatě. O prázdninách jsme jezdili k moři a v zimě do hor na lyže.*“ Společné trávení volného času s rodiči i prarodiči potvrzuje matka 1: „*Víkendy a část prázdnin jsme trávili na chatě,*

i s prarodiči. Pak společná dovolená třeba u moře nebo na horách.“ Protože i ona tento vzor považovala ze své orientační rodiny za pozitivní, opakuje jej nyní ve své prokreační rodině, což potvrzuje slovy: *„Hodně cestuju za poznáním, plno času věnuju turistice, jezdíme na kole, chodíme plavat nebo navštěvujeme naše přátele a jejich děti.*

Babička V1 hovoří o trávení volného času v orientační rodině takto: *„Tak určitě jsme museli pomáhat s pracemi kolem baráku a na zahradě. Ale taky jsme chodili hodně do procházky do přírody, s mamkou jsme háčkovali a paličkovali. Navštěvovali jsme prarodiče nebo další příbuzné. Dědeček V1 neměl lehké dětství a nevzpomíná na jeho prožití rád. Na otázku trávení volného času v orientační rodině vzpomíná takto: „Když nebyl táta v práci, tak byl většinou v hospodě. Spíše jsem trávil čas se sourozenci. Museli jsme se postarat jeden o druhého, psali jsme společně úkoly, no a pak jsme chodili ven mezi ostatní děti, plavat, bruslit, jezdit na kole, a tak.....“.* Babička V1 považovala daný vzor za pozitivní a opakovala jej ve své prokreační rodině, což podporuje svým tvrzením: *„Jezdili jsme k našim na Vysočinu každý týden na víkendy, o prázdninách, dovolené“.* Naproti tomu dědeček V1 vzor týkající se trávení volného času ve své orientační rodině vyhodnotil negativně a do své prokreační rodiny jej vědomě blokovane nepřenesl, což lze usoudit z jeho tvrzení: *„Naše rodina společně volný čas trávil. Jezdili jsme k rodičům manželky na Vysočinu každý týden v pátek a vraceli se až v neděli. Babča a děda byli suprlidi. Ale už umřeli. Otec1 potvrzuje tvrzení svých rodičů: „My jsme jezdili hodně k babičce a dědovi na Vysočinu. Rád jsem chodil s tátou na ryby“.*

Prarodiče T1 a V1 shodně uvádějí, že se svými vnoučaty tráví dostatek volného času. Babička T1 říká: *„ Často jsem vnučku vyzvedávala z družiny a vodila na kroužek, to samé je nyní s vnukem. Taky se vždy moc těším, když každý týden chodí vnučka na naše holčičí drby u kafička. Myslím si, že jsme spolu všichni často a jsem za to ráda.“* A dědeček V1 doplňuje: To potvrzuje i babička V1: *„My žijem kousek od sebe. Vidíme se často. Vnučka už je velká, tak ta chodí na drbárnu, a s druhou babičkou se střídáme ve vyzvedávání vnuka ze školy a vodím ho do kroužku. A když je čas, tak si brknem a sejdeme se. Tak normálně“.* Matka1 přiznává, že čas strávený prarodičů T1 a V1 s dětmi je dostatečný a velmi si toho váží. I syn1 tento vzájemně strávený čas pozitivně vnímá a říká: *„Jezdíme hodně s mamkou a tatškou na výlety. Taky jezdíme na kolách. Babičky mě berou ze školy a vodí mě na kytaru“.*

Rodina 2

Babička N2 vzpomíná na společně strávený čas ve své prokreační rodině takto: *„Měli jsme malý domeček na takové samotě a museli jsme vše dělat dohromady, bráška dělal ty chlapské práce a já s maminkou kolem domácnosti, zahrádky a havěti. Co jsme si vypěstovali k živobytí, to jsme měli. Chodili jsme také hodně do lesa. Moc ráda na vše vzpomínám. Měli jsme jeden druhého a bylo to fajn.“* Dědeček N2 také pochází z prokreační rodiny, kde byl volný čas rodiny spojen se společnou prací: *„My jsme bydleli na vesnici, a tak vždy bylo dost práce, tak jsme byli často pohromadě. Na zahradě, dřevo na zimu, sušit seno, nakrmit králíky, slepice, prase. Bylo to spíš hodně o té práci.“* Oba respondenti vzor společně tráveného času pozitivně přenesli do své prokreační rodiny. To potvrdila babička N2: *„Já i manžel pocházíme z vesnice, sami jsme si postavili domeček na vesnici, takže kolem něj bylo a je práce celoročně dost a dost. Takže jsme jako rodina stále byly spolu buď na zahradě, dvorku nebo v domečku. No, ale když zbyl čas, tak jsme s dětmi jezdili na kolo výlety.“* Dědeček N2 svou ženu doplnil: *„Pořád bylo co dělat, když si člověk musel udělat skoro vše sám, protože peníze na řemeslníky jsme neměli. Takže jsme vlastně byly všichni spolu.“* Oba dva respondenti uvedli, že volný čas se svými dětmi netrávili pouze společnou prací kolem domu, ale i každoroční pěší turistickou dovolenou, na kterou vzpomínají dodnes. K tomuto babička N2 uvedla: *„Každý rok jsme v létě jeli na týden do Krkonoš na podnikovou chatu, to byla taková rodinná soutěž, kolik ujdeme kilometrů a jestli překonáme rekord z minulého roku. Vše jsme si zaznamenávali a z túry jsme si přinesli pohled nebo odznak. Dodnes to máme schované a někdy vzpomínáme, jaké to bylo, co jsme zažili.“* Tyto zážitky pozitivně jako dítě vnímal i otec 2, který velmi rád na tyto okamžiky s rodiči dodnes vzpomíná.

Babička J2 vzpomíná na společně strávený čas a činnosti se svými rodiči negativně, její dětství v orientační rodině nebylo příliš ideální: *„Toho společného času s rodiči bylo hodně málo. Tatínek pracoval v cukrovaru, maminka pracovala na směny v nemocnici jako pomocná síla v kuchyňce. Někdy jsme měli společný oběd nebo večeři, ale spíše se každý najedl, jak chtěl. Abych pravdu řekla, nepamatuji se na to, že bychom s rodiči měli společné zájmy. Peněz bylo málo. Taťka předělával sám postupně náš baráček, ve kterém jsme bydleli, tak jsem hodně času byla s ním a on mě učil těm různým chlapským pracem. Nejezdili jsme nikam na prázdniny, babička s dědou bydleli ve stejné vesnici, tak tam jsem hodně chodila, ale oni nás moc navštěvovali, to byli rodiče mamky a na rodiče taťky si nepamatuji, umřeli, když jsem byla hodně malá.“* Naproti tomu dědeček J2 uvádí, že: *„My jsme trávili společně všechnen volný čas. Chodili jsme hodně na*

procházky do lesa, v zimě bruslit, v létě plavat. S tátou jsem chodil každou neděli odpoledne od jara do podzimu fandit na fotbal, v zimě na hokej.“ O společných činnostech ve své prokreační rodině s dětmi se babička J2 vyjadřuje: „ Když byly malé, chodili jsme na procházky, na hřiště, na pískoviště, apod. Když už byly starší, každý se sám věnoval tomu, co ho bavilo. Mladší syn hrál od čtyř let až do dospělosti házenou a můj manžel ho trénoval. Takže veškerý volný čas naší rodiny jsme podřizovali sportovním aktivitám našeho syna. Někdy to bylo dost časově náročné.“ To potvrzuje i dědeček J2: „Byl jsem trenérem házené, takže jsem kluka trénoval od minižáků až do dorostu. To mi zabralo veškerý můj čas, no vlastně, přiznávám, pro mě nic jiného v naší rodině neexistovalo.“ Sám sobě v současné době přiznává, že: „Dceru jsem nějak propásl“. Takovéto rozdělení volného času špatně psychicky snášela dcera prarodičů J2 a na své dětství nevzpomíná pozitivně: „Vše se u nás doma točilo kolem sportu – házené, kterou táta trénoval a brácha od mala hrál. Stále se mluvilo o tom, kam se jede na zápas, s kým se hraje „doma“, kde a od kolika se trénuje nebo kdy a kam se jede na soustředění. Táta vedl bráchovi kroniku vstřelených gólů, rozebíral s ním chyby na hřišti. Je pravda, že měl brácha neobvyklý talent a byl v tom fakt vynikající. A když spolu nebyly v tělocvičně, na hřišti, dívali se na sport v televizi a neustále spolu diskutovali. Já jsem po škole byla často doma sama, mamka dopoledne nepracovala a odpoledne chodila uklízet a vracela se domů až pozdě večer. Rodiče vždy po mě požadovali, abych se sama naučila a sama o sebe postarala. Záviděla jsem spolužákům, kteří například měli odpoledne oba rodiče doma, mohli si s nimi povídat nebo jen tak obyčejně spolu večereli, nebo šli na procházku, no a oni zase záviděli mě, že jsem stále doma sama a můžu si tak, jak mi říkali, dělat, co chci. Často mě bylo skutečně smutno a brečela jsem u sebe v pokoji.“ Tento vzor považuje matka2 jako negativní, nechtěla jej ve své prokreační rodině opakovat a o trávení volného času a společných činnostech s dětmi hovoří takto: „Trávíme téměř všechn volný čas společně. Nechci totiž nic propásnout z dětství svých dcer. Nechci nikdy opakovat chyby svých rodičů, je to pro mě odstrašující příklad. My jezdíme hodně na kole, kolečkových bruslích, chodíme hodně do přírody, v létě i v zimě jezdíme na hory.“

Jak prarodiče N2, tak i prarodiče J2, vnímají plně funkční a zcela dostačující trávení volného času se svými vnoučaty. Babička N2 říká: „Tak když mají mladí čas, tak s dětmi přijedou, tím, že bydlíme 10 km od nich, na vesnici, tak to je tak jednou za 14 dní na celý víkend. Nebo k nám děti jezdí na prázdniny. My tedy k nim tak často do města nejezdíme, jsme s dědou zvyklí, že mladí jezdí spíše k nám než my k nim a taky to zdravíčko už moc dědovi neslouží, takže je spíše radši doma. Ale neříkám, že se někdy

také s dědou za nimi do města nevypravíme, ale je to fakt málo, jsem fakt radši, když přijedou oni k nám. Je tu krásná příroda a klid, málo aut a hluku. Děti se tu vyblbnou, jsou na čerstvém vzduchu, a mladí nám třeba pomohou na zahrádce nebo dříví na zimu, jak kdy, nebo se mnou dojedou na nákup, aby děda nemusel. Nebo si vezmou kola a jedou do lesa.“ Dědeček N2 uvádí, že na společné činnosti se svými vnoučaty je částečně omezen stavem svého zdraví, ale i přesto uvádí, že: *„S holkama hrozně rád hraju „člověče nezlob se“, hru „žížaly“ nebo pokaždé opékáme buřty.“* Babička J2 doplňuje: *„Bydlíme ve stejném městě a trávíme s vnoučaty skutečně hodně času, kdykoliv se domluvíme, tak můžeme být spolu. Jedeme na výlet, nebo kino, procházka nebo jen tak u nás nebo u nich doma, to si pak hrajem, modelujem nebo malujem. Nebo když mladí potřebují, tak holky vyzvednem ze školy nebo školky, dovedeme na kroužek, můžeme s úkoly. Respektujem s dědou ale vždy domluvu s dcerou nebo zetěm, nedomlouváme se sami s vnučkami, to ne.“* Matka2 výpovědi prarodičů doplňuje: *„Snažíme se nedělat rozdíly mezi jedněma nebo druhýma rodičema, s manželem chceme, aby všichni cítili, že patří k nám, do našeho života, aby nikdo nebyl smutný a sám.“* Z výpovědí respondentů N2 a J2, matky 2 a otce 2, vyplývá, že považují vzájemně strávený čas za dostatečný. I dcera2 tento vzájemně strávený čas pozitivně vnímá a říká: *“Mamka a taťka s náma jezdí na kole a bruslích. Chodíme taky do lesa, hlavně na houby. V létě plavem a v zimě bobujem. Babička a děda z baráčku se mnou hrajou karty a hry. Ta druhá babička s náma kreslí a děda chodí do kina.“*

Rodina 3

V orientační rodině babičky R3 a dědečka R3 chyběl z důvodu úmrtí jeden z rodičů. Babička R3 hovoří o volném čase ve své orientační rodině následovně: *„Hodně času jsme trávili já, maminka, teta, sestřenice a bratranec. Jezdili jsme na výlety, chodili do přírody.“* Naproti tomu dědeček R3 netrávil se svým otcem volný čas a říká: *„Když nebyl táta v práci, tak byl v hospodě.“* Babička R3 považovala daný vzor za pozitivní a opakovala jej ve své prokreační rodině, což podporuje svým tvrzením: *„Když byl syn malý, tak ty procházky kočárkem, na hřiště, výlety do přírody. Ale jak rostl, tak spíše s tím tátou trávil hodně času na fotbale.“* Naproti tomu dědeček R3 vzor týkající se trávení volného času ve své orientační rodině vyhodnotil negativně a do své prokreační rodiny jej vědomě blokovane nepřenesl, což lze usoudit z jeho tvrzení: *„Jezdili jsme v létě na společné dovolené a pak jsem hrál se synem fotbal.“* Otec3 potvrzuje tvrzení svých

rodičů: „*Táta hrál o víkendech s chlapama fotbal, takže jsem od mala chodil s ním. V létě jsme jezdili na společné dovolené.*“

Babička S3 říká o trávení volného času se svými rodiči a sourozenci toto: „*Bydleli jsme v takové bytovce a kousek od ní jsme měli zahrádku. Takže jsme tam od jara do podzimu byli. S tátou jsem často jezdila na kole a mamka mě učila vyšívát, háčkovat a plíst.*“ Dědeček S3 se vyjadřuje o trávení volného času ve své orientační rodině tímto způsobem: „*Táta byl dost často mimo domov, ale když byl doma, tak se nám všem klukům hodně věnoval. Chodil s námi hrát třeba nohejbal, volejbal, v létě jsme pravidelně jezdili do odborářské ozdravovny na dovolenou Bedřichov v Krkonoších.*“ Vzory o trávení volného času v orientačních rodinách prarodičů S3 lze charakterizovat jako pozitivní. Jak babička S3, tak i dědeček S3, se snažili vzory společného trávení volného času ze svých orientačních rodin částečně přenést do své rodiny prokreační. Tento přenos však značně komplikovala finanční situace mladé rodiny. Babička S3 o dané situaci tvrdí: „*Byla jsem s dětmi často sama, manžel měl dvě zaměstnání, aby rodinu finančně zabezpečil. Ale každý rok jsme alespoň jeli v létě na týden s dětma stanovat.*“ To potvrzuje i dědeček S3: „*Snažil jsem se rodinu vždy dobře finančně zabezpečit, takže jsem měl dvě zaměstnání. Jak se říká, domů jsem se chodil pouze vyspat. Každý rok jsme jeli alespoň o prázdninách pod stan.*“ Tvrzení rodičů podporuje matka 3: „*Tatka byl hodně v práci, i o víkendech, tak jsme byli hodně s mamkou. Ta nás učila třeba vyšívát nebo háčkovat. V létě jsme všichni jezdili každý rok stanovat.*“ Z výpovědí prarodičů R3 a S3 lze usoudit, že v obou těchto prokreačních rodinách začal fungovat vlivem pracovní vytíženosti nebo sportovního zaměření individuální vzorec trávení volného času dětí s jedním z rodičů. Tento vzor byl ze strany otce 3 a matky 3 také oboustranně přenesen do jejich prokreační rodiny. Matka 3 se vyjadřuje o společném, trávení volného času rodiny takto: „*Manžel má svoje aktivity, já taky. Hraje s ním fotbal nebo si s ním zahraje playstation. Já s ním zase jezdím na kole a chodím plavat nebo na kolečkáče. Jediný společně strávený čas je o letní a zimní dovolené.*“ Z výpovědí respondentů R3 a S3, matky 3 a otce 3, vyplývá, že považují společně strávený čas za dostatečný. Velmi pozitivně tuto skutečnost vidí syn 3, který říká: „*S tatškou hrajeme hodně fotbal, s mamkou jezdíme na kole, chodíme plavat nebo jde se mnou bruslit. Taky chodíme s mamkou do knihovny pučovat si knížky. Děda (pozn. otec otce) s tatškou se mnou chodí na fotbal, někdy s nimi přijde i babička. Děda a babča (pozn. rodiče matky) se mnou zase hrajou různé hry nebo jdeme do kina nebo se mnou napíšou úkoly*“.

Mezigenerační učení

Mezigenerační učení chápou jednotliví členové všech čtyř rodin jako obousměrný proces, přičemž uvádí konkrétní věci, které se od určitého člena rodiny naučili. Velké podněty k mezigeneračnímu učení vidí členové rodin zejména v technice. Babička T1 říká: „*Učíme se s dědou pořád, i přesto, kolik nám je. Zrovna minulý týden jsem poprosila vnučku, aby se mnou došla do banky, protože jsem si zablokovala platební kartu.*“ Také dědeček T1 uvádí, že co se týče počítačů, učí se od mladších: „*Sám musím ty mladší poprosit o pomoc třeba s počítačem.*“ Matka1 doplňuje: „*Určitě si navzájem máme co předat. Rodiče nám předají své zkušenosti a poznatky, my na oplátku se snažíme pomoci například s informačními technologiemi.*“ I v rodině 2 se respondenti vyjádřili, že starší generace má problémy s technikou. Babička N2 k tomu uvedla: „*Dnes ten svět letí tak divně dopředu, hlavně díky té technice, takže to se hodně s dědou učíme buď od syna nebo od starší vnučky*“ a dědeček N2 jí doplňuje: „*Spíš mám problém, že někdy nestačíme s babi sledovat ty všechny novinky a někdy ani nevíme, o čem ta naše mládež mluví. Oni mají s náma svatou trpělivost a snaží se nám vše vysvětlit, abychom byli, jak říká naše starší vnučka „in“.*“ Babička J2 chválí v mezigeneračním učení svou vnučku „*Vždy mi vše vysvětlí a ukáže*“. Mimo počítače uvádějí rodiče nebo děti problémy spojené s prarodiči a mobilem. Syn 3 uvádí, že: „*Dědové neumí s mobilem nebo počítačem, tak jim to já nebo taťka ukazujeme.*“ Otec 3 doplňuje: „*Náš syn učí dědu s mobilem. Pořád se vymlouvá, že umí pouze volat, ale poslat zprávu už nezvládne.*“ Co se týče učení mladších od starších, uvádí matka2: „*Tak třeba já sama se dodnes učím od manželovy maminy vařit a péct, v tom je naše babi přeborník, a já tak získávám užitečné zkušenosti do vlastní kuchyně. Děcka se zase postupně učí, jak se žije u babi a dědy ve městě v paneláku, a jak u babi a dědy na vesnici, že je v tom obrovský rozdíl.*“ Také syn 3 si je vědom učení mladších od starších: „*S mamkou pečou perníčky na vánoce, to mě baví. Táta a děda mě učí fotbal.*“ V rámci mezigeneračního učení lze vymezit dvě kategorie. V první kategorii se starší generace učí od mladších, a to zejména technické věci. Ve druhé kategorii se učí mladší od starších činnosti spojené s domácností, zkušenosti a poznatky.

Tradice, rituály

Rodina 1

V orientačních rodinách prarodičů T1 měly rituály i tradice své místo. Babička T1 hovoří: „*Tak většinou jsme spolu večeřeli nebo v neděli obědvali. Taky se u nás hodně*

dodržovaly vánoce a velikonoce. Kromě takových těch zvyků jsme taky chodili s rodiči i prarodiči společně do kostela na mši. Slavili jsme taky výročí svatby rodičů, táta vždy přinesl mamce svatební kytici.“ Dědeček T1 na rituály ve své orientační rodině zase vzpomíná: „ Tak vždycky, když táta přišel z práce, tak jsme šli venčit Ajaxe. U toho jsme si povídali, co je nového, co se nám zajímavého nebo taky nezajímavého během dne přihodilo.“ Jako na rodinnou tradici dědeček T1 vzpomíná na: „ různé oslavy narozenin a svátků“. Protože oba respondenti T1 vyrůstali v tradičně založené rodině, chtěli v těchto zvycích pokračovat i ve své prokreační rodině. O pokračujících rituálech babička T1 říká: „Ráno jsme společně snídali. Každý den večer jsme si povídali o všem, co se stalo přes den, třeba ve škole nebo na tréninku. Ještě pravidelný sobotní nebo nedělní oběd u mých rodičů.“. To současně potvrzuje i dědeček T1: „Jednak společná snídaně a večerní povídání, co bylo přes den a tak..... V sobotu nebo neděli jsme chodili ke tchánovým na oběd.“Babička T1 říká o dodržování rodinných tradic ve své prokreační rodině:„ Vánoce a velikonoce a všechny ty zvyky, co k tomu patří. To bylo pěkné, byly jsme všichni pohromadě. Scházeli jsme se u rodičů i s bratrem a sestrou s rodinami. Teď se scházíme jednou za rok v létě u nás na chatě na rodinné grilovačce. Je nás ale čím dál tím více, rodina se nám stále rozrůstá. Taky jsme slavili výročí naší svatby, vlastně jsem se každý rok vdávala, protože mi manžel přinesl mou svatební kytici. Víím, že tato tradice v naší rodině existuje již po několik generací a doufám, že nezanikne. Byla by to škoda, si myslím. Mě to teda každý rok potěší“. Dědeček T1 doplňuje: „Vždy se moc těším na léto a rodinnou grilovačku, to se nás sejde vždy jako much, a někdy nám víkend nestačí, abychom vše probrali. Na jednu stranu se na tuto akcičku těším, na druhou stranu si čím dál tím více každý rok uvědomím, jak stárnem.“ Matka 1 také pozitivně vzpomíná na rituály ve svém dětství: „Tak určitě pravidelné návštěvy prarodičů. Pak pravidelné snídaně a pusa při příchodu domů“, a tradice: „Zejména v období velikonoc, to jsme barvili vajíčka, pekli mazance a beránka, buď u nás doma nebo u babičky. O vánocích jsme zase společně pekli cukroví, vyráběli adventní věnec a psali jsme pohledy. Jako rodinnou tradici cítím i společné stolování, a různé rodinné oslavy narozenin. Nesmím zapomenout na to, že děda nosil babičce vždy v den výročí jejich svatby stejnou kytku, jako měla svatební, to dělá i můj taťka mamce, a teď i můj muž mě. Je to pěkné.“. Protože matka 1 ve svém dětství tradice a rituály dodržovala společně se svými rodiči a prarodiči, i ona pokračovala v těchto zvycích s novou rodinou, sama toto potvrzuje: „ Nevím, zda to nazvat rituálem, ale stále se scházíme s mými rodiči k nedělnímu obědu. Pak návštěva hřbitova na dušičky a posledních 15 let jezdíme s přáteli po vánočních svátcích na až

do Nového roku na hory. Společně trávíme vánoce s prarodiči, střídají se u nás na Štědrý den, jeden rok jedni, druhý druzí, zase, takto už to je od narození dcery. Společně s mojí maminkou a dětmi pečeme na vánoce perníčky, vyrábíme adventní věnce nebo malujeme o velikonočních vajíčka. V den výročí svatby mi manžel přinese stejnou kytku jako svatební, většinou jdeme i s dětmi do restaurace na oběd nebo večeři, a doma si pak prohlížíme svatební fotky nebo fotky dětí, když byly malé. Vždy se na takový den těším. Nesmím zapomenout na zlatý prstýnek, to už dostala moje babička od své maminky, pak ho dostala v den zletlosti moje mamka, a ta ho dala mě. Já to zase předala své dceři, když jí bylo osmnáct. Je to takový náš rodinný poklad z generace na generaci. V létě rodiče pořádají rodinnou grilovací párty na chatě, to se sejdou úplně všichni, na zahradě postavíme stany, je to vždy pěkný šrumec.“ Na rituály a tradice v orientační rodině vzpomíná babička V1 pozitivně: *„Každý den jsme si povídali. Nebo jsme jako děti poslouchali pohádky z gramofonu. To byla bezstarostná doba. Na narozeniny mamka upekla dort se svíčkama a pak je ten, kdo slavil, musel sfouknout. O velikonočních jsme pekli beránka a barvili vajíčka, na vánoce plaval ve vaně Pepa (poznámka tazatelky: kapr), kterého se ale nikdy nesnědli. Pekli jsme s maminkou vánočku, zdobili stromeček, zpívali koledy, čekali, co nám přinese Barbora nebo Mikuláš, chodili jsme do kostela. Možná bych si ještě na něco vzpomněla, ale momentálně se mi už nic nevybavuje...“.* Naopak dědeček V1 existenci rituálů v orientační rodině naprosto popírá, rodinné tradice spojil pouze s vánoce: *„Možná tak ty vánoce, když byla s náma doma teta, ale jinak ne. U nás to vše stálo za prd“.* Do své prokreační rodiny tito prarodiče přenesli vzory rodinných rituálů z orientační rodiny babičky V1, která o rituálech říká: *„.....pozdravy a pusa, pomuchlování, to vše vlastně dodržujuj dodnes, i když jsou kluci habáni a někdy na ně ani nedostanu“*, a o tradicích: *„Vánoce, velikonoce, dušičky, Nový rok, narozeniny, svátky. Ale vše jsme slavili společně s našima a sestrou na Vysočině, abychom byli spolu“.* Dědeček V1 doplňuje rodinné tradice o domácí zabijačku. Přenos těchto vzorců potvrzuje i otec1. V rozšířené rodině 1 lze vypozaovat, že se všichni respondenti podílejí na dodržování rodinných tradic, což potvrzuje syn1: *„Slavíme vánoce a velikonoce, pečeme perníčky a barvíme vajíčka. Taky chodíme každý týden k babičce na oběd“.*

Rodina 2

Na existenci rituálů a rodinných tradic své orientační rodiny babičky N2 říká: *„To víte, že ano. Určitě společné jídlo a pak každý večer než jsem usnula mi mamka*

zpívala, moc krásně zpívala. Když jsem už byla větší, zpívali jsme spolu. Moc ráda na vše vzpomínám, byly to nádherné chvíle. A pak jsme pravidelně všichni chodili na nedělní mši. My jsme tak nějak žili pořád spolu. Tak určitě jsme slavili dohromady narozeniny a jmeniny, samozřejmě i tatínkovi, to jsme vždy šli zapálit na hrob svíčku, a mamka nám cestou vyprávěla příběhy, které s taťkou zažila. Taky vánoce, velikonoce, to k nám jezdili i ostatní příbuzní. Dodnes si ráda vzpomenu na vůni jehličí v chalupě, krájení jablíček, pouštění skořápek se svíčkou, dřevěný betlém na okně. Taky jsme vždy na Štědrý den ozdobili nějaký malý stromek na kraji lesa nějakýma dobrotama pro zvířátka. Na velikonoce bráška chodil na vrbičky a pletl pomlázku, aby nás měl čím vyšlehat a my s maminkou malovali vajíčka a pekli různé dobroty.“ Dědeček N2 také vyrostl v rodině s funkčními rituály a rodinnými tradicemi. Vzpomíná na ně velmi pozitivně: „Tak určitě společné jídlo, přes týden večere, v sobotu a neděli i obědy. Vždy babička uvařila něco pro nás všechny, byla to úúúúžasná kuchařka a my se oblizovali a měli boule až za ušima. Ty její knedlíky, to bylo..... Vzpomínám, že když naše babička vařila, vonělo to po celém baráku. Tak určitě ta klasika jako jsou vánoce, velikonoce, oslavy narozenin, dušičky. Ale jinak jsme spíš měli rituály spojené s událostmi naší vesnice. Třeba zabijačky nebo posvícení, pálení čarodějnic, první máj.“ Oba respondenti rituály a rodinné tradice do své prokreační rodiny pozitivně přenesli. Babička N2 ráda vzpomíná na ně takto: „Ranní pozdrav, snídaně, popřání sladkých snů, společná večere. Když byly děti malé, bylo těch rituálů více, třeba čtení pohádky na dobrou noc nebo společné sledování večerníčku, ale jak rostly, tak to odpadávalo. Ale vždy jsme se snažili alespoň zachovat to večerní společné jídlo, abychom si popovídali, co bylo za celý den nového. Tak určitě různé oslavy narozenin, svátků, vánoce, dušičky, taky Mikuláše, Silvestra, atd. Vždy jsme si všichni sešli, pravidelně jezdil na druhý svátek vánoční i bráška s rodinou, a povídali jsme si, přehrabovali se v albech s fotkami a vzpomínali. Než mamka umřela, tak se střídalo to, že jeden rok byla na Štědrý den u nás a druhý zase u brášky, aby si užila všechna vnoučata. Musím se přiznat, že já mám vánoce dodnes strašně ráda, vždycky jsme měli po celém baráku ozdoby, zavěšovali jsme jmelí na lustru a dávali jsme si pod ním pravidelně na Štědrý den pusu.“ To potvrzuje i dědeček N2: „Manželka hodně dbala na společné večeri, abychom podiskutovali, co se za celý den přihodilo, co je zapotřebí zařídit, apod. Vzpomínám rád na vánoce. Manželka doma všechno krásně nazdobila, napekla cukroví, přijeli i ostatní příbuzní, něco dobrého se uvařilo, vytáhla se flaška vína, rumíku, tchýňka vařila úžasný vaječňák, klábosilo se a vzpomínalo.“ I otec 2 jako dítě vnímal denní rituály a rodinné tradice, o kterých hovořili jeho rodiče.

Babička J2 ve své orientační rodině rodinné rituály nezažívala. Rodinné tradice byly poznamenány konflikty mezi jejími rodiči a prarodiči. O celé situaci vypovídá: „*Na velikonoce jsem barvila s babičkou vajíčka, na vánoce jsme spolu pekli cukroví a vánočky. Mamka tyto práce s námi nedělala. O vánocích jsme doma měli stromeček, kapra, salát, kubu, ale jídlo vždy připravila babička, a jen se to k nám z jednoho konce vesnice na druhý přeneslo. Na Štědrý den jsme byli pak sami, babička s mamkou si moc nerozuměli, najedli jsme se, rozbalili dárek, a to bylo asi všechno.*“ Dědeček J2 vyrůstal v orientační rodině, kde byly rodinné rituály a tradice součástí rodinného života. On však na ně nerad vzpomíná: „*Přes týden jsme vždy společně večeřeli, v neděli byl nedělní oběd. To trvalo až do mé dospělosti a otec vždy špatně snášel, když tomu bylo jinak. Tak asi jako v každé rodině, slavili jsme společně narozeniny, svátky, vánoce, velikonoce. Maminka byla výborná kuchařka, tak byl vždy slavnostní oběd. O vánocích jsme odpoledne chodili společně na hřbitov, pak jsme ozdobili s tátou vánoční stromeček, maminka připravila večeři, salát a řízky. Najedli jsme se, rozbalili dárky a pak jsme většinou poslouchali společně rozhlas po drátě. Když jsem byl malý, tak jsem to bral tak, že to mám být, ale jak jsem vyrůstal, tak mě nějak ta, jak se to říká, „soudržnost?“, strašně vadila.....“.* Následně pak prarodiče J2 do své prokreační rodiny přenesli pouze v omezené míře rodinné tradice: „*Tak asi jako v každé rodině, narozeniny, svátky, vánoce, velikonoce, ale vše tak nějak v rychlosti, protože manžel se synem spousty času strávil na hřišti nebo v tělocvičně.* O rituálech rodiny babička N2 říká: „*Někako jsme se stále mýjeli, a jak se říká, „doma si podávali často jen kliku“.* Tuto situaci velmi špatně psychicky snášela matka², která tvrdí, že: „*Pravidelným rodinným rituálem v naší rodině bylo každodenní probírání tématu „házená“.* Čím jsem byla starší, tím jsem takové hovory nenáviděla. *Raději jsem odešla do svého pokoje, abych to nemusela poslouchat. Taky když jsme měli narozeniny my nebo naši, tak mamka upekla dort. Ale že bychom si třeba sedli u kafe a dort společně rozkrojili, tak to asi to ne. Většinou se dal do ledničky se slovy k tomu, kdo slavil „to máš k narozeninám a dárek máš u sebe na posteli“.* Hrozně mě to jako dítě trápilo. *Vánoce se taky slavili tak nijak, stromeček, dárky, večeře, to jo, ale pak zase hovory o házené a většinou byl druhý den sváteční turnaj, tak šli naši s bráchou tam.*“ Z rozhovoru matky² lze vypořadovat, že cítila, že jí v dětství „něco“ chybělo. Podle jejího názoru jsou rituály a rodinné tradice pro soudržnost rodiny důležité. Sama o situaci ve své prokreační rodině říká: „*Tak samozřejmě, rituály jsou důležitou součástí naší rodiny. Od ranního pozdravu přes společné večerní jídlo po večerní pohádku a pusu na dobrou noc. S manželem si každý den v poledne zavoláme na mobil, jak se máme, zdali jsme oba*

v pořádku a třeba jak je domluveno vyzvedávání holek ze školy a školky nebo z kroužků. Taky máme zavedeno, že když se jeden nebo druhý zdrží, třeba já občas na nákupech, tak se tomu druhému ozve, aby neměl strach, že se něco stalo. Slavíme společně s prarodiči narozeniny a jmeniny všech, pak samozřejmě vánoce a svátky jara. K našim chodíme jednou za měsíc v neděli na oběd, k manžellovým rodičům jezdíme pravidelně každých 14 dní na víkend. Už to je takové zajaté, zatím nám to takto vyhovuje. Vánoce slavíme už od první adventní neděle, zapalujeme s dětmi svíčku na adventním věnci, který děláme společně, uklízíme a zdobíme okna vánočními dekoracemi, pečeme cukroví a perníčky. Stromeček strojíme s manželem sami v noci na druhou adventní neděli s tím, že ho Ježíšek k nám přinesl dopředu, aby pak unesl všechny dárky. Zatím holky na Ježíška věří, i když ta starší už ze školy přišla s tím, že Ježíšek neexistuje. Štědrý den slavíme pak společně s mými rodiči u manžellových rodičů v baráčku, někdy přijede i manželova sestra z ciziny. Na Nový rok chodíme k nám do města s mými rodiči na ohňostroj“.

Prarodiče J2 mají jasno v tom, že se chtějí se svou současnou rozšířenou rodinou podílet na dodržování rituálů a rodinných tradic. Z výpovědí respondentů rozšířené rodiny 2 lze také vypožorovat, že rituály a rodinné tradice považují za důležité pro další soudržnost rodiny, příležitosti k setkání a sdílení radosti. K tomuto babička J2 říká: „Slavíme společně všechny narozeniny a svátky, velikonoce a vánoce. Na všechny tyto akce k nám jezdí i rodiče naší snachy, abychom byli všichni pohromadě a tak nějak se vzájemně užili, popovídali si, a tak. Nám to nevadí, u nás je místa vždy dost a jak už jsem řekla, jsem ráda za to, že to bez problémů funguje a nehádáme se.“ Dědeček J2 výpověď své ženy doplňuje: „ ..... abychom byli všichni pohromadě a užili se, dokud jsme na tomto světě. Kdoví kolik máme ještě společného času před sebou.....“ Existenci rodinných tradic a rituálů vnímá i dcera2, která říká: „Večer nám mamka čte pohádku. Máme různé oslavy u babičky na baráčku. Taky slavíme vánoce a pečeme s mamkou perníčky, a pak je zdobíme, to mě baví.“

Rodina 3

Na rituály a tradice v orientační rodině vzpomíná babička R3 pozitivně: „Pravidelně jsme se scházeli s tetou a její rodinou buď u nás nebo u nich. Chodili jsme na hrob mého tatínka, když by měl narozeniny, svátek, o dušičkách, velikonocích a vánocích. Taky jsme společně s tetou, strejdou a jejíma dětma slavili Štědrý den a narozeniny, to upekla dort buď maminka nebo teta a pak jsme se všichni sešli.“ Naopak dědeček R3 částečně spojuje rituály a rodinné tradice pouze se svou babičkou a svým

bratrem, otec se do těchto činností podle něj nezapojoval: „*Tak jediné možná to jídlo, o to se babička snažila. Otec ale velmi často chyběl. Na nic jiného si nevzpomínám..... bylo to vše takové divné. Babička se mnou a bráchou chodila každý rok na dušičky mamince na hrob, otec tam s námi nikdy nechodil. Pak jsme slavili vánoce a velikonoce, asi tak jako všichni ostatní.*“ Do své prokreační rodiny tito prarodiče přenesli vzory rodinných tradic a rituálů z orientační rodiny babičky R3, která říká: „*Když ještě žila teta a maminka, tak jsme je se synem pravidelně navštěvovali. Jinak tak běžně pozdrav, pusa, někdy ta společná večeře nebo o víkendu oběd. Společně jsme chodili na hřbitov, když měl můj tatínek a pak už i maminka, a taky manželova maminka a babička narozeniny, na dušičky, vánocích. Syn vždy chtěl vyprávět, jak jsme byli malí, někdy jsme si společně prohlíželi fotky v albumu. Manžel o svém dětství mluvil před synem málo. Hodně jsem si potrpěla na vánoce, to jsme si to užívali od první adventní neděle, zvyky, pečení cukroví, strojení stromečku, půlnoční mši. Když byl syn malý, tak jsme taky slavili společné narozeniny s dětmi mého bratrance a sestřenice, dělali se takové dětské oslavy, ale pak se to nějak rozpadlo. Ani nevím proč.....*“. Přenos těchto vzorů potvrzuje i otec 3: „*Každý měsíc jsme jezdili k babičce a tetě. Určitě oslavy narozenin. No a tradičně vánoce, na to rád vzpomínám, stromeček, dárky, cukroví, kapr ve vaně, půlnoční v kostele.*“ Také v orientačních rodinách prarodičů S3 měly tradice a rituálů své konkrétní místo. Babička S3 hovoří o pozdravech při příchodu nebo odchodu z domu, společném jídle, oslavách narozenin a vánoc. Dědeček S3 hovoří o tom, že i přesto, že byl jeho otec často mimo domov, dodržovaly se pravidelně v jeho orientační rodině rituály a tradice podobné těm, o kterých hovoří babička S3. Oba respondenti přenesli vědomě rituály a tradice, ve kterých vyrůstaly, do své prokreační rodiny a babička S3 o nich říká: „*Hlavně vánoce, ty jsme si skutečně užívali již od začátku prosince, kdy jsme s holkama začali péct cukroví, vyráběli jsme různé vánoční dekorace a ozdoby z vizovického těsta. Přes rok různé oslavy narozenin i s prarodiči.*“ Dědeček S3 doplňuje: „*Manželka hodně dbala na to, aby se slavily narozeniny společně, aby se dostávaly dárky, aby každý z rodiny věděl, že ten druhý má narozeniny. To jsme takto slavili v celé rodině, vždycky jsme se slezli buď u nás, nebo u jedněch nebo druhých rodičů.*“ Dané rituály a tradice vnímala v průběhu svého dětství i matka3, která svou matku doplňuje „*.....nebo jsme si dali pusu na dobrou noc a popřáli pěkné sny. Mamka ještě říkala, „ať Vás blešky štípou celou noc“.* Tomu jsme se vždycky se ségrou smály.“ Matka 3 a otec 3 byli v průběhu svého dětství ve svých orientačních rodinách ovlivňováni každodenními rituály a rodinnými tradice. V jejich prokreační rodině však existují, jak říká matka3, pouze rodinné tradice: „*Snažíme se udržet přes rok oslavy narozenin. To*

se sejdeme buď u nás nebo u rodičů na oběd a oslavu. Jinak asi taky Vánoce, to je prostě tradice, která musí být, se synem pečeme perníčky a zdobíme stromeček. Na Štědrý den jsme doma a pak jeden den u našich a druhý den u manžellových rodičů.“ O neexistenci rituálů v jejich rodině se matka 3 vyjádřila: „ Žijeme tak maličko v chaosu a často mi to připadá, že nic nestíháme.“ V rozšířené rodině 3 lze upozorovat, že se všichni respondenti podílejí na dodržování rodinných tradic, což potvrzuje syn 3: „ Všichni k nám přijdou, když mám narozeniny. A pak taky chodíme za babičkou a dědou na vánoce, a rozbalujem s nima dárky. Nebo s nima jezdím na hřbitov. Někdy si prohlížíme staré fotky a babička mi vypravuje, jak byla malá.“

Mezigenerační vztahy jednotlivých členů rodiny (prarodič – rodič, prarodič – dítě, rodič – dítě, dítě – rodič, dítě - prarodič)

Jak se ukázalo z rozhovorů, respondenti všech rodin si plně uvědomují, že právě rodina je tím místem, kde se mezilidské vztahy formují. Současně respondenti podporují tvrzení Satirové (1994), že je nezbytné tyto vztahy vytvářet, pěstovat a udržovat tak, aby v rodině bylo zaručeno harmonické prostředí, které povede k vyrovnanému soužití všech členů a náležitě transformaci rodinných vzorců chování.

Rodina 1

prarodič – rodič

Na otázku jací byli rodiče babička V1 odpověděla: „*Hodní, spravedliví, dobrosrdeční, prostě mamka a taťka*“. Ve své orientační rodině respondentka zažila otevřenou komunikaci, o které říká: „ *Když jsem se rodičů zeptala, co jsem potřebovala vědět, tak jsem vždycky dostala odpověď. Nikdy mě neodmítli*“. Hodnotové orientace svých rodičů babička V1 vnímala tak, že rodiče pro své potomky chtěli: „ *hlavně šťastné dětství*“. Babička V1 se vyjádřila, že si nevzpomíná, že by její rodiče řešili nějaké neshody týkající se otázek komunikace v jejich rodině. I přesto, že babička V1 ve své orientační rodině zažila otevřenou komunikaci na všechna témata, ve své prokreační rodině toto neuplatnila, sama se přiznává, že se svými syny nemluvila otevřeně o všech tématech. I přesto však pro ní není problém přijmout odlišný názor svého dítěte, což potvrzuje slovy: „ *Ne, nebylo, a ani dneska s tím nemáme s dědou problém*“. Jako své životní hodnoty respondentka označila: „ *spokojené manželství a teplo rodinného krbu*“. Na otázku, jak respondentka řešila vzniklé neshody se svým manželem, babička V1 odpověděla: „ *A tak*

my jsme se vždycky s tátou domluvili. Já si na nic nevzpomínám, že bychom se dohadovali“. O tom, jak je babička V1 spokojena ve své rozšířené rodině, tvrdí: „*Cítím se v pohodě. Já o žádné pasti nevím. Doufám, že do ní nespadnu“.* Dědeček V1 nevzpomíná na své dětství rád: „*U nás to bylo hodně těžký. Vyrůstali jsme s tátou a ten hodně pil. Každý se spíš staral sám o sebe. Tím, že jsem byl nejstarší, jsem tátu i mámu suploval. Nerad na to vzpomínám a nechci už o tom mluvit.....“.* Hodnotové orientace svého otce vnímal jako dítě velmi negativně, sám na toto téma říká: „*Táta nám vždycky říkal, že mu je jedno, co z nás vyroste. Jemu vyhovovalo, když byl sám. A taky sám umřel“.* Na téma otevřené komunikace s vlastními syny dědeček V1 tvrdí, že: „*Někdy jo, někdy ne, podle toho, co to bylo“.* I dědeček si není vědom toho, že by mezi ním a ženou vznikaly neshody týkající se komunikace v rodině, což potvrzuje slovy: „*Heleďte, my jsme se s tou mou ženskou vždy domluvili. Žádný problém nebyl nebo si na něj nevzpomínám“.* Odlišný názor svého dítěte respondent dokáže přijmout. Ve své vígenerační rodině nezaznamenává existenci mezigenerační propasti, na dané téma hovoří takto: „*Nic takového necítím, je mi dobře. Když si vzpomenu na své dětství a svou současnou rodinu, nikdy bych už neměnil“.*

Babička T1 vzpomíná na své dětství ráda a o svých rodičích se vyjádřila: „*Byli hodní. Měli nás moc rádi“.* Ve své orientační rodině respondentka nezažila otevřenou komunikaci. Hodnotovými orientacemi rodičů byly podle babičky T1: „*Schopnost soužití s ostatními lidmi, čestnost, upřímnost, tolerance“.* Co se týče vzniklých neshod mezi rodiči v otázkách celkové komunikace v rodině se respondentka vyjádřila: „*Myslím si, že hlavní slovo měl vždy táta. On vždycky říkal, že je hlavou rodiny a mamka krkem, který s ní kroutí. Že by se nějako rodiče hádaly, to již si nepamatuji, spíše si myslím, že ne“.* Ve své prokreační rodině se babička T1 snažila se svými dětmi mluvit o všech tématech otevřeně, což potvrzuje slovy: „*Ano, mluvili, tak nějak přiměřeně, chtěla jsem, aby nám děti důvěřovaly a nebály se zeptat, pokud je něco trápilo“.* Jako své hodnotové orientace označila: „*Poctivost, pravdomluvnost, slušnost, vstřícnost ochota k druhým lidem“.* Babička T1 si není vědoma nějakých závažnějších neshod mezi ní a manželem v otázkách celkové komunikace v rodině, sama o tomto říká: „*.....vždy jsme to nějak vyřešili“.* Ve své vícegenerační rodině se babička T1 cítí dobře a říká: „*Hlavně, že jsme všichni v pohodě a zdraví“.* Jací byli rodiče dědeček T1 prozradil: „*Určitě byli spravedliví a nedělali mezi námi žádné rozdíly“.* Jako dítě vnímal jejich hodnotové orientace takto: „*Pravdomluvnost, pečlivost, trpělivost, pořádkumilovnost“.* Dědeček T1 nezažil ve své orientační rodině otevřenou komunikaci na všechna témata a sám říká: „*Vyrůstal jsem v jiné době než je dnes“.* Co se týče vzniklých neshod mezi rodiči v otázkách celkové

komunikace v rodině se respondent vyjádřil: „*Většinou rozhodoval táta, maminka už jen souhlasila*“. On sám jako otec se ve své prokreační rodině snažil se svými dětmi mluvit o všech tématech otevřeně a říká: „*Hlavní bylo vzbudit v nich důvěru mluvit s námi i o nepříjemném*“. Jako své hodnotové orientace označil: „*Pravdomluvnost, poctivost, tolerance k druhým*“. Na otázku řešení vzniklých neshod v otázkách celkové komunikace dědeček T1 říká: „*Žena mluvila a argumentovala, já většinou mlčel. Věříte, že jsme se vždy domluvili?*“. Respondent se vyjádřil, že se ve své vícegenerační rodině cítí spokojený, protože: „*...všechno klape, tak jak má*“.

rodič - prarodič

Matka 1 se na téma svých rodičů a vztahů k nim vyjádřila takto: „*Táta byl vždy ten přísnější a snažil se, abychom měli s bratrem dobrý studijní výsledky. Mamina byla benevolentnější a občas nám prominula. Teprve až v pozdějším věku nás, podle mě, začal táta brát takové, jací jsme a zjistil, že i bez vejšky dokážu být šťastná. Ale asi nás v důležitých rozhodnutích dokázali podpořit, a to jak psychicky, tak i finančně*“. Respondentka vyrostla v rodině, kde se otevřeně hovořilo o různých tématech, ale sama přiznává, že: „*.....vždy úměrně k věku*“. Hodnotové orientace svých rodičů označila jako: „*Vysoké morální hodnoty, láskyplný postoj k dětem a vnoučatům*“. Na téma řešení vzniklých neshod mezi rodiči v otázkách komunikace v rodině matka1 říká: „*Táta většinou mlčel a mamina mluvila a argumentovala, ale vždy to bylo kvůli nějaké maličkosti. Za chvíli o tom nevěděli*“. Mezigenerační propast ve vícegenerační rodině matka1 nepocítuje, což potvrzuje svými slovy: „*Myslím, že vše funguje, tak jak má*“. „*Hodní, mám je rád*“, tak se vyjádřil otec1 o svých rodičích. Respondent vyrostl v rodině, kde s ním někdy otec mluvil otevřeně, záleželo však o jaké téma se jedná. Hodnotové orientace svých rodičů označil jako: „*Klid v rodině, abychom se všichni měli rádi*“. Jako dítě nezaznamenal skutečnost, že by mezi jeho rodiči vznikaly neshody kvůli otázkách celkové komunikace v rodině. Mezigenerační propast v rodině necítí a je rád, že: „*.....všechno je OK*“.

rodič - dítě

Matka1 ve své prokreační rodině podporuje se svými dětmi otevřenou komunikaci: „*Ano, mluvíme. Snažíme se a vždy jsme se snažili najít vhodnou komunikaci vzhledem k věku dětí. Někdy to je složitější, protože jsou od sebe 7 let, ke každému z nich musíme volit jiný přístup*“ Co se týče neshod mezi ní a manželem v otázkách celkové komunikace v rodině respondentka říká: „*S manželem se snažíme najít společné řešení. Někdy to je těžké, protože jeden musí ustoupit*“ Pro matku1 není problematické přijmout odlišný názor vlastního dítěte a tvrdí, že „*Děti mají většinou odlišné názory od nás rodičů. Takže dítě vyslechnu a nějak se domluvíme*“. I otec1 potvrzuje výpověď své manželky týkající se otevřené komunikace s jejich dětmi. Na vrcholu svého hodnotového žebříčku otec1 a matka1 vidí spokojenou rodinu. Otec1 přiznává, že někdy vzniknout neshody v otázkách celkové komunikace, ale vždy se snaží s manželkou najít vhodný kompromis. Ani pro otce1 není problém přijmout odlišný názor dítěte.

prarodič – dítě, dítě - rodič

Syn1 vnímá své dětství pozitivně a vyjadřuje se: „*Jezdíme hodně s mamkou a tatškou na výlety. Taky jezdíme na kolách. Babičky mě berou ze školy a vodí mě na kytaru*“. Syn1 se vyjádřil, že si vzájemně o všem povídají všichni v rodině. Dále nejistě říká, že s ním vedou jeho rodiče a prarodiče otevřenou komunikaci.

Rodina 2

prarodič - rodič

Na otázku vztahů k otci a matce babička N2 vypověděla: „*Tatínka si moc nepamatuji, byla jsem ještě malá, když zemřel. A mamka byla prostě taková naše hodná mamka. Takže určitě vztahy pozitivní.*“ Ve své orientační rodině jako dítě zažila otevřenou komunikaci, což potvrzuje slovy: „*Mamka byla taková moje a brášková „starší sestra“, ke které jsme měli důvěru a mohli jsme se na cokoli zeptat.*“ Co se týče hodnotové orientace své maminky babička N2 vypověděla, že chtěla: „*..... aby ze mě a brášky vyrostli lidi s dobrým a upřímným srdcem.*“ Otevřenou komunikaci babička N2 uplatnila následně ve své prokreační rodině se svými dětmi, protože jak sama říká: „*..... byla jsem tak vychovaná. Samozřejmě vždy přiměřeně jejich věku. Vždy věděly, že se na mě mohou obrátit a mohou zeptat na cokoli.*“ Díky tomu je babička N2 schopna přijmout i odlišný názor svého dítěte, což potvrzuje slovy: „*...je vždy zapotřebí si o rozlišných názorech*

na rovinu popovídat a projít „vše pro“ a „vše proti“. Nad svými životními hodnotami se babička N2 zamýšlí v tom smyslu, že " .....těch hodnot může být v životě fakt hodně. Pro mě je dodnes ale nejdůležitější, abychom byli zdraví a šťastní. Abychom se všichni rádi vraceli domů a byli tam spokojeni." Ve své rozšířené rodině se babička N2 cítí dobře a žádnou mezigenerační past necítí. Tvrdí, že ".....pokud se nám něco nelíbí, promluvíme si a snažíme se vždy najít nějaký vhodný kompromis, aby vyhovoval jak nám starším, tak našim mladým. Zatím se nám to daří a doufááám, že i do budoucna to tak bude. Snachu máme jako svou další dceru, je to hodná holka s upřímným srdcem. Nechci žádné hádky, když to občas slyším, co se v některých rodinách děje, jsem šťastná, že ta naše je taková, jaká je.....". Dědeček N2 vzpomíná na své rodiče jako na: "prima a spravedliví lidi. Škoda, že už nejsou mezi námi." Na rozdíl od babičky N2 jeho rodiče s ním otevřeně nemluvili, sám vidí důvod v tom, že : "Byla jiná doba než dnes, v televizi toho moc neřekli a v novinách se psalo jen to, co bylo dovolené, to prostě tak bylo .....". Na druhou stranu ale uvádí, že: "Hodně se mnou mluvila babička." Jako životní hodnoty svých rodičů dědeček N2 spatřuje v tom, že mu rodiče vždycky říkali: „ ..... abychom se k ostatním chovali tak, jak chceme, aby oni se chovali k nám. "Co se týče neshod a konfliktů mezi rodiči v otázkách celkové komunikace v rodině dědeček N2 říká: „Tak někdy se asi poškorčili, ale bylo to takové normální, za chvíli o tom nevěděli“. Protože mu jako dítěti vadilo, že se svých rodičů nemůže na cokoli zeptat, ve své prokreační rodině se snažil o otevřenou komunikaci. Vždy jsem chtěl, aby se moje děti mohli na mě obrátit, třeba i s nepříjemnou věcí, protože všechno se dá řešit, ale musí se to říct!" Dědeček N2 říká, že pro něj není problém přijetí názoru vlastního dítěte, a praktikuje toto: "Pokaždě vyslechnu a snažím se ho akceptovat." Jako své životní hodnoty považuje: " Musí být zdraví, pak pohoda, spokojenost, šťastný úsměv na tváři těch, co mám rád. " Ve své rozšířené rodině se cítí dědeček N2 dobře. Babička J2 uvádí, že blíže: "blíže jsem měla k tatínkovi." V její orientační rodině se otevřeně nemluvilo, mezi rodiči vznikaly komunikační neshody, o kterých babička J2 říká: "Rodiče se hodně dohadovali kvůli mně a sestře. Tatkově se nelíbilo, že nemá sestra žádné domácí povinnosti. Ale vždy to bylo stejné, mamka sestru hodně chránila, začala na tatku křičet a ten odešel na dvůr kouřit nebo do dílny, kde i občas spal. Pak se spolu třeba dva dny nebavili." Babička J2 se domnívá, že tato situace měla následný vliv na životní hodnoty rodičů: " Myslím si, že tatkovým cílem vždy bylo, aby ze mě a sestry vyrostly slušně vychované holky. Mamka měla jiné hodnoty, pro ní bylo vždy důležité vzdělání mé sestry". Ve své prokreační rodině babička J2 nepraktikovala otevřenou komunikaci, protože je přesvědčena, že v době, co

vyrůstaly její děti: "..... něco rozhodně slyšet nemusely." Jako své životní hodnoty babička J2 považuje: "Zdraví, spokojenost, pohoda, rodinné zázemí." Ale také přiznává, že: "Dříve se moje hodnoty hodně opíraly o sportovní úspěch našeho syna." Na otázku vzájemné komunikace s manželem v období dětství dcery a syna babička J2 uvádí: "Můj manžel je hodně dominantní člověk, takže jak se říká, to co řekl, to vždy platilo. Moc o vzájemné komunikaci to u nás nikdy nebylo. Co se týče přijetí názoru vlastního dítěte babička J2 tvrdí, že dnes již takový názor přijmout dokáže. Ale přiznává, že: „byly doby, že ne. V pubertě dcery jsme se často hádali, dnes vím, že měla v určitých věcech pravdu. Ale zatím jsem jí to neřekla, i když vím, že bych měla." V současné době se babička J2 se ve své rozšířené rodině cítí dobře a hovoří o tom následovně: „Nehádáme se, snažíme se všichni vzájemně tolerovat a vyhovět si, zatím to vše normálně jde. Asi to je taky tím, že tu jsou holky a tak se celé naše životní dění teď točí kolem nich. My s dědou vypomůžeme s hlídáním sluníček, dcera mi zase třeba pomůže vyčistit okna, protože nemůžu na štafle." Je si však vědoma skrytého konfliktu mezi ní a dcerou, který sama vidí v tomto: "Měli bychom s dcerou více mluvit o minulosti a o bratrovi, protože jsou věci, které jsou mezi námi nevyřešené, to vím, cítím, ale prostě se toho bojím. Některým tématům se prostě cíleně s manželem vyhýbáme, a děláme, že nejsou, i když o nich pak doma sami s dědou mluvíme." Dědeček J2 vzpomíná na své rodiče s úctou, ale také s konkrétními výtkami: "Měl jsem o dost starší rodiče než moji vrstevníci. Byli na mě hodní, ale pořád se o mě báli, někdy to bylo nepříjemné a vadilo mi to. Žili jsme hodně sami, s nikým jsme se moc nestýkali. Byli takoví samotáři." Sám přiznává, že v jeho rodině se otevřeně nemluvílo, protože: "Jednak to bylo dobrou, a pak jsem měl starší rodiče než moji vrstevníci". Mezi jeho rodiči nevznikaly neshody, protože, co řekl jeho otec: ".....bylo svatý, maminka vždy souhlasila". Co se týče hodnotové orientace rodičů dědeček J2 vypověděl: „Pro rodiče byla vždy důležitá naše rodina, aby o nás lidi nemluvili špatně, abych se slušně vždy choval, a aby ze mě vyrostl slušný a poctivý člověk“. On sám ve své prokreační rodině nebyl nakloněn plně otevřené komunikaci, protože je přesvědčen, že: ".....nějaká témata jsou pouze dospělácká a děti se netýkají." Dědeček J2 rozděluje životní hodnoty na dobu minulou a současnou: "Dříve spíše úspěch ve sportu, dnes zdraví, toleranci a pohodu." Na otázku vzájemné komunikace s manželkou v období dětství dcery a syna dědeček J2 odpovídá: "My jsme asi ani nějak moc nediskutovali, si myslím.". Co se týče přijetí názoru vlastního dítěte se dědeček J2 vyjadřuje, že s rozpaky, ale i přesto uvádí: "Se synem jsem hodně diskutoval a bral jsem ho jako sobě rovnocenného, s dcerou jsem moc nemluvil. Ona byla hodně ve svém pokoji a pak chodila na brigády a vracela se domů

až večer. “ Dědeček J2 se ve své rozšířené rodině cítí dobře a říká: *"Blechy (vnučky), zeťák i dcera jsou v pohodě, nehádáme se, prostě tak normálně. Vyhovíme si, když je potřeba, my pomůžeme jim, když nám síly stačí a oni zase v něčem nám.*

rodič - prarodič

I přesto, že si matka2 myslí, že jí rodiče v dětství citově ublížili, má je ráda. Přiznává však, že s touto "křivdou" bojuje dodnes. Sama vyrostla v rodině, kde se otevřeně o některých tématech nemluvilo a vzpomíná: *„Vím, že nás někdy máma s tátou poslali do pokojíčku, abychom některé věci s bráchou neslyšeli“*. Na otázku řešení vzniklých neshod v komunikaci mezi rodiči matka2 říká: *".....u nás doma hodně rozhodoval táta. Co řekl, tak to bylo, mamka mu moc neoponovala"*. Matka2 se vyjádřila, že je pro ní velice těžké posoudit, zda cítí ve své rodině mezigenerační propast. K tomu uvedla: *„ Manželovy rodiče jsou jako mí druzí rodiče, někdy bych řekla, že s nimi mluvím otevřeněji než s našima. Ráda bych si o některých věcech s našima pohovořila v klidu, nic bych jim nevyčítala, jen aby věděli, co mě třeba trápí, s čím nejsem vůbec ze svého dětství vyrovnaná, ale nejde to, několikrát jsem to zkusila, táta vždy odešel do jiné místnosti a mamka začala hned brečet. Víte, když byl brácha ve výkonu trestu poprvé, tak to naši hodně těžko nesli, hlavně tedy táta, ale pak jsme se jako rodina všichni semkli a pomáhali mu, psali mu dopisy, navštěvovali ho, aby se dokázal vrátit zpět a začlenil se zpátky do společnosti. Brácha v té době sliboval, že to je pro něj dostatečné ponaučení, tátovi slíbil, že se vrátí zpátky ke sportu a že do vězení už nikdy. Tenkrát jsme si to všichni sami pro sebe omluvili, že je mladý, nerozvážený a že se dostal mezi špatnou partu lidí, proto chyboval a dostal se do maléru. Jenže když se do vězení dostal podruhé, naši přestali na toto téma komunikovat, hodně se uzavřeli před ostatními. Dokonce odstranili všechny jeho fotky a poháry, co měl táta doma na výstavce. Kronika úspěchů taky zmizela z obývací stěny. No já sama jsem taky s bráchou ukončila veškerý styk, pochopím, že člověk může zakopnout jednou, ale pokud mu druzí pomohou se z toho dna pomaličku vyškrábat ven, tak by si měl svobody a hlavně své rodiny vážit a né jen spoléhat na to, že mu to příště vyjde znovu. Takže dnes ani nevím, kde žije, jak žije. Ale dětem jsem řekla, že mám ještě bratra a co vše se stalo. I takové věci se dějí v lidském životě, prostě to tak je a určitě nejsme jediná rodina na světě, která má takovéto trápení“*. Otec2 si myslí, že jsou jeho vztahy s rodiči dodnes dobré a přiznává, že jeho vzorem je jeho otec. Současně však vyjádřil obavu nad tím, že jednou otec umře. Svě dětství otec2 prožil v rodině, kde se otevřeně komunikovalo o různých tématech, což potvrzuje slovy: *„ ....našich jsme se mohli zeptat na cokoli a nikdy nás*

neodmítli“. Co se týče hodnotových orientací rodičů hovoří otec2 o zdraví, pohodě a spokojenosti. Neshody a konflikty rodičů otec2 jako dítě nezažil. I otec2 se vyjádřil, že existuje v rodině mezigenerační propast. Důvod této propasti vidí v uzavřené komunikaci na téma „bratr manželky a vězení“.

prarodič - dítě

Babička N2 se svými vnoučaty prožívá úspěchy i neúspěchy a tvrdí: " *Samozřejmě pochválím a dám velikou pusu, když se něco povede, někdy ale taky musím pochovat na klíně, pohladit a povzbudit, že se to povede jindy*". Děda N2 přiznává: " *Jako každý děda, pyšním se, když se jim něco povede.* " Na otázku plně otevřené komunikace s vnoučaty babička N2 říká, že se snaží s dětmi mluvit otevřeně, protože ví: " *....že dnešní doba je v něčem zlá a těch nástrah kolem, takže je zapotřebí mluvit, mluvit, mluvit a tím vlastně my starší ty mladší ochraňujem*". Dědeček N2 se svými vnoučaty hovoří otevřeně vždy přiměřeně jejich věku a myslí si, že jeho žena vnoučata „*zasvěcuje do něčeho až moc*".

I prarodiče J2 prožívají se svými vnoučaty úspěchy. Babička J2 říká: " *Vždy mám radost, když se jim něco podaří, no a když ne, tak se to povede příště. Snažíme se jim s dědou vždy podpořit, aby je neúspěch neodradil. Dcera nikdy nechtěla, aby holky dělaly nějaký sport, ale chodí na malování, keramiku a mažoretky. Hrozně ráda se chodím koukat na jejich vystoupení, a když dostanu výrobek z hlíny, vše si doma vystavuji v obývací stěně. Jsou obě moc šikovné.* " Co se týče otevřené komunikace s vnoučaty prarodiče J2 shodně uvádějí, že s vnučkami na všechna témata otevřeně nehovoří. Je pro ně samotné velmi těžké hovořit o jejich synovi, strýci jejich vnuček. Výpovědi prarodičů N2 a J2, které se týkaly otevřených témat v komunikaci mezi prarodiči a dětmi, potvrzuje i matka 1: " *Tak manželovy rodiče s holkama mluví více otevřeněji než naši. Naši jsou takoví, řekla bych, odměřenější a pokud jim něco nesedí, tak raději převedou řeč někam jinam. Holky se potom ptají: „A babi (dědo), proč mi to nevysvětlíš?“ nebo „Babi (dědo,) Ty mě neslyšíš?“.* Čas od času jsem na naše vnitřně našťvaná, že se nechtějí k některým záležitostem v naší rodině postavit, jak se říká „čelem“. Nedávno holky u babičky v paneláku vytáhli krabici s fotkami a některé byly tak divně odstřížené, hned jsem pochopila, že to jsou fotky z našeho dětství a je z nich odstřížen brácha. Když se starší dcera zeptala, proč jsou roztřížené, babička krabici schovala a řekla, že by se děda zlobil, že hrabeme ve fotkách. Asi to je pro ně fakt těžké a hrozný zklamání. Já nevím.....".

rodič – dítě

Matka2 si je vědoma skrytého komunikačního problému v rodině a snaží se pracovat na jeho odstranění. K tomuto uvádí: „*Snažím se s dětmi mluvit o všem otevřeně. V naší rozšířené rodině je problém s mým bratrem, který opakovaně porušil trestný zákon. Chci, aby holky věděly, že takové věci se prostě v životě dějí. Nechci, aby jim to řekli cizí lidé, to by bylo pro ně mnohem horší. Takže když se zeptají, vysvětluji a vysvětluji, aby pochopily, a vždy tak měly pocit, že tu je jejich máma pro ně a že se nemusí bát se zeptat.*“ Jako hodnotové orientace v prokreační rodině považuje matka: „*...na prvním místě určitě zdraví, to jednoznačně, pak spokojenou rodinu a domov a hlavně upřímnou komunikaci, i když né vždy jde o příjemnou komunikaci. Protože když nejsou k sobě lidi upřímní, přetvařují se, za něco se schovávají, tak si myslím, že to je vždy zárodek budoucího konfliktu.*“ Co se týče vzniklých neshod se svým manželem v otázkách celkové komunikace v rodině je matka přesvědčena, že se vždy snaží s manželem najít vhodný kompromis a přiznává: „*Já jsem ráda, že je manžel takový, jaký je, vyrostl v rodině, kde bylo a stále je takové to něco, co u nás doma, když jsem já sama vyrůstala, naprosto chybělo. Takové to teplo, rodinné teplo, já nevím, jak to mám popsat.*“ Pro matka2 není problém přijmout odlišný názor vlastního dítěte, protože si je vědoma, že „*.....i dítě je osobnost s vlastním názorem a je potřeba ho takto brát. Důležité je mluvit a rozebrat i odlišný názor od toho mého.*“ Otec 2 potvrzuje výpověď své manželky a říká, že se svými dcerami mluví o všech tématech otevřeně. Má strach z okolí, aby dětem někteří lidé neřekli, kde se nachází jejich strýc. Co se týče vzniklých neshod s manželkou v otázkách komunikace otec2 říká: „*Já si asi nejsem vědom toho, že bychom ses manželkou o něčem hádali. Jak to přijde, tak to probereme a vždy se nějak domluvíme.*“

dítě – prarodič, dítě - rodič

Dcera2 vnímá své dětství pozitivně a vyjadřuje se: „*Mamka a taťka s náma jezdí na kole a bruslích. Chodíme taky do lesa, hlavně na houby. V létě plavem a v zimě bobujem. Babička a děda z baráčku se mnou hrajou karty a hry. Ta druhá babička s náma kreslí a děda chodí do kina.*“ Na otázku, zda s ní rodiče a prarodiče mluví o všech tématech otevřeně, se dcera2 vyjádřila: „*Mamka nám říkala, že má bráchu. Ale udělal špatné věci a neposlouchal babičku a dědu, tak je teď v polepšovně. Babička někdy brečí. Když babičky zeptám, proč brečí, neodpoví mi.*“

Rodina 3

prarodič – rodič

Babička R3 vzpomíná pouze na svou maminku, jelikož tatínek zemřel, když byla respondentka ještě malá. S maminkou babička R3 mohla o všem otevřeně hovořit a sama na tuto dobu vzpomíná: „*Maminka mi vždy říkala, abych se nebála zeptat, pokud mě něco bude trápit.*“ Také vzpomíná velmi pozitivně na hodnotové orientace své maminky, a to na: „*Láskyplný postoj mé maminky nejenom ke mně, ale i bratranci a sestřenicí.*“ Sama babička R3 přenesla do své rodiny vzorec otevřené komunikace s vlastním synem a říká: „*... i moje maminka se mnou o všem na rovinu mluvila, tak jsem to tak brala i ve výchově syna. Hlavně jsem nikdy nechtěla, aby mi lhal nebo se bál říci, že třeba něco provedl.*“ Jako nejdůležitější hodnotu v životě považuje babička R3 zdraví. Co se týče vzniklých neshod v otázkách celkové komunikace v rodině v průběhu dětství vlastního syna si babička R3 myslí, že běžná hádka je součástí každého manželství. Jako důvod uvádí, že její manžel : „*.....seděl s chlapama v hospodě a já byla s klukem sama doma. To mě štvalo. Vždy slíbil, že to omezí, ale pokaždé po tom fotbale s nimi šel. Časem jsem to vzdala, nemělo to smysl, dnes už fotbal nehrají a stejně na to pivo chodí.*“ Babička R3 hovoří o tom, že pro ní samotnou nebyl problém přijmout názor svého syna, protože: „*Děti mají vždy odlišný názor než dospělý.*“ Dále k tomu říká, že se snažila názor syna: „*vždy vyslechnout a nějakou správně nasměrovat.*“ O své současné rodině se babička R3 vyjadřuje velice pozitivně: „*Myslím si, že všechno funguje v pohodě. Snacha je moc hodná, prostě jako naše dcera, žádné problémy zatím nemáme. Vždy se prostě nějakou domluvíme.*“ Dědeček R3 nevzpomíná na své dětství rád. Sám o svém dětství říká: „*My jsme žili s otcem a babičkou (matka otce). Maminka zemřela brzy, co se brácha narodil. Moc si na ní nepamatuji. Táta byl takový bručoun a prud'as.*“ Ve své orientační rodině jako dítě nezažil, že by se hovořilo na všechna témata otevřeně. Negativně vzpomíná i na hodnotové orientace svého otce, přičemž se mu vybavuje: „*Velká přísnost a disciplína*“. Dědeček R3 říká, že otec v rodině o všem rozhodoval: „*Táta bouchl do stolu, a tak to prostě bylo. Nic jiného u nás prostě neexistovalo.*“ Protože nechtěl dědeček R3 opakovat chování svého otce, a aby: „*syn zažil to, co já a brácha, že jsme se táty báli zeptat, abychom nedostali nářez*“, snažil se se svým synem hovořit na různá témata otevřeně. Jeho cílem bylo vychovat ze syna: „*Zdravě sebevědomého člověka*“. Dědeček R3 potvrzuje výpověď babičky R3 ohledně vzniklých neshod v jejich prokreační rodině: „*No jo, to víte, že byla čas od času bouřka. Hlavně kvůli tomu, že jsem nešel po fotbale domů, ale s chlapama na pivko a pokec. To pak byla doma bouřka .....*“. Ani pro dědečka

R3 nebylo problém přijmout odlišný názor svého syna a říká: „ *Nebylo a není dodnes. Sednout si, promluvit si, rozebrat všechna pro a proti. No a co si syn odnese, už je na pouze něm*“. Ve své současné rodině se dědeček R3 cítí dobře a o jejím stavu se vyjadřuje slovy: „*Já si myslím, že je vše v pořádku. Snacha je prima holka, se synem si vždy nejasnosti v klidu vyřikáme, jednou třeba ustoupíme my, podruhé zase oni. Žádný problém nemám*“. Babička S3 se vyjadřuje o svých rodičích jako o hodných lidech, kteří se snažili dětem podle vlastních sil věnovat. Blíže měla respondentka ke své matce, která byla hodně nemocná. Od tohoto stavu respondentka odvozuje i hodnotové orientace rodičů a říká, že matka si velmi přála: „*... aby byli všichni v rodině zdrav*“. Cílem rodičů pak podle babičky S3 bylo, aby jejich děti: „*vyrůstaly v poklidné a spokojené rodině bez hádek*.“ Babička S3 se vyjádřila, že si tudíž nevzpomíná na to, že by její rodiče řešili nějaké neshody týkající se otázek komunikace v jejich rodině. Co se týče otevřené komunikace se babička S3 vyjadřuje, že se v její orientační rodině otevřeně o tématech nehovořilo. Následně sama přiznává, že ve své prokreační rodině s manželem dělili témata na: „*..... na dětem přístupná a nepřístupná*.“ Životní prioritou babičky S3 bylo a je žití ve spokojené a šťastné rodině. Co se týče vzniklých neshod a konfliktů v otázkách celkové komunikace v rodině v průběhu dětství babička S3 říká, že k neshodám mezi ní a manželem docházelo kvůli výchově jejich dcer: „*Manžel je dost často omlouval. Ale většinou jsme si to vyříkali, aby pak byl klid. Popravdě ..... hodně jsem ustupovala, ale štvalo mě to*“. Babička S3 přiznává, že někdy byla schopna a někdy zase ne, přijmout odlišný názor svých dětí. Ale podotýká: „*..... vždy je potřeba si bez emocí promluvit*“. Na otázku, zda babička S3 cítí ve své současné rodině mezigenerační propast, respondentka uvádí, že ano. Následně tuto situaci konkretizuje slovy: „*Moc s manželem nesouhlasíme s volnou výchovou vnuka, máme na to jiný názor a hlavně strach, aby z kluka nevyrostl sobecký rozmazlenec. Určitě by měl mít nějaké domácí povinnosti a né, aby vše za něj dcera dělala. Taky si myslím, že by mu rodiče neměli kupovat vše, na co si ukáže. To je špatně*“. Dědeček S3 o vztazích se svými rodiči pohovořil: „*S otcem jsem měl vynikající vztahy a s mámou .... tak takové normální. Rodiče byli slušní lidi*.“ Na otázku otevřené komunikace v orientační rodině dědeček S3 odpověděl negativně. Dědeček S3 je přesvědčen, že jeho rodiče ze svých synů: „*chtěli mít slušné a poctivé lidi. Jsem přesvědčen, že ani já, ani mí bratři svým rodičům neděláme žádnou ostudu*“. Ke konfliktům a neshodám rodičů se dědeček S3 vyjadřuje takto: „*Nikdy jsem neslyšel, že by se rodiče před námi dětmi hádali, vůbec si nevzpomínám, je to dlouhá doba. Jak již jsem řekl, otec byl velmi často mimo domov, matka s náma byla dost často sama, a jak jsme rostli, tak jsme si čím dál více uvědomovali,*

že musíme být mámě oporou.“ On sám přiznává a podporuje tak tvrzení své manželky, že ani v jeho rodině neprobíhala s potomky otevřená komunikace: „*Vychovával jsem děti ještě za hlubokého totalismu a některé otázky byly tabu.*“ O svých hodnotových orientacích se dědeček S3 vyjadřuje, že jako každý táta chtěl, aby byly jeho dcery „*zdravé, šťastné, spokojené, a aby ve svém dospěláckém životě uspěly*“. Shodně se svou manželkou dědeček S3 říká, že neshody se týkaly: „*Našich holek, jak jinak ..... žena mluvila, já mlčel, to jí asi strašně rozčilovalo, teda myslím si, jinak nevím, musíte se zeptat ženy.*“ Podobně jako babička S3 i dědeček S3 přiznává, že ne vždy byl schopen přijmout odlišný názor svého dítěte. Ale říká, že „*.....vždy jsem se snažil si se svým dítětem promluvit a rozebrat naše rozdílné názory*“. Na otázku, zda podle dědečka S3 existuje v jeho rodině mezigenerační propast, respondent uvádí, že ano. Následně tuto situaci konkretizuje slovy: „*My máme jiné názory na výchovu vnuka a fungování rodiny. Dcera je nechce slyšet a zeť k nám chodí minimálně. Třeba mě štvě, že jde zeť raději s kamarády na pivo, než aby se věnoval klukovi*“.

rodič - prarodič

Matka3 tvrdí, že její matka byla vždy přísnější než otec. Přesto je má, jak sama říká: „*.....ráda oba dva stejně, jsou to rodiče*“. Matka3 vyrostla v rodině, kde se otevřeně o všech tématech nehovořilo. Myslí si, že to bylo způsobeno, že: „*Byla jiná doba než je dneska*“. Hodnotové orientace spatřuje matka3 v tom, že se rodiče snažili z ní a její sestry vychovat: „*..... slušné a poctivé lidi.*“. Co se týče vzniklých neshod mezi rodiči matka 3 potvrzuje výpovědi svých rodičů, kdy témata jejich neshod byla výchova jí a její sestry: „*Mamka tatkově vyčítala, že je na nás měkký, a že jí pak se sestrou vůbec neposloucháme*“. Matka3 hovoří o tom, že někdy pociťuje existenci mezigenerační propasti: „*Někdy mě fakticky dost rozladí dohady s mými rodiči kvůli výchově syna a vnucování něčeho, co s manželem nechceme. Sice si to vždy na rovinu s našima vyřikáme a řekneme jim, co se nám nelíbí, ale za pár týdnů se to většinou opakuje. Je to už unavující.....*“. Otec3 si myslí, že jsou jeho vztahy s rodiči dodnes dobré a přiznává, že si více rozumí s otcem. Svě dětství otec3 prožil v rodině, přičemž se domnívá, že se otevřeně komunikovalo o různých tématech, což potvrzuje slovy: „*Nikdy jsem se nebál zeptat, když jsem potřeboval. Ale spíše mamky.*“ Co se týče hodnotových orientací rodičů hovoří otec3 o tom, že se mu jeho rodiče: „*snažili předat základy slušného chování, aby se za mě nemuseli nikdy stydět.*“ Neshody rodičů otec3 v pozici nezletilého dítěte zaregistroval a vyjadřuje se o nich takto: „*občas se pohádali, vyříkali si to a byl klid.*“

Většinou to bylo kvůli chození táty na pivko s kámošema po fotbale“. I otec³ se vyjádřil, že existují v rodině generační konflikty. Celou situaci popisuje takto: „*V každé době jsou jiné názory, takže taky budou generační konflikty. Záleží pak na lidech, jak jsou schopni se domluvit. S tchýní a tchánem je domluva těžká. Mají svou hlavu a nemá smysl se s nimi dohadovat“.*

prarodič – dítě

Prarodiče R3 sdílí se svým vnukem jak jeho úspěchy, tak neúspěchy. Babička R3 říká, že: „*Před rokem začal vnuk hrát fotbal, takže jezdíme s dědou na zápasy a fandíme mu.*“ Dědeček R3 doplňuje: „*Mám radost s ním z každého vstřeleného gólu nebo vítězství. A neúspěch rozebereme, proč to tak dopadlo a jak by se to třeba mělo udělat jinak“.* Co se týče hovorů prarodičů R3 a jejich vnuka o tématech otevřeně se babička R3 vyjadřuje, že : „*Vnuk je děsně zvidavej. On si spousty věcí najde na internetu, takže mě to někdy připadá, že spíše on vysvětluje nám než my jemu“.* Dědeček se připojuje a doplňuje: „*Ona ta doba je dnes taková rychlá, děcka si vše najdou na internetu. No někdy mám problém, abych se sám nečervenal, když se klučina zeptá na něco choulostivého. A něco třeba ani sám nevím“.* I prarodiče S3 mají radost z úspěchů svého vnuka, zejména pak v oblasti sportu. V případě neúspěchu se snaží vnuka slovně povzbudit. Oba prarodiče S3 se vyjádřili, že se snaží s vnukem vést otevřenou komunikaci. Výpovědi prarodičů R3 a S3 týkající se otevřené komunikace potvrzuje i matka³ slovy: „*Myslím si, že je (prarodiče) syn dokáže někdy pěkně překvapit“.* Otec³ si myslí, že prarodiče R3 s jeho synem otevřeně nehovoří, některým tématům se cíleně vyhýbají, raději mu řeknou, že je ještě na některé věci malý.

rodič - dítě

Matka³ ve své prokreační rodině podporuje se svým synem otevřenou komunikaci. Je pro ní důležité, aby jak říká: „*.....byl syn ve svém životě spokojený a šťastný, aby vyrůstal v klidné a harmonické rodině.* Co se týče neshod mezi ní a manželem v otázkách celkové komunikace v rodině si matka³ uvědomuje, že se nejvíc dohadují kvůli rodičům a říká: „*Hodně se nám snaží vnucovat své názory kvůli výchově našeho syna. Na jednu stranu je chápu, je to jejich jediný vnuk, ale zase musí pochopit, že za výchovu syna jsem zodpovědná já a manžel. Někdy mi přijde, že nám naši už dělají naschvály. Je to prostě někdy hodně těžké .....*“ Pro matku³ není problematické přijmout odlišný názor vlastního dítěte a tvrdí, že „*Žijeme v demokratické době a každý z nás má právo se*

svobodně vyjádřit bez ohledu na věk. A tak k tomu i já přistupuju“. I otec3 potvrzuje výpověď své manželky týkající se otevřené komunikace s jejich synem. Na vrcholu svého hodnotového žebříčku otec3 vidí: „spokojenou rodinu a duševní pohodu“. Otec3 přiznává, že nejvíce se s manželkou dohadují: „kvůli tchánovcům“. Ani pro otce3 není problém přijmout odlišný názor dítěte, je přesvědčen, že: „...pro další vývoj dítěte je nutné o rozdílných názorech mluvit.“

dítě – prarodič, dítě - rodič

Syn3 vnímá své dětství pozitivně a vyjadřuje se: „S tatškou hrajem hodně fotbal, s mamkou jezdíme na kole, chodíme plavat nebo jde se mnou bruslit. Taky chodíme s mamkou do knihovny pučovat si knížky. Děda (pozn. otec otce) s tatškou se mnou chodí na fotbal, někdy s nimi přijde i babička. Děda a babča (pozn. rodiče matky) se mnou zase hrajou různé hry nebo jdeme do kina nebo se mnou napíšou úkoly“. Syn3 se vyjádřil, že si vzájemně o všem povídají všichni v rodině. Dále říká: „Nebo si to sám najdu na netu, a když něčemu nerozumím, tak se jich zeptám“.

Metody výchovy

Rodina 1

Babička T1 na otázku, kdo byl pro ní v orientační rodině vzorem, říká: "Moje sestra, mě i bratra hodně ochraňovala." Způsob výchovy a výchovné prostředky babička T1 hodnotí kladně a uvádí, že: "Někdy táta zvýšil hlas, jindy přinesla mamka vrbový proutek a stačilo, aby ho položila na stůl. Pokaždé jsme věděli, co se děje .....". Ve své prokreační rodině se babička T1 ve výchově dětí přiklání spíše k domluvě, podle ní to bylo dostačující. Se svým manželem se vždy shodla na pravidlech a hranicích, které svých dětem stanovili. Co se týče pohledu na výchovu svých dětí po letech a zda by dnes postupovala jinak, babička říká: "Nejspíš ne, obě děcka jsou v pohodě, mají hodné partnery, když potřebujeme, pomohou, odvezou nás k doktoroj, a tak .....". Svou roli prarodiče babička T1 vnímá velmi pozitivně, neboť je začleňována do každodenního chodu rodiny: "Tím, že bydlíme v jednom městě, snažím se hodně pomáhat. Tak třeba jsem vyzvedávala vnučku ze školky nebo školy, někdy jsme i napsali úkoly nebo jsem jí vodila na keramiku. Vnuka taky vyzvedávám ze školy, učíme se spolu a vodím do lidušky." Přiznává, že se jako babička snaží respektovat pravidla a hranice, které mají její vnoučata stanoveny od svých rodičů, ale i přesto občas bojuje s myšlenkou, že by:

"..... mnohdy raději slevila a více rozmazlovala". Pro dědečka T1 byla vzorem v jeho orientační rodině jeho maminka, a to pro její trpělivost. O způsobu výchovy a výchovných prostředků svých rodičů dědeček T1 vzpomíná takto: "*Maminka trpělivě vysvětlovala, táta občas vrazil pohlavek.*" Co se týče výchovy a výchovných prostředků ve své prokreační rodině dědeček T1 potvrzuje výpověď své manželky, že ve většině případů stačilo s dětmi promluvit. Ani po letech by dědeček T1 způsob výchovy neměnil, protože jak sám říká, z jeho dětí vyrostly "*.....prima lidi, na které jsem jako táta pyšný*". Roli prarodiče hodnotí dědeček T1 tak, že se vždy snaží: "*.....být vnoučatům oporou*". Co se týče pravidel a hranic, které jsou stanoveny jeho vnoučatům, dědeček T1 uvádí, že s babičkou T1: "*.....respektovat musíme, ani nám by se nelíbilo, kdyby nám naše děti někdo kazil, že jo?*". Babička V1 jako na vzor svého dětství vzpomíná na svou mladší sestru, která se narodila s postižením, a jak říká: „*Byla už jako dítě hodně cílevědomá*“. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany svých rodičů babička V1 hodnotí takto: „*Vysvětlování. My jsme nějak nezlobili, museli jsme mamce pomáhat se sestrou, tak jsme asi některé věci vnímali jinak než ostatní děčka*“. I tento postup výchovy babička V1 uplatňovala ve své prokreační rodině při výchově svých synů: „*Určitě nejdříve domluvit. A když to nestačilo, tak nějaký výchovný trest, třeba zákaz televize. Fyzicky jsme kluky netrestali*“. Ani po letech by babičku výchovu svých synů neměnila, a jak sama říká: „*Kluci jsou fajn a jsem ráda, že jsou takoví, jací jsou*“. O své roli prarodiče a respektování stanovených hranic pravidel babička V1 tvrdí: „*Já nevím, prostě babička, která uvaří, upeče, vyslechne, pohladí, pomůže. Pravidla s dědou respektuju, ale s děčkama žádné problémy nejsou nebo se k nám zatím nic nedoneslo*“. Dědeček V1 jako na vzor svého dětství vzpomíná na svou tetu, otcovu sestru, která jim pomáhala s chodem domácnosti, a jak respondent uvádí: „*.....hodně mě toho naučila*“. Na způsob výchovy a výchovné prostředky v dětství nevzpomíná rád a hovoří o tom takto: „*Jo táta vždy vychovával, když přišel z hospody. Nechci o tom mluvit*“. V roli otce on sám zvolil jiný způsob výchovy a tvrdí, že: „*Já jsem byl spíš pro domluvu. Nesnáším z dětství křik a bití. Někdy přišel ten zákaz televize nebo odebrání kapesného, ale to už fakt museli být obrprůser*“. Při pohledu na výchovu svých synů by nic nedělal jinak. O své roli dědečka hovoří, že je: „*.....prostě supr děda dědovatý*“. Matka1 vidí jako svůj vzor svého otce a jak sama přiznává, váží si ho dodnes: "*..... jako velmi čestného a zásadového člověka.*" O rodinné výchově svých rodičů se matka1 vyjadřuje jako o přiměřené, o komunikativním přístupu a snaze řešit vše domluvou. Sama si vzpomíná na to, že: "*stačilo zvýšit hlas a bylo jasné, že je něco špatně. Nikdy rodiče nepoužili tělesných trestů.*" I ona sama způsob výchovy vlastních

potomků nazvala demokratickým. Hovoří o tom, že: *"Každé dítě má právo vyjádřit svůj názor a společně pak řešíme problematické situace. Máme stanoveny hranice, co je povoleno a co už je nad rámeček. Někdy mi ale „rupnou“ nervy a musím zařvat. Pak mi to je ale docela líto, protože vidím, že to hlavně syna mrzí."* S manželem se matka1 na stanovení hranic a pravidel dětem snaží domluvit, ale je si vědoma, že: *"občas někdo musí ustoupit."* O svých rodičích v roli prarodičů se matka1 vyjadřuje: *"Mezigenerační vztahy jsou určitě pro děti důležité. Prarodiče jsou ochotni věnovat dítěti maximum svého času, nemusí již vychovávat, ale mohou v určitém smyslu „rozmazlovat“.* *Občas musíme s manželem zdůraznit, že si něco nepřejeme. Ale myslím si, že obě babičky i dědové s našimi dětmi mají mezi sebou krásný vztah. Sama velmi ráda vzpomínám na svoji babičku, často mě vyzvedávala z družiny, dělala se mnou úkoly a trávili jsme spolu hodně času. Moc si cením toho, že moje mamina se stejně hezky stará o naše děti."* Jako rodič matka1 vnímá vztah svých dětí s prarodiči pozitivně a o jeho přínosu říká: *"Jsem ráda, že se všichni nějak vzájemně nedohadujeme a že se naše děti na babičky a dědy vždy moc těší"*. Pro otce1 je vzorem děda z Vysočiny. Otec1 potvrzuje výpovědi svých rodičů, kteří jej netrestali, ale spíše domlouvali a vysvětlili, co je špatně, co se nesmí. Pokud to nestačilo, trestali ho rodiče zákazem nějaké oblíbené činnosti. Na otázku, jak hodnotí otce1 způsob výchovy svých potomků říká: *„ Tak děcka vědí, co můžou a co ne. Myslím si, že s nima nejsou problémy."* Otec1 potvrzuje výpověď své manželky, že jsou schopni domluvy ohledně stanovení pravidel a hranic ve výchově dětí, ale přiznává, že se někdy neshodnou a dohadují se. Na otázku, jak vidí roli prarodičů ve výchově dětí a o tom, zda prarodiče respektují pravidla a hranice, které stanovili s manželkou jako rodiče dětem, otce1 uvedl: *„ Já si myslím, že respektují, že někdy jim musíme říci, co už je za hranicemi. Ale vše v klídku a pohodě, nehádáme se“.* . O vztahu prarodičů a svých dětí včetně přínosu otce1 tvrdí: *„ Jsem rád, že to je vše v pohodě. Když někdy slyším v práci ty story, jaké někde v rodinách jsou, tak jsem fakt rád, že je to u nás tak v pohodě“.* Syn1 uvedl, že pokud udělá něco špatného, tak na něj matka křičí a otec mu vysvětluje, co je špatně. Jiné další tresty syn1 nespécifikoval. Jako své povinnosti syn1 vnímá, že si musí uklízet svůj pokoj a vynáší odpadky. Na otázku, zda babičky a dědové respektují pravidla a hranice, které má stanoveny od svých rodičů, syn1 odpověděl: *„ Ano. Ale mamka nám někdy taky něco nedovolí“.* Největší důvěru má syn1 ke své mamince.

Rodina 2

"*Tak určitě bráška*", tak se vyjádřila babička N2 na otázku, proč byl pro ní v dětství vzorem. Způsob výchovy a výchovných prostředků své maminky babička N2 ohodnotila pozitivně: "*Mamka byla ke mně i bráškově hodně kamarádská, vše nám vysvětlovala a když jsme potřebovali, vždy nám poradila. Fyzicky nás netrestala.*" Vzpomíná však na jeden trest, který byl pro ní samotnou nejhorší a o něm říká: "*..... když jsem něco provedla a maminka mi řekla, že je kvůli mě smutná a bolí jí srdíčko. To jsem si pak vlezla na půdu a bulela jsem tam.*" Při výchově dětí ve své prokreační rodině se babička N2 nejdříve snažila s manželem dětem rozumně domluvit. Ale vzpomíná i na situace o kterých říká: "*Ale to víte, někdy se také stalo, že jsme museli zvýšit hlas, něco zakázat nebo i plácnout přes zadek. Syn byl maličko divočejší než dcera. Prostě, „stromek se musí ohýbat, dokud je mladý.“*" O shodě s manželem na pravidlech a hranicích, které byly stanoveny dětem, se babička N2 vyjadřuje slovy: "*..... vždy jsme s tátou drželi, jak se říká „za jeden provaz“.*" Ve výchově svých potomků by babička N2 ani po letech nedělala nic jinak, protože si myslí, že její děti jsou slušní lidé. Na druhou stranu ale připouští, že: "*.....svět dnes je ale jiný než býval kdysi*". O své roli prarodiče a respektování stanovených hranic a pravidel babička N2 říká: "*Já si myslím, že jsem tolerantní, chápající, milující babi. To víte, že se mi někdy něco nelíbí a holčičkám bych jako babička více dovolila, ale když taťka s mamkou řeknou, tak i babi musí poslouchat, to se nedá nic dělat. Určitě nejsem ta babička, která dovolí a pak řekne vnoučatům, ...“ale holčičky, zůstane to mezi námi, taťkovi a mamince to říkat nebudem“* ..... *To ne, určitě ne, to nedělám. Pak si třeba se snachou a synem o samotě promluví, co se mi nelíbí, ale před holkama pravidla a hranice neprobírám.* Dědeček N2 považuje za svůj vzor v dětství svou babičku a říká o ní: "*.....to byla ženská s velkým „Ž“.* *Bydlela s náma v baráku, ona dole, my nahoře, ale často jsem byl u ní dole. Hodně si se mnou povídala a vypravovala mi o dědovi, kterému jsem prý dost podobný. Pamatuju se, že jsem strašně brečel, když babička umřela.*" Výchovu svých rodičů hodnotí dědeček N2 spíše jako autoritativní: "*Samozřejmě jsme museli poslouchat a plnit si své povinnosti. Nějako jsme si nedovolili odmítnout nebo něco neudělat, protože když jsem nebyl naučený do školy a neměl doma hotovo, nemohl jsem za klukama ven.*" Co se týče vlastní výchovy v prokreační rodině dědeček N2 potvrzuje výpověď své manželky slovy: "*.....vysvětlit, když to nepomohlo zvýšit hlas, no a když ani to ne, tak plácnout na zadek. U syna to bylo častější než u dcery, byl to prostě kluk.*" I o se vyjadřuje, že s babičkou N2 shodně trvali na pravidlech a hranicích, které stanovili svým dětem. Ve výchově dětí by ani po letech nic

nepozměňoval, protože ví, že jeho vlastní děti: ".....ostudu nedělají....", takže je s manželkou vychovali dobře. Svou roli prarodiče hodnotí dědeček N2 na jednu stranu pozitivně, protože má na vnučky více času než měl na vlastní děti. Na druhou stranu si je však vědom svého zdravotního handicapu, který jej omezuje ve společných činnostech s vnučkami: " *Rád bych s nimi třeba jezdil na výlety na kole, ale už to nejde*". Babička J2 hovoří o tom, že díky své pracovitosti byl pro ní vzorem její tatínek. Odpovědět na otázku, jak by ohodnotila způsoby výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů, bylo pro babičku J2 těžké. Na toto téma říká: „ *Když jsem já něco provedla nebo neudělala, taťka zvedl obočí a to už jsem věděla, že je zle. Mamka na mě hodně křičela nebo jsem dostala od ní na zadek. U sestry to vše bylo jiné, ta nemusela nic a když náhodou něco, tak se jí to prominulo.*“ Při výchově vlastních potomků se babička J2 snažila vychovat je tak, aby z nich byli poctiví a pracovití lidé. Sama ale s odstupem času přiznává, že: „ *na dceru jsem byla mnohem přísnější, syna jsem dost často omlouvala. To nebylo správné. Když dcera něco provedla nebo nesplnila, dostala např. zákaz televize nebo „kasárníka“, někdy samozřejmě i na zadek. Syna jsem skoro netrestala, a když náhodou jsem mu něco zakázala, již dopředu jsem věděla, že manžel můj trest synovi zruší. Hodně se nám tato nedůslednost u syna vymstila. Jenže čas nevrátím*“. Babička J2 si je vědoma tomu, že se svým manželem nebyli schopni se vzájemně domluvit na stanovení hranic a pravidel ve výchově syna. Při pohledu zpět na výchovu svých dětí babička J2 říká: „ *Každý člověk dělá ve svém životě chyby a vidí to až po letech. Tedy záleží na tom, zdali si to vůbec přizná, že nějakou chybu ve výchově svých dětí udělal*“. V prarodičovské roli se respondentka vidí jako trpělivá a tolerantní babička, která nastavená pravidla a hranice u vnoučat respektuje. Sama o tom říká: „ *Jsem ráda, že je mám, že s nimi můžu být a vím, že dcera i zeť to myslí s dětmi dobře*“. Vzorem pro dědečka J2 byl jeho otec, a to i přes jeho přísnost. Svou výchovu v dětství hodnotí takto: „ *Tak u nás hodně rozhodoval táta, takže když jsem něco provedl, normálně jsem dostal záhlavec nebo facáka, maminka, ta byla spíše pro to vysvětlování.*“ Na otázku hodnocení své výchovy vlastních potomků dědeček J2 odmítl odpovědět. Dále pak přiznal, že si je vědom, že se svou ženou netrvali na stanovení pravidel a hranic, zejména pak ve výchově syna: „ *Žena zakázala, já zrušil, hlavně synovi*“. S odstupem času si je dědeček vědom chyb při výchově svého syna a říká: „ *Byl bych mnohem důslednější a přísnější ve výchově svého syna. K dcerce bych byl vstřícnější. Škoda, že nemůžu vrátit čas, škoda.....*“. O své roli prarodiče a respektování stanovených hranic a pravidel dědeček N2 hovoří takto: „ *Tak to víte, jako děda, rád rozmazluji, dcera se mnohdy zlobí, že pak holky neposlouchají, když se vrátí od nás domů.*

dobré, abychom v nich vypěstovaly takový ten pocit zodpovědnosti „za něco“. Holky jsou zatím v pohodě, ale taky se stane, že jsou nafouklé, že něco doma musí a třeba ostatní děti ze školy nebo školky nemusí .....“. Vztah svých dcer a prarodičů vnímá otec2 jako pozitivní a sám říká, že je dobře, že prarodiče jsou součástí jejich života. Na otázku, jak reagují rodiče, pokud dcera2 něco provede, odpovídá: *„Mamka mě posadí na klín a mluví se mnou. Někdy se nesmím koukat na televizi a nesmím na počítač.“* Jako své povinnosti dcera2 vnímá úklid nádobí z myčky a vynášení odpadků. Na otázku, zda babičky a dědové respektují pravidla a hranice, které má stanoveny od svých rodičů, dcera2 odpověděla: *“Já nevím, asi jo, babička říká, že musíme poslouchat všichni, co mamka a taťka řeknou“.* Největší důvěru má dcera2 ke své matce.

Rodina 3

Jako na vzor ve svém dětství babička R3 vzpomíná na svou tetu – mamiččinu sestru. Způsob výchovy a výchovných prostředků své maminky babička N2 ohodnotila pozitivně, protože jí maminka fyzicky netrestala, ale snažila se: *„ ....vše řešit domluvou a vysvětlit mě, co je špatně a co je zase dobře“.* I tento postup výchovy babička R3 uplatňovala ve své prokreační rodině při výchově svého syna. S manželem se na tomto postupu shodli, protože jak babička R3 uvádí: *„Byli jsme zastánci takové volnější výchovy, nenařizovali jsme, chtěli jsme, aby si syn na vše správné přišel sám“.* Ani po letech by svou výchovu neměnila, protože si babička R3 myslí, že jim syn: *„.....ostudu nedělá“.* O své roli prarodiče a respektování stanovených hranic a pravidel babička R3 říká: *„Snažím se samozřejmě respektovat, když mi syn nebo snacha řeknou, co se jim nelíbí. Je to sice někdy těžké, ale musím. Nechci se s nikým dohadovat. Moc se mi ale nelíbí, že má vnuk vše, na co si ukáže, někdy si toho ani neváží. To musím říct, že syn byl taky jedináček, ale musel si šetřit do prasátka z kapesného a pak si teprve mohl něco koupit“.* Dědeček R3 vidí svůj vzor ve své babičce, matce jeho otce, kterou jako dítě nepoznal z důvodu jejího úmrtí. Na způsob výchovy a výchovné prostředky v dětství nevzpomíná rád a hovoří o tom, že jeho: *„ .... otec byl děsný prud'as. S bráchou jsme byli dost často bití páskem. Ani babička nás nezachránila“.* V roli otce pak zvolil ve své prokreační rodině jiný způsob výchovy a snažil se o následující: *„ Vysvětlovat, vysvětlovat, vysvětlovat. Hlavně né bít!“.* Se svou manželkou se na hranicích a pravidlech při výchově syna shodli. Při pohledu na výchovu svého syna s odstupem času, by dědeček R3 nedělal nic jinak, protože se domnívá, že s manželkou ze syna: *„ ....vychovali slušného a poctivého člověka“.* Dědeček R3 věří, že je děda, za kterého se nemusí vnuk stydět.

O pravidlech a hranicích u svého vnuka říká, že je respektuje a doplňuje: „*Mě by se taky nelíbilo, kdyby mi někdo do výchovy syna kecal. Vnuk má ale podobnou výchovu jako měl náš syn, tak zatím žádné problémy nemám. To spíš babi, té se občas něco nelíbí a radila by*“. Babička S3 na otázku, kdo byl pro ní v orientační rodině vzorem, říká: „*Babička, matka mamky*“. Způsob výchovy a použití výchovných prostředků ze strany rodičů babička S3 hodnotí přiměřeně, dodává: „*.....spíše se vše snažili řešit domluvou, než aby létaly facky vzduchem*“. Sama o sobě v pozici rodiče říká: „*Tak určitě jsem byla přísnější a důslednější než můj manžel, já jsem prostě vychovávala a manžel rozmazloval. Někdy dostali na zadek, když už nepomohlo vysvětlování. Často jsem byla u holek ta zlejší a tatínek samozřejmě ten hodnější*“. O shodě s manželem na pravidlech a hranicích ve výchově svých dcer babička S3 přiznává: „*...jak kdy a jak v čem. Někdy to bylo hodně složité se domluvit*“. Při pohledu zpět na výchovu svých dětí babička S3 říká: „*...každá doba přináší něco jiného a nového*“, a to jí přivádí na myšlenku, že by možná něco ve výchově změnila. Je pro ní ale těžké specifikovat, co by to mělo být. Ve své roli prarodiče se cítí jako: „*Trpělivá, tolerantní, milující, prostě jako babička*“. S respektováním pravidel a hranic svého vnuka má babička S3 problémy, o daném stavu říká: „*.....to je těžké, dcera se zetěm zastávají takovou zvláštní nedůslednou výchovu. My bychom s dědou více přitvrdili, už jsme se s mladými na toto téma několikrát chytli, ale nic se nezměnilo*“. Dědeček S3 vzpomíná: „*Pro mě byl vzorem otec, a to díky své profesy, byl vojenský pilot nadzvukového letadla. Způsob výchovy svých rodičů dědeček S3 ohodnotil jako tvrdou a důslednou. Zejména ze svého otce měl respekt a považoval ho za velkou autoritu. Styl výchovy v orientační rodině byl pro dědečka S3 vzorem a sám chtěl být vždy jako jeho otec. Výchovu svých dcer ale ohodnotil takto: „..... holky se na mě vždy podívaly a já měl měkké srdce. Takže jim mnohdy toho dost prošlo bez trestu*“. Tento jeho postoj měl pak následný dopad na respektování stanovených pravidel a hranic ve výchově vlastních dcer. O tom říká: „*Na dcery trpím dodnes. Stačilo, aby mi skočily kolem krku a začaly mě muckat, to jsem vždy vyměkl. Holky vždy věděly, co na jejich tátu platí. Manželka dodnes říká, že na ně trpím jako na větry*“. Na otázku, zda by něco dělal jinak ve výchově svých dcer s odstupem po letech dědeček S3 říká: „*Určitě ano, ale to fakt nechci komentovat.....*“. V roli prarodiče se dědeček S3 cítí jako zástup za otce svého vnuka, o dané situace v rodině tvrdí: „*Snažím se být vnukovi mužským vzorem. Zeťák má své zájmy, své kamarády a podle mého se moc klukovi nevěnuje*“. Matka3 uvedla, že jejím vzorem je pro svou pracovitost její taťka. Co se týče výchovy a výchovných prostředků v orientační rodině matka3 potvrzuje výpovědi svých rodičů: „*Někdy jsem dostala od*

mamky na zadek, někdy přišel zákaz něčeho, co jsem měla ráda, ale většinou to byla domluva s vysvětlením, proč se to nesmí nebo co je na tom špatně. Taťka byl spíše na to vysvětlování“. Styl vysvětlování převedla i do své prokreační rodiny a při výchově svého syna je spíše pro domluvu. Sama říká, že: „*Nechci přikazovat, zakazovat, syn si musí na to správné přijít sám“.* Se svým manželem je schopna se domluvit na stanovení pravidel a hranic ve výchově syna, ale přiznává, že spíše je to vše na ní. Jaká je role prarodičů ve výchově jejího syna, zda prarodiče respektují pravidla a hranice, které stanovili s manželem jako rodiče synovi matka³ říká: „*Mí rodiče dost často zasahují do výchovy našeho syna, manželovi rodiče ne. Pořád nám říkají, abychom přitlačili, že to děláme pro jeho dobro. Já si to nemyslím“.* I přes tyto názorové nesrovnalosti vnímá matka vztah syna s prarodiči jako pozitivní, protože: „*Prarodiče mu vypráví, jaká byla dříve doba a on může porovnávat, jak se žije dnes a jak se žilo dříve, jaké jsou nyní možnosti, atak.....“.* Pro otce³ je vzorem jeho táta. Otec³ potvrzuje výpovědi svých rodičů, kteří jej netrestali, ale spíše domlouvali a vysvětlili, co je špatně ,co se nesmí. Jak rodič o sobě otec³ tvrdí: „*Nejsem zastáncem tvrdých trestů, byl jsem tak vychovaný, takže spíše domluva, vysvětlení a nasměrování k tomu správnému cíli.“* Otec³ potvrzuje výpověď své manželky, že jsou schopni domluvy ohledně stanovení pravidel a hranic ve výchově společného syna. O roli prarodičů ve výchově jejího syna a o tom, zda prarodiče respektují pravidla a hranice, které stanovili s manželkou jako rodiče synovi, otec³ uvedl: „*Tak určitě je role prarodičů v životě našeho syna důležitá. On sám může třeba vnímat generační rozdíly v názorech na určité věci. To je důležité, aby věděl, že ne vždycky všichni se vším souhlasí. Naši pravidla a hranice respektují, manželčiny rodiče moc ne“.* O vztahu prarodičů a svého syna včetně přínosu otec³: „*Vnímám to tak normálně. Že to prostě patří k životu“.* Syn³ uvedl, že pokud udělá něco špatného, tak mu jeho rodiče řeknou, že to nesmí dělat. Jiné další tresty syn³ nespecifikoval. Jako své povinnosti syn³ vnímá, že musí chodit do školy a trénovat fotbal. Na otázku, zda babičky a dědové respektují pravidla a hranice, které má stanoveny od svých rodičů, syn³ odpověděl: „*Děda (pozn. otec matky) se někdy zlobí a říká mamce, že bych měl doma pomáhat. Babička (pozn. matka matky) se zase zlobí, když mi taťka koupí třeba nový mobil nebo tablet, že jsem ještě na to malý. Teď na sebe hodně křičí. To mě vadí“.* Největší důvěru má syn³ ke své mamince.

Z rozhovorů respondentů lze vymezit, že způsob výchovy se v určitých směrech v rodinách liší. Tam, kde měli nebo mají rodiče s výchovou dětí určité problémy, užívají jednotlivé výchovné prostředky ve větší míře. Naproti tomu tam, kde s dětmi větší problémy nejsou, nemusí tolik výchovných prostředků užívat. Svými výpověďmi

respondenti potvrzují názor Matějčka (1994), že síla rodinné výchovy spočívá zejména v citových vztazích.

6.3 Výsledky a shrnutí výzkumného šetření

Tato kapitola je shrnutím výsledků výzkumného šetření a jejím záměrem je odpovědět na hlavní výzkumnou otázku. Prostřednictvím dílčích výzkumných otázek bylo cílem empirické části zjistit u vybraného vzorku rodin, jak děti, rodiče a prarodiče hodnotí přenos komunikačních vzorců chování v dané rodině.

Z realizovaného výzkumného šetření vyplývá, že transformace rodinných vzorců chování, které se uskutečňuje v rámci tří generací (prarodiče, rodiče a děti) je ovlivňována několika faktory. Předně je to rodinné klima, dále mezigenerační přenosy, mezigenerační vztahy jednotlivých členů všech tří generací a v neposlední řadě metody výchovy.

Na základě rozhovorů respondentů lze určit čtyři druhy přenosu vzorců chování ze starší generace rodičů do mladší, a to: *záměrný (chtěný)*, *vědomě blokovaný a nezáměrný (nechtěný)*. Přenos chtěný nastává po kladném hodnocení výchovy svých rodičů, to znamená, že rodič starší generace se stává pro respondenta pozitivním vzorem. Při nechtěném přenosu respondent hodnotí některé aspekty výchovy svých rodičů jako negativní, nedokáže však zabránit, aby dané chování neopakoval. Naopak při vědomě blokovaném přenosu se jedinci neschvalované chování jeho rodičů daří nedělat.

Dílčí výzkumná otázka č. 1: Jak hodnotí rodinnou komunikaci současní prarodiče ve svých orientačních rodinách?

Babička V1 se svými sestrami vyrostla v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondentka vyrůstala, vnímala jako bezproblémové. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů babička V1 hodnotí kladně. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny respondentka hovoří jak o pracovních činnostech (pomoc matce s postiženou sestrou), tak o činnostech zábavného typu (háčkování, paličkování, procházky do přírody). Domov babička V1 ve svých vzpomínkách z dětství spojila se vzpomínkou na své rodiče. Vztah ke svým rodičům označila respondentka jako velmi pozitivní. Ve své orientační rodině ze strany svých rodičů zažila otevřenou komunikaci. Babička V1 ve svém dětství nezaregistrovala neshody svých rodičů, které by se týkaly rodinné komunikace. Hodnotové orientace svých rodičů vnímala respondentka pozitivně. Babička V1 vyrostla v rodině s funkčními rituály a rodinnými tradicemi. *Z výpovědi babičky V1 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondentka ji ohodnotila kladně.*

Dědeček V1 vyrostl v neúplné rodině společně se svými dalšími pěti sourozenci. Prostředí, ve kterém respondent vyrostl, vnímal jako problémové. Jeho otec pil alkohol a on sám jako dítě musel „suplovat“ roli rodičů svým sourozencům. Se zástupnou rolí rodičů spojuje i dědeček V1 trávení volného času a činností se svými sourozenci. Domov respondent spojil se vzpomínkou na své tři sestry a dva bratry. Vztah ke svému otci a jeho hodnotové orientace označil dědeček V1 velmi negativně. Respondent vyrostl v rodině, kde nebyly plně funkční rodinné rituály a tradice. *Z výpovědi dědečka V1 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v negativní atmosféře, respondent ji ohodnotil záporně.*

Babička T1 se svým mladším bratrem a starší sestrou vyrostla v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondentka vyrůstala, vnímala jako bezproblémové. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů babička T1 hodnotí kladně. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny respondentka hovoří pouze o pracovních činnostech (opravy domku). Domov babička T1 ve svých vzpomínkách z dětství spojila se vzpomínkou na svou starší sestru. Vztah ke svým rodičům označila respondentka jako velmi pozitivní. Ve své orientační rodině ze strany svých rodičů nezažila otevřenou komunikaci. Babička T1 ve svém dětství nezaregistrovala neshody rodičů, které by se týkaly rodinné komunikace. Hodnotové orientace rodičů vnímala respondentka pozitivně. Babička T1 vyrostla v rodině s funkčními rituály a rodinnými tradicemi. *Z výpovědi babičky T1 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondentka ji ohodnotila kladně.*

I dědeček T1 vyrostl v úplné rodině společně se svým mladším bratrem. Prostředí, ve kterém respondent vyrůstal, ohodnotil jako bezproblémové. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů dědeček T1 hodnotí kladně, a to i přesto, že čas od času byl trestán fyzicky (pohlavek). K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny respondent hovoří pouze o zábavné činnosti (venčení psa). Domov dědeček T1 ve svých vzpomínkách z dětství spojil se svou maminkou pro její velkou trpělivost. Vztah ke svým rodičům označil respondent jako velmi pozitivní. Ve své orientační rodině ze strany svých rodičů nezažil otevřenou komunikaci. Dědeček T1 ve svém dětství nezaregistroval neshody nebo konflikty svých rodičů. Hodnotové orientace svých rodičů vnímal respondent pozitivně. Dědeček T1 vyrostl v rodině s funkčními rituály a rodinnými tradicemi. *Z výpovědi dědečka T1 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondent ji ohodnotil kladně.*

Babička N2 se svým starším bratrem vyrostla v rodině, kde výchovu zajišťovala jejich matka. Na svého otce si babička N2 nepamatuje, protože zemřel v době, kdy ona sama byla ještě malá. Prostředí, ve kterém respondentka vyrůstala, vnímala jako bezproblémové a citově založené. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků babička N2 hodnotí kladně, její matka ji fyzicky netrestala, přikláněla se k domluvě a vysvětlování. Co se týče volného času a společných činností členů orientační rodiny babičky N2, respondentka zmiňuje společnou práci kolem domu a hospodářství. Na činnosti zábavného typu babička N2 nevzpomíná. Domov respondentka ve svých vzpomínkách z dětství spojila se svými nejbližšími, a to se svou matkou, bratrem, dále pak se psem a kocourem, kteří s nimi žily v jedné domácnosti. Vztah ke své matce označila babička N2 jako pozitivní. Ve své orientační rodině babička N2 zažila otevřenou komunikaci a hodnotové orientace své matky považovala za kladné. Respondentka vyrostla v rodině s funkčními rituály a rodinnými tradicemi, na vše vzpomíná s nadšením. *Z výpovědi babičky N2 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondentka ji ohodnotila kladně.*

Dědeček N2 se svou sestrou vyrostl v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondent vyrůstal, vnímal jako bezproblémové. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů dědeček N2 hodnotí autoritativně. To znamenalo, že pokud nesplnil uloženou povinnost, následoval trest, nikoliv však fyzický. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny dědečka N2 respondent nehovoří o činnostech zábavného typu, ale pouze zmiňuje společnou práci. Domov dědeček N2 ve svých vzpomínkách z dětství spojil s požitkem na něco dobrého (babiččino kakao a buchtu s tvarohem). Vztah ke svým rodičům označil respondent jako pozitivní. Ve své orientační rodině ze strany svých rodičů nezažil otevřenou komunikaci, tu však jako dítě zažil ze strany své babičky. Dědeček N2 tvrdí, že pokud mezi jeho rodiči vznikly neshody v otázkách celkové komunikace v rodině, on sám jako dítě neznamenal, že by tento stav měl negativní dopad na jejich rodinu. Hodnotové orientace svých rodičů považoval za pozitivní. Respondent vyrostl v rodině s funkčními rituály a rodinnými tradicemi. *Z výpovědi dědečka N2 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondent ji ohodnotil kladně.*

Babička J2 se svou sestrou vyrostla v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondentka vyrůstala, vnímala jako značně problémové z důvodu rozdílných názorů rodičů na výchovu. Ohodnotit způsoby výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů bylo pro babičku J2 velmi těžké. Otec se snažil upozornit na „něco špatného“

neverbální komunikací (zvednutím obočí), matka na respondentku křičela nebo ji fyzicky potrestala. Společně strávený čas a činnosti se svými rodiči vyhodnotila respondentka negativně, zmiňuje pouze společnou práci se svým otcem při rekonstrukci domu. Domov babička J2 ve svých vzpomínkách z dětství spojila s kuchyní, kde se nacházely homole cukru a ručně vyšíváný ubrus od její babičky. Vztah ke svým rodičům označila za normální. Ve své orientační rodině nezažila otevřenou komunikaci. Babička J2 jako dítě zaznamenala u rodičů neshody a konflikty, které se týkaly rozdílných názorů na výchovu sestry respondentky. Je přesvědčena, že značná rozdílnost názorů obou rodičů měla negativní dopad na vztahy, životní hodnoty rodičů a celkovou komunikaci v orientační rodině. Ve své orientační rodině respondentka rodinné rituály nezažívala, rodinné tradice byly značně poznamenány konflikty mezi jejími rodiči a prarodiči. *Z výpovědi babičky J2 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v negativní atmosféře, respondentka tímto prostředím byla jako dítě citově zasažena. Komunikaci v rodině respondentka ohodnotila negativně.*

Dědeček J2 byl jedináček a vyrůstal v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondent vyrůstal, vnímal jako bezproblémové. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů dědeček J2 hodnotí přiměřeně, pokud něco provedl, otec jej fyzicky potrestal, matka byla pro domluvu. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny respondent hovoří o činnostech zábavného typu (sport, procházky). Domov dědeček J2 ve svých vzpomínkách z dětství spojil se svými rodiči. Na ně respondent vzpomíná s úctou, i když mu jako dítěti vadilo, že nemohl vyrůstat se svými vrstevníky. Ve své orientační rodině nezažil otevřenou komunikaci. Mezi jeho rodiči nevznikaly neshody v otázkách celkové komunikace v rodině, jeho matka respektovala v daném směru autoritu svého manžela. Hodnotové orientace svých rodičů považoval respondent za pozitivní. Dědeček J2 vyrůstal v rodině, kde byly rodinné rituály a tradice součástí rodinného života. On sám však na ně nerad vzpomíná, jako dítě je neměl rád. *Z výpovědi dědečka J2 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, ale i přesto ji respondent vnímal negativně.*

Babička R3 vyrostla jako jedináček v rodině, kde výchovu zajišťovala její matka. Na svého otce si nepamatuje, neboť tragicky zahynul v raném dětství respondentky. Prostředí, ve kterém respondentka vyrůstala, vnímala jako bezproblémové, citově založené. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků babička R3 hodnotí kladně, její matka ji fyzicky netrestala, přikláněla se k domluvě a vysvětlování. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny babičky R3 respondentka hovoří

o činnostech zábavného typu, a to výlety a procházky s dalšími členy širší rodiny (teta, sestřenice, bratřenci). Domov babička R3 ve svých vzpomínkách z dětství spojila s maminkou a jejím něžnými citovými projevy (mazlení, dotyky). Vztah ke své matce označila respondentka velmi kladně. Ve své orientační rodině babička R3 zažila otevřenou komunikaci. Hodnotové orientace matky, kterými byly láskyplný postoj k dětem v širší rodině, vnímala respondentka velmi pozitivně. Na rituály a tradice v orientační rodině vzpomíná babička R3 kladně. *Z výpovědi babička R3 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondentka ji ohodnotila velmi pozitivně.*

Dědeček R3 vyrostl společně se svým bratrem v rodině s otcem a babičkou, matkou jejich otce. Na svou matku si respondent nepamatuje, umřela záhy po porodu jeho bratra. Prostředí, ve kterém respondent vyrůstal, vnímal jako problémové, a to z důvodu nepřiměřeného chování jeho otce. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků dědeček R3 hodnotí velmi negativně, otec jej fyzicky často trestal (bití páskem). Dědeček R3 netrávil se svým otcem volný čas, společné činnosti vykonával se svým bratrem a babičkou. Domov dědeček R3 ve svých vzpomínkách z dětství spojil s babiččinými kynutými knedlíky s jahodami. Vztah ke svému otci vyhodnotil respondent negativně. Ve své orientační rodině nezažil dědeček R3 otevřenou komunikaci. Hodnotové orientace otce, kterými byly disciplína a přísnost, vyhodnotil dědeček R3 negativně. Respondent spojuje částečně rituály a rodinné tradice se svou babičkou a svým bratrem, otec se do těchto činností podle něj nikdy nezapojoval. *Z výpovědi dědečka R3 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v negativní atmosféře, respondent ji ohodnotil záporně.*

Babička S3 vyrostla společně se svými bratry v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondentka vyrůstala, vnímala jako bezproblémové a citově založené. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů babička S3 hodnotí kladně, její rodiče se snažili vše řešit domluvou, fyzicky ji netrestali. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny babičky S3 respondentka hovoří jak o společné práci na zahradě, tak o činnostech zábavného typu, např. jízda na kole, vyšívání, háčkování. Domov babička S3 ve svých vzpomínkách z dětství spojila s prací a domácností, a to z důvodu každodenní pomoci její matce, která byla invalidní. Vztahy ke svým rodičům označila respondentka za kladné. Ve své orientační rodině nezažila babička S3 otevřenou komunikaci. Hodnotové orientace svých rodičů, kterými bylo dětství potomků v poklidné a spokojené rodině bez hádek, vnímala respondentka pozitivně. Babička S3 se vyjádřila, že

si nevzpomíná na to, že by její rodiče řešili nějaké neshody týkající se otázek komunikace v jejich rodině. V orientační rodině babičky S3 měly tradice a rituálů své konkrétní místo, respondentka na ně celkově ráda vzpomíná. *Z výpovědi babičky S3 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondentka ji hodnotí kladně.*

Dědeček S3 vyrostl společně se svými bratry v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondent vyrůstal, vnímala jako bezproblémové. Způsob výchovy dědeček S3 hodnotí jako tvrdou, ale důslednou. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny dědečka S3 respondent hovoří nejen o společné práci, ale také o činnostech zábavného typu, např. nohejbal, volejbal, letní dovolená. Domov dědeček S3 ve svých vzpomínkách z dětství spojil s vlastním pocitem, že někam patří. Vztah ke svému otci respondent označil za vynikající, k matce za normální. Ve své orientační rodině nezažil dědeček S3 otevřenou komunikaci. Hodnotové orientace svých rodičů, kterými bylo vychovat z potomků slušné a poctivé lidi, vnímal dědeček R3 kladně. Respondent v dětství nezaznamenal konflikty a neshody rodičů, které by se týkaly otázek komunikace v jejich rodině. Dědeček S3 uvedl, že se v jeho orientační rodině dodržovaly pravidelně rituály a rodinné tradice, a to i přesto, že byl jeho otec často pracovně mimo domov. *Z výpovědi dědečka S3 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondent ji ohodnotil jako kladnou.*

Dílčí výzkumná otázka č. 2: Jakými způsoby komunikovali současní prarodiče se svými dětmi?

Babička T1 a dědeček T1 vyrostli v rodinách, kde probíhala rodinná komunikace v pozitivní atmosféře, kterou oba respondenti vnímali kladně. Záměrně (chtěně) převedli vzorce chování svých rodičů do své prokreační rodiny. Se svými dětmi trávili volný čas zejména zájmovou činností. V rituálech a rodinných tradicích svých orientačních rodin pokračovali, zejména pak v předávání šperku po generace v ženské linii a obdarováním ženy ve svatební den svatební kyticí. Při výchově dětí uplatňovali nejdříve domluvu, pokud nepomohla, teprve poté menší fyzický trest (pohlavek). Se svými dětmi se snažili mluvit o všech tématech otevřeně. *Z výpovědi babičky T1 a dědečka T1 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v prokreační rodině probíhala v pozitivní atmosféře a respondenti ji ohodnotili jako kladnou.*

Babička T1 vyrostla v rodině, kde probíhala rodinná komunikace v pozitivní atmosféře, kterou vnímala kladně. Záměrně (chtěně) převedla vzorce chování svých

rodičů do své prokreační rodiny Naproti tomu dědeček V1 nevzpomíná na své dětství rád, a to díky chování svého otce. Tyto vzorce chování z orientační rodiny do své prokreační rodiny vědomě blokovaně respondent nepřevodl. Společně s babičkou V1 a syny trávili volný čas společnými činnostmi jak sportovního a zábavného typu (jízda na kole, chytání ryb), tak pracovního charakteru (pomocí kolem domu prarodičů). Ve své prokreační rodině respondenti pokračovali v dodržování rodinných tradic a rituálů podle vzoru z orientační rodiny babičky V1. Při výchově synů babička V1 a dědeček V1 uplatňovali domluvu, případně zákaz oblíbené činnosti, díky svým vzpomínkám na svého otce byl dědeček V1 odpůrcem fyzických trestů. Se svými syny se dědeček V1 snažil mluvit otevřeně, záleželo však na konkrétním tématu. *Z výpovědí babičky V1 a dědečka V1 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v prokreační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondenti ji ohodnotili jako kladnou.*

Babička N2 a dědeček N2 vyrostli v rodinách, kde probíhala rodinná komunikace v pozitivní atmosféře a oba respondenti ji vnímali kladně. Záměrně (chtěně) převedli vzorce chování svých rodičů do své prokreační rodiny. Posun je vidět v trávení volného času, kdy se svými dětmi netrávili volný čas pouze společnou prací kolem domu, ale i každoroční pěší turistickou dovolenou. V rituálech a rodinných tradicích svých orientačních rodin pokračovali, současně si vytvořili i rituály nové (sbírání odznaků a pohledů z turistických pochodů). Při výchově dětí ve své prokreační rodině uplatňovali nejdříve rozumnou domluvu. Oba respondenti připouští, že vznikaly i situace, kdy museli dětem něco zakázat, nebo je přiměřeně fyzicky potrestat. Se svými dětmi se snažili mluvit o všech tématech otevřeně. *Z výpovědí babičky N2 a dědečka N2 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v prokreační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondenti ji ohodnotili jako kladnou.*

Babička J2 vyrostla v rodině, kde probíhala rodinná komunikace v negativní atmosféře a respondentka byla tímto prostředím citově zasažena. I přesto, že vytýkala svým rodičům jejich odlišné chování k ní a její sestře, vzorce chování svých rodičů nezáměrně (nechtěně) převedla do své orientační rodiny, zejména pak do výchovy své dcery. Dědeček J2 vyrostl v rodině, kde probíhala rodinná komunikace v pozitivní atmosféře, respondent ji však vnímal negativně a jako dítě cítil, že mu takovéto prostředí nevyhovuje. Do své prokreační rodiny vzor chování svých rodičů částečně vědomě blokovaně nepřevodl. Volný čas oba respondenti trávili pouze se svým synem, kde je všechny spojoval společný zájem (házená). Existenci rituálů v prokreační rodině respondenti nepotvrzují, existenci rodinných tradic pak v omezené míře. Na výchovu dětí

neexistoval ze strany babičky J2 a dědečka J2 jednotný názor, dcera byla vychovávána přísněji a důsledněji, za nesplnění povinnosti byla trestána zákazem nebo přiměřeně fyzicky. Syn nebyl za nesplnění povinnosti trestán vůbec. Oba respondenti přiznávají, že jejich výchovné působení nebylo správné, bohužel tuto skutečnost vidí zpětně až po letech. *Z výpovědí babičky J2 a dědečka J2 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v prokreační rodině probíhala v negativní atmosféře, respondenti ji ohodnotili jako zápornou.*

Babička R3 vyrostla v rodině, kde probíhala rodinná komunikace v pozitivní atmosféře, respondentka ji ohodnotila kladně. Vzorce chování své matky převedla do své prokreační rodiny záměrně (chtěně). Naproti tomu dědeček R3 ohodnotil rodinnou komunikaci záporně, protože probíhala v negativním prostředí. Respondent na své dětství díky chování jeho otce nerad vzpomíná. Tyto vzorce chování z orientační rodiny do své prokreační rodiny vědomě blokovat respondent nepřevodil. Společně s babičkou R3 a synem trávil volný čas společnými činnostmi sportovního a zábavného typu (fotbal, dovolené). Ve své prokreační rodině respondenti pokračovali v dodržování rodinných tradic a rituálů podle vzoru z orientační rodiny babičky R3. Při výchově syna babička R3 a dědeček R3 uplatňovali domluvu, díky svým vzpomínkám na svého otce byl dědeček R3 odpůrcem fyzických trestů. Se svým synem se snažili mluvit o všech tématech otevřeně. *Z výpovědí babičky R3 a dědečka R3 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v prokreační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondenti ji ohodnotili jako kladnou.*

V orientačních rodinách babičky S3 a dědečka S3 probíhala rodinná komunikace v pozitivní atmosféře, oba respondenti ji ohodnotili jako kladnou. Proto se také snažili vzory chování svých rodičů záměrně (chtěně) přenést do své prokreační rodiny. Tento přenos však značně komplikovala finanční situace rodiny, kdy měl dědeček S3 několik zaměstnání. Tato situace způsobovala, že nemohl být často se svou rodinou. Společné činnosti zábavného typu (vyšívání, háčkování, kreslení) dělala s dětmi babička S3. Nedostatek společně stráveného času se rodiče snažili dětem vynahradiť každý rok společnou letní dovolenou pod stanem. Oba respondenti do své prokreační rodiny přenesli vědomě vzory rituálů a tradic z rodin, ve kterých vyrůstali, a snažili se v nich pokračovat. Při výchově dcer babička S3 a dědeček S3 uplatňovali spíše domluvu. Babička S3 byla ve výchově přísnější a důslednější, dědeček S3 byl nedůsledný. Se svými dětmi nemluvili o všech tématech otevřeně. *Z výpovědí babičky S3 a dědečka S3 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v prokreační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondenti ji ohodnotili kladně.*

Dílčí výzkumná otázka č. 3: Jakými způsoby komunikují současní prarodiče se svými vnoučaty?

Prarodiče T1 a V1 tráví se svými vnoučaty dostatečné množství času, sdílí s nimi úspěchy a neúspěchy, dokážou podpořit i utěšit. Pravidelně se podílejí na dodržování rodinných tradic, zejména pak těch dlouhodobě generačních. Respondenti se snaží respektovat nastavená pravidla a hranice ve výchově vnoučat ze strany jejich rodičů. Respondenti připouští, že se mezigeneračně učí od svých vnoučat různé technické věci. *Z výpovědí prarodičů T1 a V1 lze vypožorovat, že způsoby komunikace prarodičů a jejich vnoučat probíhají v pozitivním směru.*

Prarodiče N2 jsou v této roli velmi šťastní. Snaží se se svými vnučkami trávit takové množství času, které jim je umožněno. Prožívají radost společně s vnučkami z jejich úspěchů, při neúspěchu se snaží slovně povzbudit. Pravidelně se podílejí na udržování rodinných tradic, velmi si cení každého společně prožitého dne. Se svými vnučkami se snaží mluvit otevřeně, neboť to chápou jako ochranu před nástrahami dnešního světa. Oba respondenti respektují pravidla a hranice, které vnučkám stanovili ve výchově jejich rodiče, ale přiznávají, že čas od času by velice rádi více rozmazlovali. Oba respondenti připouští mezigenerační učení od svých vnuček, zejména pak v technických věcech. Prarodiče J2 si dané roli velmi váží. I oni se snaží se svými vnučkami trávit co možná nejvíce času. Sdílí s vnučkami jejich úspěchy i neúspěchy, snaží se je psychicky podporovat. I oni se pravidelně podílí na udržování rodinných tradic, a to v okruhu celé rozšířené rodiny. Oba respondenti si jsou dostatečně vědomi svých chyb ve výchově svého syna, tudíž nemají problém respektovat nastavená pravidla a hranice ve výchově vnuček. Domnívají se, že je to pro výchovu vnuček správné, a to i přesto, že by sami více rozmazlovali. Prarodiče J2 se svými vnučkami otevřeně nekomunikují. Bojí se mluvit o svém synovi, který je opakovaně ve výkonu trestu, je to pro ně obecně velmi citlivé téma. Respondenti se učí od svých vnuček různé technické věci. *Z výpovědí prarodičů N2 a J2 lze vypožorovat, že způsoby komunikace prarodičů a jejich vnoučat na jedné straně pomáhají upevňovat rodinné vztahy. Na straně druhé si zejména prarodiče J2 plně uvědomují, že skrývání existence jejich syna může pozitivní rodinnou atmosféru značně do budoucna narušit.*

Prarodiče S3 a R3 neodmyslitelně patří k dětství jejich vnuka. Snaží se se svým vnukem trávit dostatečné množství, sdílí s ním jak jeho úspěchy, tak neúspěchy, zejména v oblasti sportu (fotbal). Pravidelně se podílejí na dodržování rodinných tradic, společně s vnukem a jeho rodiči slaví jeho narozeniny, vánoce. Předávají mu své vzpomínky

ze svého života, čímž protahují generační paměť rodiny. Snaží se respektovat nastavená pravidla a hranice ve výchově vnuka ze strany jeho rodičů, i když prarodiče S3 připouští, že s některými aspekty výchovy jejich vnuka nesouhlasí. Jak prarodiče S3, tak prarodiče R3, se snaží s vnukem mluvit otevřeně o všech tématech. Respondenti připouští, že se mezigeneračně učí od svého vnuka technické věci. *Z výpovědí prarodičů S3 a R3 lze vypozařovat, že způsoby komunikace prarodičů a jejich vnuka probíhají v pozitivním směru.*

Dílčí výzkumná otázka č. 4: Jak hodnotí rodinnou komunikaci současní rodiče ve svých orientačních rodinách?

Matka1 se svým bratrem vyrostla v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondentka vyrůstala, vnímala jako bezproblémové. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů matka1 hodnotí kladně, její rodiče se snažili porušení stanovených hranic řešit domluvou, nikdy nepoužili tělesných trestů. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny respondentka hovoří o činnostech zábavného typu (pobyt na chatě s prarodiči, dovolené u moře nebo na horách). Domov matka1 ve svých vzpomínkách z dětství spojila s pocitem pohody a svátečním obědem u prarodičů. Vztahy ke svým rodičům označila respondentka za kladné. Ve své orientační rodině zažila matka1 otevřenou komunikaci, která vždy byla úměrná k věku. Hodnotové orientace svých rodičů, kterými bylo vysoké morální hodnoty, láskyplný postoj k dětem a vnoučatům vnímala matka1 pozitivně. Respondentka se vyjádřila, že pokud mezi rodiči vznikly neshody v otázkách celkové komunikace, vždy se její rodiče domluvili. V její orientační rodině měly tradice a rituály své konkrétní místo, respondentka na ně celkově ráda vzpomíná, a i ve své prokreační rodině je dále dodržuje. *Z výpovědi matky1 lze vypozařovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondentka ji hodnotí pozitivně.*

Otec1 se svým bratrem vyrostl v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondent vyrůstal, vnímal jako bezproblémové. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů otec1 hodnotí kladně, jeho rodiče se snažili porušení stanovených hranic řešit domluvou, případně zákazem oblíbené činnosti, nikdy nepoužili tělesných trestů. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny respondent hovoří jak o činnostech zábavného typu (chytání ryb, jízda na kole), tak pracovního typu (pomoc prarodičům na Vysočině). Domov otec ve svých vzpomínkách z dětství spojil s pocitem bytí na Vysočině. Vztahy ke svým rodičům označil respondent za kladné.

Ve své orientační rodině zažil otec1 otevřenou komunikaci ze strany otce, ale pouze na určitá témata. Hodnotové orientace svých rodičů, kterými byl klid v rodině a láska k bližnímu svému, vnímal otec1 pozitivně. Respondent se vyjádřil, že mezi rodiči nevznikaly neshody v otázkách celkové komunikace. V jeho orientační rodině měly tradice a rituálů své konkrétní místo, respondent na ně celkově ráda vzpomíná. *Z výpovědi otce1 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondent ji hodnotí pozitivně.*

Matka2 se svým mladším bratrem vyrostla v rodině, kde neexistoval jednotný názor ze strany rodičů na výchovu. Prostředí, ve kterém respondentka vyrůstala, vnímala jako problémové s následným citovým dopadem na její osobu. Domov matka2 ve svých vzpomínkách z dětství negativně spojila s použitými sportovními pomůckami jejího bratra. Mezi jejími rodiči vznikaly časté neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině, zejména pak kvůli výchově jejího bratra. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů matka2 hodnotí záporně, za nesplnění povinnosti byla trestána pouze ona, a to zákazem nebo přiměřeně fyzicky. To, že její bratr nebyl ze strany rodičů jakkoliv trestán při porušení stanovených hranic a pravidel, považovala za nespravedlivé. Společně strávený čas a činnosti se svými rodiči vyhodnotila respondentka negativně. Tím, že její rodiče byli zainteresováni se svým synem do společného zájmu (házená), cítila se matka2 v orientační rodině nadbytečně. Na mezigenerační vztahy matky2 a rodičů její matky (babičky J2) měly značný dopad neshody a konflikty mezi jejími rodiči a prarodiči. Z tohoto důvodu v průběhu dětství matky2 nebyly funkční ani mezigenerační vztahy v širší rodině. Existenci rituálů v prokreační rodině matka2 nepotvrzuje, existenci rodinných tradic pouze v omezené míře. Ve své orientační rodině ze strany svých rodičů nezažila otevřenou komunikaci. *Z výpovědi matky2 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v její orientační rodině probíhala v negativní atmosféře. Respondentka tímto prostředím byla jako dítě citově zasažena. I přesto však označila svůj vztah k rodičům za pozitivní.*

Otec2 se svou mladší sestrou vyrostl v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondent vyrůstal, vnímal jako bezproblémové a citově založené. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů otec2 hodnotí kladně, jeho rodiče se snažili nejprve porušení stanovených hranic řešit domluvou, pokud to nebylo dostačující, přistoupili k přiměřenému fyzickému trestu. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny respondent hovoří jak o společných pracech na domě a okolí, tak o činnostech zábavného typu, např. jízda na kole, dovolené v Krkonoších. Domov otec2 ve svých vzpomínkách z dětství spojil se svými nejbližšími (matka, sestra, otec)

a s konkrétními pocity (pohoda, zázemí). Vztahy ke svým rodičům označil respondent za kladné. Ve své orientační rodině zažil otec2 otevřenou komunikaci. Hodnotové orientace svých rodičů, kterými bylo dětství potomků v poklidné a spokojené rodině bez hádek, vnímal otec2 pozitivně. Otec2 se vyjádřil, že si nevzpomíná na to, že by jeho rodiče řešili nějaké neshody týkající se otázek komunikace v jejich rodině. V jeho orientační rodině měly tradice a rituálů své konkrétní místo, respondent na ně celkově rád vzpomíná. *Z výpovědi otce2 lze vyzorovat, že rodinná komunikace probíhala v pozitivní atmosféře a respondent ji hodnotí pozitivně.*

Matka3 se svou mladší sestrou vyrostla v rodině v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondentka vyrůstala, vnímala jako bezproblémové a citově založené. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů matka3 hodnotí kladně, její rodiče se snažili porušení stanovených hranic řešit domluvou a vysvětlením. Pokud to nebylo dostačující, přistoupili rodiče k zákazu nějaké líbivé činnosti nebo k přiměřenému fyzickému trestu. Matka3 však připouští, že důslednější ve výchově byla její matka než otec. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny matky3 respondentka hovoří o činnostech zábavného typu, např. ruční práce, letní dovolená pod stanem. Domov matka3 ve svých vzpomínkách z dětství spojila s pocitem klidu a citového tepla. Vztahy ke svým rodičům označila respondentka za kladné. Ve své orientační rodině nezažila matka3 otevřenou komunikaci. Hodnotové orientace svých rodičů, kterými bylo vychovat z potomků slušné lidi, vnímala matka3 pozitivně. Matka3 se vyjádřila, že mezi rodiči občas vznikaly neshody týkající se rozdílných názorů na výchovu dětí. Tyto neshody neměly žádný negativní dopad na rodinu, jednalo se pouze o rozdílné názory. V orientační rodině matky3 měly tradice a rituálů své konkrétní místo, respondentka na ně celkově ráda vzpomíná. *Z výpovědi matky3 lze vyzorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondentka ji hodnotí kladně.*

Otec3 vyrostl jako jedináček v úplné rodině. Prostředí, ve kterém respondent vyrůstal, vnímal jako bezproblémové a citově založené. Způsob výchovy a užití výchovných prostředků ze strany rodičů otec2 hodnotí kladně, jeho rodiče se snažili nejprve porušení stanovených hranic řešit domluvou, pokud to nebylo dostačující, přistoupili k přiměřenému fyzickému trestu. K tématu volného času a společných činností členů orientační rodiny respondent hovoří o společných činnostech zábavného typu, dovolená a sportovní aktivity se svým otcem (fotbal). Domov otec3 ve svých vzpomínkách z dětství spojil s domem, kde vyrůstal, a s rodiči. Vztahy ke svým rodičům označil respondent za kladné. Ve své orientační rodině zažil otec3 otevřenou komunikaci.

Hodnotové orientace svých rodičů, kterými bylo předání základů slušného chování jejich synovi, vnímal otec3 pozitivně. Respondent se vyjádřil, že pokud mezi rodiči vznikly neshody, které se týkaly otázek celkové komunikace v rodině, rodiče si odlišné názory vyříkali pro další rodinný klid. V jeho orientační rodině měly tradice a rituálů své konkrétní místo, respondent na ně celkově rád vzpomíná. *Z výpovědi otce3 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v orientační rodině probíhala v pozitivní atmosféře, respondent ji hodnotí kladně.*

Dílčí výzkumná otázka č. 5: Jak hodnotí rodinnou komunikaci současní rodiče se svými dětmi?

Matka1 a otec1 vyrostli v rodinách, kde probíhala rodinná komunikace v pozitivní atmosféře, oba respondenti ji vnímali kladně. Vzorce chování svých rodičů převedli do své prokreační rodiny záměrně (chtěně). Rodina tráví společný čas cestováním za poznáním, nebo sportovními aktivitami (turistika, jízda na kole). Oba respondenti se přiklánějí k výchově domluvou. Hodnotovými orientaci obou respondentů je spokojená rodina, zdraví a duševní pohoda. S dětmi mluví matka1 a otec1 otevřeně. Ani pro jednoho z nich není těžké přijmout odlišný názor svých dětí. Existenci rituálů v jejich prokreační rodině respondenti zaznamenávají ve velké míře. *Z výpovědí matky1 a otce1 lze vypožorovat, že rodinná komunikace v prokreační rodině probíhá v pozitivní atmosféře, respondenti ji hodnotí kladně, jejich děti vyrůstají v klidném a citově založeném prostředí.*

Matka2 vyrostla v rodině, kde rodinná komunikace probíhala v negativní atmosféře a respondentka tímto prostředím byla jako dítě citově zasažena. Protože vzorce chování rodičů respondentka vyhodnotila negativně a jak sama říká, nechtěla ve výchově svých dětí opakovat chyby svých rodičů, vědomě blokovně nepřevedla dané vzorce do své prokreační rodiny. Matka2, otec2 a jejich dcery tráví volný čas společně, kdy společné činnosti jsou sportovního nebo zábavného charakteru. Ve své prokreační rodině respondenti pokračovali v dodržování rodinných tradic a rituálů podle vzoru z orientační rodiny otce2. Přibyly i nové rituály, jako je volání mezi partnery v průběhu dne. Oba respondenti uvedli, že jsou schopni se domluvit na pravidlech a hranicích ve výchově svých dcer. Při neshodách nebo konfliktech týkající se celkové komunikace v rodině jsou schopni oba respondenti najít vhodný kompromis, aby tato situace nezanechávala jakékoliv stopy v rodinném soužití. Matka2 si cení prostředí, ve kterém vyrostl její manžel a snaží se stejné prostředí budovat i pro své dcery. Pokud nastane situace, že určitou povinnost některá z dcer nesplní, snaží se dětem porušení vysvětlit. Fyzicky své děti respondenti

netrestají. Hodnotovými orientacemi obou respondentů je zdraví, spokojená rodině a upřímná komunikace. Matka₂ a otec₂ se snaží mluvit se svými dětmi o všech tématech otevřeně a jsou schopni přijmout odlišný názor jejich dětí. Oba si jsou vědomi situace, že bratr matky₂ je ve výkonu trestu, přičemž rodiče matky₂ tuto skutečnost vědomě před okolím popírají. Cílem matky₂ a otce₂ je to, aby jejich dcery věděly, že mají strýce, který porušil trestní zákon a musí za své chování nést tudíž následky. Současně oba respondenti přiznávají, že otevřenou komunikací o dané situace své dcery chrání před okolím. *Z výpovědí matky₂ a otce₂ lze vypožorovat, že rodinná komunikace v prokreační rodině probíhá v pozitivní atmosféře, respondenti ji hodnotí kladně, jejich děti mohou vyrůstat v klidném a citově založeném prostředí.*

Matka₃ i otec₃ vyrostli v rodinách, kde probíhala rodinná komunikace v pozitivní atmosféře, oba respondenti ji vnímali kladně. Vzorce chování svých rodičů převedli do své prokreační rodiny záměrně (chtěně). Rodina tráví společný čas zejména o dovolených, přes rok tráví volný čas se synem jednotlivě buď matka nebo otec, a to z důvodu zájmu o konkrétní aktivitu. Danou situaci respondenti berou jako běžnou součást jejich rodinného života a nepřipadá jim nějak zvláštní. Oba respondenti se přiklání k výchově domluvou. Hodnotovými orientací obou respondentů je spokojená rodina a klidné dětství jejich syna. Se synem mluví matka₃ a otec₃ otevřeně. Ani pro jednoho z nich není těžké přijmout odlišný názor syna. Existenci rituálů v jejich prokreační rodině respondenti nezaznamenávají, jsou však schopni pokračovat v rodinných rituálech po vzoru svých rodičů. *Z výpovědí matky₃ a otce₃ lze vypožorovat, že rodinná komunikace v prokreační rodině probíhá v pozitivní atmosféře, respondenti ji hodnotí kladně, jejich syn vyrůstá v klidném a citově založeném prostředí.*

Dílčí výzkumná otázka č. 6: Jak hodnotí rodinnou komunikaci dětí a prarodičů současní rodiče?

Matka₁ a otec₁ jsou přesvědčeni, že vztahy mezi dětmi a prarodiči jsou bezproblémové. Uvědomují si, že se svými vnoučaty prarodiče tráví dostatečné množství času, sdílí s nimi jak jejich úspěchy, tak neúspěchy. Celá rodina se pravidelně podílí na dodržování rodinných tradic a rituálů. Oba respondenti si myslí, že se prarodiče celkově snaží respektovat nastavená pravidla a hranice ve výchově dětí (vnoučat) ze strany rodičů. *Z výpovědí matky₁ a otce₁ lze charakterizovat, že rodinná komunikace jejich syna s prarodiči probíhá pozitivně. Této rodinné atmosféry si oba respondenti cení.*

Matka2 vnímá, že se její rodiče velmi změnili narozením vlastních vnoučat. Je za to velmi ráda. Změnu chování u svých rodičů pozitivním směrem vidí v přehodnocení žebříčku jejich životních hodnot po citovém zklamání ve vlastním synovi, který opakovaně porušil trestní zákon. Respondentku velmi mrzí, že tato událost celkově ovlivnila ústní komunikaci mezi ní a rodiči, a také mezi prarodiči a dětmi. Matka2 by si velmi přála, aby si všichni mohli o dané situaci otevřeně promluvit, a aby přiměřeně k věku mohli i prarodiče na dané téma s vnučkami do budoucna komunikovat. V tomto kroku by sama viděla do budoucna odstranění mezigenerační propasti, kterou v rodině cítí. Naproti tomu je respondentka velmi ráda, že manželovy rodiče s dětmi mluví otevřeně. Otec2 se ztotožňuje v daném s názory matky2. Oba respondenti si velmi cení toho, že všichni pospolu mohou dodržovat rodinné tradice, a proto se snaží jako rodiče nezletilých dětí, aby prarodiče vždy patřili do dětství dcer. Velký přínos vidí oba dva i v tom, že obě jejich děti mohou trávit čas se svými prarodiči. *Z výpovědí matky2 a otce2 lze vypožorovat, že rodinnou komunikaci dcer s prarodiči hodnotí pozitivně, a to i přesto, že se v rodině vyskytuje komunikační blok na konkrétní téma (bratr matky2).*

Matka3 a otec3 se ztotožňují s názorem prarodičů, že patří do dětství jejich syna. Uvědomují si, že se svým vnukem prarodiče tráví dostatečné množství času, sdílí s ním jak jeho úspěchy, tak neúspěchy, zejména v oblasti sportu (fotbal). Celá rodina se pravidelně podílí na dodržování rodinných tradic (narozeniny, vánoce). Na jednu stranu si oba respondenti myslí, že se prarodiče celkově snaží respektovat nastavená pravidla a hranice ve výchově jejich vnuka ze strany jeho rodičů. Na straně druhé si však uvědomují, že rodiče matky3 s některými výchovnými postupy svého vnuka nesouhlasí, dávají to najevo, což následně způsobuje situační konflikty v rodině. Podle obou respondentů má tato situace za následek vznik mezigenerační propasti v rodině. *Z výpovědí matky3 a otce3 lze vypožorovat, že rodinná komunikace jejich syna s prarodiči probíhá pozitivně, a to i přesto, že se v rodině vyskytují neshody kvůli odlišným názorům ze strany prarodičů S3 na výchovu jejich vnuka.*

Dílčí výzkumná otázka č. 7: Jak hodnotí rodinnou komunikaci se svými rodiči a prarodiči děti školního věku?

Z výpovědi syna1 lze vypožorovat, že tráví se svými rodiči a prarodiči velké množství času. Činnosti, které s ním společně vykonávají, jsou buď sportovního nebo zájmového charakteru. Vyrůstá v rodině, kde mají rituály a tradice své určité místo. S rodiči i prarodiči si může syn1 kdykoliv otevřeně promluvit. Vnímá v průběhu svého

dětství existenci rodinných tradic v rodině a podílí se na nich podle svého věku. Uvědomuje si, že má jako dítě konkrétní povinnosti, a také to, že za jejich nesplnění může přijít nějaký trest. Přiznává, že není trestán nějakým zákazem nebo fyzicky. Největší důvěru má své matce. *Z výpovědi syna1 lze vypožorovat, že on sám se cítí ve svém dětství spokojený, vyrůstá v bezproblémové a velmi citově založené rodině.*

Z výpovědi dcery2 lze vypožorovat, že tráví se svými rodiči i prarodiči velké množství času. Činnosti, které s ní společně vykonávají, jsou buď sportovního nebo zájmového charakteru. Vyrůstá v rodině, kde mají rituály a tradice své určité místo. Dcera2 vnímá, že v rodině existuje s rodiči její matky komunikační bariéra ohledně strýce. Dcera2 má uloženy konkrétní denní povinnosti. V případě jejich nesplnění je potrestána zákazem televize nebo počítače. Fyzicky trestána není. Největší důvěru má ke své matce. *Z výpovědi dcery2 lze charakterizovat, že ona sama se cítí ve svém dětství spokojená, vyrůstá v bezproblémové rodině. Vnímá však komunikační bariéru ze strany prarodičů na téma jejího strýce*

Z výpovědi syna3 lze vypožorovat, že tráví jak se svými rodiči, tak prarodiči potřebné množství času. Buď se jedná o sportovní aktivity, které jsou buď zájmem jeho otce a dědečka (otce otce), nebo jeho matky. Zájmové činnosti tráví spíše s matkou nebo prarodiči (rodiči matky). S rodiči i prarodiči si může syn3 kdykoliv otevřeně promluvit. Vnímá v průběhu svého dětství existenci rodinných tradic v rodině a podílí se na nich podle svého věku. Syn3 vnímá, že v jeho širší rodině existují neshody mezi jeho rodiči

a prarodiči (rodiči jeho matky) a situace mu jako dítěti vadí. Uvědomuje si, že má jako dítě konkrétní povinnosti, a také to, že za jejich nesplnění může přijít nějaký trest. Přiznává, že není trestán nějakým zákazem nebo fyzicky. Největší důvěru má své matce. *Z výpovědi syna3 lze charakterizovat, že on sám se cítí ve svém dětství spokojený, vyrůstá v bezproblémové rodině. Vnímá však neshody mezi rodiči a prarodiči týkající se jeho výchovy.*

ZÁVĚR

Bakalářská práce je zaměřena na transformaci rodinných vzorců chování mezi třemi generacemi, konkrétně pak to, jak daný přenos prarodiče, rodiče a děti školního věku hodnotí. Za pomoci odborné literatury byla zpracována teoretická část této práce, empirická část vychází z poznatků, které byly zjištěny prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření.

Teoretická část je vzhledem do problematiky systematického pojetí rodiny, přibližuje kontakt jedince s jinými lidmi, vývoj identity jedince, mezigenerační vztahy a porozumění a rodinu jako základním článkem v transferu vzorců chování. Již od útlého věku silně vnímáme, co se kolem nás děje, jaká doma vládne atmosféra, jaké jsou vztahy v rodině, jaký má rodina žebříček hodnot, podle kterých se řídí. Důležité je, aby si rodina vymezila určitý čas, který její členové tráví společně. V těchto chvílích právě vzniká prostor pro vzájemnou interakci.

Praktická část práce zjišťovala u vybraných rodin, jaké vzorce chování si generace rodičů a prarodičů přinesla do svých prokreačních rodin, zda se tyto vzorce dotvářely nebo dotváří díky společné interakci dětí, rodičů a prarodičů. Výzkumné šetření proběhlo prostřednictvím kvalitativního dotazování, konkrétně polostrukturovaným rozhovorem. Z výpovědí respondentů vyplývá, že přenos komunikačních vzorců chování hodnotí tři generace v rodině (děti, rodiče, prarodiče) z většiny velmi kladně. Transformaci rodinných vzorců chování mezi třemi generacemi ovlivňují čtyři skupiny faktorů, a to: rodinné klima, mezigenerační přenosy, mezigenerační vztahy jednotlivých členů rodiny a metody výchovy. Prostředí v orientačních rodinách, které respondenti vnímali jako pozitivní, je podporovalo, uspokojovalo, a současně docházelo ke stmelování rodinných vztahů. Na druhou stranu prostředí, které respondenti vnímali jako negativní, jejich vývoj komplikoval, ztěžoval, případně způsobil i rozpad rodinných vztahů. Domov v období dětství respondenti spojili s konkrétními lidmi, hmotnými věcmi nebo zvířaty, s určitým pocitem, který v období dětství sami pociťovali, nebo s konkrétní vzpomínkou na něco příjemného, ale i nepříjemného. Respondenti si tedy uvědomují, že rodinné prostředí nás ovlivňuje do budoucího života. Vždy je však otázkou, jak se s negativními dopady každý jednatel vypořádá do dalšího života. Respondenti všech rodin si jsou vědomi, že množství společných aktivit (společné trávení volného času, rodinné rituály, tradice a mezigenerační učení) se odráží v míře soudržnosti rodiny. Pokud v dětství respondent

netrávil volný čas s rodiči, rodina nedodržovala rituály a tradice, nedocházelo k mezigeneračnímu učení, nepřipadalo to mnohdy respondentům zvláštní, avšak po seznámení s tradičně založeným partnerem respondentům „došlo“, o co všechno byli ochuzeni. Dnes je pro respondenty důležité setkávat se se svou rodinou, aby se rodinné vztahy upevňovaly, a aby všichni věděli, že se na sebe mohou spolehnout, když potřebují pomoc anebo s něčím poradit. Respondenti si také plně uvědomují, že základem mezigeneračního porozumění je snaha se navzájem pochopit a tolerovat, případnou míru vzájemného nepochopení akceptovat. Chápu, že právě rodina je místem, kde se mezilidské vztahy formují. Proto je nezbytné tyto vztahy vytvářet, pěstovat a udržovat tak, aby v rodině bylo zaručeno harmonické prostředí, které povede k vyrovnanému soužití všech členů a náležité transformaci rodinných vzorců chování. Je nutno si uvědomit, že každá rodina je však jedinečná a neopakovatelná. Způsob výchovy se v určitých směrech v rodinách liší. Tam, kde měli nebo mají rodiče s výchovou dětí určité problémy, užívají jednotlivé výchovné prostředky ve větší míře. Naproti tomu tam, kde s dětmi větší problémy nejsou, nemusí tolik výchovných prostředků užívat. Respondenti si plně uvědomují, že síla rodinné výchovy spočívá zejména v citových vztazích.

Celkově lze shrnout, že výzkum potvrdil, že zkušenosti z dětství jsou jedním z nejdůležitějších faktorů, které ovlivňují vlastní přenos komunikačních vzorců chování. Z výzkumu vyvstaly další možné směry zkoumání tohoto tématu. Jelikož se v rozhovorech objevovaly výpovědi o žijících bezdětných sourozencích, mohlo by být zajímavé prozkoumat a porovnat jejich vnímání vzorců chování, které si z orientační rodiny odnášejí právě oni. Co se týče tématu samotného, dalším námětem pro zkoumání by mohl být pohled na transformaci vzorců chování rodiče v prarodičovství.

Seznam použitých zdrojů

ADLER, Alfred a Richard M EYRE. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Vyd. 1. Překlad Štěpán Kovařík. Praha: Aurora, 1999, 158 s. ISBN 80-859-7476-2.

CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980, 203 s. .

COLOROSO, Barbara. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. Vyd. 1. V Praze: Ikar, 2008, 239 s. ISBN 978-80-249-1027-7.

EYRE, Linda a Richard M EYRE. *Tři kroky k pevné rodině*. Překlad Petr Vyhnánek. Olomouc: Votobia, 1996, 220 s. ISBN 80-858-8551-4.

EYRE, Linda a Richard M EYRE. *Jak naučit děti hodnotám*. Vyd. 1. Překlad Ladislav Dvořák. Praha: Portál, 2000, 156 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8360-9.

FILLIOZAT, Isabelle. *Do nitra dětských emocí: pochopte, co vám děti sdělují, a naleznete, co skutečně potřebují*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, 215 s. ISBN 978-80-251-3318-7.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 594 s. ISBN 80-720-3124-4.

GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí v rodině*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000, 101 p. ISBN 80-702-1416-3.

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., doplň. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009, 280 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4723-907.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, Isabela. *Děti potřebují prarodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-105-3.

HONORÉ, Carl. *Chvála pomalosti: jak celosvětové hnutí vyzývá na souboj kult rychlosti*. 1. vyd. Překlad Petr Hnilo. Praha: 65.pole, 2012, 293 s. ISBN 978-808-7506-226.

CHVÁLA, Vladislav. *Rodinná terapie a teorie jin-jangu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 247 s. ISBN 978-807-3673-918.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-717-8535-0.

JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 231 s. ISBN 80-717-8749-3.

JIRÁSKOVÁ, Věra. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 198 s. ISBN 80-868-6180-5.

KAUFMANN-HUBER, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. Vyd. 1. Překlad Alžběta Sirovátková. Praha: Portál, 1998, 94 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8203-3.

KELLER, Jan. *Dějiny klasické sociologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 529 s. Studijní texty (Slon), 32. sv. ISBN 80-864-2934-2.

KOHOUTEK, Rudolf. *Základy pedagogické psychologie*. 1. vyd. Brno: CERM, 1996, 184 s. ISBN 80-858-6794-X.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, 165 s. ISBN 80-704-1841-9.

Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Editor Blahoslav Kraus, Věra Poláčková. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001, 199 s. ISBN 80-731-5004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Praha: 1988, 236 s. .

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Konflikty mezi lidmi*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002, 189 s. ISBN 80-717-8642-X.

LACINOVÁ, Lenka a Petra ŠKRDLÍKOVÁ. *Dost dobří rodiče, aneb, Drobné chyby ve výchově dovoleny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 157 s. ISBN 978-807-3674-427.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 1. Překlad Hana Kašparovská. Praha: Portál, 1997, 223 s. Rádci pro život. ISBN 80-717-8152-5.

MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 702 s. ISBN 978-802-6201-748.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-802-6202-134.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-858-5024-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. přepracované rozšířené vydání Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-807-3677-398.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny* . 1.vydání. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. 251 s. ISBN 80-85850-75-3.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny* . 1.vydání. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. 251 s. ISBN 80-85850-75-3.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, 323 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 38. ISBN 978-808-6429-878.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 128 s. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. 6. vyd. Praha: Portál, 2007, 109 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3672-706.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, c2000, 285 s. ISBN 80-859-1229-5.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máme vnoučata*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1997, 141 s. ISBN 80-716-9455-X.

MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 212 s. ISBN 978-807-3678-579.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 287 s. ISBN 80-200-0690-7.

PELIKÁN, Jiří. *Výchova jako teoretický problém*. 1. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1995, 234 s. ISBN 80-854-9827-8.

PETRUSEK. *Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s.749-1627. ISBN 80-718-4310-5.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodina. Struktura, dynamika, komunikace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 294 s. ISBN 80-723-9039-2.

PREKOP, Jirina. *I rodiče by měli dělat chyby*. Vyd. 1. Překlad Zdena Lomová. Praha: Portál, 2010, 106 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3677-664.

PREKOP, Jirina. *Aby láska v rodinách proudila*. Vyd. 2., V tomto souborném svazku 1. Praha: Monika Vadasová-Elšíková, 2012, 199 s. ISBN 978-809-0499-102.

PREKOP, Jirina. *Pevné objetí: cesta k vnitřní svobodě*. Vyd. 1. Překlad Daniela Vrbová. Praha: Portál, 2009, 199 s. ISBN 978-807-3676-148.

PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí : co potřebují děti, co potřebují rodiče, pravidla v rodinném systému, děti chtějí objevovat svět, láska a výchova*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001, 83 s. Pro rodiče. ISBN 80-247-9063-7.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVÁ a Kateřina PEVNÁ. *O mezigeneračním učení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 208 s. ISBN 978-802-1057-500.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 260 s. Andragogika. ISBN 80-864-3280-7.

Reiss,D.(1987):Rodinný kodex a schopnost rodiny snášet těžkosti. Kontext,3,s.6-23.

ROGGE, Jan-Uwe. *Výchova dětí krok za krokem*. Vyd. 1. Překlad Petr Babka. Praha: Portál, 2007, 263 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3672-492.

ROGGE, Jan-Uwe. *Rodiče určují hranice*. Vyd. 1. Překlad Petr Babka. Praha: Portál, 2005, 182 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8990-9.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2., přeprac. vyd., v Portálu 1. Praha: Portál, 2004, 390 s. ISBN 80-717-8829-5.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. .

SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. Překlad Jindřiška Šolcová, Vlasta Lišková. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901-3250-2.

SEKOT, Aleš. *Sociologie v kostce*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 2004, 206 s. ISBN 80-731-5077-8.

SCHLIPPE, Arist von a Jochen SCHWEITZER. *Systemická terapie a poradenství*. Brno: Cesta, 2006, 251 s. ISBN 80-729-5082-7.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 173 s. ISBN 80-717-8559-8.

STRAUSS, Anselm. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460.

TRAPKOVÁ, Ludmila. *Rodinná terapie psychosomatických poruch*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 227 s. ISBN 80-717-8889-9.

TÓTHOVÁ, Jana. Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 250 s. ISBN 978-807-3678-562.

TRÉLAÛN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. Vyd. 1. Překlad Abigail Kozlíková. Praha: Portál, 2005, 143 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8935-6.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 264 s. ISBN 80-717-8291-2.

WATZLAWICK, Paul. *Pragmatika lidské komunikace*. 1. vyd. Hradec Králové: Konfrontace, 1999, 243 s. ISBN 80-860-8804-9.

Internetové zdroje

CHÁBA, Karel. *Vzorce chování* [online]. 2010 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.eftpsychologie.cz/clanky/vzorce-chovani/>

ŠULOVÁ, CSC., Doc. PhDr. Lenka. Význam rituálů pro současnou rodinu. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2005 [cit. 2014-05-08]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006010203>

WARSHAK, Dr. Richard. *Kde jsi táto?: Vztahový trojúhelník* [online]. 2014 [cit. 2014-11-14]. Dostupné z: <http://www.kdejsitato.cz/rodina/vztahovy-trojjuhelnik.html>

Seznam příloh

Příloha A: Schéma polostrukturovaného rozhovoru s prarodičovskou, rodičovskou a dětskou generací

Příloha B: Rozhovory s respondenty

Schéma polostrukturovaného rozhovoru s prarodičovskou generací

DVO 1: Jak hodnotí rodinnou komunikaci současní prarodiče ve svých orientačních rodinách?

TO1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

TO 2: Měl/a jste sourozence?

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

TO 10: Dodržovaly se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

DVO 2: Jakými způsoby komunikovali současní prarodiče se svými dětmi?

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

TO 22: Dodržovaly se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?

TO 25: Myslíte si, že bylo(je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

DVO 3: Jakými způsoby komunikují současní prarodiče se svými vnoučaty?

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším?
Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

TO 29: Sdílíte se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?

Schéma polostrukturovaného rozhovoru s rodičovskou generací

DVO 4: Jak hodnotí rodinnou komunikaci současní rodiče ve svých orientačních rodinách?

TO 1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

TO 2: Měl/a jste sourozence?

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volné čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

TO 10: Dodržovaly se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

TO 11: Mluvilo se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace svých rodičů?

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

DVO 5: Jak hodnotí rodinnou komunikaci současní rodiče se svými dětmi?

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

TO 15: Tráví Vaše rodina společně volný čas? Máte společné zájmy?

TO 16: Jaké činnosti děláte s dětmi?

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků při výchově svých dětí používáte?

TO 18: Trváte vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

TO 19: Mluvíte se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

TO 20: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

TO 21: Dodržujete ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

TO 22: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

TO 23: Jak řešíte vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkají?

TO 24: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

DVO 6: Jak hodnotí rodinnou komunikaci dětí s jejich prarodiči současní rodiče?

TO 25: Jaká je z Vašeho pohledu role prarodiče ve výchově Vašeho dítěte? Respektují prarodiče pravidla a hranice, které jste stanovili jako rodiče Vašemu dítěti?

TO 26: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od nejstarších k mladším? Nebo se domníváte, že se ve Vaší rozšířené rodině navzájem mezigeneračně učíte různé věci?

TO 27: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

TO 28: Domníváte se, že prarodiče mluví se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

TO 29: Myslíte si, že čas strávený prarodičů a dětí je dostatečný?

TO 30: Jak vnímáte jako rodič vztah svých dětí s prarodiči? V čem vidíte jeho přínos?

Schéma polostrukturovaného rozhovoru s dětskou generací

DVO 7: Jak hodnotí rodinnou komunikaci se svými rodiči a prarodiči děti školního věku

TO 1: Jaké aktivity dělají s Tebou společně Tví rodiče a prarodiče?

TO 2: Jak reagují Tví rodiče, když uděláš něco špatného? Seš potrestán/a? A jak?

TO 3: Jaké povinnosti jako dítě máš? Jak reagují rodiče, pokud danou povinnost nesplníš?

TO 4: Mluví s Tebou Tví rodiče a prarodiče o všech tématech otevřeně?

TO 5: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály a rodinné tradice?

TO 6: Myslíš si, že Tví prarodiče respektují pravidla a hranice, které Ti stanovili rodiče?

TO 7: Ke komu máš největší důvěru? Kdo si s tebou vypráví si o Tvých nebo jiných problémech?

TO 8: Myslíš si, že trávíš dostatek času se svými prarodiči?

TO 9: Učíte se od sebe navzájem v rodině různé věci?

TO 10: Co se Ti vybaví, když se Tě někdo zeptá, co znamená slovo „domov“?

Představení tazatelky respondentům:

Dobrý den, jmenuji se Radka Tošovská a jsem studentkou Pedagogické fakulty, studijního oboru „Sociální komunikace ve státní správě“. Pracuji na bakalářské práci pod názvem „*Transformace rodinných vzorců chování v třígeneračním modelu rodiny*“. Svou prací se snažím zjistit, jak probíhá přenos rodinných vzorců chování v rodině, a jak je tento přenos jednotlivými členy rodiny vnímám. Proto jsem oslovila i Vaší rozšířenou rodinu, konkrétně nyní Vás, s cílem položit Vám několik tazatelských otázek. Jsem si plně vědoma tohoto, že některé otázky Vám mohou být nepříjemné, můžete osobně vnímat, že se jedná o citelný zásah do Vašeho soukromí, přičemž nebudete chtít o některých věcech mluvit. Ráda bych Vás upozornila na skutečnost, že získaná data budou zanonymizována, dále pak je na Vašem plném rozhodnutí, zda mi na položenou otázku odpovíte či odpověď odmítnete.

Pokud nemáte nyní ke mně žádné otázky, ráda bych přistoupila k rozhovoru a položení první tazatelské otázky.

RODINA 1:

generace prarodičů: Vlachovi – orientační rodina otce

a) babička V1:

TO1: Kolik Vám je let? A jaké je Vaše dosažení vzdělání?
74 let. Jsem vyučená.

TO 2: Měl/a jste sourozence?
Ano, dvě sestry, jednu mladší a druhou starší.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?
Hodní, spravedliví, dobrosrdeční, prostě mamka a taťka.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?
Asi nic, vše mi přišlo takové v pohodě.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?
Taťka v křesle s novinama a mamka u sporáku.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Moje mladší sestra. Narodila se s postižením a byla už jako dítě hodně cílevědomá.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Tak určitě jsme museli pomáhat s pracema kolem baráku a na zahradě. Ale taky jsme chodili hodně do procházky do přírody, s mamkou jsme háčkovali a paličkovali. Navštěvovali jsme prarodiče nebo další příbuzné.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Způsob výchovy? Vysvětlování. My jsme nějak nezlobili, museli jsme mamce pomáhat se sestrou, tak jsme asi některé věci vnímali jinak než ostatní děcka.....

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Ano, existovaly. Každý den jsme si povídali. Nebo jsme jako děti poslouchali pohádky z gramofonu. To byla bezstarostná doba ..... (poznámka tazatelky: povzdech respondentky)

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Ano, dodržovali. Na narozeniny mamka upekla dort se svíčkama a pak je ten, kdo slavil, musel sfouknout. O velikonocích jsme pekli beránka a barvili vajíčka, na vánoce plaval ve vaně Pepa (poznámka tazatelky: kapr), kterého jsme ale nikdy nesnědli. Pekli jsme s maminkou vánočku, zdobili stromeček, zpívali koledy, čekali, co nám přinese Barbora nebo Mikuláš, chodili jsme do kostela. Možná bych si ještě na něco vzpomněla, ale momentálně se mi už nic nevybavuje.....

TO 11: Mluvilo se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

To si myslím, že ano. Když jsem se rodičů zeptala, co jsem potřebovala vědět, tak jsem vždycky dostala odpověď. Nikdy mě neodmítli.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

Oni pro nás chtěli hlavně šťastné dětství.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Nijak. Rodiče se nehádali.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Dva velké chlapy.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

Trávila. Jezdili jsme k našim na Vysočinu každý týden na víkendy, o prázdninách, dovolené.

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?

U nás to bylo hodně zaměřeno na pomoc mým rodičům kolem domu a zahradě. Mamka se starala celodenně o mou postiženou sestru a tatka na vše sám nestačil. Ale vždy jsme si čas na děti udělali, to jo, jezdili jsme s nimi na kolách, táta chodil s klukama na ryby.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Určitě nejdříve domluvit. A když to nestačilo, tak nějaký výchovný trest, třeba zákaz televize. Fyzicky jsme kluky netrestali.

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Myslí si, že ano.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Ne. Kluci jsou fajn a jsem ráda, že jsou takoví, jací jsou.

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Hm, to asi moc ne.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Pozdravy a pusa? Asi jo..... pozdravy a pusa, pomuchlování, to vše vlastně dodržujem dodnes, i když jsou kluci habáni a někdy na ně ani nedostanu .....(poznámka tazatelky: smích respondentky)

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Ano. Vánoce, velikonoce, dušičky, Nový rok, narozeniny, svátky. Ale vše jsme slavili společně s našima a sestrou na Vysočině, abychom byli spolu.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Já jsem si vždycky přála spokojené manželství a teplo rodinného krbu.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?

A tak my jsme se vždycky s tátou domluvili. Já si na nic nevzpomínám, že bychom se dohadovali.

TO 25: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Ne, nebylo a ani dneska s tím nemáme s dědou problém.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

Ano, máme osmnáctiletou vnučku a jedenáctiletého vnuka. Mladší syn dětí nemá, žije sám.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

Jé, ... moje role? Babička..... Já nevím, prostě babička, která uvaří, upeče, vyslechne, pohladí, pomůže. Pravidla s dědou respektujem, ale s děčkama žádné problémy nejsou nebo se k nám zatím nic nedoneslo..

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším?

Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

Určitě se učím od synů, snachy i vnoučat. Hlavně ten mobil, to je vynález. Zlatá pevná linka....., věříte?

TO 29: Sdílette se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?
Ano, mám radost ze všeho, co se jim podaří. Když něco nevyjde, vždy jim říkám, že jim hlavu nikdo z nás neutrhne.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?
*Cítím se v pohodě. Já o žádné pasti nevím Doufám, že do ní nespádnou (**poznámka tazatelky: smích respondentky**)*

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?
Snažím se. Ale jak je dneska ten internet, tak si myslím, že jsou všechna témata dětem otevřená, jak se to říká „online?“

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?
My žijem kousek od sebe. Vidíme se často. Vnučka už je velká, tak ta chodí na drbárnu, a s druhou babičkou se střídáme ve vyzvedávání vnuka ze školy a vodím ho do kroužku. A když je čas, tak si brknem a sejdem se. Tak normálně.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?
Tak určitě. Narozeniny, vánoce, velikonoce. To slavíme ve velkém.

b) dědeček V1

TO1: Kolik Vám je let?
Je mi 74 let. Jsem vyučený zedník.

TO 2: Měl/a jste sourozence?
Ano, měl jsem 5 dalších sourozenců, tři sestry a dva bratry. Já jsem byl nejstarší.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?
U nás to bylo hodně těžký. Vyrůstali jsme s tátou a ten hodně pil. Každý se spíš staral sám o sebe. Tím, že jsem byl nejstarší, jsem tátu i mámu suploval. Nerad na to vzpomínám a nechci už o tom mluvit.....

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?
Tak na tom už jsem vám odpovídal.....

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?
To nevím....., asi sourozenci.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?
Tak možná teta, tátova sestra, chodila nám práť a vařit, hodně mě toho naučila.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Když nebyl táta v práci, tak byl většinou v hospodě. Spíše jsem trávil čas se sourozenci. Museli jsme se postarat jeden o druhého, psali jsme společně úkoly, no a pak jsme chodili ven mezi ostatní děti, plavat, bruslit, jezdit na kole, a tak.....

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali? Jo táta vždy vychovával, když přišel z hospody. Nechci o tom mluvit.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?
To ne.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?
Možná tak ty vánoce, když byla s náma doma teta, ale jinak ne. U nás to vše stálo za prd.

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?
Ne.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?
Táta nám vždycky říkal, že mu je jedno, co z nás vyroste. Jemu vyhovovalo, když byl sám. A taky sám umřel.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?
Nejsem schopen odpovědět.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?
Mám dvě děti, dva kluky.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?
Naše rodina společně volný čas trávila. Jezdili jsme k rodičům manželky na Vysočinu každý týden v pátek a vraceli se až v neděli. Babča a děda byli supř lidi. Ale už umřeli.

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?
Přes týden se toho moc nestihlo, ale na Vysočině jsme všichni pomáhali kolem domku, s králíkama a slepicema, třeba jsme chodili sekat trávu. pak jsme s dětma hodně chodili do lesa a jezdili na kole, chodili na ryby, a tak.....

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?
Já jsem byl spíš pro domluvu. Nesnáším z dětství křik a bití. Někdy přišel ten zákaz televize nebo odebrání kapesného, ale to už fakt museli být obrprůser..... (poznámka tazatelky: smích respondent)

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?
Jo, to jo. S klukama nebyl žádný závažný problém.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Ne, určitě ne.

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Někdy jo, někdy ne, podle toho, co to bylo.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Pozdrav a pusa, když někdo přišel domů nebo odcházel pryč, na dobrou noc, na dobré ráno, a tak .....

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

My jsme vše slavili s rodičema ženy, narozeniny, svátky, dušičky, vánoce, velikonoce. Taky jsme dělali zabíjačku.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Spokojené dětství mých dětí.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?

Heleďte, my jsme se s tou mou ženskou vždy domluvili. Žádný problém nebyl nebo si na něj nevzpomínám.

TO 25: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

To ani snad ne.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

*Jo, od syna máme vnučky a vnuka. Kolik jim je?????? No to bych se musel zeptat té mé ženské, ta má o tom přehled, já ne. Ale vnučka studuje a kluk je ještě na základce. Druhý syn se do dětí nehrne (**poznámka tazatelky: následoval respondentům smích**)*

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

Co to je za otázky? Jsem prostě supr děda dědovatý. To stačí, né? .....

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším? Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

Učím se, učím. Nejvíc syn nadává, když rozladím televizi nebo zablokují mobil.

TO 29: Sdílíte se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?

Ano.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Nic takového necítím, je mi dobře. Když si vzpomenu na své dětství a svou současnou rodinu, nikdy bych už neměnil.

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Hm, to je těžké. Ta dnešní generace se moc neptá, spíše se ptáme my s babkou. Ale to pak slyšíme „Tak si to dědo, vygoogluj“. Ale když zalovím v paměti, tak vnučku jsem si

užil tomto směru asi více než vnuka, s tou jsem hodně diskutoval a vysvětloval různé věci, když byla menší.

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?

Jak je čas. Žádné omezení s babkou nepociťujem. Vnučka zaběhne na drby a samozřejmě, když mě chytne kolem krku a dá pusu, tak ze mě vždy nějaká ta kačka na parádu vypadne. No však to znáte..... (poznámka tazatelky: smích respondenta). Vždyť bydlíme ve stejném městě, kdo má čas, ozve se a vidíme se .....

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?

Tak taková ta klasika, vánoce, velikonoce, narozeniny, tak normálně. Ale jsem rád, že to u nás tak dobře funguje, fakt rád.

generace prarodičů: Tučkovi – orientační rodina matky

a) babička T1:

TO1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Je mi 68 let. Jsem vyučená prodavačka.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Ano, mladšího bratra, o 3 roky a starší sestru o 2 roky.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Byli hodní. Měli nás moc rádi. Ráda na své dětství vzpomínám.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Asi nic..... nevím.....nevzpomínám si.....

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Domek, zahrada, rodiče, sourozenci.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Moje sestra, mě i bratra hodně ochraňovala.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Tak my jsme tak nějak byli pořád všichni pohromadě. Nebylo to moc o společných zájmech, spíše o té společné práci, pracovali jsme na zahradě, opravě domku nebo na hospodářství. Tatínek vždy říkal, že i my děti musíme přiložit ruku k dílu, abychom si vážili dobrého bydla.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Někdy táta zvýšil hlas, jindy přinesla mamka vrbový proutek a stačilo, aby ho položila na stůl. Pokaždé jsme věděli, co se děje ..... (poznámka tazatelky: respondentka se u těchto slov šibalsky smála)

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?
Tak většinou jsme spolu večeřeli nebo v neděli obědvali.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?
Tak u nás se hodně dodržovali vánoce a velikonoce. Kromě takových těch zvyků jsme taky chodili s rodiči i prarodiči společně do kostela na mši. Slavili jsme taky výročí svatby rodičů, táta vždy přinesl mamce svatební kytici.

TO 11: Mluvílo se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?
To ne.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?
Schopnost soužití s ostatními lidmi, čestnost, upřímnost, tolerance.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?
Myslím si, že hlavní slovo měl vždy táta. On vždycky říkal, že je hlavou rodiny a mamka krkem, který s ní kroutí. Že by se nějako rodiče hádaly, to již si nepamatuji, spíše si myslím, že ne.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?
Mám dvě děti, dceru a mladšího syna.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?
Máme chatu, takže jsme byli hodně tam. V létě jsme tam trávili část prázdnin. Jinak jsme jezdili ještě k moři nebo na hory lyžovat.

TO 16: Jaké činnosti jste dělal/a s dětmi?
Tak když byly menší, tak ty procházky s kočárkem, jezdili jsme na kole. Potom už měli děcka své zájmy, hlavně sport, tak to už možná to večerní povídání.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?
S manželem jsme se snažili o řešení domluvou. Většinou to stačilo, s dětma problémy fakt nebyly.

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?
Tak to asi ano, nevzpomínám si na nějaké hádky.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?
Nejspíš ne, obě děcka jsou v pohodě, mají hodné partnery, když potřebujeme, pomohou, odvezou nás k doktoroj, a tak .....

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?
Ano, mluvili, tak nějako přiměřeně, chtěla jsem, aby nám děti důvěřovali a nebáli se zeptat, pokud je něco trápilo.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Ráno jsme společně snídali. Každý den večer jsme si povídali o všem, co se stalo přes den, třeba ve škole nebo na tréninku. Ještě pravidelný sobotní nebo nedělní oběd u mých rodičů.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Vánoce a velikonoce a všechny ty zvyky, co k tomu patří. To bylo pěkné, byly jsme všichni pohromadě. Scházeli jsme se u rodičů i s bratrem a sestrou s rodinami. Ted' se scházíme jednou za rok v létě u nás na chatě na rodinné grilovačce. Je nás ale čím dál tím více, rodina se nám stále rozrůstá. Taky jsme slavili výročí naší svatby, vlastně jsem se každý rok vdávala, protože mi manžel přinesl mou svatební kytici. Vím, že tato tradice v naší rodině existuje již po několik generací a doufám, že nezanikne. Byla by to škoda, si myslím. Mě to teda každý rok potěší.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Poctivost, pravdomluvnost, slušnost, vstřícnost ochota k druhým lidem.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?

Tak normálně, vždy jsme to nějak vyřešili.

TO 25: Myslíte si, že bylo(je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Není. Každý může mít svůj názor, je potřeba vyslechnout a přiměřeně reagovat.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

Od dcery mám dvě, osmnáctiletou vnučku a jedenáctiletého vnuka. Syn děti nemá.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

Tím, že bydlíme v jednom městě, snažím se hodně pomáhat. Tak třeba jsem vyzvedávala vnučku ze školky nebo školy, někdy jsme i napsali úkoly nebo jsem jí vodila na keramiku. Vnuka taky vyzvedávám ze školy, učíme se spolu a vodím do lidušky. Snažím se respektovat. To víte, že bych mnohdy raději slevila a více rozmazlovala, ale copak můžu?

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším?

Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

Učíme se s dědou pořád, i přesto, kolik nám je. Zrovna minulý týden jsem poprosila vnučku, aby se mnou došla do banky, protože jsem si zablokovala platební kartu.

TO 29: Sdílíte se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?

Samozřejmě. Když byla vnučka menší, chodila jsem na besídky do školky a školy, ráda na vše vzpomínám, jak byla šťastná, když se nepřekla u básničky. Dodnes mám schované její přáníčka „Babičce“ nebo „Pro babičku“ nebo keramiku, co mi vyrobila na památku. A když se toho ve zdraví dožiju, třeba to jednou budu ukazovat jejím dětem. Vnuk hraje na kytaru, je šikovný, tak mám také radost.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Jé, cítím se dobře. Hlavně, že jsme všichni v pohodě a zdraví.

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?
Dcera se mnohdy zlobí, že až moc otevřeně.

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?
Jak už jsem řekla, často jsem vnučku vyzvedávala z družiny a vodila na kroužek, to samé je nyní s vnukem. Taký se vždy moc těším, když každý týden chodí vnučka na naše holčičí drby u kafička. Myslím si, že jsme spolu všichni často a jsem za to ráda.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?
O vánocích pečeme všichni dohromady perníčky, tvoříme adventní věnce, chodíme na hřbitov o dušičkách. O velikonocích pečeme zase dohromady beránka a barvíme vajíčka. A jak už jsem řekla, pravidelná letní grilovala naší celé rodiny.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

b) dědeček T1

TO1: Kolik Vám je let?
Kolik myslíte? (poznámka tazatelky: smích respondenta) No už 69. Jsem vyučený.

TO 2: Měl/a jste sourozence?
Měl, bratra, mladšího, o dva a půl roku.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?
Určitě byli spravedliví a nedělali mezi námi žádné rozdíly.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?
Otec byl velký detailista. Když nebylo něco na svém místě nebo tak, jak nakázal, tak bylo zle. Vždycky jsem si říkal, jak mě to štvě a že nikdy takový nebudu, ale někdy doma slyším, že jsem jako můj táta.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?
Rodiče, dům, kde jsme bydleli, Ajax (pes).

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?
Maminka, byla strašně trpělivá.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?
Chodili jsme na společné procházky s Ajaxem. Jinak jsme asi společné zájmy neměli.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?
Maminka trpělivě vysvětlovala, táta občas vrazil pohlavek.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Tak vždycky, když táta přišel z práce, tak jsme šli venčit Ajaxe. U toho jsme si povídali, co je nového, co se nám zajímavého nebo taky nezajímavého během dne přihodilo.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Určitě různé oslavy narozenin a svátků.

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

To asi ne. Vyrůstal jsem v jiné době než je dnes.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

Pravdomluvnost, pečlivost, trpělivost, pořádkumilovnost.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Většinou rozhodoval táta, maminka už jen souhlasila.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Dvě, syna a dceru.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

Hodně jsme byli na chatě. O prázdninách jsme jezdili k moři a v zimě do hor na lyže.

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?

Procházkou do přírody a často jsme jezdili na kole.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Asi většinou domluva. Dali si celkem říci.

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Musím říci, že ano.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Určitě ne. Vyrůstli z nich prima lidi, na které jsem jako táta pyšný.

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Snažili jsme se oba dva se ženou. Hlavní bylo vzbudit v nich důvěru mluvit s námi i o nepříjemném.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Jednak společná snídane a večerní povídání, co bylo přes den a tak..... V sobotu nebo neděli jsme chodili ke tchánovým na oběd.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Vánoce, velikonoce, to všechno kolem, to je manželka hodně zvyklá slavit již ze svého dětství, tak to taky máme u nás doma. Mě se to taky celkem líbí, protože u nás to bylo takové obyčejnější. Vždy se moc těším na léto a rodinnou grilovačku, to se nás sejde vždy

jako much a někdy nám víkend nestačí, abychom vše probrali. Na jednu stranu se na tuto akcičku těším, na druhou stranu si čím dál tím více každý rok uvědomím, jak stárneme.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?
Pravdomlupnosť, poctivosť, tolerance k druhým.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?
Žena mluvila a argumentovala, já většinou mlčel. Věříte, že jsme se vždy domluvili? (poznámka tazatelky: následoval upřímný smích respondenta)

TO 25: Myslíte si, že bylo(je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?
Byly doby, že ano. Představoval jsem si, že dcera půjde na vysokou, jiná varianta pro mě nebyla přípustná. Dnes vidím, že i bez vysokoškolského vzdělání je ve svém životě spokojená a šťastná.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?
Dvě, vnučku, 18 let, studuje na gymnáziu a vnuk, 11 let.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?
Vždy jsme se s manželkou snažili být vnoučatům oporou. Respektovat musíme, ani nám by se nelíbilo, kdyby nám naše děti někdo kazil, že jo?

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším? Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?
Jednosměrné není. Sám musím ty mladší poprosit o pomoc třeba s počítačem.

TO 29: Sdílette se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?
Při jejich úspěchu se pyšním jako páv, při neúspěchu podpořím slovně, že nikdo učený z nebe nespádl.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?
Všetchno klape, tak jak má, tak jsme spokojený.

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?
Snažím se. Je to dnes potřeba.

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?
Často, hodně často.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?
Já si myslím, že naše rodinné rituály existují již po několik generací, zejména pak z manželčiny strany. Takže se snažíme, aby i generace našich vnoučat měla co svým dětem jednou předat. Společně trávíme čas o vánocích, velikonocích nebo jen tak na chatě. Důležité je nejenom to, že jsme všichni spolu, ale že jsme něčeho součástí.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

generace rodičů: Vlachovi – prokreační rodina

a) matka 1:

TO 1: Kolik Vám je let?

46 let. Mám maturitu.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Ano, mám bratra.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Táta byl vždy ten přísnější a snažil se, abychom měli s bratrem dobrý studijní výsledky. Mamina byla benevolentnější a občas nám prominula. Teprve až v pozdějším věku nás, podle mě, začal táta brát takové, jací jsme a zjistil, že i bez vejšky dokážu být šťastná. Ale asi nás v důležitých rozhodnutích dokázali podpořit, a to jak psychicky, tak i finančně.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Trochu mi vadil otcův puntičkářský posto. Občas by bylo lepší na nás křiknout, aby se vyčistil vzduch než takové to divné mlčení. Víc projevovat city. Na druhou stranu se mi líbilo, že s námi jedná jako s dospělými a dokázal říct, že je na nás pyšný, když se nám něco podařilo.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Pohodové dětství, sobotní nebo nedělní sváteční oběd s prarodiči.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Otec, vážím si ho dodnes jako velmi čestného a zásadového člověka.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volné čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Víkendy a část prázdnin jsme trávili na chatě, i s prarodiči. Pak společná dovolená třeba u moře nebo na horách. Další společné zájmy jsme neměli, od třetí třídy jsem hrála basket, začala chodit na tréninky a o víkendu jezdila na zápasy. Taky jsem moc ráda jezdila na zápasy.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Více měně, vše bylo přiměřené, komunikativní přístup a snaha řešit vše domluvou. Stačilo zvýšit hlas a bylo jasné, že je něco špatně. Nikdy rodiče nepoužili tělesných trestů.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Tak určitě pravidelné návštěvy prarodičů. Pak pravidelné snídaně a pusa při příchodu domů.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Zejména v období velikonoc, to jsme barvili vajíčka, pekli mazance a beránka, buď u nás doma nebo u babičky. O vánocích jsme zase společně pekli cukroví, vyráběli adventní věnec a psali jsme pohledy. Jako rodinnou tradici cítím i společné stolování a různé rodinné oslavy narozenin. Nesmím zapomenout na to, že děda nosil babičce vždy v den výročí jejich svatby stejnou kytku, jako měla svatební, to dělá i můj tatka mamce, a teď i můj muž mě. Je to pěkné.

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Asi ano, ale vždy úměrně k věku.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace svých rodičů?

Vysoké morální hodnoty, láskyplný postoj k dětem a vnoučatům.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Táta většinou mlčel a mamina mluvila a argumentovala, ale vždy to bylo kvůli nějaké maličkosti. Za chvíli o tom nevěděli.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Mám dvě děti, dceru, té je 18 let a syna, tomu je 11 let.

TO 15: Tráví Vaše rodina společně volný čas? Máte společné zájmy?

Snažíme se být co nejvíce spolu. Dcera je již ve věku, kdy má své zájmy, ale i přesto podnikáme stále společného aktivity. Máme stále hodně společných zájmů a taky přátel.

TO 16: Jaké činnosti děláte s dětmi?

Hodně cestujem za poznáním, plno času věnujem turistice, jezdíme na kole, chodíme plavat nebo navštěvujeme naše přátele a jejich děti.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků při výchově svých dětí používáte?

Já bych ho nazvala demokratický. Každé dítě má právo vyjádřit svůj názor a společně pak řešíme problematiku situace. Máme stanoveny hranice, co je povoleno a co už je nad rámec. Někdy mi ale „rupnou“ nervy a musím zařvat. Pak mi to je ale docela líto, protože vidím, že to hlavně syna mrzí.

TO 18: Trváte vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Snažíme se, ale občas někdo musí ustoupit.

TO 19: Mluvíte se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Ano, mluvíme. Snažíme se a vždy jsme se snažili najít vhodnou komunikaci vzhledem k věku dětí. Někdy to je složitější, protože jsou od sebe 7 let, ke každému z nich musíme volit jiný přístup.

TO 20: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Nevím, zda to nazvat rituálem, ale stále se scházíme s mými rodiči k nedělnímu obědu. Pak návštěva hřbitova na dušičky a posledních 15 let jezdíme s přáteli po vánočních svátcích na až do Nového roku na hory.

TO 21: Dodržujete ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Společně trávíme vánoce s prarodiči, střídají se u nás na Štědrý den, jeden rok jedni, druhý druzí, zase, takto už to je od narození dcery. Společně s mojí maminkou a dětmi pečeme na vánoce perníčky, vyrábíme adventní věnce nebo malujeme o velikonocích vajíčka. V den výročí svatby mi manžel přinese stejnou kytku jako svatební, většinou jdeme i s dětmi do restaurace na oběd nebo večeři a doma si pak prohlížíme svatební fotky nebo fotky dětí, když byly malé. Vždy se na takový den těším. Nesmím zapomenout na zlatý prstýnek, to už dostala moje babička od své maminky, pak ho dostal v den zletlosti moje mamka a ta ho dala mě. Já to zase předala své dceři, když jí bylo osmnáct. Je to takový náš rodinný poklad z generace na generaci. V létě rodiče pořádají rodinnou grilovací párty na chatě, to se sejdou úplně všichni, na zahradě postavíme stany, je to vždy pěkný šrumec.

TO 22: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Důležitá je pro nás rodina. V posledních letech také zdraví a být v duševní pohodě.

TO 23: Jak řešíte vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkají?

S manželem se snažíme najít společné řešení. Někdy to je těžké, protože jeden musí ustoupit.

TO 24: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Děti mají většinou odlišné názory od nás rodičů. Takže dítě vyslechnu a nějak se domluvíme.

TO 25: Jaká je z Vašeho pohledu role prarodiče ve výchově Vašeho dítěte? Respektují prarodiče pravidla a hranice, které jste stanovili jako rodiče Vašemu dítěti?

Mezigenerační vztahy jsou určitě pro děti důležité. Prarodiče jsou ochotni věnovat dítěti maximum svého času, nemusí již vychovávat, ale mohou v určitém smyslu „rozmazlovat“. Občas musíme s manželem zdůraznit, že si něco nepřejeme. Ale myslím si, že obě babičky i dědové s našimi dětmi mají mezi sebou krásný vztah. Sama velmi ráda vzpomínám na svoji babičku, často mě vyzvedávala z družiny, dělala se mnou úkoly a trávili jsme spolu hodně času. Moc si cením toho, že moje mamina se stejně hezky stará o naše děti.

TO 26: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od nejstarších k mladším? Nebo se domníváte, že se ve Vaší rozšířené rodině navzájem mezigeneračně učíte různé věci?

Určitě si navzájem máme co předat. Rodiče nám předají své zkušenosti a poznatky, my na oplátku se snažíme pomoci například s informačními technologiemi.

TO 27: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Myslím, že vše funguje, tak jak má.

TO 28: Domníváte se, že prarodiče mluví se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Někdy mám problém, že táta dětem od mala vysvětluje některé věci moc odborně a neuvědomuje si, že třeba v pěti letech to ještě nemohou chápat a nejsou to jeho rovnocenní partneři. Mamina zas „vypustí“ něco moc rychle a neuvědomí si, že některé věci děti nepotřebují vědět. Manželovi rodiče jsou zdrženlivější, asi to je taky tím, že se vidíme méně.

TO 29: Myslíte si, že čas strávený prarodičů a dětí je dostatečný?
Rozhodně ano a velmi si toho vážím.

TO 30: Jak vnímáte jako rodič vztah svých dětí s prarodiči? V čem vidíte jeho přínos?
Pozitivně. Jsem ráda, že se všichni nějak vzájemně nedohadujeme a že se naše děti na babičky a dědy vždy moc těší.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

b) otec 1:

TO 1: Kolik Vám je let?
Je mi 43 let. Středoškolské.

TO 2: Měl/a jste sourozence?
Ano, mám bráchu.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?
Hodní, mám je rád.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?
Vše bylo v pohodě. Měl jsem krásné dětství-.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?
Vysočina.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?
Děda z Vysočiny.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volné čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?
My jsme jezdili hodně k babičce a dědovi na Vysočinu. Rád jsem chodil s tátou na ryby.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?
Domlouvali nám. Když to nepomohlo, tak většinou zákaz dívání na sport v televizi.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?
Pozdravy doma a pusa na dobrou noc. Mamka se s náma ráda muckala, v pubertě mě to vadilo, ale teď se na to vždy těším.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?
Vánoce, velikonoce, a tak. Vždycky jsme odjeli na Vysočinu a byli tam.

TO 11: Mluvilo se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?
Mamka moc ne, taťka asi jo.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace svých rodičů?
Klid v rodině, abychom se všichni měli rádi.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?
Naši se nehádaly, nebo o tom teda nevím.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?
Dvě, holku a kluka.

TO 15: Tráví Vaše rodina společně volný čas? Máte společné zájmy?
Tak jasně. Máme hodně toho společného.

TO 16: Jaké činnosti děláte s dětmi?
My hodně cestujem, jezdíme na kole, i s rodinama kamarádů.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků při výchově svých dětí používáte?
Tak děcka vědí, co můžou a co ne. Myslím si, že s nima nejsou problémy.

TO 18: Trváte vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?
To ano, ale někdy se taky dohadujeme.

TO 19: Mluvíte se svými dětmi o všech tématech otevřeně?
Ano, vždy jsme se o to snažili. V dnešní době to je důležité, velmi důležité.

TO 20: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?
Oběd u manželčiny rodičů.

TO 21: Dodržujete ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?
Tak běžně narozeniny, vánoce, velikonoce, silvestr, ten tedy trávíme s kamarády a jejich rodinama na horách.

TO 22: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?
Jednoznačně spokojená rodina.

TO 23: Jak řešíte vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkají?
Snažíme se s manželkou najít kompromis. Někdy to je ale, řeknu Vám, těžké.....

TO 24: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?
Ne, určitě ne.

TO 25: Jaká je z Vašeho pohledu role prarodiče ve výchově Vašeho dítěte? Respektují prarodiče pravidla a hranice, které jste stanovili jako rodiče Vašemu dítěti?
Já si myslím, že respektujou, že někdy jim musíme říci, co už je za hranicemi. Ale vše v klídku a pohodě, nehádáme se.

TO 26: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od nejstarších k mladším? Nebo se domníváte, že se ve Vaší rozšířené rodině navzájem mezigeneračně učíte různé věci?

Určitě oboustranné. Oni nám životní zkušenosti, my jim zase ty technické informace.

TO 27: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

V pohodě, všechno je OK.

TO 28: Domníváte se, že prarodiče mluví se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Asi ano.

TO 29: Myslíte si, že čas strávený prarodičů a dětí je dostatečný?

Ano.

TO 30: Jak vnímáte jako rodič vztah svých dětí s prarodiči? V čem vidíte jeho přínos?

Jsem rád, že to je vše v pohodě. Když někdy slyším v práci ty story, jaké někde v rodinách jsou, tak jsem fakt rád, že je to u nás tak v pohodě.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

generace dětí: Vlachovi – prokreační rodina

a) syn 1:

TO 1: Jaké aktivity dělají s Tebou společně Tví rodiče a prarodiče?

Jezdíme hodně s mamkou a tatškou na výlety. Taky jezdíme na kolách. Babičky mě berou ze školy a vodí mě na kytaru.

TO 2: Jak reagují Tví rodiče, když uděláš něco špatného? Seš potrestán/a? A jak?

Mamka na mě křičí. Tatška mi to vysvětlí.

TO 3: Jaké povinnosti jako dítě máš? Jak reagují rodiče, pokud danou povinnost nesplníš?

Musím si uklízet v pokoji a vynášet odpadkový koš.

TO 4: Mluví s Tebou Tví rodiče a prarodiče o všech tématech otevřeně?

Asi jo. Já nevím.

TO 5: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály a rodinné tradice?

Slavíme vánoce a velikonoce, pečeme perníčky a barvíme vajíčka. Taky chodíme každý týden k babičce na oběd.

TO 6: Myslíš si, že Tví prarodiče respektují pravidla a hranice, které Ti stanovili rodiče?

Ano. Ale mamka nám někdy taky něco nedovolí.

TO 7: Ke komu máš největší důvěru? Kdo si s tebou vypráví si o Tvých nebo jiných problémech?

K mamce.

TO 8: Myslíš si, že trávíš dostatek času se svými prarodiči?

Ano.

TO 9: Učíte se od sebe navzájem v rodině různé věci?

Babičky mi vypravují, když byly malé. Dědovi ukazuju na počítači, když potřebuje.

TO 10: Co se Ti vybaví, když se Tě někdo zeptá, co znamená slovo „domov“?

Naše rodina.

Tazatelka: Děkuji Ti za rozhovor a přeji Ti hodně zdraví a úspěchů ve škole.

RODINA 2:

generace prarodičů: Novákovi – orientační rodina otce

a) babička N2:

TO1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Je mi 60 let. Vyučila jsem se.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Ano, vyrůstala jsem společně se starším bratrem. O 8 let.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Tatínka si moc nepamatuji, byla jsem ještě malá, když zemřel. A mamka byla prostě taková naše hodná mamka. Takže určitě vztahy pozitivní.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Jé, to si asi ani nepamatuji, jenom vím, že jsme museli mamce pomáhat, když byla na nás sama, takže jsem to vše brala tak normálně. Prostě to tak bylo.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Domov? Tak asi já, mamka a bráška, Asta (pes) a Tulák (kocour).

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Tak určitě bráška.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

To jo. Měli jsme malý domeček na takové samotě a museli jsme vše dělat dohromady, bráška dělal ty chlapské práce a já s maminkou kolem domácnosti, zahrádky a havěti. Co jsme si vypěstovali k živobytí, to jsme měli. Chodili jsme také hodně do lesa. Moc ráda na vše vzpomínám. Měli jsme jeden druhého a bylo to fajn.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Mamka byla ke mně i bráškovi hodně kamarádká, vše nám vysvětlovala, a když jsme potřebovali, vždy nám poradila. Fyzicky nás netrestala. Ale nejhorší trest pro mě byl, když jsem něco provedla a maminka mi řekla, že je kvůli mě smutná a bolí ji srdíčko. To jsem si pak vlezla na půdu a bulela jsem tam.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

To víte, že ano. Určitě společné jídlo, a pak každý večer než jsem usnula mi mamka zpívala, moc krásně zpívala. Když jsem už byla větší, zpívali jsme spolu. Moc ráda na vše vzpomínám, byly to nádherné chvíle. A pak jsme pravidelně všichni chodili na nedělní mši. My jsme tak nějak žili pořád spolu.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Tak určitě jsme slavili dohromady narozeniny a jmeniny, samozřejmě i tatínkovi, to jsme vždy šli zapálit na hrob svíčku a mamka nám cestou vyprávěla příběhy, které s tatškou

zažila. Taky vánoce, velikonoce, to k nám jezdili i ostatní příbuzní. Dodnes si ráda vzpomenu na vůni jehličí v chalupě, krájení jablíček, pouštění skořápek se svíčkou, dřevěný betlém na okně. Taky jsme vždy na Štědrý den ozdobili nějaký malý stromek na kraji lesa nějakýma dobrotama pro zvířátka. Na velikonoce bráška chodil na vrbičky a pletl pomlázku, aby nás měl čím vyšlehat a my s maminkou malovali vajíčka a pekli různé dobroty.

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Ano mluvilo. Mamka byla taková moje a brášková „starší sestra“, ke které jsme měli důvěru a mohli jsme se na cokoliv zeptat.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

Tak určitě, aby ze mě a brášky vyrostli lidi s dobrým a upřímným srdcem.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Aha, tak na tuto otázku nemůžu odpovědět, protože taťka, jak jsem již řekla, brzy zemřel a mamka byla na naší výchovu sama.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Mám dvě děti, chlapce a dcerku.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

Já i manžel pocházíme z vesnice, sami jsme si postavili domeček na vesnici, takže kolem něj bylo a je práce celoročně dost a dost. Takže jsme jako rodina stále byly spolu, buď na zahradě, dvorku nebo v domečku. No, ale když zbyl čas, tak jsme s dětmi jezdili na kolo výlety.

TO 16: Jaké činnosti jste dělal/a s dětmi?

Tak ty kola, jak už jsem řekla a pak jsme každý rok v létě jeli na týden do Krkonoš na podnikovou chatu, to byla taková rodinná soutěž, kolik ujdeme kilometrů a jestli překonáme rekord z minulého roku. Vše jsme si zaznamenávali a z túry jsme si přinesli pohled nebo odznak. Dodnes to máme schované a někdy vzpomínáme, jaké to bylo, co jsme zažili.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Vždy jsme se s manželem snažili rozumně vysvětlit. Ale to víte, někdy se také stalo, že jsme museli zvýšit hlas, něco zakázat nebo i plácnout přes zadek. Syn byl maličko divočejší než dcera. Prostě, „stromek se musí ohýbat, dokud je mladý.“ (poznámka tazatelky: smích respondentky).

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Ano, vždy jsme s tátou drželi, jak se říká, „za jeden provaz“.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Asi ne, myslím si, že jsou naše děti slušní. Ten svět dnes je ale jiný než býval kdysi.....(poznámka tazatelky: povzdech respondentky)

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Ano, mluvila, byla jsem tak vychovaná. Samozřejmě vždy přiměřeně jejich věku. Vždy věděli, že se na mě mohou obrátit a mohou zeptat na cokoliv.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Určitě. Ranní pozdrav, snídaně, popřání sladkých snů, společná večeře. Když byly děti malé, bylo těch rituálů více, třeba čtení pohádky na dobrou noc nebo společné sledování večerníčku, ale jak rostly, tak to odpadávalo. Ale vždy jsme se snažili alespoň zachovat to večerní společné jídlo, abychom si popovídali, co bylo za celý den nového.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Tak určitě různé oslavy narozenin, svátků, vánoce, dušičky, taky Mikuláše, Silvestra, atd. Vždy jsme si všichni sešli, pravidelně jezdil na druhý svátek vánoční i bráška s rodinou a povídali jsme si, přehrabovali se v albech s fotkami a vzpomínali. Než mamka umřela, tak se střídalo to, že jeden rok byla na Štědrý den u nás a druhý zase u brášky, aby si užila všechna vnoučata. Musím se přiznat, že já mám vánoce dodnes strašně ráda, vždycky jsme měli po celém baráku ozdoby, zavěšovali jsme jmelí na lustru a dávali jsme si pod ním pravidelně na Štědrý den pusu.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Hm, tak to je docela zajímavá otázka. Těch hodnot může být v životě fakt hodně. Pro mě je dodnes ale nejdůležitější, abychom byli zdraví a šťastní. Abychom se všichni rádi vraceli domů a byli tam spokojení.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?

Tak vždy jsme si o všem na rovinu popovídali. Někdy se nelíbilo něco mě, někdy zase manželovi, pak jsme se nějak domluvili. Řekla bych, že to bylo tak nějak celkově, takové normální starosti, nic závažného.

TO 25: Myslíte si, že bylo(je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Ne, určitě ne, ale je vždy zapotřebí si o rozlišných názorech na rovinu popovídat a projít „vše pro“ a „vše proti“.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

Mám dvě vnučky od syna. Té starší je 10 let a té mladší je 5 let. Dcera žije v cizině a je zatím bezdětná.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

Já si myslím, že jsem tolerantní, chápající, milující babi. To víte, že se mi někdy něco nelíbí a holčičkám bych jako babička více dovolila, ale když taťka s mamkou řeknou, tak i babi musí poslouchat, to se nedá nic dělat. Určitě nejsem ta babička, která dovolí a pak řekne vnoučatům, ...“ale holčičky, zůstane to mezi námi, taťkovi a mamině to říkat nebudem“ ..... To ne, určitě ne, to nedělám. Pak si třeba se snachou a synem o samotě promluví, co se mi nelíbí, ale před holkama pravidla a hranice neprobírám.

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším? Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

Ne, určitě jednosměrné není. Dnes ten svět letí tak divně dopředu, hlavně díky té technice, takže to se hodně s dědou učíme buď od syna nebo od starší vnučky.

TO 29: Sdílíte se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?

Samozřejmě pochválím a dám velikou pusku, když se něco povede, někdy ale taky musím pochovat na klíně, pohladit a povzbudit, že se to povede jindy.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Ne to ne, fakticky žádnou propast necítím, pokud se nám něco nelíbí, promluvíme si a snažíme se vždy najít nějaký vhodný kompromis, aby vyhovoval jak nám starším, tak našim mladým. Zatím se nám to daří a doufááám, že i do budoucna to tak bude. Snachu máme jako svou další dceru, je to hodná holka s upřímným srdcem. Nechci žádné hádky, když to občas slyším, co se v některých rodinách děje, jsem šťastná, že ta naše je taková, jaká je.....

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Hm, tak asi takto, Mluvím, nebo alespoň o to snažím, vím, že dnešní doba je v něčem zlá a těch nástrah kolem, takže je zapotřebí mluvit, mluvit, mluvit a tím vlastně my starší ty mladší ochraňujeme.

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?

Tak když mají mladí čas, tak s dětmi přijedou, tím, že bydlíme 10 km od nich, na vesnici, tak to je tak jednou za 14 dní na celý víkend. Nebo k nám děti jezdí na prázdniny. My tedy k nim tak často do města nejezdíme, jsme s dědou zvyklí, že mladí jezdí spíše k nám než my k nim a taky to zdravíčko už moc dědovi neslouží, takže je spíše radši doma. Ale neříkám, že se někdy také s dědou za nimi do města nevypravíme, ale je to fakt málo, jsem fakt radši, když přijedou oni k nám. Je tu krásná příroda a klid, málo aut a hluku. Děti se tu vyblnou, jsou na čerstvém vzduchu a mladí nám třeba pomohou na zahrádce nebo dříví na zimu, jak kdy, nebo se mnou dojedou na nákup, aby děda nemusel. Nebo si vezmou kola a jedou do lesa. Přes týden si zaskajpujeme nebo jak se to říká nebo zavoláme, jak se máme a co děláme, co je nového, jak to prostě vyjde.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?

To víte, že ano. Slavíme společně všechny narozeniny a svátky, velikonoce a vánoce. Na všechny tyto akce k nám jezdí i rodiče naší snachy, abychom byli všichni pohromadě a tak nějak se vzájemně užili, popovídali si, a tak. Nám to nevadí, u nás je místa vždy dost a jak už jsem řekla, jsem ráda za to, že to bez problémů funguje a nehádáme se.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

b) dědeček N2

TO1: Kolik Vám je let?

Je mi 62 let. Jsem vyučený.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Ano, mám mladší sestru, o sedm let.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Prima a spravedliví lidi, rád na ně vzpomínám. Škoda, že už nejsou mezi námi.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

To nevím, nic zásadního se mi nevybavuje. Bral jsem jako dítě tak vše normálně, že to tak má být. Chodili jsme do školy, doma měli nějaké povinnosti, museli jsme poslouchat.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Kakao a babiččiny tvarohové buchty.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Babička, to byla ženská s velkým „Ž“. Bydlela s náma v baráku, ona dole, my nahoře, ale často jsem byl u ní dole. Hodně si se mnou povídala a vypravovala mi o dědovi, kterému jsem prý dost podobný. Pamatuji se, že jsem strašně brečel, když babička umřela.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

My jsme bydleli na vesnici a tak vždy bylo dost práce, tak jsme byli často pohromadě. Na zahradě, dřevo na zimu, sušit seno, nakrmit králíky, slepice, prase. Bylo to spíš hodně o té práci.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Samozřejmě jsme museli poslouchat a plnit si své povinnosti. Nějako jsme si nedovolili odmítnout nebo něco neudělat, protože když jsem nebyl naučený do školy a neměl doma hotovo, nemohl jsem za klukama ven.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Tak určitě společné jídlo, přes týden večeře, v sobotu a neděli i obědy. Vždy babička uvařila něco pro nás všechny, byla to úúúúžasná kuchařka, my se oblizovali a měli boule až za ušima. Ty její knedlíky, to bylo ... .. Vzpomínám, že když naše babička vařila, vonělo to po celém baráku.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Tak určitě tak klasika jako jsou vánoce, velikonoce, oslavy narozenin, dušičky. Ale jinak jsme spíš měli rituály spojené s událostmi naší vesnice. Třeba zabíjačky nebo posvícení, pálení čarodějnic, první máj.

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Hm, tak to ne. Byla jiná doba než dnes, v televizi toho moc neřekli a v novinách se psalo jen to, co bylo dovolené, to prostě tak bylo .....

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

Rodiče nám vždycky říkali, abychom se k ostatním chovali tak, jak chceme, aby oni se chovali k nám.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Tak někdy se asi poškorpili, ale bylo to takové normální, za chvíli o tom nevěděli.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Máme syna a dceru. Syn je starší, dcera mladší.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

My jsme hodně času trávili na stavbě našeho baráku. Pořád bylo co dělat, když si člověk musel udělat skoro vše sám, protože peníze na řemeslníky jsme neměly. Takže jsme vlastně byly všichni spolu.

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?

Občas jsme vzali děti na výlet na koláč. Ale každý rok jsme jezdili na podnikovou chatu do Krkonoš a chodili na túry. To jsme pak zapsali do sešitu a další rok se podívali, kolik kilometrů jsme ušli a jestli to překonáme.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Tak asi normálně, vysvětlit, když to nepomohlo zvýšit hlas, no a když ani to ne, tak plácnout na zadek. U syna to bylo častější než u dcery, byl to prostě kluk.

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Ano trvali. V tom jsme byli s manželkou vždy „za jedno“.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Hm, to asi ne. Myslím si, že nám ostudu nedělají, takže jsme je vychovali dobře.

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Tak snažil jsem se. Sám vím, že mi dost vadilo, když jsem se nemohl svých rodičů zeptat na vše, co jsem chtěl vědět. Hodně se mnou mluvila babička. Vždy jsem chtěl, aby se moje děti mohli na mě obrátit, třeba i s nepříjemnou věcí, protože všechno se dá řešit, ale musí se to říct!

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Manželka hodně dbala na společné večeři, abychom podiskutovali, co se za celý den přihodilo, co je zapotřebí zařídit, apod.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Vzpomínám rád na vánoce. Manželka doma všechno krásně nazdobila, napekla cukroví, přijeli i ostatní příbuzní, něco dobrého se uvařilo, vytáhla se flaška vína, rumíku, tchýňka vařila úžasný vaječňák, klábosilo se a vzpomínalo.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Musí být zdraví, pak pohoda, spokojenost, šťastný úsměv na tváři těch, co mám rád.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkali?

Já si myslím, že jsme se moc nehašteřili. A pokud ano, tak jsme za chvíli o tom nevěděli.

TO 25: Myslíte si, že bylo(je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Pro mě určitě nebylo a není. Pokaždé vyslechnu a snažím se ho akceptovat.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

Máme dvě princezny, 5 a 10 let.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

Určitě mám na vnučky více času než jsem měl na vlastní děti. To je asi výhoda. Jen kdyby mě netrápilo tolik to moje zdraví. Rád bych s nimi třeba jezdil na výlety na kole, ale už to nejde.

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším? Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

My předáváme těm mladším své poznatky a oni nás zase třeba učí s technikou. Spíš mám problém, že někdy nestačíme s babi sledovat ty všechny novinky a někdy ani nevíme, o čem ta naše mládež mluví. Oni mají s námi svatou trpělivost a snaží se nám vše vysvětlit, abychom byli, jak říká naše starší vnučka byly „in“.

TO 29: Sdílette se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?

Jako každý děda, pyšním se, když se jim něco povede.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Co se týká mě, tak se cítím dobře.

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Samozřejmě ano, ale vždy přiměřeně jejich věku. Někdy si myslím, že naše babi je zasvěcuje do něčeho až moc.

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?

Naši mladí jezdí s dětmi spíše k nám. S holkama hrozně rád hraju „člověče nezlob se“, hru „žízaly“, nebo pokaždé opékáme buřty.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?

No tak slavíme společně narozeniny a svátky, taky vánoce a velikonoce. Na vánoce se scházíme i s rodičema naší snachy, abychom byli všichni pohromadě a užili se, dokud jsme na tomto světě. Kdoví kolik máme ještě společného času před sebou.....

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

generace prarodičů: Ježkovi – orientační rodina matky

a) babička J2:

TO1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Je mi 59 let. Jsem vyučená.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Ano, mám o 8 let starší sestru.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Tak takoví normální. Blíže jsem měla k tatínkovi.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Hodně mi vadilo, že mezi mnou a sestrou dělala zejména mamka rozdíly. Já jsem již od mala musela pomáhat v domácnosti, kolem zvířectva a na zahradě. Kdežto moje sestra, která se velice dobře učila a také vystudovala i vysokou školu, a to bylo na vesnici „něco“, tyto práce nevykonávala. Vždy rodičům řekla, že se musí učit. Když jsem řekla já, že se musím učit do školy, vždy jsem od mamky slyšela, že musím stihnout vše, jak práci, tak školu. To jsem chápala jako nespravedlivé. Taťka se s mamkou nerad hádal, a tak většinou odešel a pomohl mi třeba nakrmit husy nebo podojit kozu. A které mi vyhovovaly? Na to asi neumím odpovědět, nezlobte se.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Různé homole cukru v kuchyni a bílý ručně vyšíváný ubrus od babičky.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Můj taťka, byl strašně pracovitý.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Toho společného času s rodiči bylo hodně málo. Tatínek pracoval v cukrovaru, maminka pracovala na směny v nemocnici jako pomocná síla v kuchyňce. Někdy jsme měli společný oběd nebo večeři, ale spíše se každý najedl, jak chtěl. Abych pravdu řekla, nepamatuji se na to, že bychom s rodiči měli společné zájmy. Peněz bylo málo. Taťka předělával sám postupně náš baráček, ve kterém jsme bydleli, tak jsem hodně času byla s ním a on mě učil těm různým slapským pracem. Nejezdili jsme nikam na prázdniny, babička s dědou bydleli ve stejné vesnici, tak tam jsem hodně chodila, ale oni nás moc navštěvovali, to byli rodiče mamky a na rodiče taťky si nepamatuji, umřeli, když jsem byla hodně malá.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Já nevím, to je těžké. Když jsem já něco provedla nebo neudělala, taťka zvedl obočí a to už jsem věděla, že je zle. Mamka na mě hodně křičela nebo jsem dostala od ní na zadek. U sestry to vše bylo jiné, ta nemusela nic, a když náhodou něco, tak se jí to prominulo.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Asi ani ne. Nebo si na to nevzpomínám. Je to už vážně dlouho.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Tak určitě ano, velikonoce, vánoce, narozeniny nebo jmeniny. Na velikonoce jsem barvila s babičkou vajíčka, na vánoce jsme spolu pekli cukroví a vánočky. Mamka tyto práce s námi nedělala. O vánocích jsme doma měli stromeček, kapra, salát, kubu, ale jídlo vždy připravila babička a jen se to k nám z jednoho konce vesnice na druhý přeneslo. Na Štědrý den jsme byli pak sami, babička s mamkou se moc nerozuměli, najedli jsme se, rozbalili dárek, a to bylo asi všechno.

TO 11: Mluvílo se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Ne, moc ne.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

Myslím si, že tatkovým cílem vždy bylo, aby ze mě a sestry vyrostly slušně vychované holky. Mamka měla jiné hodnoty, pro ní bylo vždy důležité vzdělání mé sestry.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Jo, rodiče se hodně dohadovali kvůli mně a sestře. Tatkově se nelíbilo, že nemá sestra žádné domácí povinnosti. Ale vždy to bylo stejné, mamka sestru hodně chránila, začala na tatku křičet a ten odešel na dvůr kouřit nebo do dílny, kde i občas spal. Pak se spolu třeba dva dny nebavili.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Mám dvě děti, starší dceru a mladšího syna.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

Ani moc ne. Mladší syn hrál od čtyř let až do dospělosti házenou a můj manžel ho trénoval. Takže veškerý volný čas naší rodiny jsme podřizovali sportovním aktivitám našeho syna. Někdy to bylo dost časově náročné.

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?

Tak když byly malé, tak jsme chodili na procházky, na hřiště, na pískoviště, apod. Když už byly starší, každý se sám věnoval tomu, co ho bavilo.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Vždy jsem chtěla ze svých dětí vychovat poctivé a pracovité lidi. S odstupem času si musím přiznat, že na dceru jsem byla mnohem přísnější, syna jsem dost často omlouvala. To nebylo správné. Když dcera něco provedla nebo nesplnila, dostala např. zákaz televize nebo „kasárnik“, někdy samozřejmě i na zadek. Syna jsem skoro netrestala, a když náhodou jsemmu něco zakázala, již dopředu jsem věděla, že manžel můj trest synovi zruší. Hodně se nám tato nedůslednost u syna vymstila. Jenže čas nevrátím.

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Hm, to byl u nás velký problém. U dcery ano, ale u syna ne.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Určitě ano. Každý člověk dělá ve svém životě chyby a vidí to až po letech. Tedy záleží na tom, zdali si to vůbec přizná, že nějakou chybu ve výchově svých dětí udělal (poznámka tazatelky – respondentka měla v očích slzy a klepal se jí hlas).

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Ne, nemluvila. V době, co jsme měli naše děti, něco rozhodně slyšet nemusely. Dnes už tomu je naprosto jinak.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Ani moc ne, nějako jsme se stále míjeli, a jak se říká, „doma jsme si podávali často jen kliku“.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Tak asi jako v každé rodině, narozeniny, svátky, vánoce, velikonoce, ale vše tak nějak v rychlosti, protože manžel se synem spousty času strávil na hřišti nebo v tělocvičně.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Dnes určitě zdraví, spokojenost, pohoda, rodinné zázemí. Dříve se moje hodnoty hodně opíraly o sportovní úspěch našeho syna.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?

Můj manžel je hodně dominantní člověk, takže jak se říká, to co řekl, to vždy platilo. Moc o vzájemné komunikaci to u nás nikdy nebylo.

TO 25: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Dnes už ne, ale byly doby, že ano. V pubertě dcery jsme se často hádali, dnes vím, že měla v určitých věcech pravdu. Ale zatím jsem jí to neřekla, i když vím, že bych měla.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

Od dcery máme 2 vnoučky, starší je 10 let a mladší je 5 let. Jsou to moje sluníčka.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

Moje role? Tak asi trpělivá a tolerantní babička. A určitě pravidla a hranice respektuji. Jsem ráda, že je mám, že s nimi můžu být a vím, že dcera i zeť to myslí s dětmi dobře.

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším? Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

Určitě se učím stále i já. Hlavně ta technika, počítač, mobil, tablet, kolikrát ani nevím, o čem ti mladí mluví, to mi fakticky dělá problém. Starší vnučka má ale se mnou mnohem větší trpělivost než dcera nebo zeť, vždy mi vše vysvětlí a ukáže.

TO 29: Sdílette se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?

To víte, že ano. Vždy mám radost, když se jim něco podaří, no a když ne, tak se to povede příště. Snažíme se jim s dědou vždy podpořit, aby je neúspěch neodradil. Dcera nikdy nechtěla, aby holky dělali nějaký sport, ale chodí na malování, keramiku a mažoretky.

Hrozně ráda se chodím koukat na jejich vystoupení, a když dostanu výrobek z hlíny, vše si doma vystavuji v obývací stěně. Jsou obě moc šikovné.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Ale jo, cítím se dobře, nehádáme se, snažíme se všichni vzájemně tolerovat a vyhovět si, zatím to vše normálně jde. Asi to je taky tím, že tu jsou holky, a tak se celé naše životní dění teď točí kolem nich. My s dědou vypomůžeme s hlídáním sluníček, dcera mi zase třeba pomůže vyčistit okna, protože nemůžu na štafle. Ale asi by jsme měli s dcerou více mluvit o minulosti a o bratrovi, protože jsou věci, které jsou mezi námi nevyřešené, to vím, cítím, ale prostě se toho bojím. Některým tématům se prostě cíleně s manželem vyhýbáme, a děláme, že nejsou, i když o nich pak doma sami s dědou mluvíme.

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Ne, nemluví. Bojím se před nimi mluvit o jejich strýci, který je ve výkonu trestu. Více o tom nechci mluvit. (poznámka tazatelky: respondentka měla opět slzy v očích)

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?

Bydlíme ve stejném městě a trávíme s vnoučaty skutečně hodně času, kdykoliv se domluvíme, tak můžeme být spolu. Jedeme na výlet, nebo kino, procházka, nebo jen tak u nás nebo u nich doma, to si pak hrajem, modelujem nebo malujem. Nebo když mladí potřebují, tak holky vyzvedneme ze školy nebo školky, dovedeme na kroužek, můžeme s úkoly. Respektujem s dědou ale vždy domluvu s dcerou nebo zetěm, nedomlouváme se sami s vnučkami, to ne.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?

Tak určitě oslavy narozenin, svátků, vánoce, velikonoce, to slavíme společně i s rodiči našeho zetě. Jsou to moc hodní lidi. A pak nedělní oběd mladých každý měsíc u nás doma.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

b) dědeček J2

TO1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

65 let. Jsem automechanik.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Ne, byl jsem jedináček.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Měl jsem o dost starší rodiče než moji vrstevníci. Byli na mě hodní, ale pořád se o mě báli, někdy to bylo nepříjemné a vadilo mi to. Žili jsme hodně sami, s nikým jsme se moc nestýkali. Byli takoví samotáři.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Jak už jsem říkal, rodiče se o mě dost báli, takže když jsem šel ven, tak většinou šel se mnou táta nebo maminka. Záviděl jsem ostatním klukům, že můžou sami lítat venku, jezdit na kole nebo čekat do meruny.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Rodiče. Maminka u šlapacího šicího stroje a táta u stole, jak čte v kuchyni noviny.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Asi táta, i když byl docela přísný.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Určitě ano. My jsme trávili společně všechno volný čas. Chodili jsme hodně na procházky do lesa, v zimě bruslit, v létě plavat. S tátou jsem chodil každou neděli odpoledne od jara do podzimu fandit na fotbal, v zimě na hokej.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

U nás hodně rozhodoval táta, takže když jsem něco provedl, normálně jsem dostal záhlavec nebo facáka, maminka, ta byla spíše pro to vysvětlování.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Ano, přes týden jsme vždy společně večeřeli, v neděli byl nedělní oběd. To trvalo až do mé dospělosti a otec vždy špatně snášel, když tomu bylo jinak.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Tak asi jako v každé rodině, slavili jsme společně narozeniny, svátky, vánoce, velikonoce. Maminka byla výborná kuchařka, tak byl vždy slavnostní oběd. O vánocích jsme odpoledne chodili společně na hřbitov, pak jsme ozdobili s tátou vánoční stromček, maminka připravila večeři, salát a řízky. Najedli jsme se, rozbalili dárky, a pak jsme většinou poslouchali společně rozhlas po drátě. Když jsem byl malý, tak jsem to bral tak, že to tsk mám být, ale jak jsem vyrůstal, tak mě nějak o ta, jak se to říká, „soudržnost?“, strašně vadila.....

TO 11: Mluvílo se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Ne, nemluvílo. Jednak to bylo dobou, a pak jsem měl starší rodiče než moji vrstevníci..

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

Pro rodiče byla vždy důležitá naše rodina, aby o nás lidi nemluvili špatně, abych se slušně vždy choval, a aby ze mě vyrostl slušný a poctivý člověk.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

U nás nebylo řešit co. Prostě to, co řekl táta bylo svatý, maminka vždy souhlasila.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Mám holku, ta je starší a mladšího kluka.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

Byl jsem trenérem házené, takže jsem kluka trénoval od minižáků až do dorostu. To mi zabralo veškerý můj čas, no vlastně, přiznávám, pro mě nic jiného v naší rodině neexistovalo.

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?

Se synem od malička sport, dceru jsem nějakou propásl.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Nezlobte se, ale to bych raději nehodnotil. (poznámka tazatelky – respondent si vyžádal pauzu v rozhovoru a odešel na 10 minut z místnosti pryč)

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Netrvali. Žena zakázala, já zrušil, hlavně synovi.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Jednoznačně ano. Byl bych mnohem důslednější a přísnější ve výchově svého syna. K dceři bych byl vstřícnější. Škoda, že nemůžu vrátit čas, škoda..... (poznámka tazatelky: respondent po zodpovězení otázky dlouze mlčel se svěšenou hlavou, na dotaz tazatelky, zda mohou pokračovat v rozhovoru, respondent svolil)

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Ne, nemluvil, myslím si, že nějaká témata jsou pouze dospělácká, a děti se netýkají.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

To nevím, asi ne. Možná tak pozdravy dobré ráno a dobrou noc, ahoj při příchodu a odchodu z bytu.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Běžně narozeniny, svátky, vánoce.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Dříve spíše úspěch ve sportu, dnes zdraví, toleranci a pohodu.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?

My jsme asi ani nějakou moc nediskutovali, si myslím.

TO 25: Myslíte si, že bylo(je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Hm, to nevím, nikdy jsem nad tím nepřemýšlel. Se synem jsem hodně diskutoval a bral jsem ho jako sobě rovnocenného, s dcerou jsem moc nemluvil. Ona byla hodně ve svém pokoji, a pak chodila na brigády a vracela se domů až večer. Fakt nevím.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

Máme dvě vnučky, 5 a 10 let.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

Tak to víte, jako děda, rád rozmazluji, dcera se mnohdy zlobí, že pak holky neposlouchají, když se vrátí od nás domů. Ale jsem rád, když ty naše blechy (vnučky) máme u nás doma, hned je takové živo. Je to takové moje vnitřní potěšení. Tak určitě pravidla a hranice respektovat se snažím dodržovat, i když je pravdou, že já bych mnohdy jako děda slevil, ale vím, že nesmím. Mladí by se zlobily a já jsem rád za to, jak to nyní mezi námi je.

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším? Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

To jo, to se učím. Hlavně na tom počítači a s mobilem. Někdy to je mazec, věříte?

TO 29: Sdílíte se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?

Tak samozřejmě. Mám radost, když se něco nového naučí, a když se něco nepovede, tak se snažím povzbuzovat, aby to nevzdávali, že se to povede jindy.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

*Cítím se dobře, blechy (**poznámka tazatelky: vnučky**), zeťák i dcera jsou v pohodě, nehádáme se, prostě tak normálně. Vyhovíme si, když je potřeba, my pomůžeme jim, když nám síly stačí, a oni zase v něčem nám.*

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Ne, nemluví. O něčem je pro mě samotného dost těžké hovořit.

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?

Jak se s babi a mladými domluvíme, jak je prostě chuť, čas a potřeba. A když se nevidíme, tak si zavoláme. V kontaktu jsme vlastně pořád, vždyť bydlíme kousek od sebe.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?

Slavíme společně všechny narozeniny a jmeniny, vánoce, někdy i velikonoce. I s rodiči našeho zeťáka.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

generace rodičů: Vlachovi – prokreační rodina

a) matka 2:

TO 1: Kolik Vám je let?

Je mi 35 let. Studovala jsem na gymplu.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Ano, mám, o 2 roky mladšího bratra.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Mám je oba ráda, jsou to prostě mí rodiče. Ale dodnes vnitřně sama se sebou bojuju, že mě hodně v dětství citově ublížili.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Nejvíce mě na našich štvalo, že dělali obrovské rozdíly mezi mnou a bráchou. Já jsem musela doma pomáhat, dělat vše i za něj, třeba uklízet pokoj, a on ne. Já jsem byla potrestaná za vše, mockrát i za to, co jsem neprovedla, protože jsem podle nich byla starší a měla jsem mít rozum, on za nic. Od mala s ním naši zacházeli jako s budoucím reprezentantem, moje úspěchy je vůbec nezajímaly. Přitom jsem měla až do osmé třídy vyznamenání, na gymplu taky, a když jsem chtěla jít na vysokou, řekli mi, že by se kvůli mně musela rodina uskromňovat a nebyly by peníze bráchovi na sport, tak jsem musela jít pracovat. Hodně jsem se s tím jako malá holka trápila a vlastně nemám to v sobě vyřešené dodnes. Nebylo to jednoduché, ale částečně jsem jim už odpustila, protože si myslím, že to, co „nedali“ citově mě, dávají mým dvěma dcerkám. Já jsem moc prarodiče ve svém dětství nezažila, k rodičům mamky jsme jezdili málo, protože se pořád táta s mámou s nimi hádali, a rodiče táty k nám přišly občas na návštěvu, ale že by si se mnou hráli nebo šli ven, to ne. Jen seděli v obýváku, vypili kafe a šli domů. A tak jsem ráda, že alespoň moje holky mají hodné babičky a dědy, to je pro mě moc důležité.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Asi to bude znít blbě, ale špinavé smradlavé propocené drezy, trenky a ponožky, chrániče a házenkářská taška s míčema.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

V rodině vůbec nikdo, měli jsme zvláštní vztahy s příbuznými, s prarodičema to bylo takové divné, s rodinou tety, to je sestra mamky, jsme se nikdy nestýkali. Spíše než vzorem v rodině byla pro mě takovým životním vzorem rodina mé kamarádky Štěpánky. Tam jsem vždycky ráda chodila, bydleli u nás v paneláku, všichni si spolu povídali, společně večereli, chodili dohromady na nákupy procházky se psem, jezdili na výlety. Někdy mě brali s sebou. Když jsem byla malá, tak jsem si vždy říkala, že takhle bude jednou vypadat moje vlastní rodina.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volné čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Vše se u nás doma točilo kolem sportu – házené, kterou táta trénoval a brácha od mala hrál. Stále se mluvilo o tom, kam se jede na zápas, s kým se hraje „doma“, kde a od kolika se trénuje nebo kdy a kam se jede na soustředění. Táta vedl bráchovi kroniku vstřelených golů, rozebíral s ním chyby na hřišti. Je pravda, že měl brácha neobvyklý talent a byl v tom fakt vynikající. A když spolu nebyly v tělocvičně, na hřišti, dívali se na sport v televizi a neustále spolu diskutovali. Já jsem po škole byla často doma sama, mamka dopoledne nepracovala a odpoledne chodila uklízet a vracela se domů až pozdě večer. Rodiče vždy po mě požadovali, abych se sama naučila a sama o sebe postarala. Záviděla jsem spolužákům, kteří například měli odpoledne oba rodiče doma, mohli si s nimi povídat nebo jen tak obyčejně spolu večereli, nebo šli na procházku, no a oni zase záviděli mě, že jsem stále doma sama a můžu si tak, jak mi říkali, dělat, co chci. Často mě bylo skutečně smutno a brečela jsem u sebe v pokoji.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?
Řekla bych, že rodiče byli na mě přísní a důslední, měla jsem již od mala spousty domácích povinností, a když jsem něco provedla, nebo zapomněla udělat, mamka na mě dost hystericky křičela a třeba dva dny na mě nemluvila. Jako trest jsem většinou dostala nějakou další práci navíc. Bráchovi vždy všechno prošlo. Táta nad ním držel ochrannou ruku.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?
Možná se dá říci, že pravidelným rodinným rituálem v naší rodině bylo každodenní probírání tématu „házená“. Čím jsem byla starší, tím jsem takové hovory nenáviděla. Raději jsem odešla do svého pokoje, abych to nemusela poslouchat.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?
Tak když jsme měli narozeniny my nebo naši, tak mamka upekla dort. Ale že bychom si třeba sedli u kafe a dort společně rozkrojili, tak to asi, to ne. Většinou se dal do ledničky se slovy k tomu, kdo slavil „to máš k narozeninám a dárek máš u sebe na posteli“. Hrozně mě to jako dítě trápilo. Vánoce se taky slavili tak nijak, stromeček, dárky, večeře, to jo, ale pak zase hovory o házené a většinou byl druhý den sváteční turnaj, tak šli naši s bráchou tam.

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?
Ne nemluvalo. Víím, že nás někdy máma s tátou poslali do pokojíčku, abychom některé věci s bráchou neslyšeli.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace svých rodičů?
Tak samozřejmě, že asi chtěli, abychom byli všichni zdraví. Další jejich životní prioritou byly bratrovy úspěchy ve sportu a s tím i spojovali další svůj život. Vlivem životních zkušeností bych řekla, že dnes už si oba dva uvědomují, že to nebylo dobře a strašně se oba dva změnili, fakt strašně moc.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?
Já nevím, u nás doma hodně rozhodoval táta. Co řekl, tak to bylo, mamka mu moc neoponovala.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?
Mám dvě dcerky.

TO 15: Tráví Vaše rodina společně volný čas? Máte společné zájmy?
Ano, trávíme téměř všechnen volný čas společně. Nechci totiž nic propásnout z dětství svých dcer. Nechci nikdy opakovat chyby svých rodičů, je to pro mě ostrašující příklad.

TO 16: Jaké činnosti děláte s dětmi?
Tak my jezdíme hodně na kole, kolečkových bruslích, chodíme hodně do přírody, v létě i v zimě jezdíme na hory.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků při výchově svých dětí používáte?
Určitě jsem důsledná máma, to víím, holky mají své domácí povinnosti, které musí plnit. Tak třeba starší dcerka musí uklidit nádobí z myčky a chodit každý den s košem, malá má

zase na starosti každý den porovnat boty v chodbě do botníku než jdeme spát. Samozřejmě obě si musí uklízet po sobě hračky a oblečení ve svém pokojíku. Zatím s nimi nejsou žádné problémy, snažím se hodně s dětmi mluvit a vysvětlovat, ale taky občas přijde nějaký ten zákaz telky nebo počítače, to by asi jinak nebyly děti.

TO 18: Trváte vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Já si myslím, že s manželem se vždy na všem shodnem. Nepodkopáváme se navzájem, to ne. Holky samozřejmě občas smlouvají, ale snažíme se jim vždy vysvětlit, čeho se konkrétní pravidlo nebo daná hranice týká, a co nás k tomu s taťkou vedlo, že jsme se tak rozhodli.

TO 19: Mluvíte se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Ano, snažím se s dětmi mluvit o všem otevřeně. V naší rozšířené rodině je problém s mým bratrem, který opakovaně porušil trestný zákon. Chci, aby holky věděly, že takové věci se prostě v životě dějí. Nechci, aby jim to řekli cizí lidé, to by bylo pro ně mnohem horší. Takže když se zeptají, vysvětluji a vysvětluji, aby pochopili a vždy tak měli pocit, že tu je jejich máma pro ně a že se nemusí bát se zeptat.

TO 20: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Tak samozřejmě, rituály jsou důležitou součástí naší rodiny. Od ranního pozdravu přes společné večerní jídlo po večerní pohádku a pusu na dobrou noc. S manželem si každý den v poledne zavoláme na mobil, jak se máme, zdali jsme oba v pořádku a třeba jak je domluveno vyzvedávání holek ze školy a školky nebo z kroužků. Taky máme zavedeno, že když se jeden nebo druhý zdrží, třeba já občas na nákupech, tak se tomu druhému ozve, aby neměl strach, že se něco stalo.

TO 21: Dodržujete ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Slavíme společně s prarodiči narozeniny a jmeniny všech, pak samozřejmě vánoce a svátky jara. K našim chodíme jednou za měsíc v neděli na oběd, k manželovým rodičům jezdíme pravidelně každých 14 dní na víkend. Už to je takové zaseté, zatím nám to takto vyhovuje. Vánoce slavíme už od první adventní neděle, zapalujeme s dětmi svíčku na adventním věcmi, který děláme společně, uklízíme a zdobíme okna vánočními dekoracemi, pečeme cukroví a perníčky. Stromeček strojíme s manželem sami v noci na druhou adventní neděli s tím, že ho Ježíšek k nám přinesl dopředu, aby pak unesl všechny dárky. Zatím holky na Ježíška věří, i když ta starší už ze školy přišla s tím, že Ježíšek neexistuje. Štědrý den slavíme pak společně s mými rodiči u manželových rodičů v baráčku, někdy přijede i manželova sestra z ciziny. Nový rok chodíme k nám do města s mými rodiči na ohňostroj.

TO 22: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Ty jo, hodnotové orientace? Tak na prvním místě určitě zdraví, to jednoznačně, pak spokojenou rodinu a domov a hlavně upřímnou komunikaci, i když né vždy jde o příjemnou komunikaci. Protože když nejsou k sobě lidi upřímní, přetvařují se, za něco se schovávají, tak si myslím, že to je vždy zárodek budoucího konfliktu.

TO 23: Jak řešíte vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkají?

Tak my se moc nedohadujeme, a když, tak se snažíme vždy najít vhodný kompromis. Já jsem ráda, že je manžel takový, jaký je, vyrostl v rodině, kde bylo a stále je takové to něco,

co u nás doma, když jsem já sama vyrůstala, naprosto chybělo. Takovéto teplo, rodinné teplo, já nevím, jak to mám popsat.

TO 24: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?
Ne, určitě není. I dítě je osobnost s vlastním názorem a je potřeba ho takto brát. Důležité je mluvit a rozebrat i odlišný názor od toho mého.

TO 25: Jaká je z Vašeho pohledu role prarodiče ve výchově Vašeho dítěte? Respektují prarodiče pravidla a hranice, které jste stanovili jako rodiče Vašemu dítěti?
Naši se hodně změnili. Když je porovnáám jako rodiče a prarodiče, tak jako prarodiče jsou fakt úúúúúžasní..... Možná až s příchodem vlastních vnoučat a zklamáním v mém bráchovi si uvědomili některé věci. Nevím, nemluví o tom s nimi, i když bych moc chtěla, je to pro nás takové, jak se to říká, „tabu“.

TO 26: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od nejstarších k mladším? Nebo se domníváte, že se ve Vaší rozšířené rodině navzájem mezigeneračně učíte různé věci?

Myslím si, že je učení oboustranné. Tak třeba já sama se dodnes učím od manželovy maminy vařit a péct, v tom je naše babi přeborník, a já tak získávám užitečné zkušenosti do vlastní kuchyně. Děcka se zase postupně učí, jak se žije u babi a dědy ve městě v paneláku a jak u babi a dědy na vesnici, že je v tom obrovský rozdíl. A zase obě babi a dědové se zase učí od nás nebo starší dcery, jak zacházet s mobilem nebo počítačem. Takže se to nějak stále točí dokola a jeden se učí od druhého a je jedno, zdali mu je pět, deset nebo pětadesát.

TO 27: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Toto je pro mě moc těžká otázka. Manželovy rodiče jsou jako mí druzí rodiče, někdy bych řekla, že s nimi mluvím otevřeněji než s našima. Ráda bych si o některých věcech s našima pohovořila v klidu, nic bych jim nevyčítala, jen aby věděli, co mě třeba trápí, s čím nejsem vůbec ze svého dětství vyrovnaná, ale nejde to, několikrát jsem to zkusila, táta vždy odešel do jiné místnosti a mamka začala hned brečet. Víte, když byl brácha ve výkonu trestu poprvé, tak to naši hodně těžko nesli, hlavně tedy táta, ale pak jsme se jako rodina všichni semkli a pomáhali mu, psali mu dopisy, navštěvovali ho, aby se dokázal vrátit zpět a začlenil se zpátky do společnosti. Brácha v té době sliboval, že to je pro něj dostatečné ponaučení, tátovi slíbil, že se vrátí zpátky ke sportu a že do vězení už nikdy. Tenkrát jsme si to všichni sami pro sebe omluvili, že je mladý, nerozvážený a že se dostal mezi špatnou partu lidí, proto chyboval a dostal se do maléru. Jenže když se do vězení dostal podruhé, naši přestali na toto téma komunikovat, hodně se uzavřeli před ostatními. Dokonce odstranili všechny jeho fotky a poháry, co měl táta doma na výstavce. Kronika úspěchů taky zmizela z obývací stěny. No já sama jsem taky s bráchou ukončila veškerý styk, pochopím, že člověk může zakopnout jednou, ale pokud mu druzí pomohou se z toho dna pomalíčku vyškrábat ven, tak by si měl svobody a hlavně své rodiny vážit a né jen spoléhat na to, že mu to příště vyjde znovu. Takže dnes ani nevím, kde žije, jak žije. Ale dětem jsem řekla, že mám ještě bratra a co vše se stalo. I takové věci se dějí v lidském životě, prostě to tak je a určitě nejsme jediná rodina na světě, která má takovéto trápení.

TO 28: Domníváte se, že prarodiče mluví se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně? Tak manželovy rodiče s holkama mluví více otevřeněji než naši. Naši jsou takoví, řekla bych, odměřenější, a pokud jim něco nesedí, tak raději převedou řeč někam jinam. Holky

se potom ptají: „A babi (dědo), proč mi to nevysvětlíš?“ nebo „Babi (dědo,) Ty mě neslyšíš?“. Čas od času jsem na naše vnitřně naštvaná, že se nechtějí k některým záležitostem v naší rodině postavit, jak se říká „čelem“. Nedávno holky u babičky v paneláku vytáhli krabici s fotkami a některé byly tak divně odstřížené, hned jsem pochopila, že to jsou fotky z našeho dětství a je z nich odstřížen brácha. Když se starší dcera zeptala, proč jsou roztržené, babička krabici schovala a řekla, že by se děda zlobil, že hrabeme ve fotkách. Asi to je pro ně fakt těžké a hrozný zklamání. Já nevím.....

TO 29: Myslíte si, že čas strávený prarodičů a dětí je dostatečný?

Já si myslím, že ano. S našima se stýkáme sice častěji než s manželovými rodiči, ale je to tím, že naši bydlí kousek od nás a pomáhají nám i s hlídáním dětí přes týden. Ale zase o prázdninách jsou holky více u babi a dědy na vesnici. Snažíme se nedělat rozdíly mezi jedněma nebo druhýma rodičema, s manželem chceme, aby všichni cítili, že patří k nám, do našeho života, aby se nikdo nebyl smutný a sám.

TO 30: Jak vnímáte jako rodič vztah svých dětí s prarodiči? V čem vidíte jeho přínos?

Určitě pozitivně. Naše děti mají možnost se něco nového naučit od dědů a babiček. Já jsem jako holka tuto možnost neměla a moc mi to chybělo, záviděla jsem ostatním dětem, že třeba jedou na prázdniny k babičce, tak jsem fakt moc ráda, že naše holky můžou ten čas se svými prarodiči trávit.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

b) otec 2:

TO 1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Hm, ...už 39 let. **(poznámka tazatelky: respondent ses ironií zasmál).** Mám maturu.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Jo, mám mladší ségru.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Tak normální, pohodoví, mám je rád.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Myslím si, že to vše bylo v pohodě. Na nic divného si nevzpomínám.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Máma, táta, ségra, klid, pohoda, zázemí.....

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Určitě táta, moc ho obdivuju dodnes. Je to skvělý chlap. Je vážně nemocný, bojím se, až tady jednou nebude..... **(poznámka tazatelky: respondent byl smutný)**

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volné čas? Jaké činnosti jste dělal/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Tak určitě jo. Naši s náma jezdili na kolách a pravidelně jsme jezdili do Krkonoš. Pamatuju si, jak jsme si vyřezávali takové hůlky se zářezy.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali? *Byl jsem prejpodle našich dost divočejší než ségra, ale byl jsem prostě kluk. Od toho se nějaká ta lotrovina snesla. A když našich se mnou došla trpělivost, dostal jsem výprask a bylo to.*

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Tak co si pamatuji, mamka nám hodně četla, když jsme byli se ségrou malí. A všichni jsme se taky dívali na večerníček. To bylo fajn. Mamina byla ráda, když jsem se sešli všichni doma u večere, povídali jsme si, a tak .....

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Ano, dodržovaly. Přes rok oslavy narozenin, svátky, ale asi nejvíc potom ty tradice koncem roku, Mikuláš, vánoce, Silvestr, atd. Přijeli k nám příbuzní a vzpomínalo se. Rád na tyto chvíle vzpomínám. Takže asi tak.....

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Ano, mluvil, našich jsme se mohli zeptat na cokoli a nikdy nás neodmítli. Co si pamatuju, i babička, dokud žila, nám hodně vysvětlovala.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace svých rodičů?

Jednoznačně zdraví, pohoda, spokojenost.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Já nevím, naši se asi nehádali .....fakt nevím.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Mám dvě kukačky (poznámka tazatelky: 2 dcery).

TO 15: Tráví Vaše rodina společně volný čas? Máte společné zájmy?

Ano trávíme. Na to moje žena hodně dbá. A já jsem moc rád.

TO 16: Jaké činnosti děláte s dětmi?

Určitě kola, brusle, hodně chodíme do lesa a v zimě na hory.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků při výchově svých dětí používáte?

Se ženou se snažíme, aby měly naše holky již od mala konkrétní povinnosti. Určitě je stanovujem vzhledem k věku. Myslím si, že je to dobré, abychom v nich vypěstovaly takový ten pocit zodpovědnosti „za něco“. Holky jsou zatím v pohodě, ale taky se stane, že jsou nafouklé, že něco doma musí a třeba ostatní děti ze školy nebo školky nemusí .....

TO 18: Trváte vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Ano. V tom jsme za jedno.

TO 19: Mluvíte se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Doma mluvíme. Nevím, jestli Vám manželka říkala, že je její brácha ve vězení. A není to poprvé. Vždycky to celou rodinu ovlivnilo. Dětem jsme řekli, že mají strejdu a kde je. Však víte, jak jsou někdy lidé zlí ..... Tak nechceme, aby to blechám řekl někdo jiný.

TO 20: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

To jo, ráno si popřejeme hezký den a večer dobrou noc. Přes den si s manželkou pravidelně voláme.

TO 21: Dodržujete ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Tak taková ta klasika, narozeniny, vánoce, a tak. Taky jezdíme ke tchýni a tchánovi na oběd, a k našim na víkendy. Snažíme se být všichni spolu.

TO 22: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Zdraví a spokojenou rodinu.

TO 23: Jak řešíte vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkají?

Já si asi nejsem vědom toho, že bychom e s manželkou o něčem hádali. Jak to přijde, tak to probereme a vždy se nějak domluvíme. Takže asi takto.....

TO 24: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Proč by mělo být? Jsem rád, když za mnou přijde některá z mých blech a chtějí diskutovat. Musím se tomu vždycky smát, ta starší říká: "Tak tati, na férovku, jo?".

TO 25: Jaká je z Vašeho pohledu role prarodiče ve výchově Vašeho dítěte? Respektují prarodiče pravidla a hranice, které jste stanovili jako rodiče Vašemu dítěti?

Role prarodiče? No důležitá pro další život našich holek. Zatím jsem nezaznamenal nějaký závažný problém, vždycky se nějak domluvíme.

TO 26: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od nejstarších k mladším? Nebo se domníváte, že se ve Vaší rozšířené rodině navzájem mezigeneračně učíte různé věci?

Učení je vzájemné. Jak naši, tak manželky rodiče bojují s technikou, tak se to pořád vysvětluje. A třeba moje mamina hodně diskutuje s ženou o receptech do kuchyně.

TO 27: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Já nevím..... ale asi jo. Někdy, když přijdeme ke tchýni a tchánovi, tak tam je takové divné dusno, nevím..... asi to neumím zodpovědět

TO 28: Domníváte se, že prarodiče mluví se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Myslím si, že mí rodiče ano, ale tchán s tchýni skrývá ohledně svého syna co se dá. Je to těžké posoudit, víte co se říká: " Nesud', když jsi neprožil. " Sám nevím, jak bych reagoval v jejich situaci.

TO 29: Myslíte si, že čas strávený prarodičů a dětí je dostatečný?

Myslím si, že ano.

TO 30: Jak vnímáte jako rodič vztah svých dětí s prarodiči? V čem vidíte jeho přínos?
Určitě se na to dívám pozitivně. Je dobře, že prarodiče jsou součástí našeho života.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

generace dětí: Novákovi – prokreační rodina

a) dcera 2:

TO 1: Jaké aktivity dělají s Tebou společně Tví rodiče a prarodiče?

Mamka a tatka s náma jezdí na kole a bruslích. Chodíme taky do lesa, hlavně na houby. V létě plavem a v zimě bobujem. Babička a děda z baráčku se mnou hrajou karty a hry. Ta druhá babička s náma kreslí a děda chodí do kina.

TO 2: Jak reagují Tví rodiče, když uděláš něco špatného? Seš potrestán/a? A jak?

Mamka mě posadí na klín a mluví se mnou. Někdy se nesmím koukat na televizi a nesmím na počítač.

TO 3: Jaké povinnosti jako dítě máš? Jak reagují rodiče, pokud danou povinnost nesplníš?

Musím každý den uklidit nádobí z myčky a chodím s košem. Když to neudělám, mám zákaz televize nebo počítače.

TO 4: Mluví s Tebou Tví rodiče a prarodiče o všech tématech otevřeně?

Mamka nám říkala, že má bráchu. Ale udělal špatné věci a neposlouchal babičku a dědu, tak je teď v polepšovně. Babička někdy brečí. Když se babičky zeptám, proč brečí, neodpoví mi.“

TO 5: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály a rodinné tradice?

Večer nám mamka čte pohádku. Máme různé oslavy u babičky na baráčku. Taky slavíme vánoce a pečeme s mamkou perníčky, a pak je zdobíme, to mě baví.

TO 6: Myslíš si, že Tví prarodiče respektují pravidla a hranice, které Ti stanovili rodiče?

Já nevím, asi jo, babička říká, že musíme poslouchat všichni, co mamka a tatka řeknou.

TO 7: Ke komu máš největší důvěru? Kdo si s tebou vypráví si o Tvých nebo jiných problémech?

K mamce.

TO 8: Myslíš si, že trávíš dostatek času se svými prarodiči?

Asi jo.

TO 9: Učíte se od sebe navzájem v rodině různé věci?

Ukazuju babičce, jak mi má poslat smsku. Ona to pořád neumí. Dědovi ukazuju na počítači.

TO 10: Co se Ti vybaví, když se Tě někdo zeptá, co znamená slovo „domov“?
Mamka, taťka, ségra.

Tazatelka: Děkuji Ti za rozhovor a přeji Ti hodně zdraví a úspěchů ve škole.

RODINA 3:

generace prarodičů: Ropkovi – orientační rodina otce

a) babička R3:

TO1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
59 let. Mám maturitu.

TO 2: Měl/a jste sourozence?
Ne, neměla.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?
Žila jsem s maminkou sama, tatínek se zabil, byl pokrývač, spadl ze střechy, když jsem byla malá, moc si na něj nepamatuji.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?
Vše bylo takové normální, maminka byla na mě moc hodná, moc se mi po ní stýská.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?
Maminčino pohlazení a pomuchlování.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?
Často k nám jezdila maminčina sestra, moje teta, tu jsem měla moc ráda.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?
Hodně času jsme trávili já, maminka, teta, sestřenice a bratranec. Jezdili jsme na výlety, chodili do přírody.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?
Maminka mě moc netrestala, spíše se snažila vše řešit domluvou a vysvětlit mě, co je špatně a co je zase dobře.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?
Pravidelně jsme se scházeli s tetou a její rodinou buď u nás nebo u nich.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?
Chodili jsme na hrob mého tatínka, když by měl narozeniny, svátek, o dušičkách, velikonocích a vánocích. Taky jsme společně s tetou, strejdou a jejíma dětma slavili Štědrý den a narozeniny, to upekla dort buď maminka nebo teta a pak jsme se všichni sešli.

TO 11: Mluvilo se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?
Myslím si, že ano. Maminka mi vždy říkala, abych se nebála zeptat, pokud mě něco bude trápit.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?
Láskyplný postoj mé maminky nejenom ke mně, ale i bratrancí a sestřenicí.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Žila jsem pouze s maminkou.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Mám jednoho syna, je mu 42 let.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

Já nevím, hm, řekla bych .....někdy. Každý rok jsme sice jezdili v létě na dovolenou, ale jinak byl spíše syn s manželem na fotbale a já se doma starala o domácnost.

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?

Když byl syn malý, tak ty procházky kočárkem, na hřiště, výlety do přírody. Ale jak rostl, tak spíše s tím tátou trávil hodně času na fotbale.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Ne, netrestala jsem fyzicky, jsem spíše pro to, vysvětlit, co se mi nelíbí a jak by se měl syn chovat.

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Většinou jsme se shodli. Byli jsme zastánci takové volnější výchovy, nenarizovali jsme, chtěli jsme, aby si syn na vše správně přišel sám.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Určitě ne, myslím si, že nám syn ostudu nedělá.

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Ano, mluvila, i moje maminka se mnou o všem na rovinu mluvila, tak jsem to tak brala i ve výchově syna. Hlavně jsem nikdy nechtěla, aby mi lhal nebo se bál říci, že třeba něco provedl.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Když ještě žila teta a maminka, tak jsme je se synem pravidelně navštěvovali. Jinak tak běžně pozdrav, pusa, někdy ta společná večeře nebo o víkendu oběd.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Společně jsme chodili na hřbitov, když měl můj tatínek, a pak už i maminka, a taky manželova maminka a babička, narozeniny, na dušičky, vánocích. Syn vždy chtěl vyprávět, jak jsme byli malí, někdy jsme si společně prohlíželi fotky v albumu. Manžel o svém dětství mluvil před synem málo. Hodně jsem si potrpěla na vánoce, to jsme si to užívali od první adventní neděle, zvyky, pečení cukroví, strojení stromečku, půlnoční mši. Když byl syn malý, tak jsme taky slavili společné narozeniny s dětmi mého bratrance a sestřenice, dělali se takové dětské oslavy, ale pak se to nějakou rozpadlo. Ani nevím proč.....

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Abychom byli všichni zdraví, to je podle mého to nejdůležitější.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?

Tak to víte, že jsme se pohádali. To prostě k manželství patří. Většinou to bylo kvůli tomu, že seděl s chlapama v hospodě a já byla s klukem sama doma. To mě štvalo. Vždy slíbil, že to omezí, ale pokaždé po tom fotbale s nimi šel. Časem jsem to vzdala, nemělo to smysl, dnes už fotbal nehrají a stejně na to pivo chodí.

TO 25: Myslíte si, že bylo(je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Určitě ne. Děti mají vždy odlišný názor než dospělý. Snažila jsem se vždy vyslechnout a nějakou správně nasměrovat.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

Mám jednoho vnuka, je mu 9 let.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

Snažím se samozřejmě respektovat, když mi syn nebo snacha řeknou, co se jim nelíbí. Je to sice někdy těžké, ale musím. Nechci se s nikým dohadovat. Moc se mi ale nelíbí, že má vnuk vše, na co si ukáže, někdy si toho ani neváží. To musím říct, že syn byl taky jedináček, ale musel si šetřit do prasátka z kapesného a pak si teprve mohl něco koupit.

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším?

Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

Abych pravdu řekla, musím se učit stále. Vnuk vždycky přijde s nějakou novinkou a já vůbec nevím, o čem mluví. Hlavně se to týká té techniky. A pak mě říká: „No babi, to neznáš, ty jsi ale divná?“

TO 29: Sdílette se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?

Ano, určitě ano. Před rokem začal vnuk hrát fotbal, takže jezdíme s dědou na zápasy a fandíme mu.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Myslím si, že všechno funguje v pohodě. Snacha je moc hodná, prostě jako naše dcera, žádné problémy zatím nemáme. Vždy se prostě nějakou domluvíme.

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Vnuk je děsnězvědavý. On si spousty věcí najde na internetu, takže mě to někdy připadá, že spíše on vysvětluje nám než my jemu.

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?

Tak to je různé. Ale není mezi námi problém se domluvit se synem nebo snachou a vždy to nějak dohodnem.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?

Chodíme každý rok na oslavu narozenin vnuka, to snacha udělá takovou oslavu, moderně tomu říkají párty pro nás prarodiče. Je to moc pěkné, takto se alespoň jednou za rok všichni sejdeme a poklábosíme. Na dušičky s námi jezdí vnuk na hrob mých a manželových

rodičů a vždy chce vyprávět, jaké to bylo dříve. No a samozřejmě taky vánoce a velikonoce, to se scházíme.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

b) dědeček R3:

TO1: Kolik Vám je let?

Tak je mi 63 let. Vyučil jsem se.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Měl jsem brácha, o rok mladšího. Před rokem umřel na rakovinu.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

My jsme žili s otcem a babičkou (matka otce). Maminka zemřela brzy, co se brácha narodil. Moc si na ní nepamatuji. Táta byl takový bručoun a prud'as.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Hm, nerad o tom mluvím, protože nás otec dost často bil, nenechal si nic vysvětlit, držel se hesla: škoda rány, která padne vedle. To mě teda vadilo, protože mu bylo jedno, zda jsem něco provedl já nebo brácha, dostali jsme vždy oba dva, aby nám to prý nebylo líto. Velmi často jsem se otce bál. Nerad, fakt nerad na to vše vzpomínám.....

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Jé, určitě babiččiny kynuté knedlíky s jahodama.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Babička, matka mého otce.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Moc ne, když nebyl táta v práci, tak byl v hospodě.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Jak už jsem řekl, otec byl děsný prud'as. S bráchou jsme byli dost často bití páskem. Ani babička nás nezachránila.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Tak jediné možná to jídlo, o to se babička snažila. Otec ale velmi často chyběl. Na nic jiného si nevzpomínám..... bylo to vše takové divné.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Babička se mnou a bráchou chodila každý rok na dušičky mamince na hrob, otec tam s námi nikdy nechodil. Pak jsme slavili vánoce a velikonoce, asi tak jako všichni ostatní.

TO 11: Mluvilo se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Ne, to ne.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

Velká přísnost a disciplína ze strany otce.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Táta bouchl do stolu a tak to prostě bylo. Nic jiného u nás prostě neexistovalo.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Mám jednoho dospělého syna, je mu 42 let.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

Jezdili jsme v létě na společné dovolené a pak jsem hrál se synem fotbal.

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?

Asi ten fotbal.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Vysvětlovat, vysvětlovat, vysvětlovat. Hlavně né bít!

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Jo, většinou jsme se shodli.....

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Ne, určitě nedělal. Domnívám se, že jsme ze syna vychovali slušného a poctivého člověka.

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Ano mluvil. Nikdy jsem nechtěl, aby syn zažil to, co já a brácha, že jsme se táty báli zeptat, bychom nedostali nářez.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Manželka jezdila každý měsíc se synem ke své matce a tetě, když ještě žili. Někdy jsem jel s nimi, ale bylo to málokdy. Pak třeba zdravení doma a pusa při příchodu a odchodu.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Chodili jsme pravidelně na hřbitov. Pak vánoce a nějaké ty společné oslavy narozenin.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Vychovat z našeho syna zdravě sebevědomého člověka.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?

No jo, to víte, že byla čas od času bouřka. Hlavně kvůli tomu, že jsem nešel po fotbale domů, ale s chlapama na pivo a pokec. To pak byla doma bouřka ..... (poznámka tazatelky: respondent se začal hlasitě smát)

TO 25: Myslíte si, že bylo(je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?
Nebylo a není dodnes. Sednout si, promluvit si, rozebrat všechna pro a proti. No a co si syn odnese, už je na pouze něm.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?
Máme jednoho vnuka, je mu 9 let.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?
Tak doufám, že jsem děda, za kterého se můj vnuk nemusí stydět. A pravidla respektuji. Mě by se taky nelíbilo, kdyby mi někdo do výchovy syna kecal. Vnuk má ale podobnou výchovu jako měl náš syn, tak zatím žádné problémy nemám. To spíš babi, té se občas něco nelíbí a radila by.

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším? Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?
A jak rád se učím! Víte, co to pro mě je na mobilu poslat zprávu? Někdy s ním (mobil) chci až praštit o zed' .....

TO 29: Sdílette se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?
Jsem rád, že začal vnuk hrát fotbal a můžu za ním jezdit buď na trénink nebo na zápas. Mám radost s ním z každého vstřeleného gólu nebo vítězství. A neúspěch rozebereme, proč to tak dopadlo a jak by se to třeba mělo udělat jinak.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?
Já si myslím, že je vše v pořádku. Snacha je prima holka, se synem si vždy nejasnosti v klidu vyřikáme, jednou třeba ustoupíme my, podruhé zase oni. Žádný problém nemám. Takže se cítím dobře.

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?
Mluvím. Ona ta doba je dnes taková rychlá, děcka si vše najdou na internetu. No někdy mám problém, abych se sám nečervenal, když se klučina zeptá na něco choulostivého. A něco třeba ani sám nevím.

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?
Tak žijeme v jednom městě, odhadnul bych to tak v průměru třikrát do týdne, někdy vícekrát. Záleží fakt na domluvě.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?
Snažím se chodit pravidelně dívat na vnukovi tréninky, to chodí i syn, na zápasy jezdí i babi. Každý rok pak organizuje snacha vnukovi narozeniny, tam jsme většinou všichni prarodiče. Na dušičky s náma jezdí vnuk na hroby a o vánocích jsme taky jeden den společně.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

generace prarodičů: Sovovi – orientační rodina matky

a) babička S3:

TO1: Kolik Vám je let?

Je mi 64 let.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Ano, mám dva bratry, jeden je o rok mladší ode mě a druhý zase o 6 let mladší.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Byli hodní, nám dětem se snažili podle vlastních sil věnovat. Ale blíže jsem měla k mamce.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Tak asi to, že jsem musela mamce hodně pomáhat doma. Byla invalidní a na vše nestačila. Bráchové si mohli lítat po venku a já měla povinnosti v domácnosti a kuchyni a pak jsem teprve mohla jít ven.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Práce a domácnost.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Babička, matka mamky.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Bydli jsme v takové bytovce a kousek od ní jsme měli zahrádku. Takže jsme tam od jara do podzimu byli. S tátou jsem často jezdila na kole a mamka mě učila vyšívát, háčkovat a plést.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Tak takové normální a přiměřené..... Spíše se vše snažili řešit domluvou, než aby létaly facky vzduchem.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Hm, ...tak asi když jsme přišli domů nebo jsme odcházeli, tak jsme se přivítali nebo rozloučili.... „Ahoj nebo čau“. O víkendech jsme se snažili společně jíst, ale jak jsme rostli, bylo to čím dál tím obtížnější, protože bráchové měli tréninky a zápasy.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Vánoce, na těch si mamka zakládala a pak různé oslavy narozenin. To vždy upekla krásný dort se svíčkama.

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Myslím si, že ne.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

Tak díky tomu, že byla mamka hodně nemocná, tak vždy chtěla pro nás všechny zdraví. Myslím si, že také bylo jejich cílem, abychom vyrůstali v poklidné a spokojené rodině bez hádek.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

To nevím, nevzpomínám si. Už je to skutečně spousta let.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Mám dvě dcery.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

Moc ne. Byla jsem s dětmi často sama, manžel měl dvě zaměstnání, aby rodinu finančně zabezpečil. Ale každý rok jsme alespoň jeli v létě na týden s dětma stanovat.

TO 16: Jaké činnosti jste dělával/a s dětmi?

Holky byly vždy moc šikovné na ruční práce, takže jsme hodně kreslili, modelovali, vyšívali a háčkovali.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Tak určitě jsem byla přísnější a důslednější než můj manžel, já jsem prostě vychovávala a manžel rozmazloval. Někdy dostali na zadek, když už nepomohlo vysvětlování. Často jsem byla u holek ta zlejší a tatínek samozřejmě ten hodnější.

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Jak kdy a jak v čem. Někdy to bylo hodně složité se domluvit.

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Možná, nevím. Každá doba přináší něco jiného a nového. Fakticky nevím ..... to je těžké.

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Ne. Dělili jsme vždy témata na dětem přístupná a nepřístupná.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Tak určitě pozdrav a pusa při příchodu nebo odchodu domů nebo na dobrou noc.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Hlavně vánoce, ty jsme si skutečně užívali již od začátku prosince, kdy jsme s holkama začali péct cukroví, vyráběli jsme různé vánoční dekorace a ozdoby z vizovického těsta. Přes rok různé oslavy narozenin i s prarodiči.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Abychom všichni žili ve spokojené a šťastné rodině.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkaly?
Tak zejména se rozdíly týkaly výchovy našich holek. Manžel je dost často omlouval. Ale většinou jsme si to vyříkali, aby pak byl klid. Popravdě ..... hodně jsem ustupovala, ale štválo mě to.

TO 25: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?
Někdy ano, někdy ne, vždy je potřeba si bez emocí promluvit.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?
Máme jednoho devítiletého vnuka od starší dcery, mladší dcera čeká miminko koncem října.

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?
Trpělivá, tolerantní, milující, prostě jako babička. Hm, tak s těmi pravidly to je těžké, dcera se zetěm zastává takovou zvláštní nedůslednou výchovu. My bychom s dědou více přitvrdili, už jsme se s mladými na toto téma několikrát chytli, ale nic se nezměnilo.

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším? Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?
Vnuk nás učí počítačovou techniku. A taky nás nutí učit jazyky. A my se ho zase snažíme učit jak třeba hospodařit s penězi formou kapesného, které od nás měsíčně dostává.

TO 29: Sdílíte se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?
Ano, sdílím. Mám radost z každého úspěchu nebo něčeho, co se vnuk naučí. Když se mu něco nepovede, snažím se povzbudit, že to vyjde příště.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?
Hm, tak to si myslím, že mezigenerační propast existuje. Moc s manželem nesouhlasíme s volnou výchovou vnuka, máme na to jiný názor a hlavně strach, aby z kluka nevyrostl sobecký rozmazlenec. Určitě by měl mít nějaké domácí povinnosti a né, aby vše za něj dcera dělala. Taky si myslím, že by mu rodiče neměli kupovat vše, na co si ukáže. To je špatně.

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?
Tak snažím se. Dnes je jiná doba, děti toho vědí daleko více než dříve, mají přístup k internetu, kde si všechno najdou. Některýma otázkama mě ale vnuk přivede často do rozpaků..... (poznámka tazatelky: smích respondentky)

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?
Docela často, jak se domluví s dcerou. Samozřejmě když byl vnuk menší, tak jsme ho u nás měli častěji na hlídání. Nyní už má své zájmy a kamarády, tak je u nás méně.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?
Každý rok společně slavíme narozeniny vnuka, dcera vždy upeče nějaký pěkný dort a pozvou nás a druhou babičku s dědou k nim domů, kde posedíme a popovídáme si. Zase obráceně, když máme narozeniny my, tak oslavu děláme u nás doma. Ještě mě napadá, že

na první vánoční svátek k nám chodí mladí již několik let na oběd, teď už se přidala i druhá dcera s manželem, pak jsme celé odpoledne spolu.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

b) dědeček S3:

TO1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Jsem už starej chlap, je mi 68 let. Jsem zedník.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Mám dva bratry, jeden je o tři roky starší a druhý je o osm let mladší.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

S otcem jsem měl vynikající vztahy a s mámou .... tak takové normální. Rodiče byli slušní lidi.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Nejhorší pro mě bylo, když mě otec nebo matka začali kázat, jak se mám chovat, když jsem něco provedl. Lepší pro mě jako kluka bylo, když jsem rovnou dostal od táty facku se slovy: „Doufám, že víš za co.“ Věříte, že jsem vždycky věděl. (poznámka tazatelky: smích respondenta)

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Hm, určitě dobrý pocit, že někam patřím.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Pro mě byl vzorem otec, a to díky své profesy, byl vojenský pilot nadzvukového letadla.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Táta byl dost často mimo domov, ale když byl doma, tak se nám všem klukům hodně věnoval. Chodil s námi hrát třeba nohejbal, volejbal, v létě jsme pravidelně jezdili do odborářské ozdravovny na dovolenou Bedřichov v Krkonoších. Jé, to byla vždycky paráda. Ale taky jsme samozřejmě trávili společně čas u domácích prací, každou sobotu jsme povinně museli luxovat, prát, věšet, a tak.....

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Určitě mohu říci, že rodiče byli na nás všechny hodně tvrdí a důslední. Zejména z otce jsem měl neuvěřitelný respekt, byl fakt autorita.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

I přesto, že byl otec často mimo domov, tak jsme s matkou a bratry společně večeřeli a povídali si, co jsme zažili.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Každoročně jsme slavily narozeniny nás všech v rodině, pak samozřejmě vánoce, to jsme se také setkávali s ostatními příbuznými. Dost často se vzpomínalo a bilancovalo.

TO 11: Mluvil/a se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Ne, rozhodně ne.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace Vašich rodičů?

Vždycky z nás chtěli mít slušné a poctivé lidi. Jsem přesvědčen, že ani já, ani mí bratři svým rodičům neděláme žádnou ostudu.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Nikdy jsem neslyšel, že by se rodiče před námi dětmi hádali, vůbec si nevzpomínám, je to dlouhá doba. Jak již jsem řekl, otec byl velmi často mimo domov, matka s náma byla dost často sama, a jak jsme rostli, tak jsme si čím dál více uvědomovali, že musíme být mámě oporou.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Mám dvě dcery.

TO 15: Trávila Vaše rodina společně volný čas? Měli jste společné zájmy?

Hm, tak to moc ne, snažil jsem se rodinu vždy dobře finančně zabezpečit, takže jsem měl dvě zaměstnání. Jak se říká, domů jsem se chodil pouze vyspat. Každý rok jsme jeli alespoň o prázdninách pod stan.

TO 16: Jaké činnosti jste dělal/a s dětmi?

Občas, když zbyl čas, tak jsem chodil s dětmi plavat, jezdit na kole, ale toho času bylo fakt málo.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků jste při výchově svých dětí používal/a?

Vždy jsem chtěl být jako můj otec, ale mám dvě dcery, holky se na mě vždy podívaly a já měl měkké srdce. Takže jim mnohdy toho dost prošlo bez trestu.

TO 18: Trvali jste vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

*Tak z 90 %, to víte, jsem chlap a jak jsem řekl, na dcery trpím dodnes. Stačilo, aby mi skočily kolem krku a začali mě muckat, to jsem vždy vyměkl. Holky vždy věděly, co na jejich tátu platí. Manželka dodnes říká, že na ně trpím jako na větry (**poznámka tazatelky: respondent se začal velmi upřímně smát nahlas**).*

TO 19: Při pohledu na svou výchovu svých dětí takto s odstupem po letech, dělal/a byste dnes něco jinak?

Určitě ano, ale to fakt nechci komentovat.....

TO 20: Mluvil/a jste se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Myslím si, že asi ne. Vychovával jsem děti ještě za hlubokého totalismu a některé otázky byly tabu.

TO 21: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Já nevím..... možná asi pusa na rozloučenou, když někdo odcházel a taky na přivítanou.

TO 22: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Manželka hodně dbala na to, aby se slavily narozeniny společně, aby se dostávaly dárky, aby každý z rodiny věděl, že ten druhý má narozeniny. To jsme takto slavili v celé rodině, vždycky jsme se slezli buď u nás nebo u jedněch nebo druhých rodičů.

TO 23: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Tak jako každý táta, chtěl jsem, aby byly zdravé, šťastné, spokojené, a aby ve svém dospěláckém životě uspěly.

TO 24: Jak jste řešili vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkali?

Našich holek, jak jinak ..... žena mluvila, já mlčel, to jí asi strašně rozčilovalo, teda myslím si, jinak nevím, musíte se zeptat ženy.....

TO 25: Myslíte si, že bylo(je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

Jak kdy a jak v čem. Ale vždy jsem se snažil si se svým dítětem promluvit a rozebrat naše rozdílné názory.

TO 26: Kolik máte vnoučat? Jakého pohlaví a věku?

Jednoho vnuka, 9 let. Vnučka je na cestě (poznámka respondentky: zatím se jedná o nenarozené dítě).

TO 27: Jaká je Vaše role ve výchově Vašeho vnoučete? Respektujete pravidla a hranice, které stanovili Vašemu vnoučeti jeho rodiče?

Snažím se být vnukovi mužským vzorem. Zeťák má své zájmy, své kamarády a podle mého se moc klukovi nevěnuje.

TO 28: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od starších k mladším?

Nebo i Vy sám/sama se učíte od svých vnoučat?

Pořád je něco nového se učit navzájem.

TO 29: Sdílíte se svým vnoučaty všechny jejich úspěchy i neúspěchy?

Ano. Začal hrát fotbal, tak máme vždy radost z každého vyhraného zápasu.

TO 30: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Ano, existuje. My máme jiné názory na výchovu vnuka a fungování rodiny. Dcera je nechce slyšet a zeť k nám chodí minimálně. Třeba mě štvě, že jde zeť raději s kamarády na pivo, než aby se věnoval klukovi.

TO 31: Mluvíte se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Ano, mluvím. Je potřeba v dnešní době mluvit a vysvětlovat.

TO 32: Jak často můžete být společně se svými vnoučaty?

Kdykoliv se vzájemně domluvíme, nevidím v tom žádný problém.

TO 33: Existují ve Vaší rozšířené rodině nějaké pravidelné rituály, případně rodinné tradice, u kterých trávíte společný čas s Vašimi vnoučaty?
Jedině mě tak napadají různé oslavy narozenin nebo vánoce.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

generace rodičů: Ropkovi – prokreační rodina

a) matka 3:

TO 1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
Je mi 39 let. Vysokoškolské vzdělání.

TO 2: Měl/a jste sourozence?
Ano, mám mladší sestru.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?
Mamka byla vždycky přísnější než taťka. Ale mám je ráda oba dva stejně, jsou to rodiče.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?
Asi mi to vše přišlo tak nějak, jak má být. Na nic zásadního si nevzpomínám.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?
Oáza klidu a citové teplo.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?
Taťka, je to strašně pracovitý člověk.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volné čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?
Taťka byl hodně v práci, i o víkendech, tak jsme byli hodně s mamkou. Ta nás učila třeba vyšívát nebo háčkovat. V létě jsme všichni jezdili každý rok stanovat.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?
Někdy jsem dostala od mamky na zadek, někdy přišel zákaz něčeho, co jsem měla ráda, ale většinou to byla domluva s vysvětlením, proč se to nesmí nebo co je na tom špatně. Taťka byl spíše na to vysvětlování.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?
Pozdravili jsme se a dali pusu, když jsme přišli domů nebo když jsme odcházeli, nebo jsme si dali pusu na dobrou noc a popřáli pěkné sny. Mamka ještě říkala, „ať Vás blešky štípou celou noc“. Tomu jsme se vždycky se ségrou smály.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Určitě vánoce, pekli jsme s mamkou cukroví, vyráběli jsme takové ozdoby z vizovického těsta nebo svíčky. Přes rok různé oslavy narozenin, dokud žili prarodiče, tak i s nimi nebo u nich.

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Moc ne. Byla jiná doba než je dneska.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace svých rodičů?

Vychovat ze mě a mé ségry slušné a poctivé lidi.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Většinou se pohádali. Mamka tatkově vyčítala, že je na nás měkký, a že jí pak se sestrou vůbec neposloucháme.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Jednoho syna, 9 let.

TO 15: Tráví Vaše rodina společně volný čas? Máte společné zájmy?

Moc ne. Manžel má svoje aktivity, já taky. Hraje s ním fotbal nebo si s ním zahraje playstation. Já s ním zase jezdím na kole a chodím plavat nebo na kolečkáče. Jediný společně strávený čas je o letní a zimní dovolené.

TO 16: Jaké činnosti děláte s dětmi?

Kromě toho, že chodím se synem plavat, na kolečkáče a na kolo, tak se snažím, aby hodně četl. Chodíme spolu do knihovny, kde si půjčujeme knížky a časopisy.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků při výchově svých dětí používáte?

Jsem spíše pro tu domluvu. Nechci přikazovat, zakazovat, syn si musí na to správné přijít sám.

TO 18: Trváte vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?

Asi ano, ale spíše to je vše na mě.

TO 19: Mluvíte se svými dětmi o všech tématech otevřeně?

Rozhodně, to se v dnešní době musí.

TO 20: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Asi ne. Žijeme tak maličko v chaosu a často mi to připadá, že nic nestíháme.

TO 21: Dodržujete ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Snažíme se udržet přes rok oslavy narozenin. To se sejdeme buď u nás nebo u rodičů na oběd a oslavu. Jinak asi taky Vánoce, to je prostě tradice, která musí být, se synem pečeme perníčky a zdobíme stromeček. Na Štědrý den jsme doma, a pak jeden den u našich a druhý den u manželových rodičů.

TO 22: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?

Chci, aby byl syn ve svém životě spokojený a šťastný, aby vyrůstal v klidné a harmonické rodině.

TO 23: Jak řešíte vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkají?

Nejvíce se dohadujeme kvůli mým rodičům. Hodně se nám snaží vnucovat své názory kvůli výchově našeho syna. Na jednu stranu je chápu, je to jejich jediný vnuk, ale zase musí pochopit, že za výchovu syna jsem zodpovědná já a manžel. Někdy mi přijde, že nám naši už dělají naschvály. Je to prostě někdy hodně těžké .....

TO 24: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?

To v žádném případě. Žijeme v demokratické době a každý z nás má právo se svobodně vyjádřit bez ohledu na věk. A tak k tomu i já přistupuju.

TO 25: Jaká je z Vašeho pohledu role prarodiče ve výchově Vašeho dítěte? Respektují prarodiče pravidla a hranice, které jste stanovili jako rodiče Vašemu dítěti?

Mí rodiče dost často zasahují do výchovy našeho syna, manželovi rodiče ne. Pořád nám říkají, abychom přitlačili, že to děláme pro jeho dobro. Já si to nemyslím.

TO 26: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od nejstarších k mladším? Nebo se domníváte, že se ve Vaší rozšířené rodině navzájem mezigeneračně učíte různé věci?

Každý z nás má tomu druhému co nabídnout, a je jedno, zdali je mladší nebo starší. Jde jen o to, zdali se vůbec učít chceme.

TO 27: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

Hm, jak to říci, ... asi jak kdy. Někdy mě fakticky dost rozladí dohady s mými rodiči kvůli výchově syna a vnucování něčeho, co s manželem nechceme. Sice si to vždy na rovinu s našima vyříkáme a řekneme jim, co se nám nelíbí, ale za pár týdnů se to většinou opakuje. Je to už unavující.....

TO 28: Domníváte se, že prarodiče mluví se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

O něčem ano, o něčem ne. Myslím si, že je (prarodiče) syn dokáže někdy pěkně překvapit.

TO 29: Myslíte si, že čas strávený prarodičů a dětí je dostatečný?

Myslím si, že ano.

TO 30: Jak vnímáte jako rodič vztah svých dětí s prarodiči? V čem vidíte jeho přínos?

Tak určitě i přes některé názorové nesrovnalosti vnímám vztah jako pozitivní. Prarodiče mu vypráví, jaká byla dříve doba a on může porovnávat, jak se žije dnes a jak se žilo dříve, jaké jsou nyní možnosti, atd.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

b) otec 3:

TO 1: Kolik Vám je let? Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

Je mi 42 let. Vysokoškolské.

TO 2: Měl/a jste sourozence?

Nemám, byl jsem sám.

TO 3: Jací byli Vaše rodiče? Jaké vztahy jste měl/a k otci a k matce?

Myslím si, že vztahy máme dodnes dobré. S otcem si rozumím více.

TO 4: Které způsoby chování Vám byly ve Vašem dětství nepříjemné a které naopak Vám vyhovovaly?

Tak já jsem měl pohodové dětství. Na nic, co by mi bylo nepříjemné, si nevzpomínám. Rodiče mě do ničeho nenutili, nenařizovali.

TO 5: Co se Vám vybaví z Vašeho dětství při slovu „domov“?

Náš dům, byt, rodiče, můj dětský pokoj.

TO 6: Kdo byl pro Vás v rodině vzorem?

Táta.

TO 7: Trávila Vaše rodina společně volné čas? Jaké činnosti jste dělával/a s rodiči? Měli jste společné zájmy?

Táta hrál o víkendech s chlapama fotbal, takže jsem od mala chodil s ním. V létě jsme jezdili na společné dovolené.

TO 8: Jaký byl způsob výchovy Vašich rodičů a jakých výchovných prostředků používali?

Spíše domluva. Rodiče mi vždy vysvětlili, co je špatně a co se nesmí.

TO 9: Existovaly ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?

Každý měsíc jsme jezdili k babičce a tetě. Nic jiného se mi nyní nevybavuje.

TO 10: Dodržovali se ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?

Určitě oslavy narozenin. No a tradičně vánoce, na to rád vzpomínám, stromeček, dárky, cukroví, kapr ve vaně, půlnoční v kostele.

TO 11: Mluvil se ve Vaší rodině o všech tématech otevřeně?

Domnívám se, že ano. Nikdy jsem se nebál zeptat, když jsem potřeboval. Ale spíše mamky.

TO 12: Jak byste charakterizoval/a hodnotové orientace svých rodičů?

Předat mi základy slušného chování, aby se za mě nemuseli nikdy stydět.

TO 13: Jak řešili Vaše rodiče vzniklé neshody a konflikty v otázkách celkové komunikace v rodině? Vzpomenete si, čeho se konkrétně jejich rozdílné názory týkaly?

Tak nějak normálně, občas se pohádali, vyříkali si to a byl klid. Většinou to bylo kvůli chození táty na pivko s kámošema po fotbale.

TO 14: Kolik máte dětí, jakého pohlaví?

Syna, je mu 9 let.

TO 15: Tráví Vaše rodina společně volný čas? Máte společné zájmy?
To ne, každý z nás má jiné zájmy. Ale každý rok jezdíme na společné dovolené.

TO 16: Jaké činnosti děláte s dětmi?
Fotbal nebo si zahrajeme doma playstation.

TO 17: Jaký hodnotíte Váš způsob výchovy a jakých výchovných prostředků při výchově svých dětí používáte?
Nejsem zastáncem tvrdých trestů, byl jsem tak vychovaný, takže spíše domluva, vysvětlení a nasměrování k tomu správnému cíli.

TO 18: Trváte vždy s partnerem ve shodě na pravidlech a hranicích, které jste stanovili svému dítěti?
Víceméně ano.

TO 19: Mluvíte se svými dětmi o všech tématech otevřeně?
Tak určitě, dnes to je potřeba.

TO 20: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály?
Ne.

TO 21: Dodržujete ve Vaší rodině rodinné tradice? A jaké?
Vánoční svátky, to mám rád, i když jsem byl malý, tak jsme to doma hodně dodržovali, ty zvyky, chodili jsme s rodiči na půlnoční. U nás doma manželka peče krásné perníčky, to se mi líbí.

TO 22: Jak byste charakterizoval/a Vaše hodnotové orientace?
Spokojenou rodinu a duševní pohodu.

TO 23: Jak řešíte vzniklé neshody se svým manželem/svou manželkou v otázkách celkové komunikace v rodině? Čeho se konkrétně Vaše rozdílné názory týkají?
Většinou si to vyřikáme. Nejvíce to je kvůli tchánovcům.

TO 24: Myslíte si, že bylo (je) pro Vás těžké přijmout odlišný názor Vašeho dítěte?
Není. Pro další vývoj dítěte je nutné o rozdílných názorech mluvit.

TO 25: Jaká je z Vašeho pohledu role prarodiče ve výchově Vašeho dítěte? Respektují prarodiče pravidla a hranice, které jste stanovili jako rodiče Vašemu dítěti?
Tak určitě je role prarodičů v životě našeho syna důležitá. On sám může třeba vnímat generační rozdíly v názorech na určité věci. To je důležité, aby věděl, že ne vždycky všichni se vším souhlasí. Naši pravidla a hranice respektují, manželčiny rodiče moc ne.

TO 26: Je ve Vaší rodině mezigenerační učení jednosměrné, a to od nejstarších k mladším? Nebo se domníváte, že se ve Vaší rozšířené rodině navzájem mezigeneračně učíte různé věci?
To není od nejstarších k mladším. Protože nás syn učí dědu s mobilem. Pořád se vmlouvá, že umí pouze volat, ale poslat zprávu už nezvládne.

TO 27: Cítíte se ve své vícegenerační rodině dobře nebo si myslíte, že ve Vaší rodině existuje mezigenerační propast?

V každé době jsou jiné názory, takže taky budou generační konflikty. Záleží pak na lidech, jak jsou schopni se domluvit. S tchýní a tchánem je domluva těžká. Mají svou hlavu a nemá smysl se s nimi dohadovat.

TO 28: Domníváte se, že prarodiče mluví se svými vnoučaty o všech tématech otevřeně?

Spíše ne. Naši se některým tématům vyhýbají a raději mu řeknou, že je ještě na takové věci malý.

TO 29: Myslíte si, že čas strávený prarodičů a dětí je dostatečný?

Tak to asi jo. Když kluk chce, tak jede k jedněm nebo druhým, jak se to domluví.

TO 30: Jak vnímáte jako rodič vztah svých dětí s prarodiči? V čem vidíte jeho přínos?

Vnímám to tak normálně. Že to prostě patří k životu.

Tazatelka: Děkuji Vám za rozhovor a přeji Vám hodně zdraví a štěstí.

generace dětí: Ropkovi – prokreační rodina

a) syn 3:

TO 1: Kolik Ti je let?

Je mi 9.

TO 2: Jaké aktivity dělají s Tebou společně Tví rodiče a prarodiče?

S tatškou hrajeme hodně fotbal, s mamkou jezdíme na kole, chodíme plavat nebo jde se mnou bruslit. Taky chodíme s mamkou do knihovny pučovat si knížky. Děda (pozn. otec otce) s tatškou se mnou chodí na fotbal, někdy s nimi přijde i babička. Děda a babča (pozn. rodiče matky) se mnou zase hrajou různé hry nebo jdeme do kina nebo se mnou napíšou úkoly.

TO 3: Jak reagují Tví rodiče, když uděláš něco špatného? Seš potrestán/a? A jak?

Řeknou mi, že to nesmím dělat.

TO 4: Jaké povinnosti jako dítě máš? Jak reagují rodiče, pokud danou povinnost nesplníš?

Já nevím....., asi že musím chodit do školy a trénovat fotbal.

TO 5: Mluví s Tebou Tví rodiče a prarodiče o všech tématech otevřeně?

Jo, to si povídáme, všichni. Nebo si to sám najdu na netu, a když něčemu nerozumím, tak se jich zeptám.

TO 6: Existují ve Vaší rodině nějaké pravidelné rituály a rodinné tradice?

Všichni k nám přijdou, když mám narozeniny. A pak taky chodíme za babičkou a dědou na vánoce a rozbalujem s nima dárky. Nebo s nima jezdím na hřbitov. Někdy si prohlížíme staré fotky a babička mi vypravuje jak byla malá.

TO 7: Myslíš si, že Tví prarodiče respektují pravidla a hranice, které Ti stanovili rodiče?
Děda (pozn. otec matky) se někdy zlobí a říká mamce, že bych měl doma pomáhat. Babička (pozn. matka matky) se zase zlobí, když mi tatka koupí třeba nový mobil nebo tablet, že jsem ještě na to malý. Teď na sebe hodně křičí. To mě vadí.

TO 8: Ke komu máš největší důvěru? Kdo si s tebou vypráví si o Tvých nebo jiných problémech?
S mamkou.

TO 9: Myslíš si, že trávíš dostatek času se svými prarodiči?
Asi jo. Vidíme se furt.

TO 10: Učíte se od sebe navzájem v rodině různé věci?
Dědové neumí s mobilem nebo počítačem, tak jim to já nebo tatka ukazujeme. S mamkou pečou perníčky na vánoce, to mě baví. Táta a děda mě učí fotbal.

TO 11: Co se Ti vybaví, když se Tě někdo zeptá, co znamená slovo „domov“?
Náš byt.

Tazatelka: Děkuji Ti za rozhovor a přeji Ti hodně zdraví a úspěchů ve škole a sportu.